

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
Latvijas vēstures institūts

Roberts Spirģis

**DAUGAVAS LĪBIEŠU 10.-13. GĀDSIMTA KRŪŠU
VAŽIŅROTAS AR BRUŅRUPUČU SAKTĀM
(TIPOLOĢISKA ANALĪZE)**

Promocijas darbs

II DAĻA

Rīga 2006

4. VAŽIŅROTU SASTĀVDAĻU, APBEDĪŠANAS PARAŽU UN KAPU PIEDEVU KORELĀCIJA

4.1 VAŽIŅROTU NOVĒRTĒJUMS

Pirms pāriet pie Daugavas lībiešu važiņrotu sastāvdaļu savstarpējo korelāciju un hronoloģijas izstrādāšanas, jāpakavējas pie avota izvērtējuma problēmas. Tā kā Daugavas lībiešu krūšu važiņrota ar bruņrupuču saktām var sastāvēt no vairākiem komponentiem, tad galvenais važiņrotas novērtēšanas kritērijs ir, lai tā būtu *pilnīga* un tai netrūktu kādas sastāvdaļas. Otrs svarīgs moments ir važiņrotas *atradumu apstākļi*. Jāuzsver, ka, izņemot vienas važiņrotas paliekas no Mārtiņsalas ciema, visas pārējās rotas ar bruņrupuču saktām Daugavas lejtecē ir kapu inventāra sastāvdaļa. *Kapa inventārs* ir senlietu komplekts, kuru mirušā apbedīšanas laikā tuvinieki ievietoja nelaiķa kapā. Pēc sava rakstura šī veida atradumi veido tā saucamo *slēgto kompleksu*, jo visi priekšmeti tika deponēti zemē un līdz ar to izslēgti no cilvēku ikdienas lietošanas uzreiz – bērū laikā. Izņemot kapu inventārus, pie slēgtiem kompleksiem pieskaitāmi arī depoziiti, retos gadījumos arī atradumi no dzīvesvietu kultūrslāņu objektiem, bet mūsu pētījuma svarīgāko materiālu satur tieši apbedījumu piedevas.

Ārzemju literatūrā diezgan bieži tiek apspriests slēgtā kompleksa jautājums. Pēc viena viedokļa, tikai sistemātiskos izrakumos profesionāli izpētītus netraucētus kapu inventārus var izmantot hronoloģiskās studijās (Jansson 1985, 120). Tomēr praksē faktiski nepastāv tādi kapu inventāri, kas ir neapšaubāmi slēgti vienlaicīgu priekšmetu kompleksi. Arī pilnīgi slēgtajos kompleksos var atrasties stipri atšķirīga vecuma artefakti. Tāpat daži kapu inventāri, kas tiek traktēti kā netraucēti kompleksi, var būt "piesārņoti", kaut gan tas neizriet no zināmajiem atraduma apstākļiem. Tā, piemēram, netraucētos ugunskapos daļa bronzas senlietu var vienkārši izkust. Tāpēc pētījumos izmanto vairāk vai mazāk noteiktus slēgtus kompleksus. Pats galvenais, lai kompleksa novērtējums neietekmētu pieņemto hronoloģijas koncepciju (Jansson 1985, 120).

Ņemot vērā visus minētos apstākļus, disertācijā izmantotās važiņrotas pēc saglabāšanās un atradumu apstākļiem var iedalīt piecās grupas: 1 – pilnas važiņrotas, kas ir iegūtas slēgtos kompleksos, tas ir, sistemātiskos pētījumos atsegto

netraucētos apbedījumos; 2 – pilnas važiņrotas, kas ir atrastas traucētos kapos; 3 – pilno važiņrotu savrupatradumi; 4 – fragmentāras važiņrotas no kapu inventāriem; 5 – fragmentāro važiņrotu savrupatradumi (1. tab. sleja “Vērtējums”).

Kā redzams no 14. tabulas, Daugavas lejtecē visvairāk atrastas pilnas važiņrotas – 112 eksemplāri. Starp tām no netraucētiem kapiem ir 66 važiņrotas, no traucētiem kapiem – 28, bet savrupatradumi – 18. Tieši pilnas važiņrotas no netraucētiem kapiem ir nozīmīgākās hronoloģijas studijās. Tomēr disertācijā ir izmantotas arī 82 fragmentāras važiņrotas, kas iegūtas gan traucētos, gan netraucētos apbedījumos – 55 važiņrotas, vai savrupatradumu veidā – 27 važiņrotas.

14. tabula

**VAŽIŅROTU NOVĒRTĒJUMS PĒC SAGLABĀŠANĀS UN ATRADUMU
APSTĀKĻIEM**

vērtējums	atradumu apstākļi	važiņrotas sastāvs	važiņrotu skaits
1	netraucētā kapā	pilnīgs	66
2	traucētā kapā	pilnīgs	28
3	s.a.	pilnīgs	18
4	ne/traucētā kapā	fragmentārs	55
5	s.a.	fragmentārs	27
kopā:			194

Tomēr veiksmīgam korelācijas metodes pielietojumam ir nepieciešams, lai važiņrota sastāvētu no vairākiem vai/un dažādiem elementiem un kapa inventārā būtu arī citi priekšmeti, ar kuriem varētu korelēt važiņrotas. Tāpēc, vadoties no korelācijas iespējām, disertācijā izmantotās važiņrotas var iedalīt sešās grupās: 1 – važiņrotas, kuru sastāvdaļas korelējas gan savā starpā, gan ar pārējām piedevām; 2 – sastāvdaļas korelējas tikai savā starpā; 3 – sastāvdaļas korelējas tikai ar pārējām piedevām; 4-6 – nekorelējas, ir kompilētas vai to sastāvdaļas nav noteiktas (1. tab. sleja “Korelācija”).

15. tabula

VAŽĪŅROTU NOVĒRTĒJUMS PĒC KORELĀCIJAS IESPĒJĀM

vērtējums	korelācija	važiņrotu skaits
1	gan važiņrotas sastāvā, gan ar piedevām	84
2	važiņrotas sastāvā	38
3	ar piedevām	19
4	nekorelējas	35
5	kompilētas	7
6	sastāvdaļas nav noteiktas	8
4, 6	sastāvdaļas nav noteiktas un nekorelējas	3
kopā:		194

Starp visām Daugavas lībiešu važiņrotām visvairāk ir tieši tādu, kuru atradumu apstākļi ļauj veikt korelāciju gan važiņrotu sastāvdaļu starpā, gan ar kapu piedevām – tādas ir 84 važiņrotas. 38 važiņrotu sastāvdaļas korelējas savā starpā, bet 19 važiņrotas – korelējas tikai ar kapu piedevām. Tātad pavisam korelācijas metodi var pielietot 141 važiņrotai. Savukārt atlikušās 53 važiņrotas šai metodei nav derīgas, jo nekorelējas, ir kompilētas, to sastāvdaļu tips vai variants nav noteikts (15. tab.).

4.2. VAŽĪŅROTU SASTĀVDAĻU KORELĀCIJA

Veiktā važiņrotu analīze balstās uz to sastāvdaļu savstarpējo korelāciju, tas ir, bruņrupuču saktu, važturu un sadalītāju tipu kombinācijām. Īpaši atzīmējamās kombinācijas, kas atkārtoti sastopamas vairākās važiņrotās. Rezultātā izdalīti vairāk izplatīti paraugi ar retāk sastopamām pārejas kombinācijām, kas ļauj izsekot kopējo važiņrotas attīstību laika gaitā.

Tātad Daugavas lībiešu važiņrotas ar bruņrupuču saktām korelējamās divos veidos: pirmkārt, korelētas atsevišķas važiņrotas, kuru sastāvā konstatētas dažādu apakšvariantu, variantu vai tipu bruņrupuču saktas, važturi, vai važiņu sadalītāji. Otrkārt, savstarpēji korelētas visas važiņrotu sastāvdaļas. Korelācijas veikšana ļauj izdalīti hronoloģiski atšķirīgas važiņrotu grupas, kas atvieglos turpmāko važiņrotas analīzi.

4.2.1. VAŽIŅROTAS AR DAŽĀDĀM BRUŅRUPUČU SAKTĀM, VAŽTURIEM, VAI VAŽIŅU SADALĪTĀJIEM

Daugavas lībiešu sieviešu rotu kompleksi parasti ir simetriski – aproču un gredzenu skaits un veids uz abām rokām gandrīz vienmēr ir vienāds. Šeit redzams sens vienlīdzības princips, “lai viena roka neapvainotos uz otru”. Līdzīgi arī krūšu važiņrotu abās pusēs izvietotās bruņrupuču saktas, važturi un važiņu sadalītāji ir vienādi. Spriežot pēc izmēriem, ornamenta un gatavošanas kvalitātes, saktas, važturi un sadalītāji izgatavoti uzreiz pa pāriem. Pavisam, ja neskaita divas kompilētās važiņrotas no Aizkraukles kapulauka (1. tab.: 71, 144), zināmi tikai 15 gadījumi, kad važiņrotu atsevišķie elementi ir dažādi. Tā vienai važiņrotai ir dažādi važiņu sadalītāji (1. tab.: 38), 14 važiņrotām ir dažādas saktas (1. tab.: 5, 31, 36, 51, 56, 82, 103-107, 122, 155, 156), no tām 2 važiņrotām atšķiras arī važturi (1. tab.: 82, 103).

Važiņrotas ar dažāda veida saktām, važturiem vai važiņu sadalītājiem varēja rasties gadījumā, ja viens no sākotnējiem elementiem sievietes dzīves laikā bija pazudis vai salūzis. Tādā gadījumā trūkstošo elementu nomainīja ar jauno. No tā izriet, ka sākotnējā sakta, važturis vai važiņu sadalītājs ir vienlaicīgs ar pārējiem važiņrotas elementiem, bet jaunais tika izgatavots vēlāk par pārējām važiņrotas sastāvdaļām. Jādomā, ka jauns elements ir piekombinēts važiņrotai tad, kad važiņrotas īpašnieci vairs nebija pieejamas sākotnējās rotas sastāvdaļas, tas ir, visdrīzāk tās vairs netika izgatavotas.

Pateicoties gadījumiem, kad vienā rotā ir iemontētas dažādu veidu saktas, važturi vai važiņu sadalītāji, var iezīmēt dažus Daugavas lībiešu važiņrotas attīstības relatīvās hronoloģijas virzienus. Ja važiņrotas ar dažādiem važiņu sadalītājiem un važturiem sava mazā skaita dēļ neļauj izdarīt plašākus secinājumus, tad važiņrotas ar dažādām bruņrupuču saktām sniedz zīmīgu informāciju.

Dažādu apakšvariantu saktu savienojumi vienā važiņrotā Daugavas lejteces kapu inventāros sastopami jau starp skandināvu bruņrupuču saktām: Salaspils Laukskolas kapulauka 288. kapa važiņrotas (1. tab.: 5) saturēšanai izmantotas P51 tipa B1 un C1 apakšvarianta bruņrupuču saktas. Tomēr jau pati P51 B1 apakšvarianta saktas ažuŗā augšdaļa (2. tab.: 11) piestiprināta P51 C1-C3 vai D variantā saktām raksturīgai apakšdaļai (Bd b variants pēc I. Janssona). Tātad važiņrota, pēc analogijas ar otro saktu, visdrīzāk sākotnēji sastāvējusi no divām P51 C1 apakšvarianta saktām. Tad vienas saktas augšdaļa salūzusi un tā nomainīta pret B1 apakšvarianta ažuŗu augšdaļu.

Līdzīgi no jauna saliktas skandināvu bruņrupuču saktas zināmas vēl trijās važiņrotās. Acīmredzot pēc tam, kad vienai Salaspils Laukskolas kapulauka 51. kapa P51 B2 apakšvarianta bruņrupuču saktai (2. tab.: 7) salūzusi apakšdaļa, to nomainīja pret jaunu (Bd c1 variants pēc I. Janssona), kas atbilst P51 C2 vai C3 apakšvariantam. Savukārt tā paša kapulauka 389. kapā (2. tab.: 20) pēc saktas augšdaļas salūšanas to nomainīja ar P51 C3 apakšvarianta daļu, savukārt apakšā palika tipoloģiski senāka P51 A1, B, E, F, G un D apakšvariantam raksturīgā apakšdaļa (Bd a1 variants pēc I. Janssona). Vēl vienīgai saktai, kas saglabājusies no Salaspils Laukskolas 18. kapa (2. tab.: 15), P51 C1 tipa augšējā ažūrā daļa sakombinēta ar P48 tipa saktas apakšdaļu.

16. tabula

DAUGAVAS LĪBIEŠU BRUŅRUPUČU SAKTU KORELĀCIJA

1a1	1a2	1c	2a3	2b1	2c1	2c2	2d	5a1/3	5a3	5a4	5b1	5b2
	1											
		1										
							1					
				1								
					1							
						5						
							1					
								1				
									1			
										1		
											1	
												1

Kas attiecās uz lībiešu bruņrupuču saktām (16. tab.), tad Daugavas lejteces apbedījumos divos gadījumos važiņrotās iekombinēti trīs atšķirīgi lībiešu bruņrupuču saktu 1. tipa apakšvarianti (1. tab.: 31, 36); septiņās važiņrotās – trīs 2. tipa saktu apakšvarianti (1. tab.: 51, 71, 103-107); divās važiņrotās – trīs 5. tipa saktu apakšvarianti (1. tab.: 155, 156) un tikai vienā gadījumā no Salaspils Laukskolas kapulauka 535. kapa važiņrotā iekombinētas divu atšķirīgu tipu saktas (1. tab.: 122).

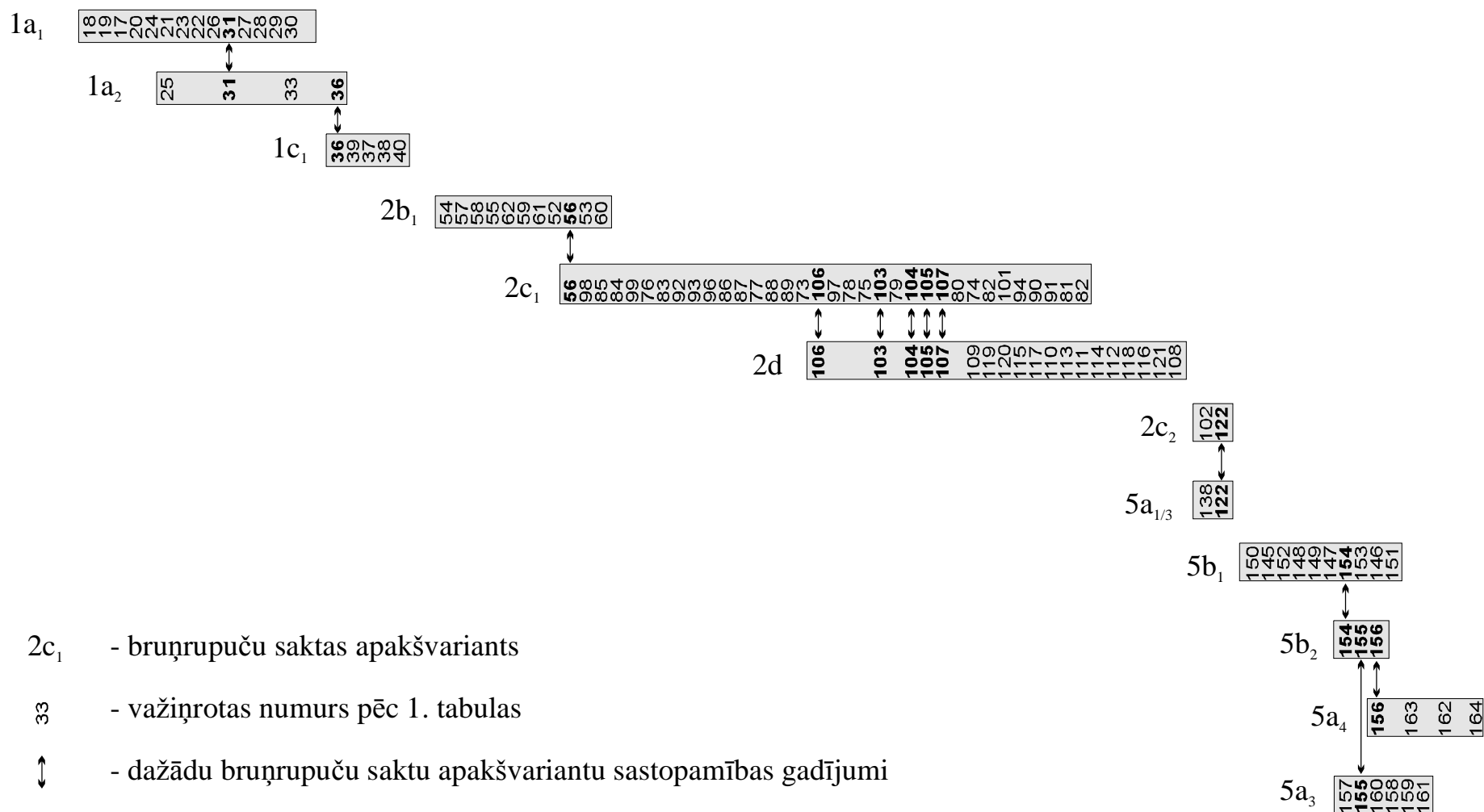
Korelācijas rezultātā var iezīmēt atsevišķo bruņrupuču saktu apakšvariantu attīstības secību. Kā izriet no 17. tabulas, vienā važiņrotā 1a₁ apakšvarianta lībiešu

bruņrupuču sakts sastopama kopā ar $1a_2$ apakšvariantu (1. un 17. tab.: 31), kas liecina par to, ka abi varianti kādu laiku izmantoti vienlaicīgi. Tad vienā važiņrotā redzamas $1a_2$ un $1c$ varianta saktas (1. un 17. tab.: 36). Tā kā sākotnējo $1a_1$ apakšvarianta un $1c_1$ varianta saktu kombinācijas nav zināmas, tad var pieņemt, ka $1a_2$ apakšvarianta saktas turpināja lietot, kad $1a_1$ apakšvariants izzudis, bet visu 1. tipa attīstības līniju noslēdz $1c$ variants.

Aplūkojot 2. tipa medaljonu bruņrupuču saktas, vienā važiņrotā $2b_1$ apakšvarianta sakta ir kopā ar $2c_1$ apakšvariantu (1. un 17. tab.: 56). Kādā citā važiņrotā redzamas kopā $2a_3$ un $2d$ varianta bruņrupuču saktas (1. un 17. tab.: 51). Tad piecās važiņrotās $2c_1$ apakšvariants lietots kopā ar $2d$ varianta saktām (1. un 17. tab.: 103-107). Protams, gan $2c_1$, gan $2d$ variants ir visizplatītākās saktas Daugavas lejtecē, tomēr tik bieža savstarpējā sastopamība liecina par to, ka $2c_1$ apakšvariants parādījās, kad $2b_1$ apakšvarianta saktas vēl bija lietošanā un tika intensīvi valkātas līdzās deģenerētām $2d$ varianta saktām. Savukārt, ņemot vērā, ka vienā no važiņrotām (1. un 17. tab.: 103) izmantoti arī dažādi 3. tipa važturu varianti, šie gadījumi iezīmē lībiešu juveliermākslas krīzi, jo sievietes bieži nevarēja sakomplektēt važiņrotas no vienādām sastāvdaļām. Iespējams, ka gadījumos, kad viena sakta pazudusi vai salūzusi, jauna sakta tika pagatavota, par paraugu izmantojot atlikušo rotu. Rezultātā radās rupjas un deģenerētas kopijas – $2d$ variants.

Vienīgajā važiņrotā, kurā sastopami divu atšķirīgu bruņrupuču saktu tipi, savienotas $2c_2$ un $5a_1/a_3$ apakšvarianta saktas (1. un 17. tab.: 122). Jāsaka, ka abi apakšvarianti ir tuvi pēc izmēriem un apmales noformējuma, kas norāda uz to pēctecību un $5a$ varianta saktu izcelšanos no $2c_2$ apakšvarianta.

DAUGAVAS LĪBIEŠU BRUŅRUPUČU SAKTU ATTĪSTĪBA
(pēc dažādu bruņrupuču saktu apakšvariantu sastopamības važiņrotās)

Trijās važiņrotās 5b₂ apakšvarianta saktas atrastas kopā ar 5b₁, 5a₃ un 5a₄ apakšvarianta saktām (1. un 17. tab.: 154-156). Ņemot vērā saktu tipoloģiju, šo rotu sastopamību kopā var interpretēt sekojoši – 5b₂ apakšvarianta saktas cēlušas no 5b₁ apakšvarianta, bet abi saktu apakšvarianti kādu laiku pastāvēja vienlaicīgi. 5b₂ apakšvariants ir vienlaicīgs ar 5a₃ apakšvariantu un turpina pastāvēt arī 5a₄ apakšvarianta izgatavošanas laikā.

Visbeidzot jāatzīmē H. Riekstiņa izrakumos Aizkrauklē 11. kapā iegūto važiņrotu, kurā blakus 2c₁ apakšvarianta bruņrupuču saktai atrasta somu apaļā ažūrā sakta (1. tab.: 82). Šī veida saktas radušās skandināvu ažūro divdaļīgo bruņrupuču saktu iespaidā un bijušas izplatītas Somijas rietumdaļā 10.-11. gadsimtā. E. Kivikoski Aizkraukles saktu identificē ar H. Apelgrena izstrādātās apaļo ažūru saktu klasifikācijas D tipu, kas radies laikā ap 1000. gadu (Kivikoski 1941, 41). Latvijas teritorijā vēl ir zināms tikai viens šī saktu veida atradums no Doles Raušu ciema (Šnore E. 1991, 84, 14. att.: 14). Apaļo ažūro saktu atradumi Daugavas lejtecē liecina par lībiešu sakariem ar Somiju.

4.2.2. VAŽIŅROTU SASTĀVDAĻU SAVSTARPĒJĀ KORELĀCIJA

Pateicoties tam, ka važiņrotas sastāv no vairākiem komponentiem, ir iespējams izmantot šo sastāvdaļu savstarpējās korelācijas metodi, kas uzskatāmi parāda rotas attīstību un atvieglo hronoloģijas izstrādāšanu. Protams, ne katras važiņrotas sastāvā ir visi trīs elementi, kas ir bagātāko važiņrotu pazīme. Pavisam ir zināmas tikai 22 važiņrotas, kuru sastāvā ietilpa gan bruņrupuču saktas un važturi, gan važiņu sadalītāji. Vēl ir atzīmējamas trīs važiņrotas ar važturiem un važiņu sadalītājiem, bet tām trūkst saktu. Nākošo grupu veido 95 važiņrotas, kas sastāv no saktām un važturiem, bet divos gadījumos važiņrotā pie bruņrupuču saktām važturu vietā piestiprināti važiņu sadalītāji. Visas minētas važiņrotas, pavisam 122, izmantojamas važiņrotu sastāvdaļu savstarpējā korelācijā (18. tab.).

Atlikušās 72 važiņrotas šai metodei nav izmantojamas. Šajā skaitā ietilpst 13 nabadzīgas vienkāršas važiņrotas, kas sastāv vienīgi no bruņrupuču saktu pāra. Nav izmantojamas arī fragmentāras važiņrotas, kam trūkst saktu vai važturu. Visbeidzot korelācijā nav izmantojamas važiņrotas, kuru sastāvdaļas nav noteiktas, kā arī kompilētas važiņrotas, jo to elementu savienojums nav autentisks (18. tab.).

18. tabula

ATSEVIŠĶU ELEMENTU SAVSTARPĒJAI KORELĀCIJAI
IZMANTOJAMO VAŽIŅROTU SKAITS

Važiņrotas sastāvs	Važiņrotu skaits
bruņrupuču saktas, važturi un važiņu sadalītāji	22
saktas un važturi	95
bruņrupuču saktas un važiņu sadalītāji	2
važturi un važiņu sadalītāji	3
kopā 122	
bruņrupuču saktas	13
bruņrupuču saktas / važturi / važiņu sadalītāji	41
kompilētās	7
sastāvdaļas nav noteiktas	11
kopā 72	
pavisam kopā 194	

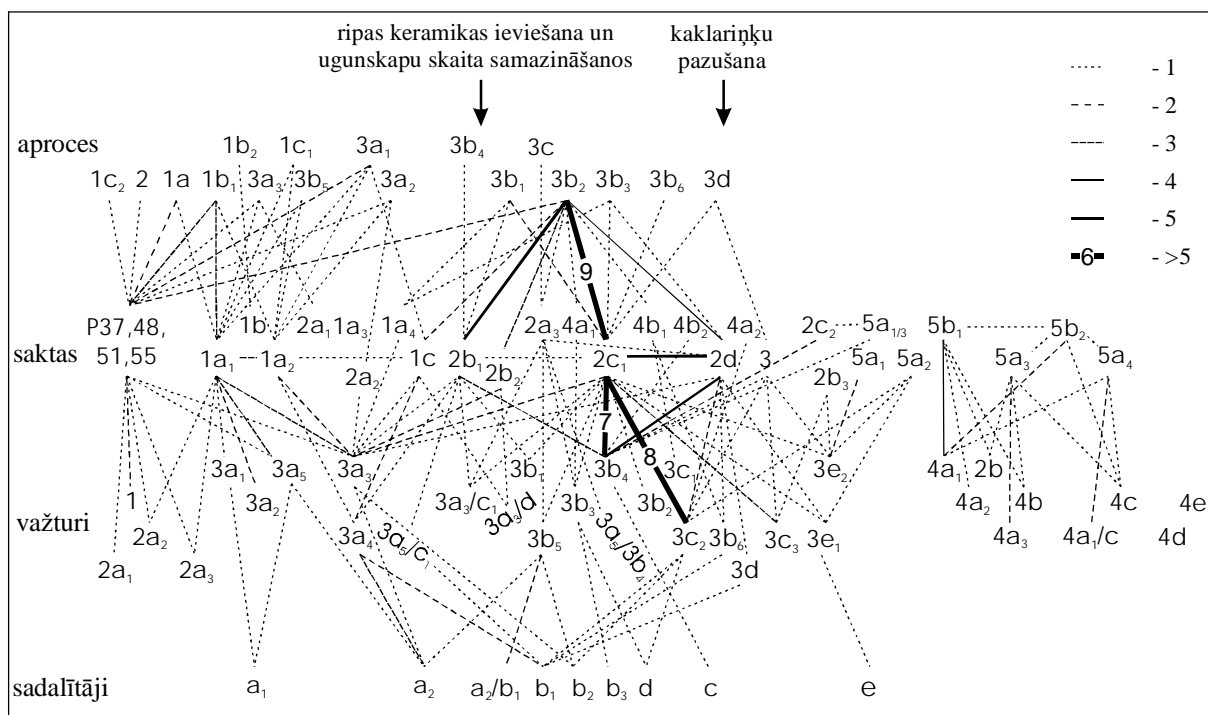
Daugavas lībiešu krūšu važiņrotu sastāvdaļu savstarpējās korelācijas izklāsts parādīts 19.-21. tabulā un 53. attēlā. Pateicoties lielajam važiņrotu sastāvdaļu apakšvariantu skaitam, Daugavas lībiešu krūšu važiņrotās pavisam konstatētas 79 dažādu bruņrupuču saktu un važturu apakšvariantu kombinācijas, 19 dažādas važiņu sadalītāju un bruņrupuču saktu savienojumu variācijas un 22 važiņu sadalītāju un važturu savienojumu veidi. Lielākā kombināciju daļa ir unikāla, dažas sastopamas divreiz. Starp bruņrupuču saktām un važturiem konstatētas tikai atsevišķas variācijas, kas atkārtojas četras, piecas, septiņas un astoņas reizes. Spriežot pēc Daugavas lībiešu važiņrotu sastāvdaļu izmantošanas dinamikas, tās pakāpeniski nomaina viena otru.

BRUŅRUPUČU SAKTU UN VAŽTURU KORELĀCIJA

Saktas	Važturi		Saktas																																			
	tikai	saktas	1	2a1	2a2	2a3	3a1	3a2	3a5	3a3	3a4	3a3/d	3b1	3a3/c1	3a5/c1	3b2	3b5	3b3	3a5/b4	3b4	3b6	3c2	3c1	3d	3c3	3e1	3e2	2b	4a1	4a2	4a3	4a/c	4b	4c				
Skandināvu	3	2	1	1	1				1	1	pāreja uz ripas keramiku																											
1a1	2		1	1	1	2	3	3																														
1a2	1	I							2	1																												
1a4			II						2																													
1c	1								1	2	1																											
2a2									1																													
2b1	2								1	1		1	1	1	1						3																	
2b2	1								2		1																											
2c1	2								2			1	1	1	1	1	1	1	1	9	8			3	1	1												
2a3	1													1																								
4a1																																						
3b																																						
4b1																																						
4b2																																						
2d									1												5	1	2		1	1												
3a																																						
2c2																					2																	
3d																																						
4a2																																						
2b3																																						
3e																																						
5a1/3	1																																					
5a1	1																																					
5a2																																						
5b1																																						
5a3																																						
5a4																																						
5b2																																						

Ar trekno druku atzīmētas kombinācijas, kas ir sastopamas ugunskaņos.

53. att. Daugavas lībiešu krūšu važiņrotu sastāvdaļu korelācija

Gandrīz katra važiņrotas sastāvdaļu variācija veido atsevišķu važiņrotas variantu, kuru lielā skaita dēļ nav jēgas apskatīt atsevišķi. Tāpēc liekas lietderīgi, balstoties uz veikto važiņrotu korelāciju, tās sadalīt četrās grupās. Pirmo un visnenākā grupu veido lībiešu važiņrotas ar skandināvu bruņurupuču saktām. Šīs važiņrotas var iedalīt divās apakšgrupās: vienu veido - važiņrotas, kurās ar važiņām savienots skandināvu bruņurupuču saktu pāris bez važturiem, otru - važiņrotas ar skandināvu bruņurupuču saktām, pie kurām piestiprināti 1. vai 2a varianta važturi (2.-4. zim.). Vēl četrām šīs grupas fragmentārām važiņrotām (1. tab.: 7., 8., 12., 13) apakšgrupa nav nosakāma.

Pirmās grupas važiņrotu nav daudz - tikai 14 eksemplāri (1. tab.: 1, 3-5, 7-16). Šajā skaitā nav iekļautas divas važiņrotas no Salaspils Laukskolas kapulauka 83. un 120. kapa (1. tab.: 2, 6; 11. zim.), kuru sastāvā bijuši skandināvu bruņurupuču saktu pāri, 3a3 un 3a5 apakšvarianta važturi un a2, b2 apakšvarianta važiņu sadalitāji. Jāatzīmē, ka Daugavas lejtecē šie divi apbedījumi ir vienīgi, kur skandināvu bruņurupuču saktas parādās vienlaikus ar lībiešu trapecveida važturiem ar ažuģeometrisko ornamentu. Vēl viena savrupā važiņrota, kas sastāvēja no P52 E varianta skandināvu bruņurupuču saktām, 3a3 apakšvarianta lībiešu trapecveida važturiem ar ažuģeometrisko ornamentu un a1 apakšvarianta iegarena taisnstūra

formas važiņu sadalītājam ar līkločveida augšējo un apakšējo malu atrasta Daugavpilī (Сементовский 1890, 61, 62, рис. 35-37).

Kā liecina pārējais minēto, Daugavas lejtecē atrasto kapu bagātais inventārs, šajās važiņrotās skandināvu P37:3 un P51 C1 apakšvarianta bruņrupuču saktas uzskatāmās par reliktiem – tās saliktas laikā, kad skandināvu bruņrupuču saktas vairs netika izgatavotas. Šīs važiņrotas jāvērtē kā netipiskus komplektus (spriežot pēc pārējām važiņrotu sastāvdaļām, tās var iedalīt 2.2. apakšgrupā), kuros “novecojušās” lielās skandināvu saktas, kas acīmredzot glabājušas ģimenē vairākās paaudzēs, ir augsta sociālā statusa liecinieces.

Attiecībā uz 1.1 apakšgrupas važiņrotām jāsaprot, ka paraža valkā ar vienu važiņu savienotas bruņrupuču saktas ir raksturīga tieši skandināvu sievietēm, kuras gan bieži važiņas vietā iekāra stikla kreļļu virkni. Tāpēc važiņrotas ar bruņrupuču saktām ar vienu važiņu un bez važturiem, liekas, norāda uz skandināvu ietekmi. Savukārt 1.2 apakšgrupas važiņrotās savienotas skandināvu izcelsmes saktas ar Austrumbaltijā izplatīto važiņrotu valkāšanas veidu, izmantojot vairākas važiņas, kas savienotas ar lietu ovālu važturi. Vēl var atzīmēt, ka pirmās grupas važiņrotās lībiešu iegarena taisnstūra formas važiņu sadalītāji nav sastopami.

Pie 2. grupas pieskaitāmas važiņrotas, kuru sastāvā ietilpst 1. tipa lībiešu ragu bruņrupuču saktas, kurām piestiprināti $2a_2$, $2a_3$ apakšvarianta ovāli un $3a$ varianta trapecveida važturi ar ažu ornamentu, – pavisam 40 važiņrotas. Sākot ar šī tipa vissenākajām važiņrotām, tajās parādās a_1 un a_2 apakšvarianta iegarena taisnstūra formas važiņu sadalītāji. Šādu krāšņu važiņrotu ar važiņu sadalītāju to sastāvā gan ir maz – tikai pieci eksemplāri (1. tab.: 2, 6, 17, 29, 41; 6., 7. zim.).

Arī starp 2. grupas važiņrotām var izdalīt divas apakšgrupas. *Senākajās važiņrotās pie sākotnējām $1a_1$ apakšvarianta saktām piestiprināti 1. grupas važiņrotām raksturīgie $2a$ varianta vēlākie $2a_2$ un $2a_3$ apakšvarianta važturi vai arī $3a_1$, $3a_2$, $3a_3$ un $3a_5$ apakšvarianta važturi (10. tab.: 17-32, 42, 43; 5.-8., 10. zim.).* 19. tabulā nav parādītas divas važiņrotas ar bojātām 1. tipa ragu saktām ar nenosakāmu variantu no Salaspils Laukskolas kapulauka 61. un 320. kapa (1. tab.: 42, 43), kuru sastāvā ir $2a_2$ apakšvarianta važturi. Gan tabulā atzīmētie, gan neatzīmētie gadījumi, kad važiņrotās līdz ar $1a$ varianta lībiešu bruņrupuču saktām parādās $2a$ varianta važturi, liecina par to, ka 1. grupas vēlākās važiņrotas ir hronoloģiski tuvas senākajām 2. grupas važiņrotām, tomēr lielākoties nav vienlaicīgas, jo Daugavas lībiešu 1. grupas važiņrotās, atskaitot divus jau minētos gadījumus no Salaspils

Laukskolas kapulauka 83. un 120. kapa (1. tab.: 2, 6; 11. zim.), 3a varianta važturi neparādās.

Pie 2. grupas 2. apakšgrupas var pieskaitīt važiņrotas ar vēlākiem lībiešu 1a₂, 1a₄ un 1c varianta ragu bruņrupuču saktām un 3a₃, 3a₄ un 3a₃/d apakšvarianta važturiem (1. tab.: 2, 6, 33-41, 165, 167-174, 193, 194). Šeit vēl jāatzīmē četras važiņrotas, kas sastāvēja vienīgi no 1. tipa lībiešu bruņrupuču saktu pāra (1. tab.: 30-32, 40; 8. zim.). Arī šajās važiņrotās var saskatīt skandināvu važiņrotu valkāšanas veida ietekmi un tās atkarībā no saktas apakšvarianta ir ieskaitāmas 2.1 vai 2.2 apakšgrupā.

Skaitliski vislielāko važiņrotu grupu veido važiņrotas ar 2., 3., 4. tipa bruņrupuču saktām un 3a₃, 3a₄, 3b, 3c, 3d, 3e un pārejas formu trapeceveida važturiem ar ģeometrisko ornamentu – 98 važiņrotas. Šīs grupas 23 važiņrotās iestrādāti iegarena taisnstūra formas sadalītāji ar līkločveida augšējo un apakšējo malu, kas pārstāv a₂, a₂/b₁, a₃, b, c un d variantu. Grupas ietvaros var izdalīt divas apakšgrupas: pirmajā ietilpst 28 važiņrotas ar 2a, 2b₁, 2b₂, 2c₁ un 4a₁ apakšvarianta bruņrupuču saktām, 3a₃, 3a₄, 3a₃/d, 3a₅/b₄, 3a₃/c₁, 3a₅/c₁, 3b₁, 3b₂, 3b₃, 3b₄, 3b₅ apakšvarianta važturiem, a₂, a₃, a₂/b₁, b₁, b₂, b₃, d varianta važiņu sadalītājiem (1. tab.: 44-50, 52-65, 67, 68, 73, 75, 83, 84, 128, 183; 9., 11., 13.-17. zim.). Savukārt 3.2 apakšgrupā pieskaitāmas 57 važiņrotas ar 2c₁, 2d, 2c₂, 2b₃, 3, 4a₂, 4b₁, 4b₂ apakšvarianta bruņrupuču saktām, 3b₄, 3b₆, 3c, 3d, 3e varianta važturiem un c, e varianta važiņu sadalītājiem (1. tab.: 51, 69, 70, 74, 76-82, 85-94, 96, 99, 102-110, 113-121, 123-127, 129-133, 166, 179, 184-186; 19.- 23. zim.). Vēl 13 šīs grupas fragmentārām važiņrotām (1. tab.: 72, 95, 97, 98, 101, 112, 175-178, 180-182) apakšgrupā nav nosakāma.

3.1. apakšgrupas važiņrotās bieži ir izmantotas 2.2. apakšgrupai raksturīgie 3a₃ un 3a₄ apakšvarianta važturi, kas liecina gan par šo važturu ilgo izmantošanu, gan par 2. grupas vēlāko važiņrotu vienlaicīgu izmantošanu ar dažām senākām 3. grupas 1. apakšgrupas važiņrotām, kurās ietilpst senākās 2a₁, 2a₂ un 2b₁ apakšvarianta saktas. Starp 3. grupas važiņrotām sevišķi bieži sastopamas trīs kombinācijas: septiņos gadījumos 2c₁ bruņrupuču saktas un 3b₄ apakšvarianta važturi, astoņos gadījumos 2c₁ bruņrupuču saktas un 3c₂ apakšvarianta važturi, piecos gadījumos – 2d bruņrupuču saktas un 3b₄ apakšvarianta važturi. Minētie važiņrotu sastāvdaļu elementu apakšvarianti ir visizplatītākie Daugavas lejtecē.

Pēdējo, 4. važiņrotu grupu veido važiņrotas ar 5. tipa palmešu saktām un 3b₄, 3c₂, 3e varianta trapeceveida važturiem ar ģeometrisko ornamentu, 2b varianta ovāliem važturiem un 4. tipa trapeceveida važturiem ar palmeti. Uz šo grupu var attiecināt 31 važiņrotu. 4. grupas pirmo apakšgrupu veido septiņas važiņrotas (1. tab.: 122, 134, 135, 137-140), kurās pie senākajām 5a₁, 5a_{1/3} un 5a₂ apakšvarianta bruņrupuču saktām piestiprināti 3. grupas vēlākajām saktām raksturīgie 3b₄, 3c₂ un 3e varianta trapeceveida važturi ar ģeometrisko ornamentu. Vienā šādā važiņrotā ir iestrādāti arī e varianta važiņu sadalītāji (1. tab.:140). Savukārt 4.2 apakšgrupu sastāda 28 važiņrotas (1. tab.: 141-143, 145-160, 162-164, 187-192; 24.-27. zim.) ar 5a₃, 5a₄ un 5b varianta bruņrupuču saktām, 2b varianta ovāliem važturiem vai 4. tipa trapeceveida važturiem ar palmeti.

Jāatzīmē, ka grupas ietvaros visbiežāk – 4 reizes sastopamas važiņrotas, ko veido 4b₁ apakšvarianta bruņrupuču saktas un 4a₁ apakšvarianta važturi. Abu rotu tipi ir stilistiski pieskaņoti viens otram. Arī visās pārējās 4. grupas 2. apakšgrupas važiņrotās bruņrupuču saktas ar palmeti savienotas ar līdzīgi augu stilā ornamentētiem važturiem. Savukārt nedaudzās 4. grupas 1. apakšgrupas važiņrotas, kurās palmešu bruņrupuču saktas savienotas ar ģeometriskā stilā ieturētiem važturiem, var vērtēt kā pārejas posma važiņrotas.

4.3. VAŽIŅROTAS AR BRUŅRUPUČU SAKTĀM DAUGAVAS LĪBIEŠU KULTŪRAS KONTEKSTĀ

Lai ievietotu sieviešu krūšu važiņrotu ar bruņrupuču saktām Daugavas lībiešu kultūras kontekstā, ir jāveic tās korelācija gan ar pārējām kapa piedevām, gan ar apbedīšanas paražām. Protams, vienā apakšnodaļā nevar aptvert visas Daugavas lībiešu sieviešu bērnu tērpa rotas un piedevas, izstrādāt to tipoloģiju un izsekot attīstībai laika gaitā, kas arī iziet ārpus disertācijas mērķu loka. Tomēr mēģināsim izdalīt dažas svarīgākās rotu grupas un piedevas, kā arī raksturīgākās bērnu paražas un salīdzināsim izmaiņas tajās ar galvenajām važiņrotu attīstības tendencēm. Šāda savstarpēja rotu un apbedīšanas paražu attīstības analīze palīdzēs izstrādāt kopējo Daugavas lībiešu sieviešu apbedījumu inventāra un paražu relatīvo hronoloģiju, ko varēs papildināt un pilnveidot turpmākos pētījumos.

4.3.1. KORELĒŠANAI DERĪGO KAPU PIEDEVU UN APBEDĪŠANAS TRADĪCIJU ATLASĪŠANA

Daugavas lībiešu kapu piedevas un apbedīšanas paražas laika gaitā nepalika nemainīgas. Mainījās gan pašu piedevu veids, gan to skaits. Savukārt apbedīšanas tradīcijas zināmā mērā atkarīgas no katra kapulauka lokālajām īpatnībām, tomēr arī tajās galvenās ir hronoloģiskās izmaiņas. Hronoloģijas studijām var mēģināt izmantot apbedījumu orientāciju, roku stāvokli, ugunskapu daudzumu u.c. rituālo parādību analīzi. Liekas, perspektīva tēma ir arī kapu uzkalniņu rašanās laika noteikšana Daugavas lībiešu teritorijā, jo izrakumi vairākos kapulaukos parādīja, ka virs apbedījumu daļas sākotnēji bijuši uzbērti uzkalniņi, kas vēlāk saimnieciskās darbības rezultātā tikuši nolīdzināti. Tomēr, lai izdalītu apbedījumus uzkalniņos no līdzējiem kapiem, ir nepieciešamas izrakumu pirmdokumentācijas un kapulauku plānu rūpīgas studijas, kas aizņemt milzīgu laiku un tāpēc šajā darbā tas nav veikts. Arī apbedījumu roku stāvokļu pētījumi ir ļoti darbietilpīgi, turklāt var arī nedot vēlamus rezultātus. Tāpēc šajā disertācijā īpaša uzmanība veltīta ugunskapu skaita izmaiņām un mirušo apbedījumu orientācijai pēc debespusēm, kas ir svarīgākie hronoloģiskie rādītāji Daugavas lībiešu apbedīšanas rituālā. Kā nozīmīga hronoloģiskā robeža atzīmējama kristīgo kapsētu ierīkošana Daugavas lejteces apgabalā 12. gs. beigās – 13. gadsimta sākumā.

Jāuzsver, ka Daugavas lībiešu sieviešu kapa piedevas galvenokārt sastāv no rotām. Izņemot važiņrotas ar bruņurupuču saktām, apbedījumos atrod arī kaklarotas, aproces un gredzenus. Visnotaļ svarīga loma ir stikla krellju kaklarotām, kas bieži papildinātas ar dažādiem piekariem un zvārguļiem. Tomēr no šīs rotu grupas izmantošanas disertācijā vajadzēja atteikties vairāku apstākļu dēļ. Pirmkārt, stikla krellju lielais skaits un daudzveidība to analīzi varētu izvērst par atsevišķu, ļoti apjomīgu un darbietilpīgu pētījumu. Otrkārt, stikla krelles lībiešu senkapos ir importa priekšmeti, jo stikla apstrāde Latvijas teritorijā līdz 13. gadsimtam nav pierādīta. Līdz ar to stikla krelles nav saistītas ar vietējo amatniecību, tās ienākušas tirdzniecības ceļā no dažādiem izgatavošanas centriem, kuru noteikšanā ir ļoti svarīga stikla sastāva analīze, kas prasa speciālus sarežģītus pētījumus.

Disertācijas mērķu sasniegšanai mazāk nozīmīga ir gredzenu analīze, kuru lielākā daļa pārstāv plaši izplatīto spirālgredzenu grupu. Kapos, kur ir važiņrotas ar bruņurupuču saktām, tikai atsevišķos gadījumos zināmas sprādzes saktas un

pakavsaktas, kurām nav liela nozīme važiņrotas datēšanā. Tāpēc kā svarīgākās un tieši lībiešu sievietēm raksturīgākās rotas, neskaitot važiņrotas, var minēt dobās aproces ar sašaurinātiem galiem. Bez tam disertācijā veikta arī kaklariņķu analīze.

Neskaitot rotas, Daugavas lībiešu hronoloģijas studijās sieviešu apbedījumos ļoti svarīgi ir māla podu atradumi, jo pāreja no bezripas uz ripas keramiku ir zīmīgs punkts hronoloģisko posmu izdalīšanā un tas ļauj zināmā mērā sinhronizēt sieviešu un vīriešu kapu piedevas.

4.3.2. APBEDĪŠANAS PARAŽU UN KAPU PIEDEVU KORELĀCIJA

4.3.2.1. UGUNSKAPU DAUDZUMA IZMAIŅAS

Daugavas lībiešu kapulaukos un kristīgajās kapsētās važiņrotas ar bruņrupuču saktām konstatētas 147 kapos, no kuriem 106 ir skeletapbedījumi, bet 41 – ugunskapi (22. tab.). Hronoloģijas izstrādāšanai ir svarīgi, ka dažādu grupu važiņrotu īpatsvars starp ugunskapiem un skeletkapiem ir atšķirīgs. Tā no 12 kapiem, kuros ir atrastas važiņrotas ar skandināvu bruņrupuču saktām (1. važiņrotu grupa), puse ir ugunskapi. Var atzīmēt, ka piecas no sešām ugunskapos atrastajām važiņrotām ir ar skandināvu P51 tipa bruņrupuču saktām, bet vienai tips nav droši nosākams – tas bijis vai nu P51, vai P52. Ņemot vērā, ka starp skeletkapiem ir divi vēlāki apbedījumi (1. tab.: 2, 6), kuros skandināvu saktas ir relikti, skandināvu saktām parastajā izmantošanas laikā ugunskapu īpatsvars bijis vēl lielāks un sastāda 60%.

Starp 23 kapiem, kuros atrastas važiņrotas ar lībiešu 1. tipa bruņrupuču saktām (2. grupa), 12 ir ugunskapi (52,2%). Savukārt no 61 kapa, kur atrastas važiņrotas ar 2. tipa bruņrupuču saktām, tikai 10 ir ugunskapi (16,4%), bet važiņrotas ar 3. un 4. tipa bruņrupuču saktām atrastas vienīgi skeletkapos. Tātad 3. grupas važiņrotas ar 2.-4. tipa bruņrupuču saktām ugunskapos sastāda tikai 14%. Bet no 23 kapiem, kuros ir atrastas 5. tipa bruņrupuču saktas, tikai divi ir ugunskapi (8,7 %).

22. tabula

BRUŅRUPUČU SAKTU ATRADUMI KAPOS – UGUNSKAPU
UN SKELETKAPU ATTIECĪBA

Saktu tips	Kapu skaits*	Ugunskapi		Skeletkapi	
			%		%
skandināvu	12	6	50	6	50
1.	23	12	52,2	11	47,8
2.	61	10	16,4	51	83,6
3.	5	0	0	5	100
4.	5	0	0	5	100
5.	23	2	8,7	21	91,3
bez saktām	19	11	57,9	8	42,1

Kad skeletkapi sāka dominēt? Lai atbildētu uz šo jautājumu, jāanalizē 2. tipa bruņrupuču saktu atradumi kapos. Kā izriet no 23. tabulas, divi senākie 2a₁ un 2a₂ apakšvarianti zināmi tikai pēc ugunskapiem. Arī 2b₁ apakšvariants sastopams ugunskapos diezgan bieži, savukārt pārējo apakšvariantu saktas ugunskapos vai nu neparādās vispār, vai šādi apbedījumi zināmi tikai atsevišķos gadījumos. Tas ļauj domāt, ka ugunskapu skaita krasa samazināšanās Daugavas lībiešu kapulaukos notikusi 2b₁ apakšvarianta bruņrupuču saktu izmantošanas laika sākumā.

Jāatzīmē vēl 11 ugunskapi, kuros atrastajās važiņrotās bruņrupuču saktas ir gājušas bojā bērū sārtā vai zudušas postījumu rezultātā. Trijās no šīm važiņrotām ir 3a₃ apakšvarianta važturi, kas bieži sastopami kopā gan ar 1. tipa lībiešu bruņrupuču saktām, gan ar senākajiem 2. tipa variantiem – 2a₂ un 2b₁. Trim važiņrotām važturi pieder pie 3a variantā, bet bojājumu dēļ apakšvariants nav nosākams. Vēl trīs važiņrotās konstatēti 3b₄ apakšvarianta važturi, kas sastopami gan ar 2b₁ apakšvarianta bruņrupuču saktām, gan ar vēlākajām 2c₁, 2d, 2c₂ apakšvarianta

saktām. Atlikušajām divām važiņrotām ir saglabājušies tikai iegarena taisnstūra formas sadalītāji ar līkločveida augšējo un apakšējo malu, kas pārstāv a₂ apakšvariantu. Tātad no ugunskapiem analizētās važiņrotas, kam trūkst bruņrupuču saktu, kopumā iekļaujas važiņrotu 2. grupas 2. apakšgrupā un 3. grupas 1. apakšgrupā un attiecās uz laiku, kad ugunskapu skaits Daugavas lībiešu kapulaukos sāk samazināties.

23. tabula
VAŽIŅROTU ATRADUMI KAPOS – UGUNSKAPU UN SKELETKAPU ATTIECĪBA

Saktu apakšvariants	Kapu skaits	Ugunskapi		Skeletkapi	
			%		%
a1	1	1	100	0	0
a2	1	1	100	0	0
a3	4	1	25	3	75
b1	10	3	33,3	7	70
b2	5	0	0	5	100
b3	1	0	0	1	100
c1	29	1	3,5	28	96,5
c2	2	0	0	2	100
d	13	2	15,4	11	84,6

4.3.2.2. APBEDĪJUMU ORIENTĀCIJA PĒC DEBESPUSĒM

Arheoloģiskajā literatūrā pieņemts uzskats, ka Daugavas lībiešu apbedījumu orientācija pēc debespusēm laika gaitā izmainās un, ja agrākiem apbedījumiem kopumā ir raksturīga ZR orientācija, tad 12.-13. gadsimtā dominē Z virziens (LA 195). Mēģināsim noteikt šo pārēju attiecībā uz sieviešu apbedījumiem, kuros ir važiņrotas ar bruņrupuču saktām.

Pavisam orientācija ir noteikta 107 apbedījumiem ar lībisko krūšu važiņrotu, tajā skaitā 12 ugunskapiem. Starp visiem apbedījumiem visvairāk izplatīta orientācija ZR virzienā, kas konstatēta 37 gadījumos. Tālāk seko 29 apbedījumi ar ZZR, 16 apbedījumi ar Z un 12 ar RRZ orientāciju. Starp lībiešu sieviešu apbedījumiem, kuros ir važiņrotas ar bruņrupuču saktām, retāk sastopama R orientācija – 7 gadījumi, bet tikai 2 kapi orientēti RRD virzienā. Savukārt DR, A, ZA un ZZA virzieni konstatēti

katrs pa vienam gadījumam (1. tab.).

24. tabula
MIRUŠO ORIENTĀCIJA APBEDĪJUMOS AR LĪBIEŠU KRŪŠU VAŽIŅROTĀM

Saktas	Orientācija									
	ZR	ZZR	Z	RRZ	R	RRD	ZA	A	ZZA	DR
skandināvu	2	2	1		2					
1a1	6	2			1					
1a2	6	1	1							
2a1	1									
1c		2								
2a2		1								
1a4			1							
2a3	2	2								
2b1	4	1	1	2						
2c1	11	4	4	1	1		1	1		
2b2	2	2								
4a1		1								
4b1		1		1						
2d	5	3		1						
2c2	3									
2b3		1								
4a2				1						
4b2				1						
3b			1							
3c		1								
3d			1							
3e	1									
5a1	2	1	1							
5a2	1									
5a3	1	1		2						1
5a1/3	1									
5a4				1	3	1				
5b1		2	1							
5b2	1	1			1					
bez	2	2	2		1				1	

Ja mēģinām konfrontēt kapu orientāciju ar bruņrupuču saktu variantiem (24. tab.), tad patiešām var konstatēt, ka starp apbedījumiem ar senākām važiņrotām ar skandināvu un lībiešu 1a₁₋₂ apakšvarianta bruņrupuču saktām dominē ZR orientācija

un ir sastopams arī tuvs ZZR virziens. Z un ZZR virziens biežāk parādās kapos ar 1c un 2. tipa saktām, bet ZR virziens joprojām nezaudē popularitāti. Jāatzīmē, ka apbedījumos ar važiņrotām ar 4. un 3. tipa bruņrupuču saktām ZR virziens neparādās, bet dominē ZZR un Z orientācija. ZR virziena orientācija atkal sastopama līdz ar 5a un 5b₂ apakšvarianta saktām. Kas attiecas uz kristīgai reliģijai raksturīgo mirušo apbedīšanu ar galvu R virzienā, tad šāda orientācija ar novirzēm RRD virzienā raksturīga tiem apbedījumiem ar krūšu važiņrotām ar bruņrupuču saktām, kas nāk no pirmajām kristīgajām kapsētām. Tomēr jāatzīmē, ka R orientācija divos gadījumos sastopama jau apbedījumos ar skandināvu un vienā kapā ar senākām lībiešu 1a₁ apakšvarianta bruņrupuču saktām. Savukārt vēlākajos apbedījumos ar lībiešu važiņrotām R orientācija zināma vainā kapā ar 2c₁ apakšvarianta bruņrupuču saktām.

Kopumā, novērtējot izmaiņas apbedījumu orientācijā, var secināt, ka krasas izmaiņas mirušo orientācijā izvēlētajā laikā nav novērojamas. Lielākoties kapi orientēti ZR virzienā, reizēm ar novirzi uz ZZR vai Z. ZR virziens saglabājis savu prioritāti līdz pat kristīgās ticības ieviešanai un kristīgo kapsētu ierīkošanai. Tomēr arī tad kādu laiku paralēli pastāvējušās vecās apbedījumu vietās ZR un ZZR virziens turpinājis dominēt.

4.3.2.3. RIPAS KERAMIKAS IEVIEŠANĀS

Lībiešu apbedījumos Daugavas lejtecē kā parasta piedevas līdzās rotaslietām, ieročiem un darbarīkiem sastopami arī māla trauki. Kapā tie parasti novietoti mirušajam pie galvas vai kājām. Spriežot pēc atliekām, kas piedegušas pie trauku sienām, tajos bijis ievietots apbedītajiem līdz dotais ēdiens. Trauki ir gan uz podnieka ripas darināti, gan arī bezripas – gludi, apmesti, rotāti ar nagu iespaidumiem vai spodrināti (Cimermane 1974, 102).

Kaut gan māla trauki sastopami visās apbedīšanas vietās, tomēr to sastopamības biežums dažādos kapulaukos ir atšķirīgs. Tā, piemēram, starp plašāk pētītajiem kapulaukiem visbiežāk māla trauki konstatēti Salaspils Laukskolas un Doles Vampeniešu I kapulaukā, kur tie iegūti gandrīz pusē no visiem apbedījumiem. Retāk keramika parādās Doles Vampeniešu II un Doles Raušu kapulaukā – attiecīgi 29% un 20% apbedījumos.

KERAMIKAS ATRADUMI KAPOS AR VAŽIŅROTĀM

Keramika \ Saktas	Bezripas	Ripas	bez keramikas
skandināvu	3	2	7
1a1	6	1	6
1b			1
1a2	3		2
1a4	1		
1c		2	3
2a1			1
2a2	1		
2a3	1	1	2
2b1	1	3	6
2b2		1	4
2c1		12	16
4a1		1	
4b1			2
3a			1
3c		1	
3b			1
2b3			1
2d		7	6
2c2		1	1
4b2		1	
3d	1		
3e			1
4a2		1	
5a1		1	3
5a2			1
5a1/3			1
5a3			5
5a4			5
5b1		1	5
5b2			3

Hronoloģijas studijām ir svarīgi noteikt robežu, kad apbedījumos notikusi pārēja no bezripas traukiem uz darinājumiem, kas veidoti ar podnieku ripu. Pēc novērojumiem dzīvesvietu pētījumos, uz podnieku ripas darinātā keramika Daugavas

lejtecē parādās jau 10. gadsimta beigās, savukārt apbedīšanas pieminekļos vēl ilgi pieturējās pie bezripas trauku likšanas kapos. Pēc pētnieku domām, ripas keramika Daugavas lībieši kapulaukos sāka dominēt 11. gadsimta otrajā pusē (LA 256).

Pavisam Daugavas lībiešu sieviešu apbedījumos, kuros ir važiņrotas ar bruņrupuču saktām, 49 gadījumos konstatēti māla podi, starp kuriem 17 ir bezripas un 32 – ripas keramikas. Starp apbedījumiem ar važiņrotām ar skandināvu bruņrupuču saktām zināmi pieci gadījumi, kad starp piedevām atrasti māla podi – no tiem trijos kapos bezripas, bet divos – ripas (25. tab.). Šeit gan jāatzīmē, ka abi kapi ar ripas keramiku ir tie, kur jau iepriekš minēti skandināvu bruņrupuču saktu reliktu izmantošanas gadījumi (1. tab.: 2, 6). Tas norāda, ka 1. grupas važiņrotu izmantošanas laikā kapos lika bezripas keramikas podus. Māla podi konstatēti arī 13 kapos ar važiņrotām ar lībiešu 1. tipa bruņrupuču saktām. No tiem lielākā daļa – 10 eksemplāri – ir bezripas keramikas podi. Vienā gadījumā ripas keramikas pods konstatēts jau kopā ar 1a₁ apakšvarianta bruņrupuču saktām, tomēr plašāk ripas keramika ieviesusies līdz ar 1c varianta parādīšanos.

Kas attiecās uz važiņrotām ar 2. lībiešu bruņrupuču saktu tipu, tad 2a₂ apakšvarianta pastāvēšanas periods pilnībā sakrīt ar bezripas keramikas podu izmantošanas laiku. Toties jaunāko 2a₃ un 2b₁ apakšvariantu pastāvēšanas laiks sasisťās ar pārējas posmu no bezripas uz ripas keramiku. Visi pārējie bruņrupuču saktu varianti sastopami kopā ar ripas keramiku. Izņēmums ir vienīgi Salaspils Vējstūru kapulauka 6. kaps, kur blakus krūšu važiņrotai ar 3d varianta bruņrupuču saktu atrasts viens gludas keramikas bezripas pods, ko šajā gadījumā var uzskatīt par reliktu.

Jāatzīmē, ka keramikas trauki sāka izzust no kapu piedevu sastāva līdz ar 5. grupas važiņrotu ieviešanos. Pavisam ir zināmi tikai divi gadījumi, kad uz ripas darinātie māla podi iegūti kopā ar važiņrotām, kurās bija 5. tipa bruņrupuču saktas (Salaspils Laukskolas kapulauka 569. kaps un Ikšķiles Kābeles 45. kaps). Paraža likt kapos ēdienu māla traukos bijusi pilnīgi sveša kristīgajās kapsētās.

4.3.2.4. KAKLARIŅĶU VEIDI UN IZMANTOŠANAS LAIKS

Viena no raksturīgākajām rotām vēlā dzelzs laikmeta Daugavas lībiešu sieviešu apbedījumos ir kaklariņķi. Kaut gan lībietēm tie nav bijuši tik lielā cieņā kā latgalietēm, tomēr Daugavas lejteces kapos ar lībiešu krūšu važiņrotām kaklariņķi atrasti 64 apbedījumos – kopā 127 eksemplāri. Vēl sešos gadījumos 15 kaklariņķi

iegūti savrupatrstos sieviešu kapu inventāros, kuros bija arī važiņrotas ar bruņrupuču saktām. Tātad gan kapos, gan savrupatradumu veidā pavisam atrasti 142 kaklariņķi. To skaits vienā apbedījumā parasti ir no viena līdz trim, un tikai trīs gadījumos to skaits bijis lielāks: Doles Vampeniešu I kapulauka 110. kapā deviņgadīgas meitenes (vecumu noteica G. Zariņa) apbedījumā atrasti seši kaklariņķi: divi vīti ar cilpu galiem, divi ar kruķu galiem, viens ar pogas un cilpas galiem un vēl viens ar sedlu un kruķa galiem (6. zim.). Savukārt Ikšķiles Tīnūžu kapulaukā savrupatrstā sievietes kapa inventārā ir četri vīti kaklariņķi ar cilpu galiem un viens – ar pogas un cilpas galiem; bet Salaspils Laukskolas 37. kapā – trīs vīti kaklariņķi ar cilpu galiem un viens ar kruķu galiem (5. zim).

Spriežot pēc atradumiem 13 apbedījumos, jāatzīst, ka Daugavas lībiešu sievietēm dominē komplekti, kam ir raksturīgi divi no trim stieplēm vīti kaklariņķi ar cilpu galiem un viens – ar pogas un cilpas galiem, kā arī vidusdaļā rombisku loku. Vēl septiņos rotu komplektos bija pa diviem kaklariņķiem – no katra tipa pa vienam. Tomēr no minētajiem 7 komplektiem tikai viens bija pilns un netraucēts (Salaspils Laukskolas kapulauka 183. kaps), bet pārējie ir vai nu savrupatradumi (Doles Vampenieši, Tomes Nariņi), vai senlietas no traucētiem skeletapbedījumiem (Salaspils Laukskolas kapulauka 269. kaps, Doles Vampenieši I kapulauka 63. kaps un Skrīveru Lielrutuļu kapulauka 1. kaps) vai arī no ugunskapiem (Salaspils Laukskolas kapulauka 269. un 389. kaps, Skrīveru Lielrutuļu kapulauka 1. kaps), kuros sākotnēji varbūt bijuši divi vīti kaklariņķi ar cilpu galiem.

Visizplatītākais kaklariņķu tips Daugavas lejtecē ir **kaklariņķi ar cilpu galiem**. Šāda kaklariņķa loks ir vīts no trim stieplēm, no kurām katrā galā veidota cilpa ar aptinumu. Vairākos gadījumos loka stieples ir noplacinātas, dažkārt noplacināta un ornamentēta tikusi arī cilpu veidojošā stieple. Pavisam Daugavas lejtecē vienlaikus ar važiņrotām ar bruņrupuču saktām šādi kaklariņķi atrasti 58 apbedījumos – kopskaitā 94 eksemplāri. Tie visbiežāk valkāti pa pāriem (29 gadījumi) un dažkārt abi savienoti kopā ar tievām stieplēm vai plāksnītēm (1. tab.: 55).

Latvijas arheoloģiskajā literatūrā kaklariņķus ar cilpu galiem detalizēti apskatījis A. Karnups rakstā par vēlā dzelzs laikmeta latviešu kaklariņķiem, sniedzot arī iespējamus cilpu galu variantus (Karnups 1929, 132.-134). Tomēr, strādājot ar Daugavas lībiešu materiālu, šķita lietderīgi pievērst uzmanību nevis galu noformējumam, bet loka vijumam. Pēc šīs pazīmes Daugavas lībiešu sieviešu apbedījumos atrastos vītos kaklariņķus ar cilpu galiem var iedalīt trīs variantos.

26. tabula

KAKLARIŅĶU ATRADUMI KAPOS AR LĪBIEŠU VAŽIŅROTĀM

Saktas	Kaklariņķi		Vītie ar cilpu galiem		Tordētie ar pogas un cilpas galiem	Ar kruķu galiem	Ar pāresnātiem galiem	Ar trīsstūrains griezumam galiem	Citi	Kopā
	1. var.	3. var.	1. var.	3. var.						
Skandināvu	11				6					17
1a1	11	1			3	4			1	20
1a2	5				1	1				7
1a4	2				1					3
1b	1									1
1c	4						2			6
2a1	1				1					2
2a2	1				1					2
2a3	3	1								4
2b1	9				5	1	1	1		17
2b2	3								1	4
2c1	4				3			1		8
4a1		1			1					2
4b1								1		1
2d	1	1			2					4
4b2	1				1					2
3b									1	1
Kopā	57	4			25	6	3	3	3	101

1. *variānta* kaklariņķiem, kas ir visizplatītākie, loka diametrs ir no 4 līdz 9 mm, riņķu gali iet pamīšus. No šī variānta zināmi 86 eksemplāri, kas kopā ar lībisko važiņrotu atrasti 54 kapos. Kā redzams 26. tabulā, 1. variānta kaklariņķi ar cilpu galiem visbiežāk atrasti kopā ar skandināvu bruņrupuču saktām (11 kapos), 1a₁ apakšvariānta lībiešu saktām (11 kapos) un 2b₁ apakšvariānta saktām (8 kapos). Atzīmējams, kā 1. variānta kaklariņķi ar cilpu galiem atrasti visos zināmos kapos ar važiņrotām, kurās ir 1a₂ un 1a₄ variānta bruņrupuču saktas. Izņemot vienu netraucēto kapu (Salaspils Laukskolas 448. kaps), šādi kaklariņķi ir sastopami visos komplektos ar 1c variānta bruņrupuču saktām. Atskaitot kapos ar skandināvu un 1. tipa lībiešu bruņrupuču saktām, 1. variānta kaklariņķi ar cilpu galiem parasti sastopami arī apbedījumos ar senākajām 2. tipa saktām (2a, 2b₁ apakšvariānts). Toties tie izzuduši 2c₁ apakšvariānta pastāvēšanas laikā, jo nav sastopami ar 3. un 5. tipa saktām. Zināms tikai viens gadījums, kad 1. variānta kaklariņķis atrasts kapā ar 2d variānta saktu. No tā var secināt, ka kaklariņķi ar cilpu galiem kopš 12. gadsimta pirmās puses pazuduši no Daugavas lībiešu sieviešu rotu kompleksa.

2. *variānta* kaklariņķi ar cilpu galiem pārstāv viens fragmentārs atradums no

Salaspils Laukskolas 309. kapa (9. zim.), kurā bija arī važiņrota ar $2a_2$ apakšvariānta bruņrupuču saktām. Šis kaklariņķis atšķirībā no pārējiem ir vīts no neparasti biezām stieplēm un tā loka diametrs sasniedz 12 mm. Jāpiebilst, ka līdzīgi no trim biezām stieplēm vīti kaklariņķi ar cilpu galiem zināmi kuršu (LA 189) un Somijas ugunskašos (Kivikoski 1974, 99, 100, Abb. 727).

3. *variānta* kaklariņķu loka garums ir lielāks un veido vairākus – divus vai trīs tinumus (10., 21. zim.). Bez tam loka vijums nav blīvs. Šādi kaklariņķi kopā ar važiņrotām ar bruņrupuču saktām atrasti tikai četros kašos (Ikšķiles Zariņu kapulauka 8. kapā, Salaspils Laukskolas kapulauka 183. un 374. kašs un Aizkraukles Lejasžagaru kapulauka 7. kašs).

Trešā variānta kaklariņķi ar cilpu galiem šajos kašos korelējās ar $1a_1$, $2a_3$, $2d$ un $4a_1$ bruņrupuču saktām. Spriežot pēc kašu piedevām, trešā variānta kaklariņķu ar cilpu galiem izmantošana ir vienlaicīga ar pirmā variānta lietošanas beidzamo posmu, t.i., 11. gadsimta otro pusi un 12. gadsimta pirmo pusi.

Lībiešu pirmā variānta kaklariņķiem ar cilpu galiem līdzīgi eksemplāri Latvijas teritorijā izplatīti arī zemgaļu, sēļu un latgaļu zemēs. Kurzemē kaklariņķi ir masīvāki (2. variānts) un garāki, bieži tiem ir vairāki tinumi (Urtāns 1977, 22). Līdz ar to Daugavas lejteces kaklariņķu ar cilpu galiem otrais un trešais variānts var būt ievests no Kurzemes. Jāpiebilst, ka viens no senākajiem šādiem kaklariņķiem atrasts Dobeles Šķērstainos 14. apbedījumā (Karnups 1929, Abb. 4: 3).

Jāatzīmē, ka Latgales apbedījumos no visiem kaklariņķiem 27% ir ar cilpu galiem. Bet lībiešu zemēm tuvākajos kapulaukos kaklariņķi ar cilpu galiem sastopami biežāk: Kokneses kapulaukā – 44,4 %, Ērgļu Jaunākēnu kapulaukā – 37,5%, Pļaviņu Radžu kapulaukā – 35% (Radiņš 1999, 73). Kā atzīmēts literatūrā, latgaļu teritorijā kaklariņķi plašāk ieviesās 11. gadsimta beigās un 12. gadsimtā (Kuniga 2000, 39). Tas bija laiks, kad Daugavas lejtece tie sāka izzust. Tāpēc var pieņemt, ka *Latgalē kaklariņķi ar cilpu galiem izplatījās, pateicoties sakariem ar lībiešiem, un latgaļu sievietes zināmā mērā pārņēma no lībietēm šī tipa kaklariņķu valkāšanas paražu.*

Arheoloģiskajā literatūrā kaklariņķi ar cilpu galiem ir daudzkārt analizēti (Tallgren 1925, 91; Karnups 1929, 130, 132-134, 138; Kivikoski 1938, 175, 176; 1974, 99, 100, Abb. 727; Moora 1929, 148-150; LAB 325, 468, 469). Kaut arī tie izplatīti Baltijā, Senprūsijā, Somijā, Polijā, katras vietas izstrādājumiem piemīt lokālas īpatnības. Tā, piemēram, Igaunijas un Somijas kaklariņķi vīti no četrām stieplēm (Moora 1929, 149).

27. tabula

KAKLARIŅĶI AR POGAS UN CILPAS GALIEM KAPOS AR KRŪŠU VAŽIŅROTĀM

Nr. p.k.	Atradumu vieta	Kapa nr.	Bruņrupu saktas tips	Galutordējums			Loka griezumam				Spirāles		
				imitēts	ir	nav	sešskaldņu	rombeveida	lēcveida	trīsstūrains	daļēji	pīlība	nav
1	Doles Vampenieši I	110	1a1	+			+						+
2	Doles Vampenieši I	6	P48	+			+				+		
3	Doles Vampenieši I	s.a.	P48	+				+					
4	Doles Vampenieši I	63	1a1	+					+		+		
5	Doles Vampenieši I	45	1a1	+					+		+		
6	Salaspils Laukskola	506	2b1		+					+	+		
7	Salaspils Laukskola	497	2b1		+				+		+		
8	Doles Vampenieši I	16	2b1		+			+			+		
9	Salaspils Laukskola	83	P37		+			+					+
10	Salaspils Laukskola	120	P51		+			+			+		
11	Salaspils Laukskola	91	2c1		+			+			+		
12	Salaspils Laukskola	94	2b1		+		+				+		
13	Ikšķiles Zariņi	8	2d		+		+				+		
14	Salaspils Laukskola*	183	4a1										
15	Skrīveru Lielrutuļi	1	2d		+				+				+
16	Doles Vampenieši I	18	P51			+	+						
17	Salaspils Laukskola	389	P51			+	+						+
18	Doles Vampenieši I	56	1a2			+		+			+		
19	Ikšķiles Tīnūži	s.a.	1a4			+		+			+		
20	Salaspils Laukskola	309	2a2			+	+				+		
21	Tomes Nariņi	s.a.	2b1			+		+			+		
22	Salaspils Laukskola	161	4b2			+	+				+		
23	Ogresgala Lielpeči	s.a.	2c1			+	+						+
24	Aizkraukle	B4	2c1, d			+	+				+		
25**	Salaspils Laukskola	51	P51				+						
26**	Salaspils Laukskola	269	2a1										

*Kaklariņķis disertācijas autoram nebija pieejams

** **Kaklariņķi atrasti ugunsapbedījumos**, tāpēc attiecīgie parametri nav nosakāmi

Jāatzīmē, ka senākie vītī kaklariņķi ar cilpu galiem Latvijas teritorijā zināmi jau no agrā dzelzs laikmeta Ziemeļvidzemes akmens krāvumiem. Šie kaklariņķi ir īsāki un to galu cilpas veidotas nevis no vienas, bet no vairākām stieplēm (Moora 1929, 149; LA 112, 38. tab.: 1). Tomēr, pēc H. Mooras domām, vēlā dzelzs laikmeta kaklariņķu izcelsme ir saistāma ar Senprūsijas ap 600. gadu datētiem kaklariņķiem ar cilpu un kāsi. (Moora 1929, 149, 150).

Otrs Daugavas lejtecē izplatīts tips ir **kaklariņķi ar pogas un cilpas galiem**. Pavisam Daugavas lejteces apbedījumos kopā ar važiņrotām ar bruņrupuču saktām ir zināmi 26 šādi kaklariņķi. Atšķirībā no kaklariņķiem ar cilpu galiem, kuru loka vidusdaļa valkānot bija pagriezta uz aizmuguri, bet gali bija redzami priekšpusē, šī tipa kaklariņķi valkāoti otrādi – gali ar pogu un cilpu atradās aizmugurē, bet loks – priekšpusē. Šī tipa kaklariņķu atradumi Daugavas lejtecē pēc sava ārējā izskata ir diezgan atšķirīgi. To gali varēja būt gan gludi, gan tordēti, gan ar tordējuma imitāciju. Loka griezumam parasti ir rombveida, bet varēja būt arī lēcveida vai tuvs sešskaldnim (27. tab.), loka virsma bija ornamentēta.

Korelējot apbedījumos atrasto šī veida kaklariņķu iezīmes ar bruņrupuču saktu tipiem, var secināt, ka senākiem kaklariņķiem galos ir tordējuma imitācija, jo tie sastopami vienīgi kopā ar P48 tipa skandināvu un 1a₁ apakšvarianta lībiešu bruņrupuču saktām. Savukārt kaklariņķi ar tordējumu ir vēlāki un sastopami galvenokārt ar 2b₁ apakšvarianta saktām. Kas attiecas uz kaklariņķiem ar gludiem galiem, tie valkāoti visu šī tipa kaklariņķu izmantošanas laiku un sastopami vienlaikus gan ar senākajām skandināvu bruņrupuču saktām, gan ar vēlajām 2b₂, 2c₁ un 2d variantu lībiešu saktām.

Kaklariņķu loku griezumam neizdevās atklāt tipoloģiski-hronoloģiskas likumsakarības. Var vienīgi atzīmēt vienu kaklariņķi ar pogas un cilpas galiem no Salaspils Laukskolas 506. kapa, kura lokam uzreiz aiz tordējumam galos ir rombveida griezumam, bet vidusdaļā tas ir trīsstūrainis. Paralēles šai rotai atrodamas Igaunijā (Selirand 1974, tahvel 26: 1).

Tā kā kaklariņķi ar pogas un cilpas galiem parasti nesāti kopā ar vītiem kaklariņķiem ar cilpu galiem, tad tie korelējas ar līdzīgiem bruņrupuču saktu tipiem un tiem ir arī līdzīgs datējums. Kaklariņķi ar pogas un cilpas galiem bieži sastopami kopā ar skandināvu vai 1a un 1b₁ apakšvariantu bruņrupuču saktām. Vēlāko 2c₁, 2d un 4. tipa saktu eksistēšanas laikā šie kaklariņķi parādās retāk un vairs nav sastopami ar 3. un 5. tipa saktām. Tātad arī šie kaklariņķi pazuda 12. gadsimta pirmajā pusē.

Izņemot apskatītos kaklariņķus ar cilpu galiem un pogas un cilpas galiem, pārējie kaklariņķu tipi Daugavas lejtecē ir reti un uzskatāmi par importu. Tā, piemēram, zemgaļiem tipiski ir **kaklariņķi ar krukļu galiem**, kas Daugavas lībiešu sieviešu apbedījumos kopā ar lībiešu krūšu važiņrotām ir atrasti 6 kapos (pavisam 10 eksemplāri). Šo kaklariņķu loka griezumam ir tuvs rombam vai lēcai, gali izlocīti krukļveidīgi, nesāti ar pamīšus ejošiem galiem uz leju. Kapos tie parasti iegūti pa

vienam vai pa diviem, tie var būt kopā ar vītiem kaklariņķiem ar cilpu galiem, bet Doles Vampeniešu I kapulauka 179. kapā trīs šī tipa kaklariņķi ar tievas stieples palīdzību ir sastiprināti kopā.

Zemgalē šī tipa kaklariņķus datē ar 10.-11. gadsimta sākumu (LA 214). Tomēr Daugavas lejtecē kaklariņķi ar kružu galiem korelējas ar $1a_1$, $1a_2$, $2b_1$ apakšvarianta bruņrupuču saktām, tāpēc šajā teritorijā tie datējami ar 11. gadsimta pirmo pusi.

Vēl retāk Daugavas lejtecē sastopami **kaklariņķi ar paresninātiem, pret noslēgumu tievākiem galiem**. Šie kaklariņķi valkāti ar pamīšus ejošiem galiem uz leju. To vidusdaļa ir gluda, gali pret noslēgumu sašaurinās un nobeidzas ar apaļu ripiņu, kāpēc literatūrā tos dažreiz sauc arī par kaklariņķiem ar tauru galiem (Šnore 1996, 129). Tie cēlušies no Zemgales vidējā dzelzs laikmeta kaklariņķiem ar paresninātiem galiem. Zemgalē kaklariņķi ar paresninātiem, pret noslēgumu tievākiem galiem bija lietošanā līdz 10. gadsimtam (LA 214). Vēlāk tie izplatījās ziemeļu virzienā un parādījās lībiešu, igauņu un votu materiālajā kultūrā (Moor, 1929, 143-144). Savukārt Daugavas lībiešu sieviešu apbedījumos, kur ir krūšu važiņrotas ar bruņrupuču saktām, tie atrasti tikai 3 kapos (Doles Vampeniešu kapulauka 54. un 67. kapā, Salaspils Laukskolas kapulauka 448. kapā) kopā ar $1c_1$ un $2b_1$ apakšvarianta bruņrupuču saktām. Atšķirībā no Zemgales, Daugavas lejtecē šo kaklariņķu paresninātie gali griezumā ir sešskaldņaini, kas ir arī šī tipa igauņu kaklariņķiem raksturīga pazīme.

Vēl var atzīmēt vienu kaklariņķi ar paresninātiem, pret noslēgumu tievākiem galiem no Salaspils Laukskolas 124. kapa, kam viens gals nobeidzās ar apaļu ripiņu, bet otrs ar nolūzušu kāsi. Kaklariņķa gali ir gludi, ovāli. Tā kā kaklariņķis iegūts kopā ar važiņrotu ar $2b_2$ apakšvarianta bruņrupuču saktām, tas datējams ar nedaudz vēlāku laiku, bet, ņemot vērā bojājumu, par šīs formas sākotnējo izskatu un varianta izcelsmi tuvāk spriest nevar.

Daugavas lībiešu sieviešu apbedījumos, kuros ir krūšu važiņrotas ar bruņrupuču saktām, trīs kapos (Salaspils Laukskolas kapulauka 87. un 97. kaps, Doles Vampeniešu I kapulauka 147. kaps) konstatēti **kaklariņķi ar loku, kas vīts no divām stieplēm, un trīsstūrainā griezuma galiem ar kāšiem nobeigumā**. Kaklariņķim no Doles Vampeniešu I kapulauka 147. kapa un Salaspils Laukskolas kapulauka 97. kapa vītajā lokā ielaists tievu vītu stieplju filigrāns. Šie kaklariņķi Daugavas lejteces apbedījumos atrasti pa vienam un korelējas ar $2b_1$, $2c_1$ un $4b_1$ apakšvarianta saktām. Tāpēc tos var attiecināt uz 11. gadsimta beigām – 12.

gadsimta sākumu. Ņemot vērā šīs rotas formas retumu Daugavas lejtecē, jādomā, ka kaklariņķi ar vīto loku un trīsstūrainā griezuma galiem ar āķi un cilpu nobeigumā ir importēti. Latvijas teritorijā paralēles šī tipa kaklariņķiem zināmas pie Gaujas lībiešiem, kur ir atrasti četri eksemplāri (Tõnison 1974, 126).

Šie kaklariņķi plašāk izplatīti Igaunijā, kur tie datēti ar 12.-13. gadsimtu (Selirand 1974, 312, tahvel 27; 3). Tie, iespējams, ir radušies Senkrievijā, jo ir bieži sastopami 11.-12. gadsimta Vladimiras-Suzdaļas un Novgorodas zemes arheoloģiskajos pieminekļos (Фехнер 1967, 71, 72). Tā kā Daugavas lībiešu kaklariņķu datējums ir tuvāks Senkrievijas rotām, jādomā, ka tie ir importēti no Austrumiem.

Vēl četri kaklariņķu veidi Daugavas lībiešu apbedījumos sastopami katrs tikai pa vienam. Tā Doles Vampeniešu I kapulauka 19. kapā atrasts fragmentārs **kaklariņķis ar tordētiem galiem**. Viena gala noslēgumā saglabājies kāsis, bet otrs ir bojāts. Tā kā viens kaklariņķa gals nav saglabājies, rotas pieskaitīšanu noteiktam variantam grūti veikt un tas liedz izdarīt secinājumus par rotas izcelsmi un datējumu. Tomēr, liekas, šis kaklariņķis ir viens no agrākajiem variantiem kaklariņķu tipam ar kāša un segļu galu (Urtāns 1977, 21; Radiņš 1999, 71).

Doles Vampeniešu I kapulauka 110. kapā kopā ar diviem vītiem kaklariņķiem ar cilpu galiem, diviem kaklariņķiem ar kruķu galiem un vienu kaklariņķi ar kāša un pogas galiem iegūts viens **kaklariņķis ar segļu un kāša galiem**. Kaklariņķa lokam gali fasetēti, segls ieliekts, rotāts ar diviem šķērsvalnīšiem. Kapā iegūtā krūšu važiņrota ar 1a₁ apakšvarianta bruņrupuču saktām ļauj datēt kaklariņķi ar 11. gadsimta sākumu. Izņemot minēto gadījumu, Daugavas lejtecē zināmi vēl tikai divi līdzīgi eksemplāri no šī paša kapulauka 115. kapa un savrupatradums Baldones Lauru kapulaukā. Minētais kaklariņķu veids galvenokārt sastopams Austrumlatvijā un Austrumlietuvā, kur datēts ar 7.-12. gadsimtu (Vilcāne 1998, 162; Radiņš 1999, 71).

Doles Vampeniešu II kapulauka traucētā 57. ugunskapā atrasts vairākās daļās pārlūzis **vīts kaklariņķis ar galā uzkalto plakanu trapecveida uzgali**. Tā loks ir vīts no trim stieplēm, vijums rets. Loku laikam veidoja trīs vai četri tinumi. Šī tipa kaklariņķu izcelsme nav skaidra un vienīgā paralēle šim kaklariņķim zināma no Aizkraukles Lejasžagaru kapulauka 28. sievietes kapa. No Doles Vampeniešu II kapulauka 57. kapa važiņrotas saglabājies vienīgi 3b₄ apakšvarianta važturis, kas datē šo apbedījumu ar 11. gs. otro pusi – 12. gs.

Salaspils Laukskolas kapulauka 476. kapā kopā ar važiņrotu ar 3b varianta

saktām atrasts **kaklariņķis ar paplašinātiem un noplacinātiem galiem** un piekārtām trapecveida mēlītēm un zvārgulīšiem (22. zim.). Noplacinātie gali ornamentēti ar diviem vienu pret otru vērstu iekaltu sīku trīsstūrīšu rindu pāriem. Priekšējais gals nobeidzas ar masīvu cilpu. Daugavas lejtecē ir zināmi vēl tikai trīs šī tipa savrupatrasti kaklariņķi no Rīgas, Salaspils Jaunzemjiem un Baldones Lauriem (Vilcāne 1998, 162, 163). Galvenā izplatības teritorija kaklariņķiem ar paplašinātiem un noplacinātiem galiem bijusi Austrumlatvija (Šnore 1994, 105, 106). Tie bieži sastopami arī Austrumlietuvā (Radiņš 1999, 71). Tomēr lībiešiem minētie kaklariņķi, atskaitot latgaļiem tipiskās formas ar rombu un saulīšu rotājumiem uz galiem no Baldones Lauriem, atšķiras no Austrumlatvijas rotām gan pēc trīsstūrīšu rindu ornamenta, kas nav sastopams uz Austrumlatvijas kaklariņķiem, gan pēc noplacināto galu formas, gan cilpas priekšējā gala nobeigumā. Atzīmējams vēl viens šāds kaklariņķis ar līdzīgi noformētu augšgala nobeigumu no Daugavas lībiešiem tieši kaimiņos esošā Kokneses kapulauka (Žeiere 2002, 16.C att.: 8).

Latvijas arheoloģiskajā literatūrā lībiešu kaklariņķus ar noplacinātiem galiem min kā lībiešu un latgaļu sakaru lieciniekus (Vilcāne 1998, 162, 163; Šnore 1994, 107). E. Šnore rakstā par Latvijas teritorijā atrastiem kaklariņķiem ar noplacinātiem galiem skaidro to parādīšanos Daugavas lībiešu teritorijā ar latgaļu apmešanos šajā apvidū (Šnore 1994, 107). Tomēr aplūkotie kaklariņķi neietilpst sieviešu apbedījumos ar latgaļiem tipisko inventāru (Salaspils Laukskolas kapulauka 175. kaps un Doles Raušu kapulauka 36. un 59. kaps), uz kuriem parasti atsaucas, pamatojot latgaļu ietekmi Daugavas lejtecē. Tajā pašā laikā Daugavas lejtece nav vienīgais reģions, kur sastopams šis “netipiskais” latgaļu kaklariņķu ar noplacinātiem galiem variants. Pēc formas lībiešu kaklariņķiem ar noplacinātiem galiem tuvākās paralēles atrastas Igaunijā. J. Selirands savā 1974. gada publikācijā par Igaunijas vēlā dzelzs laikmeta arheoloģiju min kaklariņķus ar noplacinātiem galiem no desmit atradumu vietām, pārsvarā no Igaunijas cietzemes Dienvidu un Dienvidaustrumu reģiona Vīlandes, Valgas un Tartu rajonos (Selirand 1974, Tahvel 26: 2), kura iedzīvotājiem bijuši cieši sakari ar latgaļu kultūru. Tāpēc jau H. Moora norādīja uz Salaspils Jaunzemju kaklariņķa igauņisko izcelsmi (Moora 1929, 145).

Igaunijā arī veidojies latgaļu kaklariņķa ar paresninātiem un noplacinātiem galiem un kaklariņķa ar pogas un kāša galiem hibrids – kaklariņķis ar noplacinātu priekšpusi loka vidusdaļā un apaļa griezuma galiem ar cilpu un kāsi nobeigumā, kas valkāts aizmugurē. Priekšpusē tam dažos caurumos piekarināti bronzas zvārgulīši un

trapeceveida mēlītes (Selirand 1974, Tahvel 26: 1). Viens šāds miniatūrs kaklariņķis atrasts arī Daugavas lejtecē Salaspils Laukskolas kapulauka 316. kapā, kur apglabāta 12 gadus veca meitene. Tātad Daugavas lejtecē atrastie kaklariņķi ar paplašinātiem un noplacinātiem galiem liecina par lībiešu intensīviem sakariem ar Igaunijas cietzemi, no kurienes pastarpināti ienākusi kādreizējā latgaļu kaklariņķa pārveidotā forma.

Noslēdzot kaklariņķu atradumu apskatu, jākonstatē, ka Daugavas lejtecē to formu attīstībā nozīmīgi bija sakari dienvīdu – ziemeļu virzienā. Paralēles senākajiem kaklariņķu tipiem atrodamas Zemgalē, bet vēlāk – Igaunijā. Daugavas sievietēm iemīļotākie bijuši kaklariņķi ar cilpu galiem un kaklariņķi ar pogas un kāša galiem (26. tab.). Kaklariņķi visbiežāk sastopami senākajos apbedījumos – ar retiem izņēmumiem tie parādās visos apbedījumos ar skandināvu bruņrupuču saktām un lībiešu 1. tipa saktām (1. un 2. važiņrotu grupa). Kapos ar 2. važiņrotu grupu ir raksturīgi arī zemgaļu kaklariņķi ar seglu un kāša galiem. Kaklariņķi ar cilpu galiem un kaklariņķi ar pogas un kāša galiem parasti arī apbedījumos ar 3. grupas 1. varianta važiņrotām, sevišķi ar senākajām 2. tipa bruņrupuču saktām (2a, 2b₁ apakšvariants), bet tie sāka izzust 2c₁ apakšvarianta saktu pastāvēšanas laikā. Tikai vienā gadījumā viens kaklariņķis konstatēts kopā ar važiņrotu ar 3. tipa saktām un divos gadījumos kopā ar 2d variantu, bet nav zināms neviens gadījums, kad tie būtu atrasti kopā ar 5. tipa bruņrupuču saktām un 4. tipa važturiem. Kaklariņķi nav sastopami kopā ar 3c₁, 3c₃, 3d un 3e varianta važturiem (20. tab.).

Jāatzīmē, ka kaklariņķu izmantošanas noslēdzošajā posmā lībietēm parasto kaklariņķu vietā aizvien biežāk sastopamas neraksturīgas un importētas vai aizgūtas formas – kaklariņķi ar vīto loku un trīsstūraina griezuma galiem, divu vai trīsviju kaklariņķi ar cilpu galiem un retu loka vijumu. Vienā gadījumā zināms arī kaklariņķis ar paplašinātiem un noplacinātiem galiem, kam piekārtas trapeceveida mēlītes un zvārguļi, kā arī vairāku tinumu kaklariņķis ar mazāk blīvu loka vijumu un plakano mēlīti galā. No tā var secināt, ka *lībiešiem parastus kaklariņķus ar cilpu galiem un kaklariņķus ar pogas un kāša galiem 12. gadsimta sākumā pārstāja izgatavot. Tad kādu laiku atsevišķos apbedījumos vēl parādās importētas rotas, bet 12. gadsimta otrajā pusē kaklariņķi pilnīgi pazuda no Daugavas lībiešu sieviešu rotu kompleksa.*

4.3.2.5. APROČU VEIDI UN IZMANTOŠANAS LAIKS

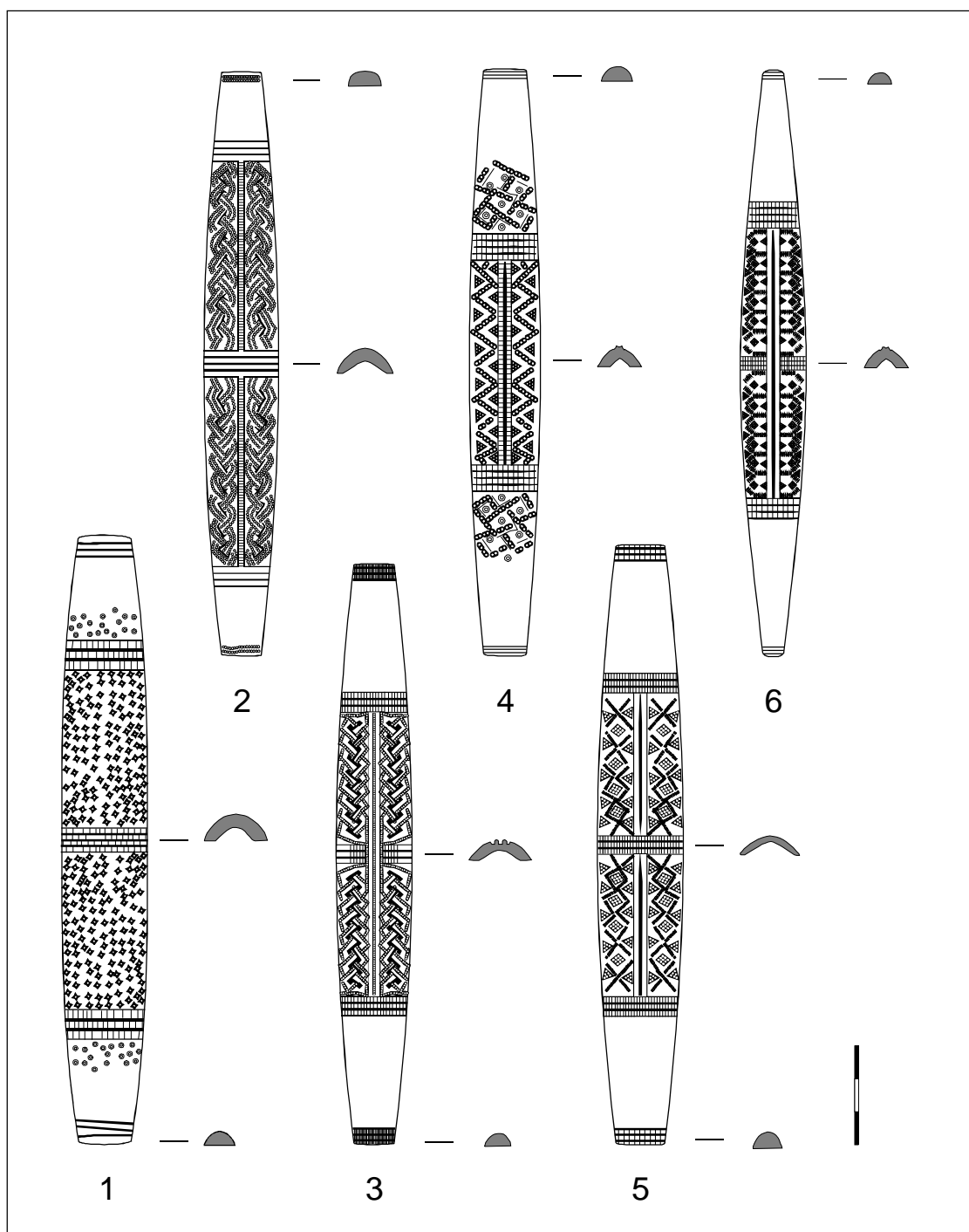
Daugavas lejteces sieviešu apbedījumos plaši sastopama roku rota ir dobās

aproces ar īpatnēju, tikai lībiešiem raksturīgu ornamentu. Tas ļauj šīs aproces – tāpat kā važiņrotas ar bruņrupuču saktām – uzskatīt par lībiešu etnisko simbolu.

Daugavas lejtecē sistemātiski pētītos 72 kapos ar lībiešu krūšu važiņrotām atrastas pavisam 189 aproces. Vēl 18 aproces iegūtas sešos savrupatrstos sieviešu kapu inventāros ar krūšu važiņrotām ar bruņrupuču saktām. Tātad, gan kapos, gan savrupatradumu veidā pavisam atrastas 207 aproces. Tās parasti valkātas pa vienai (38 kapos) vai pa divām (17 kapos) uz katras rokas. Sistemātiskos izrakumos atsegtos 19 kapos un divos savrupatrstos kapu inventāros iegūts pa vienai vai pa trim aprocēm katrā. Tomēr aproču nepāra skaita atradumi parasti ir no postītajiem skeletkapiem vai ugunskapiem, kuru inventārs saglabājies tikai daļēji. Jādomā, ka sākotnēji arī šajos apbedījumos bijušas divas vai četras aproces katrā. Īpaši atzīmējami četri bagāti apbedījumi no Salaspils Laukskolas 74. un 120. kapa, Doles Vampeniešu I kapulauka 6. (4. zim.) un 16. kapa (4., 11., 12., 14. zim.), kur mirušās sievietes rokas rotātas ar trim aproču pāriem.

Visizplatītākais aproču tips Daugavas lejteces sieviešu apbedījumos ir dobās aproces, no kurām 185 eksemplāri no 67 kapiem korelējas ar krūšu važiņrotām. Dobās aproces pēc izgatavošanas paņēmienu var iedalīt divās galvenajās grupās: 1. – masīvas lietās un 2. – plānas kaltās aproces. 1. grupas aproces var iedalīt 2 tipos, 2. grupas aproces – 1 tipā ar vairākiem variantiem.

1. tipu veido *liešanas tehnikā veidotas masīvas dobās aproces* (30 eksemplāri - 54. att.), kas kopā ar lībiešu važiņrotām sastopamas 12 kapos. *Rotu loka griezumā segmentveidīgs, ar stūrainu iedobumu vidusdaļā, gali sašaurināti, ar segmentveida griezumā. Uz virsmas trīs lieti šķērsprofilējumi un viens garenisks profilējums, kas ietver un sadala virsmas kalto ornamentu.* 1. tipa aproces pēc ornamenta var iedalīt četros variantos.

54. att. 1. tipa masīvo lībiešu dobo aproču ornamenti:

1 - 1a varianta aproce no Doles Vampeniešu I kapulauka 6. kapa (VI 124: 51), 2 - 1b, apakšvarianta aproce no Lielvārdes Kaibalas kapulauka (RDM I 502), 3 - 1b₁ apakšvarianta aproce no Salaspils Laukskolas kapulauka 384. kapa (VI 128: 4622), 4 - 1b₂ apakšvarianta aproce no Aizkraukles Lejasbitēnu kapulauka 431. kapa (A 11912: 3), 5 - 1c₁ apakšvarianta aproce no Salaspils Laukskolas kapulauka 298. kapa (VI 128: 3374), 6 - 1c₂ apakšvarianta aproce no Salaspils Laukskolas kapulauka 51. kapa (VI 128: 222)

1a variantam pieder astoņas aproces no Doles Vampeniešu I kapulauka 6. kapa (54. att.: 1; 4. zim.) un 49. kapa, kā arī kāda savrupatrstā kapa inventāra no šī pašā kapulauka. *Uz 1a varianta aproču virsmas veidoti trīs svītroti reljefi šķērsprofilējumi – viens centrā un divi tuvāk galiem. Loku klāj kalts punktējums, kuru veido četrstūrainas zvaigznītes ar punktu centrā, bet saulītēm galos.*

Šī varianta aproces korelējas ar P48 tipa skandināvu un 1a₁ apakšvarianta lībiešu bruņrupuču saktām, kas ļauj datēt šo apakšvariantu ar laiku ap 1000. gadu. Tā kā šīs aproces atrastas vienīgi Doles Vampeniešu I kapulaukā, jādomā, ka tās izgatavotas Doles salā. Acīmredzot šī varianta aproces izmantotas īslaicīgi un tās maz izplatītas.

1b varianta aproču virsmu rota ornaments, kuru veido punktu puansona kaltas līnijas (54. att.: 2-5). 1b varianta aprocēm uz loka veidots garenisks profilējums, kas savieno šķērsprofilējumus. Profilējumi sadala ornamentēto loku četrās daļās. Pavisam ir zināmas 18 aproces no septiņiem kapu komplektiem (Doles Vampeniešu I kapulauka 19., 162. kaps, Salaspils Laukskolas kapulauka 61., 288., 384. kaps, Aizkraukles Lejasbitēnu kapulauka 431. kaps un savrupatradums no Lielvārdes Kaibalas).

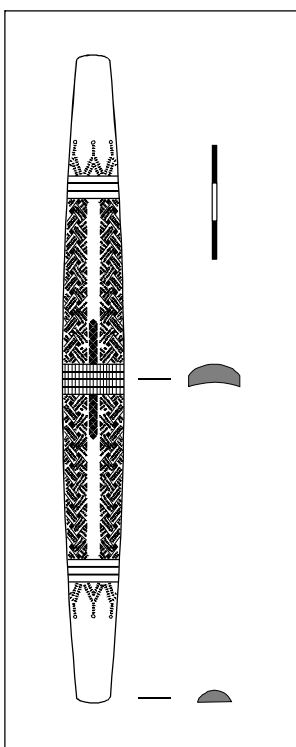
Šī varianta aproces pēc ornamenta motīviem var iedalīt divos apakšvariantos. 1b₁ apakšvarianta aproces rotātas ar punktu puansona iekaltu līniju, kas veido lentes pinuma motīvu. To izceļ papildus svītras un iekalumi. Rotājošs lentes pinums mēdz būt noapaļots (54. att.: 2), tomēr biežāk – stūrainš (54. att.: 3) Līdzīgs motīvs ir plaši izplatīts 10. gadsimta baltu rotu ornamentā, to var redzēt gan uz tā laika aprocēm, gan saktām. Pinuma ornamenta izcelsme meklējama baltu ģeometriskajā ornamentā, ko spēcīgi ietekmēja skandināvu meistarų darbi, kuros plaši pielietots lentes pinums un mezglu ornaments (Bliujienė 1999, 47-53; Zemītis 2004, 44).

Komplektos ar lībiešu važiņrotām 1b₁ apakšvarianta aproces (15 eksemplāri) sastopamas piecos atradumos – Doles Vampeniešu I kapulauka 19., 162. kapā, Salaspils Laukskolas 288., 384. kapā un Lielvārdes Kaibalas savrupatradumā, kur tās korelējas ar P51 tipa skandināvu un 1a₁, 1a₂ apakšvarianta lībiešu bruņrupuču saktām. Spriežot pēc bruņrupuču saktām, 1b₁ apakšvarianta aproces ir senākais lībiešu dobo aproču veids un tās datējamas ar 10. gadsimta otro pusi.

1b₂ apakšvarianta aproču ornaments ir vienkāršāks un to veido punktu puansona iekaltu līniju līklocis. Rakstu papildina iekalti punktēti trīsstūrīši. Vienas aproces no Aizkraukles Lejasbitēnu 431. kapa galos no līdzīgām līnijām veidots

mezgls (54. att.: 4). Pavisam ir zināmas tikai trīs šī apakšvarianta aproces no Aizkraukles Lejasbitēnu 431. kapa un Salaspils Laukskolas kapulauka 61. kapa. Abos apbedījumos aproces atrastas kopā ar 1. tipa bruņrupuču saktām, kas ļauj tās datēt ar laiku ap 1000. gadu.

1c variantu veido aproces ar robotu puansonu palīdzību ieštancētu līniju ornamentu. Pavisam ir zināmas tikai četras šādas aproces no Salaspils Laukskolas 298. un 51. kapa (3. zim.). Abu kapu aproču ornamenti ir atšķirīgi un pieder atsevišķiem apakšvariantiem. 1c1 apakšvarianta aproces no Salaspils Laukskolas 298. kapa rotātā no ieštancētām robotām līnijām veidoti savienoti rombi, kuru centrā papildus iekalti punktēti rombi, bet sānos - punktēti trīsstūrīši (54. att.: 5). 1c2 apakšvariantu pārstāv vienīga stipri apdegusi aproce no Salaspils Laukskolas 51. kapa. Aproces virsmu rota līkločis no svītriņu rindām. Līdzīgas līnijas savieno līkloču virsotnes ar aproces garenisko profilējumu rotājumā. Svītriņu rindu nodalītie laukumi aizpildīti ar punktētiem rombiem un trīsstūriem (54. att.: 6).

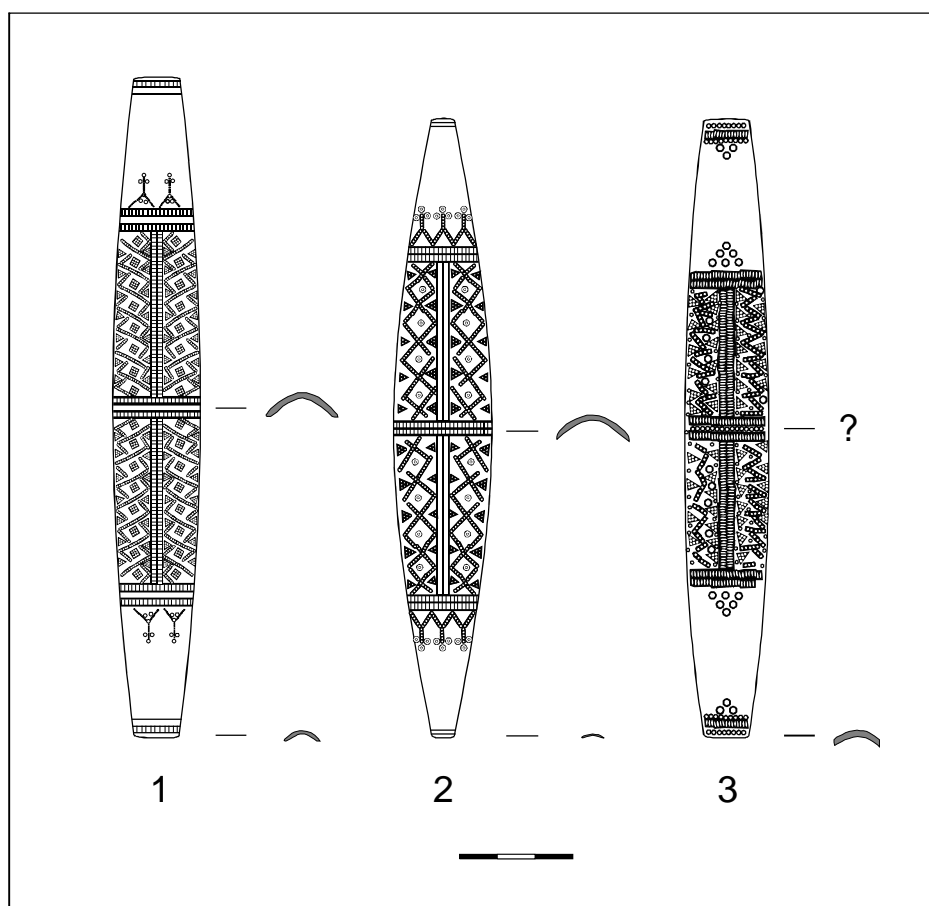

55. att. 2. tipa lībiešu aproce no Doles Vampeniešu I kapulauka 6. kapa (VI 124: 53)

Kapu komplektos 1c varianta aproces atrastas kopā ar skandināvu 51 tipa un lībiešu 1a₁ un 1a₂ apakšvarianta bruņrupuču saktām, kas norāda uz aproču izmantošanu 10. un 11. gadsimta mijā.

2. tipā var iedalīt divas aproces no Doles Vampeniešu I kapulauka 6. kapa

(55. att.; 4. zim.). Tās ieņem īpašu vietu starp lībiešu masīvajām aprocēm. Atšķirībā no lībiešiem raksturīgām dobām aprocēm, to loks ir tikai nedaudz ieliekts un tāpēc tās ir gandrīz lentveidīgas. 2. tipa aproču ornamenti līdzinās 1b1 apakšvarianta aproces rotājošam pinumam, bet to veido robotas līnijas. 1. tipam raksturīgo sadalošo profilējumu vietā šīm aprocēm veidotas vienkāršas līnijas. Tā kā 2. tipa aproces iegūtas vienā kapā ar skandināvu P48 tipa bruņrupuču saktām un 1a varianta aprocēm, tās var datēt ar 10. gadsimta beigām un var uzskatīt par Doles salas lokālu izstrādājumu.

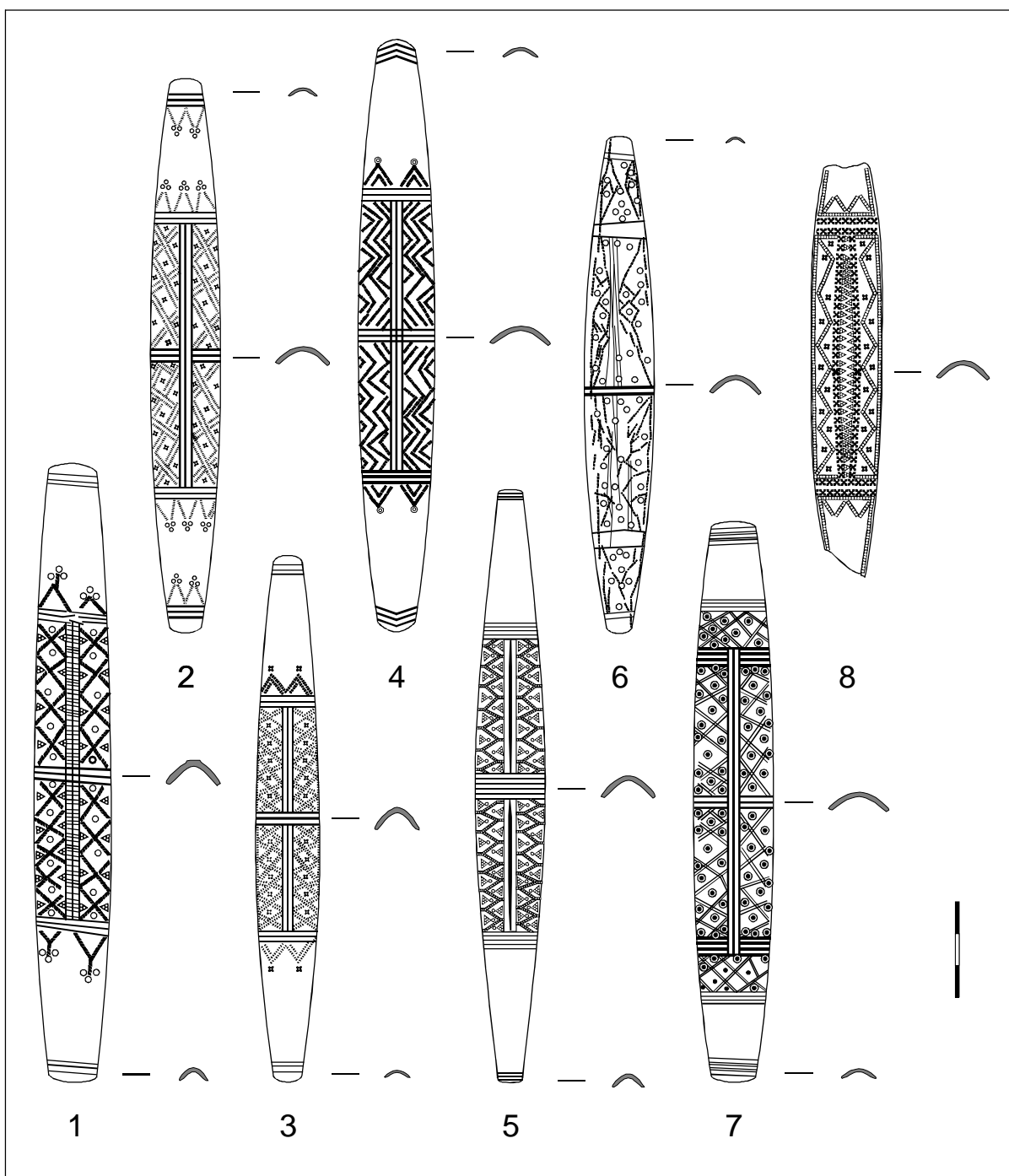
56. att. 3a varianta lībiešu dobo aproču ornamenti:

1 - 3a₁ varianta aproce no Doles Vampeniešu I kapulauka 27. kapa (VI 124: 312), 2 - 3a₂ apakšvarianta aproce no Skrīvienu Lielrutuļu kapulauka 1. kapa (A 7109: 3), 3 - 3a₃ apakšvarianta aproce no Salaspils Laukskolas kapulauka 288. kapa (VI 128: 3268)

3. tipu veido kaltās lībiešu dobās aproces ar sašaurinātiem galiem (56., 57. att.), kas ir visizplātītākais aproču veids Daugavas lejtecē. No tām zināmi 144 eksemplāri, kas kopā ar lībiešu važiņrotām atrastas 56 kapos. Atšķirībā no lietajām masīvajām dobajām aprocēm, kas gatavotas vienīgi no bronzas, starp kaltajām lībiešu dobajām aprocēm sastopami arī sudraba eksemplāri. Kaltās dobās aproces saglabā ornamentētā loka iedalījumu četrās daļās, kuru sadala vienkāršās metālā iegrieztās līnijas. Var piebilst, ka reljefi garenprofilējumi ar iegrieztām svītrām, kas ir 1. tipa aprocēm raksturīga pazīme, redzama vienīgi aprocēm no Ogresgala Lielpēču un Ikšķiles Zariņu kapulauka 8. kapa (21. zim.). Pēc ornamentā esošiem puansonu veidiem aproces var iedalīt četros variantos ar vairākiem apakšvariantiem.

3a variantam pieder aproces, kuru ornamentu veido punktu puansona līnijās (56. att.). Kopā ar lībiešu važiņrotām atrasta 21 aproce no Doles Vampeniešu I kapulauka 18., 27., 56, 113. un 162. kapa, Salaspils Laukskolas kapulauka 269., 288., 309. (9. zim.), 389., 500. kapa, Skrīveru Lielrutuļu kapulauka 1. kapa un Aizkraukles Lejasžagaru kapulauka 7. kapa.

Pēc ornamenta veida šī varianta aproces var iedalīt trijos apakšvariantos. *3a₁ apakšvariantā* ietilpst aproces ar pinuma motīvu (56. att.: 1). Līkloču līniju veidotā pinuma iekšpusē iekalti punktēti kvadrāti, sānos – trīsstūrīši. Pavisam kopā ar krūšu važiņrotām ar bruņrupuču saktām atrastas desmit šādas aproces no Doles Vampeniešu I kapulauka 18., 27., 113. kapa un Salaspils Laukskolas kapulauka 389. un 500. kapa. *3a₂ apakšvariantu* veido aproces ar rombiem (56. att.: 2). Rombu centrā iekaltas punktētas saulītes, sānos – trīsstūrīši. Atrastas tikai desmit šādas aproces no Doles Vampeniešu I kapulauka 56. kapa, Salaspils Laukskolas kapulauka 309. kapa (9. zim.), Skrīveru Lielrutuļu kapulauka 1. kapa un Aizkraukles Lejasžagaru kapulauka 7. kapa. Savukārt *3a₃ apakšvarianta* aprocēm ir raksturīgs līkloča ornaments (56. att.: 3). Jāatzīmē, ka kopā ar lībiskām krūšu važiņrotām atrastas tikai četras šī apakšvarianta aproces, no kurām divas no Doles Vampeniešu I kapulauka 162. kapa un Salaspils Laukskolas kapulauka 288. kapa izgatavotas no sudraba. Šīs sudraba aproces bagātīgi ornamentētas ar dažāda diametra saulītēm, punktētiem trīsstūrīšiem un iekaltām robotām līnijām, bet aprocei no Doles Vampeniešu I kapulauka 162. kapa galos iekaltās punktu puansona līnijas veido krustu ar divām vai trim saulītēm galos. Bronzas aproces atrastas Salaspils Laukskolas 269. kapā un Doles Vampeniešu I kapulauka 3. kapā.

57. att. 3b, 3c un 3d varianta lībiešu dobo aproču ornamenti:

1 - 3b₁ apakšvarianta aproce no Ogresgala Lielpeču kapulauka (RDM I 526), 2 - 3b₂ apakšvarianta aproce no Doles Vampeniešu II kapulauka 105. kapa (VI 124: 729), 3 - 3b₃ apakšvarianta aproce no Salaspils Laukskolas kapulauka 176. kapa (VI 128: 2067), 4 - 3b₄ apakšvarianta aproce no Salaspils Laukskolas kapulauka 506. kapa (VI 128: 7509), 5 - 3b₅ apakšvarianta aproce no Doles Vampeniešu I kapulauka 106. kapa (VI 124: 1179), 6 - 3b₆ apakšvarianta aproce no Salaspils Laukskolas kapulauka 147. kapa (VI 128: 1813), 7 - 3c varianta aproce no Salaspils Laukskolas kapulauka 323. kapa (VI 128: 3863), 8 - 3d varianta aproce no Aizkraukles kapulauka R11. kapa (A 7675)

Abas 3a₃ apakšvarianta sudraba aproces atrastas kopā ar masīvām 1b₁ apakšvarianta aprocēm. 3a variants kopumā korelējas ar skandināvu P51 tipa saktām un 1a₁, 1a₂, 1c₁, kā arī senākajiem 2a₁, 2a₂ un 2a₃ apakšvarianta lībiešu bruņrupuču saktām, *kas ļauj to datēt ar 10. gadsimta otro pusi – 11. gadsimta pirmo pusi.*

3b varianta aproču ornamentu veido ieštancētās robotas līnijas (57. att.: 1-6). Kopā ar lībiešu važiņrotām atrastas 113 šī varianta aproces no Salaspils Laukskolas kapulauka 74., 77., 80., 83., 87., 91., 118., 120., 147., 176., 183., 188., 309., 448., 480., 495., 506., 507., 561. kapa, Doles Vampeniešu I kapulauka 3., 10., 16., 53., 54., 56., 67., 89., 106. kapa, Doles Vampeniešu II kapulauka 52., 76., 105., 107. kapa, Ikšķīles Zariņu kapulauka 8., 36., 43. kapa, Salaspils Vējstūru kapulauka 24., 27. kapa, Aizkraukles kapulauka A. Būholca izrakumu 4. kapa, Aizkraukles Lejasžagaru kapulauka 7. kapa, Skrīveru Lielrutuļu kapulauka 1. kapa un Ikšķīles Tīnūžu, Ogresgala Lielpēču, Tomes Nariņu kapulaukā savrupatrastiem kapu inventāriem (9., 11.-15., 17., 19.-21. . zim.).

Pēc ornamenta veida 3b varianta aproces var iedalīt sešās daļās. 3b₁ apakšvariantu veido aproces ar rombiem (57. att.: 1), kuru centrā iekaltas saulītes, bet sānos – punktēti trīsstūrīši. 3b₁ apakšvarianta aproču ornamenta kompozīcija atkārto 3a₂ apakšvariantu, tikai to rotāšanā izmantots cits puansona veids. Kopā ar lībiešu krūšu važiņrotām ar bruņrupuču saktām atrastas 11 šī apakšvarianta aproces no 7 apbedījumiem (Salaspils Vējstūru kapulauka 24., 27. kapa (15. zim.), Doles Vampeniešu I kapulauka 56. kapa, Salaspils Laukskolas kapulauka 188. kapa (17. zim.), Ikšķīles Zariņu kapulauka 8. kapa (21. zim.) un Ikšķīles Tīnūžu, Ogresgala Lielpēču kapulauka savrupatrastajos kapu inventāros). Minētajos apbedījumos 3b₁ varianta dobās kaltās aproces korelējas ar lībiešu bruņrupuču saktu 1a₂, 1a₄, 2b₁, 2c₁ un 2d variantu, *kas ļauj datēt šo aproču apakšvariantu ar 11. gadsimta pirmo pusi – 12. gadsimta pirmo pusi.*

3b₂ apakšvarianta aproces arī rotātas ar rombiem, kurus veido dubultas ieštancētas robotas līnijas (57. att.: 2). Gan rombu centrā, gan sānos lielākoties iekalts punktēts krustiņš vai zvaigznīte. Šī apakšvarianta aproču ornaments ir tuvs 3b₁ apakšvariantam un Salaspils Laukskolas 188. kapā un Ikšķīles Zariņu kapulauka 8. kapā (17., 21. zim.) abu apakšvariantu aproces atrastas kopā. 3b₂ apakšvarianta aproces ir vizizplatītākais aproču veids Daugavas lejtecē. Tās atrastas kopā ar lībiešu krūšu važiņrotām ar bruņrupuču saktām 34 kapos, pavisam 100 eksemplāri

no Salaspils Laukskolas kapulauka 74., 77., 80., 83., 87., 91., 118., 120., 183., 448., 480., 495., 507., 561. kapa, Doles Vampeniešu I kapulauka 3., 10., 16., 53., 54., 67., 89. kapa, Doles Vampeniešu II kapulauka 52., 76., 105., 107. kapa, Ikšķīles Zariņu kapulauka 36., 43. kapa, Aizkraukles kapulauka A. Būholca izrakumu 4. kapa un Tomes Nariņu kapulaukā savrupatrastā kapa inventārā (11.-14., 16., 19., 20. zim.).

Apbedījumos 3b₂ apakšvariānta aproces korelējas ar 1c₁, 2a₂, 2a₃, 2c₁, 2b₁, 2b₂, 2d, 4a₁, 4b₁ lībiešu bruņrupuču saktām. Salaspils Laukskolas kapulauka 83. un 120. kapā (11. zim.) tās atrastas kopā ar skandināvu bruņrupuču saktām, bet abos kapos saktas uzskatamas par reliktiem. *Tānad apskatāmais aproču apakšvariants ir datējams ar 11. gadsimta vidu – 12. gadsimta otro pusi.*

3b₃ apakšvariānta aproču ornaments sastāv no ieštancētām dubultām robotām līnijām, kuras veido pinumu (57. att.: 3). Tas atkārto 3a₁ apakšvariānta aproču rakstu. Līkloču līniju veidotā pinuma iekšpusē iekalti punktētie krustiņi. Kopā ar lībiešu krūšu važiņrotām ar bruņrupuču saktām divas šī apakšvariānta aproces atrastas Salaspils Laukskolas 176. kapā. Minētajā apbedījumā šī apakšvariānta dobās kaltās aproces korelējas ar lībiešu bruņrupuču saktu 2c₁ un 2d variantu un 3e₁ apakšvariānta važturiem, kas ļauj datēt šo kapu un aproces ar 12. gadsimta otro pusi.

3b₄ apakšvariāntam pieder četras aproces no Salaspils Laukskolas 506. kapa, kuru ornaments sastāv no četriem līkločiem, ko veido ieštancētas robotas līnijas (57. att.: 4). Šās aproces korelējas ar 2b₁ apakšvariānta bruņrupuču saktām, kas datē 3b₄ apakšvariāntu ar 11. gadsimta vidu.

3b₅ apakšvariāntam var pieskaitīt trīs aproces no Doles Vampeniešu I kapulauka 106. kapa. Tās rotā līklocis no ieštancētām robotām līnijām (57. att.: 5). Līdzīgas līnijas savieno līkloču virsotnes ar aproces garenisko profilējumu un sāniem. Svītriņu rindu nodalītie laukumi aizpildīti ar punktētiem trīsstūriem ar saulīti virsotnē. 3b₅ apakšvariānta aproču ornamenta kompozīcijas sākotnējais paraugs ir 1c₂ apakšvariānta aproces motīvs. Doles Vampeniešu I kapulauka 106. kapā aproces korelējas ar 1a₁ apakšvariānta bruņrupuču saktām, kas datē 3b₅ apakšvariāntu ar 10. gadsimta pēdējo desmitgadi vai laiku ap 1000. gadu.

Divas 3b₆ apakšvariānta aproces no Salaspils Laukskolas 147. kapa (57. att.: 6) rotātas ar neregulāri izvietotām ieštancētām robotām līnijām un saulītēm. Iekalumi klāj ne tikai aproces loku, bet arī galus. Gareniski aproces lokam ievilkās līnijas nav taisnas, tām ir dažāds biezums un dziļums. Arī galus nodalošās līnijas nav precīzas.

3b₆ apakšvarianta aproču rotājums ir deģenerēts un atstāj brāķēta izstrādājuma iespaidu. Tā kā šādas aproces ir divas, hipotētiski var pieņemt, kā tās nav pieredzējuša amatnieka darbs, bet kāda mācekļa mēģinājums. Tā kā 3b₆ apakšvarianta aproces atrastas kopā ar 2c₁ apakšvarianta bruņrupuču saktām un 3c₃ apakšvarianta važturiem, tās var datēt ar 12. gadsimta vidu.

28. tabula
BRUŅRUPUČU SAKTU UN LĪBIEŠU DOBO APROČU KORELĀCIJA

Aproces																	
Saktas	1c2	2	1a	1b1	1c1	3b5	1b2	3a3	3a1	3a2	3c	3b4	3b1	3b3	3b2	3b6	3d
skandināvu	1	1	2	3				1	2	1							2
1a1				1	2	1	1	1	1								
1a2					1	1	1		1	1							
1b	1						1										
2a1								1									
1c			I						1								2
2a2										1							
1a4													1				
2a3											1				1		
2b1												1	1		5		
2c1													2	1	9	1	1
2b2															3		
4a1																1	
4b1																1	
2d											II		1	4			
3a																	1
2c2																	
2b3																	
4a2																	
4b2																	
3b-e																	
5																	

Kā nākamo variantu var minēt 3c varianta lībiešu kalto dobo aproču pāri no Salaspils Laukskolas kapulauka 323. kapa (57. att.: 7). Rotas ornamentētas ar iegrieztām dubultām līnijām, kas veido tīklu. Savukārt tīkla rombu centros dzīļi iekaltas saulītes ar diametrā 1,5 mm lielu punktu centrā. Dažkārt saulītes izsistas pat cauri metālam. Tīkla ornaments turpinās arī aproces galos, kur to ierobežo četras svītras. 3c varianta aproces atrastas kopā ar 2a₃ apakšvarianta bruņrupuču saktām

un datējamas ar 11. gadsimta vidu.

3d variantu pārstāv kaltas dobas aproces ar t.s. vilku zobu ornamentu (57. att.: 8). 3d varianta arocēm trūkst lībiešu kaltām dobām arocēm raksturīgo iegriezto šķērsvītru un garensvītru, bet to vietā gareniski lokam iekaltas divas nedaudz uz sāniem liektās krustiņu rindas, kuru iekšpusē iekalti viens pret otro vērsti punktēti trīsstūrīši. Sānos izvietotas iekaltas punktu puansona līkloča līnijas un punktēti krustiņi. Ornamentēto loku no galiem atdala divas slīpi iekaltas krustiņu rindas un punktu puansona līnijas. Savukārt galus rotā no punktu puansona līnijām veidotie jumtiņi.

Kopā ar lībiešu krūšu važiņrotām ar bruņrupuču saktām 3d varianta kaltās dobās aproces – pavisam pieci eksemplāri – atrasti trīs kapos (Doles Raušu kapulauka 113. kapā, Salaspils Laukskolas kapulauka 161. kapā (23. zim.) un Aizkraukles kapulauka H. Riekstiņa izrakumu 11. kapā). Jāatzīmē, ka pēdējos divos kapos četras šī varianta aproces ir no sudraba. Apbedījumos 3d varianta aproces atrastas kopā ar 2c₁, 3a un 4b₂ apakšvarianta lībiešu bruņrupuču saktām. Datējuma noteikšanai svarīgi, ka Doles Raušu un Aizkraukles kapulaukā atrastajās važiņrotās iestrādāti vēl 3e₂ apakšvarianta važturi, kas ļauj attiecināt 3d varianta aproces uz 12. gadsimta beigām.

Pēc hronoloģiskā principa visas Daugavas lejtecē atrastās aproces var iedalīt divās grupās. Pirmajā ietilpst 1. tipa masīvās liešanas tehnikā izpildītas dobās aproces un senākās 3a un 3b₅ apakšvarianta kaltās dobās aproces. Kapos 1. tipa rotas atrastas kopā ar skandināvu un senākām lībiešu 1a₁, 1a₂ un 1b varianta bruņrupuču saktām (28. tab.). Starp masīvajām dobajām arocēm arhaiskas pazīmes uzrāda 1a varianta eksemplāri, kam trūkst garenprofilējuma, un 1b₁ apakšvariants ar lentes pinuma motīvu. Vēlāk radušās aproces ar līkloča un rombu motīviem. Spriežot pēc to loka formas un ornamenta sadales ar reljefo šķērsprofilējumu palīdzību, tās ir Zviedrijas cietzemei raksturīgo masīvo lieto aproču ar segmentveida griezumu turpmākās attīstības rezultāts. Skandināvijā šo aproču forma ir pazīstama jau 7. gs. Vēlāk tās iegūst lentes pinuma ornamentu un kopš 9. gadsimta plaši izplatās ne tikai Zviedrijā un Norvēģijā, bet arī skandināvu kolonijās Baltijas jūras austrumu krastā – Truso un Grobiņā. Lielā skaitā minētās aproces atrastas Somijas DR daļā un mūsdienu Krievijas ZR reģionos, kur vērojami dzīvi sakari ar Skandināviju (Petersen 1928, 154; Kivikoski 1974, 101, Abb. 736; Korkeakoski-Väisänen 1980, 113; Nerman 1958, 106-111).

Gandrīz vienlaicīgi ar masīvām lietajām aprocēm Daugavas lejtecē parādās arī plānās 3a varianta dobās aprocēs ar punktu puansona veidoto ornamentu un 3b₅ apakšvarianta aprocēs. Divos kapos – Salaspils Laukskolas kapulauka 288. kapā un Doles Vampeniešu I kapulauka 162. kapā – abu tipu aprocēs atrastas kopā. Tomēr minēto variantu 3. tipa aproču izmantošanas laiks bijis ilgāks, jo, kaut gan tās apbedījumos sastopamas kopā ar skandināvu un senākiem lībiešu bruņrupuču saktu variantiem, tās korelējas arī ar vēlākām 1c un 2a₂ apakšvarianta saktām. Par plāno kalto aproču izcelsmi no masīvām lietām aprocēm liecina arī fakts, ka senāko kalto aproču ornamenti atvasināms no masīvo aproču raksta. Tā 3a₁ apakšvarianta aproču ornamenti ir 1b₁ apakšvarianta lentes pinuma motīva vienkāršojums, bet 3a₂, 3a₃ un 3b₅ apakšvarianta aprocēs zināmā mērā atkārtoti attiecīgi 1c₁, 1b₂ un 1c₂ apakšvarianta aproču rombu un līkloču motīvus.

Liekas, ka liecību par plāno kalto aproču parādīšanos iemesliem sniedz jau minētie divi gadījumi, kad 3a₃ apakšvarianta aprocēs atrastas kopā ar masīvajām aprocēm. Jāatzīmē, ka abu kapu kaltās dobās aprocēs izgatavotas no sudraba. Tā kā masīvās aprocēs no dārga sudraba nebūtu bijis praktiski liet, no šī metāla gatavotas daudz vieglākās un ērtāk valkājamas kaltās dobās aprocēs, kas acīmredzot ātri ieviesās. Drīz jaunās aprocēs sāka darināt arī no bronzas un ar laiku tās pilnīgi nomainīja masīvās lietās aprocēs.

Forma kaltajām dobajām aprocēm ar sašaurinātiem galiem acīmredzot ir lībiešu aizgūvums no latgaļiem, kuriem 7.-8. gadsimtā bija lietošanā šādas rotas ar šķērsrievojuma ornamentu uz loka. Šajā laikā tās parādās arī Daugavas lejteces reģionā – Ogres Ķenteskalnā, Ķeipenes Saliņās, Kalniešu II kapulaukā un Lejasbitēnu kapulaukā (Stubavs 1976, 116). Zīmīgi, ka vienā gadījumā – Doles Vampeniešu I kapulauka 154. sievietes kapā – atrasta gan viena reliktā latgaļu dobā aprocē ar sašaurinātiem galiem un šķērsrievojuma ornamentu, gan lībiešu 3a₁ apakšvarianta aprocē.

2. grupai pieder pārējās 3b, 2c un 3d varianta kaltās dobās aprocēs. No tām senākās 3c, 3b₄ un 3b₁ apakšvarianta aprocēs atrastas kopā ar 1a₄, 2a₃, 2b₁ un 2c₁ apakšvarianta bruņrupuču saktām (28. tab.), kas ļauj tās datēt ar 11. gadsimta otro ceturksni – 11. gadsimta beigām. Savukārt visizplatītākais Daugavas lībiešu aproču veids – 3b₂ apakšvariants – sastopams ar 1c, 2a₃, 2b₁, 2c₁, 2b₂, 4a₁, 4b₁ un 2d varianta bruņrupuču saktām. Divos gadījumos šī apakšvarianta aprocēs iegūtas kopā ar reliktām skandināvu bruņrupuču saktām, kas datē šo apakšvariantu ar laiku no 11.

gadsimta vidus līdz 12. gadsimta vidum.

Apskatāmo aproču ornamentā dominē rombu un līkloču motīvs. Šeit jāatzīmē, ka, spriežot pēc lībiešu aproču ornamenta attīstības, arī galos savienotie rombi uz $3b_1$, $3b_2$ un $3b_3$ apakšvariantu aprocēm īstenībā ir pretēji vērsti līkloči jeb lentes pinuma motīva vienkāršošanas rezultāts. Tāpēc lībiešu aproču ornamentālie motīvi pa lielākai daļai ir saistīti ar līkloci un pinumu, tas ir, jūras viļņu simboliku.

Lībiešu dobo aproču ornamentu attīstību noslēdz neparastas 3d varianta aprocēs, kuru rotājumā izmantots vilku zobu motīvs. No pārējām lībiešu aprocēm 3d variantu atšķir arī jauno krustveida puansonu parādīšanās, bet kompozīcijas izveidē – centrālo sadalošo šķērsvītru trūkums. Šī varianta aprocēs apbedījumos atrastas kopā ar $2c_1$ un 3a varianta bruņrupuču saktām un datējamas ar 12. gadsimtu. Vēlākajos apbedījumos ar $2c_2$, $2b_3$, $4a_2$, $4b_2$, $3b$ -e un 5. tipa bruņrupuču saktām lībiešu dobās aprocēs vairs nav sastopamas.

Atskaitot lībiešiem plaši izplatītās dobās aprocēs, Daugavas lejtecē sieviešu apbedījumos ar krūšu važiņrotām ar bruņrupuču saktām atsevišķos gadījumos atrastas arī cita veida aprocēs. No tām visbiežāk sastopamas baltu tautām plaši izplatītās **spirālaprocēs**. To 19 eksemplāri konstatēti apbedījumos ar bruņrupuču saktām 11 kapos (29. tab.). Spirālaproču lielākajai daļai ir trīsstūrainis griezums. Tikai vienam aproču pārim no Salaspils Laukskolas kapulauka 97. kapa (18. zim.) griezums ir apaļš, bet kādam citam pārim no tā paša kapulauka 37. kapa (5. zim.) – segmentveidīgs. Aproču vijumu skaits svārstās no 7 līdz 15.

Apbedījumos spirālaprocēs visbiežāk atrastas kopā ar senākām lībiešu $1a_1$ apakšvarianta bruņrupuču saktām, pavisam tādi zināmi 5 kapi. Savukārt ar skandināvu P51 B2, $1a_4$, $2b_1$, $2b_2$, $2c_1$ un 1d varianta saktām spirālaprocēs atrastas tikai vienā kapā. No tā var secināt, ka spirālaprocēs Daugavas lejtecē izmantotas kopš 10. gadsimta un valkātas līdz 12. gadsimta vidum. Var konstatēt, ka senākajām aprocēm raksturīgs gravēts smalks viļņveida ornaments, kas novietots abpus trīsstūrveida griezuma loka vidusšķautnei. Visrūpīgāk izstrādātajām aprocēm no Doles Vampeniešu I kapulauka 45. kapa, kam trīsstūrainā griezuma loks galos ir segmentveidīgs, ornamentēšanai izmantots gan gravēts līklocis, gan galu svītrojums, bet gali noplacināti un rotāti ar štancēto ornamentu. Vēlāko aproču loks nav ornamentēts, vienīgi aprocēm no Salaspils Laukskolas kapulauka 97. kapa (18. zim.) griezumā apaļie gali atlocīti "S" veidā.

29. tabula

SPIRĀLAPROCES KAPOS AR BRUŅRUPUČU SAKTĀM DAUGAVAS LEJTECĒ

Nr.p.k.	Atradumu vieta	Kapa nr.	Apbedītā vecums	Bruņrupuču saktas tips	Aproču skaits	Vijumu skaits	Griezums	Platums (mm)	Ornaments
1	Salaspils Laukskola	51	?	P51 B2	fr.	?	▲	8	gg
2	Jumpravas Bajāri	s.a.	Meitene	1a1	2	~9	▲	5,5	gg
3	Salaspils Laukskola	374	8	1a1	2	7	▲	5	gg
4	Salaspils Laukskola	37	?	1a1	2	?	◐	5,5	gg
5	Doles Vampenieši I	110	9	1a1	2	15	▲	7,5	g, s
6	Doles Vampenieši I	45	6	1a1	2	?	▲▲	6	g, s, o
7	Ikšķiles Tīnūži	s.a.	Meitene	1a4	?	?	▲	7	gg
8	Salaspils Laukskola	497	?	2b1	2	10	▲	7	l
9	Skrīveru Lielrutuļi	5	?	2b2	fr.	?	▲	9	-
10	Salaspils Laukskola	97	16-18	2c1	2	9,5	●	2	c
11	Doles Vampenieši II	112	Meitene	2d	1	7	▲	3	-

? – attiecīgais rādītājs bojājumu dēļ nav nosākams.

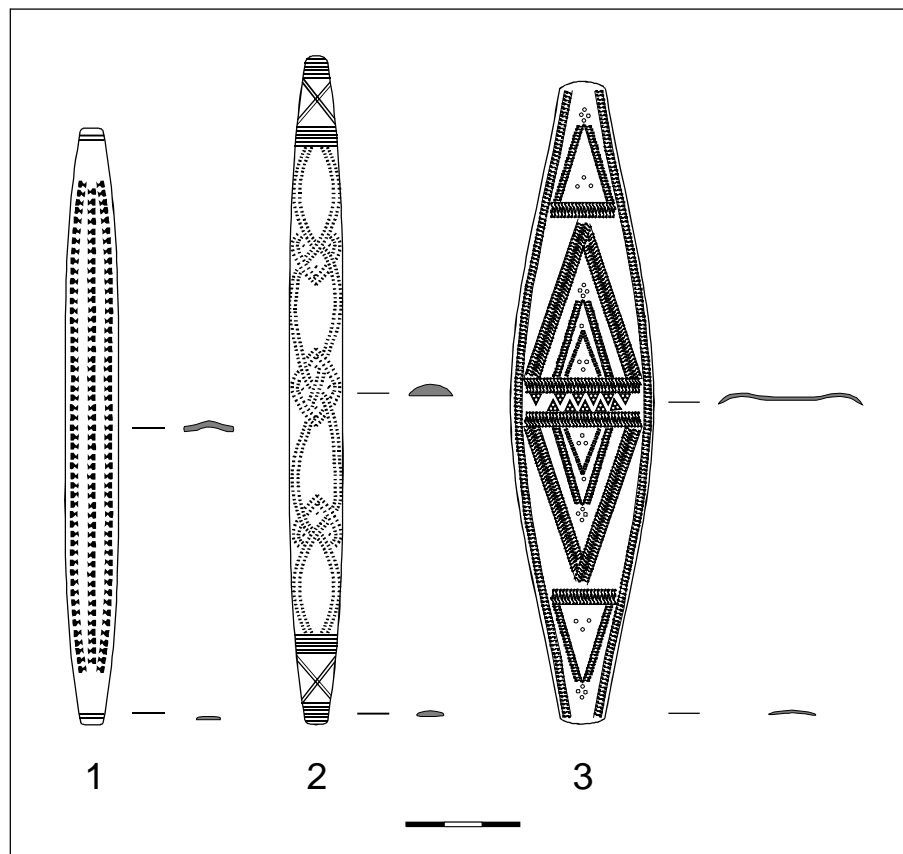
fr. – fragments

Ornaments: g – gravējums uz aproces loka vidusšķautnes, s – svītru ornaments, o – ornamentēti gali, l – gravēts līkločis, c – “S” veida atlocīti gali.

Daugavas lejtecē spirālaproces pārsvarā ir raksturīgas meiteņu apbedījumiem (Zariņa 1988, 61). Arī kapos, kur atrastas lībiešu krūšu važiņrotas ar bruņrupuču saktām, spirālaproces lielākoties ir meitenēm. Tā no četriem kapiem, kam noteikts mirušo vecums, trijos apglabātas 6-9 gadus vecas meitenes, bet ceturtajā – 16-18 gadus veca pusaudze. Vēl trijos gadījumos, kad apbedītā indivīda vecums nav noteikts, mazs aproču diametrs tomēr norāda uz bērna kapu (29. tab.).

Daugavas lībiešu sieviešu apbedījumiem nav raksturīga aproču daudzveidība. Izņemot jau apskatītās vietējiem iedzīvotājiem tipiskās dobās aproces un meiteņu spirālaproces, kopā ar krūšu važiņrotām ar bruņrupuču saktām **cita veida aproces** atrastas tikai četros kapos. Doles Vampeniešu II kapulauka 100. kapā (29. zim.) atrasts *neizteiksmīgi iedobtu aproču pāris ar sašaurinātiem galiem, rotātas ar trim iekalto “S” veida puansonu rindām* (58. att.: 1). Tomēr tām gan ornaments, gan griezum krasi atšķirās no parastajām lībiešu dobajām aprocēm. Pēc važiņrotas 3c₂ apakšvarianta važturiem kapu ar minētajām aprocēm var datēt ar 12. gadsimta pirmo pusi. Tiešas paralēles šādām rotām nav zināmas. Var tikai piebilst, ka Somijā ir atrastas trīs līdzīgas sudraba aproces, kas datētas ar laiku ap 1000. gadu (Kivikoski

1974, 103, Abb. 749). Somijas aproču ornamentā gar aproču malām iekaltas stūros savienoto punktēto trīsstūru rindas. Iespējams, ka tieši šāds motīvs ir iespaidojis arī Doles Vampeniešu II kapulaukā atrasto aproču ornamentu veidojošā puansona izgatavošanu.

58. att. Importēto aproču ornamenti:

1 - aproce no Doles Vampeniešu II kapulauka 100. kapa (VI 144: 696), 2 - aproce no Doles Vampeniešu II kapulauka 107. kapa (VI 144: 746), 3 - aproce no Mārtiņsalas kapsētas 1212. kapa (VI 122: 1586)

Salaspils Vējstūru kapulauka 27. kapā (15. zim.) līdzās 3b1 apakšvariānta lībiešu aprocei atrasta vēl viena masīva, griezumā apaļa aproce ar nedaudz šaurākiem galiem, ko rotā no dubultām ieštancētām robotām līnijām veidoti rombi (Zariņa 1987, 26, 36, 14. att.). Tā kā aproce atrasta kopā ar 2b1 apakšvariānta bruņrupuču saktām, tā datējama ar 11. gadsimta vidu. Šādas rotas ir visizplatītākais aproču vieds Igaunijā 11. gadsimtā (101 eksemplārs) un pēc Marikas Megi-Leugas izstrādātās klasifikācijas pieder 8. grupai (Māgi-Lōugas 1995, 307, 308). Latvijas teritorijā vēl ir zināma tikai viena šai grupai piederoša aproce no Doles Vampeniešu I kapulauka 21. kapa.

Vēl jāmin Doles Vampeniešu II kapulauka 107. kapā atrastā aproce ar

segmentveida griezumam un pinuma ornamentam, ko veido divas dubultas ieštancētas robotas līnijas ar mezgliem savienojuma vietās (58. att.: 2). Šis aproču veids ir tipisks Igaunijas dienvidaustrumu daļai 11. gadsimtā. Tur atrastie 50 eksemplāri pēc M. Megi-Leugas izstrādātās klasifikācijas pieder 9. grupas 3. ornamenta veidam (Mägi-Lõugas 1995, 308-311). Latvijas teritorijā igauņu aproču 9. grupas 2. ornamenta veidam analogas aproces atrastas Gaujas lībiešu Krimuldas Priedes kapulauka 14 uzkalniņā (Tõnisson 1974, 52, Abb. 11: 4) un Turaidas pilī (Graudonis 2003, 2. daļa, 2. tab.: 2). Doles Vampeniešu II kapulaukā tāda pat aproce atrasta kopā ar divām 3b₂ apakšvarianta dobajām aprocēm ar sašaurinātiem galiem un važiņrotu ar 3b₄ apakšvarianta važturiem. Tas ļauj datēt šo apbedījumu ar 11. gadsimta otro pusi – 12. gadsimta pirmo pusi.

Vēl jāmin viens sudraba aproču pāris no Mārtiņsalas kapsētas 1212. kapa (58. att.: 3; 27. zim.). Tas ir vienīgais gadījums, kad aproces atrasts kopā ar važiņrotu ar bruņrupuču saktām kristīgās kapsētās apbedījumā, kā arī vienīgā reize, kad aproces korelējas ar 5. tipa lībiešu bruņrupuču saktām ar palmetēm. Šis *platās dobās aproces* ir kaltas un sastāv no plānas, īpaši izliektas sudraba plāksnes. Aproču vidusdaļa ir neparasti plata, gali sašaurināti un loks vidū ir ieliekts. Virsmas ornamentu veido pret galiem vērsti lieli trīsstūri, kurus iezīmē dubultas rindas no smalkiem "S" veida puansona iekalumiem. Šo trīsstūru iekšpusē veidots vēl viens trīsstūris no vienas "S" veida puansona iekalumu rindas, kura iekšpusē atrodas vēl viens trīsstūris no ieštancētas robotas līnijas ar vidū novietotām trim saulītēm. Saulītes iekaltas arī iekšējo mazo trīsstūru virsotnēs. "S" veida puansona iekalumu rindas veido trīsstūrus arī aproču galos. Vidusdaļā starp trīsstūru pamatnēm iekalti pretējā virzienā vērsti punktēti trīsstūri – t.s. vilku zobu ornamenti. "S" veida puansona iekalumu rindas veidotas arī gar aproču malām. Šīs aproces atrastas kopā ar 5a₂ apakšvarianta bruņrupuču saktām un 4a/c varianta važturiem, kas ļauj tās datēt ar 13. gadsimta pirmo pusi.

Latvijas teritorijā šādas aproces ir atrastas tikai Drabiešu Uplantu kapsētas 43. kapā (Apala 1987, 99, 105, 10. att.: 8, 9) un Kārļu Ainavas kapulaukā (Radiņš 1999, 78, 56. att.: 11). Biežāk sastopamās aproces ar platu, dobo vidusdaļu ar ieliekumu centrā parādās Igaunijas sieviešu apbedījumos (Mägi 2002, 257, Pl. 96: 1, 3) un depozičtos (Tõnisson 1962, 194, 202, joon 26: 6, 27: 5). Šo rotu izcelsmi var skaidrot sekojoši: 12. gadsimtā pēc lībiešu dobo aproču parauga līdzīgās aproces sāka izgatavot Igaunijā, bet ziemeļu kaimiņu izstrādājumi atšķīrās no lībiešu aprocēm ar

vilku zobu motīvu. Sākot ar 12. gadsimta beigām, kad Vidzemē aproces sieviešu apbedījumos vairs nav sastopamas, Igaunijā dobas aproces ar sašaurinātiem galiem attīstījās tālāk un kļuva platākas. Jāatzīmē, ka jaunākajā arheoloģiskajā literatūrā visas Igaunijā atrastās šī veida aproces sauc par lībiešu tipa aprocēm (Mägi 2002, 106; Mägi 2005, 200). Nedaudz vēlāk izveidojās Mārtiņsalas kapsētas 1212. kapā atrasto aproču tips ar ieliekto vidusdaļu. Šī veida aproču attīstību noslēdza 13. gadsimta beigās un 14. gadsimtā Igaunijā un Vidzemes rietumu un ziemeļu daļā izplatītās vairogaproces (Apala 1988, 105; Vaska 1992, 102-105).

5. RELATĪVĀ HRONOĻĢIJA

Pēc tam kad analizētas Daugavas lībiešu važiņrotu sastāvdaļas, kā arī tādas nozīmīgas rotas kā kaklariņķi un aproces, izdalīti galvenie tipi, kā arī atzīmētas dažas apbedīšanas paražas, var veikt priekšmetu korelāciju. Tas dod iespēju ievietot aplūkotās senlietas lībiešu materiālās kultūras noteiktos hronoloģiskos posmos un izstrādāt datējumu, kas ir viens no svarīgākajiem tipoloģiskā pētījuma uzdevumiem. Nodaļā par važiņrotu sastāvdaļu tipiem, to izcelsmi un attīstību, balstoties uz rotu tipoloģiskajām rindām, jau tika aptuveni norādīts uz katra varianta izmantošanas laiku. Savukārt šajās speciāli hronoloģijas jautājumam veltītajās nodaļās pakavēsimies pie datējuma problēmas detalizēti.

5.1 JAUTĀJUMS PAR ARHEOLOĢISKAJĀ LITERATŪRĀ SASTOPAMO LĪBIEŠU KULTŪRAS IEDALĪJUMU HRONOĻĢISKOS POSMOS

Pirmo mēģinājumu sadalīt Vidzemes lībiešu materiālo kultūru hronoloģiskos posmos veica E. Šturms, pievēršoties arheoloģiskā materiāla pētniecībai 20. gadsimta 30. gados. Viņa darbā par lībiešu arheoloģiju (Šturms 1936, 25, 42), balstoties uz agrāko autoru publikācijām un it īpaši B. Nermaņa skandināvu izcelsmes priekšmetu studijām Austrumbaltijā, izdalīti divi skaidri norobežoti Vidzemes lībiešu attīstības posmi. Pēc E. Šturma uzskata, lībiešu materiālās kultūras sākuma periodu raksturo spēcīgs skandināvu iespaids, kas izpaužas Skandināvijā izgatavoto un importēto ieroču (zobenu un šķēpu galu ar sudrabortām uzmaivām) un bruņrupu saktu atradumos. Otrs posms iezīmīgs ar tīri lībisku senlietu parādīšanos un to formu nostabilizēšanos. E. Šturms datējis pārēju starp abiem posmiem ar laiku ap 1050. gadu (Šturms 1936, 40).

Gaujas lībiešu materiālās kultūras izpētei veltīta igauņu arheologa Ē. Tenisona monogrāfijā (Tõnison 1974), kurā īsi tiek apskatīts arī Daugavas lejteces reģions. Šajā darbā Ē. Tenisons Daugavas lībiešu apbedījumu inventāru iedala trijās hronoloģiskās grupās (Tõnison 1974, 149-154). Pirmajai pieskaitīti viensmēns kaujas dunči, J. Petersena tipoloģijas E tipam līdzīgie uzmaivas vītollapveidīgie un iedzītņu šķēpu gali, samērā lielās trapecveida jostas sprādzes, lielās pakavsaktas ar režģu galiem, tievās aproces ar segmentveida, sešstūra, rombveida un ovāla griezuma loku un māla bezripas podi ar gandrīz vertikālām sienām. Bez tam grupai

raksturīgs liels skandināvu izcelsmes priekšmetu skaits – rotadatas, spirālaproces, ieroči, bet īpaši – skandināvu bruņrupuču saktas. Uz šo pašu grupu Ē. Tenisons attiecinājis arī lībiešu ragu bruņrupuču saktas (pēc šīs disertācijas klasifikācijas 1. tips).

Pie otras atradumu grupas Ē. Tenisons pieskaitījis divasmens zobenu lielāko daļu, J. Petersena tipoloģijas M un G tipa uznavas šķēpu galus, bārdas cirvjus, jostas sprādzes ar apaļu vai apaļi-ovālu priekšdaļu, apaļus un ažūrus jostu apkalumus un pakavsaktas ar atrotītiem vai magoņgalvu galiem, kā arī sieviešu kapos lielā skaitā pārstāvētās mucveida un cilindrveida stikla krelles ar sudraba un zelta foliju, dobas aproces ar sašaurinātiem galiem. Pēc Ē. Tenisona domām, otrajai grupai pieder lielākā daļa no važiņrotām ar bruņrupuču saktām. Tās veido rombu (pēc šīs disertācijas klasifikācijas – 2. tipa saktas ar medaljoniem) un palmešu bruņrupuču saktas (5. tips), trapeceveida važturi ar ģeometrisku (3. tips) un augu (4. tips) ornamentu.

Trešajā atradumu grupā, pēc Ē. Tenisona domām, turpinās vairākas iepriekšējās grupas senlietu formas un atšķirība vērojama vienīgi priekšmetu komplektēšanā kapu inventāra sastāvā. Šīs grupas inventārā trūkstot divasmens zobeni, starp šķēpu galiem biežāk esot sastopami eksemplāri ar garu uznavu un attiecīgi īsāku noapaļotu asmeni, kā arī iedzītņu šķēpu gali. Blakus parastiem bārdū cirvjiem, atrod arī mazus cirvīšus. Starp saktām dominē pakavsaktas ar rombveida loka griezumam un skaldņotiem galiem, sastopamas pakavsaktas ar zvērgalvu galiem. Važiņrotas izceļas ar lielu piekariņu skaitu, bet no sieviešu kapiem esot pazuduši kaklariņķi un aproces.

Ē. Tenisons sniedz arī absolūto datējumu: pirmā grupa – no 10. gadsimta vidus līdz 11. gadsimta vidum; otrā grupa – no 11. gadsimta vidus līdz 12. gadsimta vidum vai trešajai ceturtdaļai; trešā grupa – no 12. gadsimta pēdējā ceturkšņa līdz 13. gadsimta vidum.

Priekšmetu kategorijas un tipi: S – saktas, s – skandināvu; V – važturi, i – importētie; D – važiņu sadalītāji; K – kaklariņķi, k – ar kruķu galiem, t – ar tauru galiem, a – ar cilpu galiem, b – ar pogas un cilpas galiem; A – aproces, T – māla trauki, b – bezripas, r – ripas.

Važiņrotu numuri: ar treknu druku izceltas važiņrotas no ugunskaņiem, ar sarkanu krāsu – važiņrotas no kristīgo kapsētu apbedījumiem.

*tabulā nav iekļautas kompilētās važiņrotas, kā arī atsevišķi atrastās važiņrotas, kas sastāv tikai no viena elementa un nekorelējās ar citām piedevām.

Latvijas arheoloģiskajā literatūrā hronoloģisks iedalījums apbedījumu inventāra fāzēs attiecībā uz latgaļu kultūru izmantots E. Šnora darbā par Kivtu kapulauku (Šnore E. 1987). Viņa kapulauka materiālu sadalījusi divās daļās: I fāze – 8. gs., II fāze – 9.-12. gs. Tomēr ar šo iedalījumu E. Šnore drīzāk izvairījās no padomju laikos uzspiestā dzelzs laikmeta hronoloģiskā iedalījuma, šādā veidā atgriežoties pie pirms Otra pasaules kara Latvijas arheoloģijā pieņemtā 800. gada kā robežšķirtnes starp vidējo un vēlo dzelzs laikmetu, nevis centās ievest kādu jaunu materiāla grupējumu. Tāpēc pēc Latvijas neatkarības atgūšanas un atgriešanās pie vecās hronoloģiskās sistēmas šis latgaļu kultūras iedalījums publikācijās vairs neparādās. Tādejādi Latvijā zinātnieku darbos pēc būtības relatīvās hronoloģiskās grupās apvienotus seno baltu tautu apbedījumus parasti apzīmē ar noteiktu gadsimtu, kas nav pareizi, jo tas uztverams kā absolūtais datējums.

Jāatzīmē, ka Ē. Tenisona izstrādātais Vidzemes lībiešu senlietu iedalījums trijās grupās tiek izmatots Daugavas lībiešu izpētei ļoti svarīgajos A. Zariņas darbos (Zariņa 1997, 97-106; Zariņa 2002, 5-15). Ē. Tenisona hronoloģiskā iedalījuma galvenos principus, ieviešot dažas korekcijas un papildinājumus, var izmantot, arī izstrādājot Daugavas lībiešu važiņrotu hronoloģiju.

5.2. DAUGAVAS LĪBIEŠU SIEVIEŠU APBEDĪJUMU HRONOLOĢISKIE POSMI

Daugavas lībiešu sieviešu apbedījumu paražu un senlietu materiālu analīze norāda, ka 10.-13. gs. gaitā mainījās ne tikai važiņrota ar bruņrupuču saktām, bet arī apbedīšanas rituāls, pārējo kapu piedevu veids un daudzums. Apakšnodaļā par važiņrotu sastāvdaļu korelāciju (§ 4.3.) ir izdalītas četras lībiešu krūšu važiņrotu grupas, kuras veidotas, balstoties uz galveno sastāvdaļu – bruņrupuču saktu, važturu un važiņu sadalītāju – korelāciju. Hronoloģiski izdalītās važiņrotu grupas var nebūt secīgas, līdz ar to daļēji sedzas, t.i., tās neilgi varēja pastāvēt vienlaicīgi. Lai precīzāk noteiktu važiņrotu hronoloģiju, izdalītās grupas jākorelē ar analizētām lībiešu apbedīšanas paražām, kā arī kapu piedevām: māla traukiem, kaklariņķiem un aprocēm.

Kā izriet no 19. tabulas un 53. attēla, Daugavas lībiešu apbedījumu piedevās un paražās vērojamas četri krasi attīstības pārrāvumi. Pirmais no tiem ir lībiešu apbedījumu un līdz ar to arī važiņrotu ar bruņrupuču saktām parādīšanās brīdis Daugavas lejtecē. Otru robežšķirtni iezīmē ugunskapu skaita samazināšanās un ripas keramikas ieviešanās kapu inventāros. Trešais pārrāvums saistīts ar kaklariņķu un aproču pazušānu no sieviešu apbedījumiem. Ceturtais – saistāms ar kristīgo kapsētu ieviešanos un līdz ar to izmaiņām apbedīšanas rituālā (jaunu apbedīšanas vietu ierīkošana, mirušo R orientācija, keramikas trauku izzušāna no inventāra).

Balstoties uz minētajām salīdzinoši īsā laikā notikušajām izmaiņām apbedīšanas paražās un kapu inventāra sastāvā, Daugavas lībiešu sieviešu apbedījumus ar bruņrupuču saktām var iedalīt trīs lielākos hronoloģiskos posmos, kas ir iedalāmi astoņos apakšposmos (30. tab.).

I posms sākās līdz ar lībiešu kultūras parādīšanos Daugavas lejtecē. To raksturo vienādas ugunskapu un skeletkapu skaits, mirušo orientācija pēc debespusēm ZR, ZZR virzienā. Savukārt galvenā pazīme, kas ļauj iedalīt apbedījumu inventārus pirmajā posmā, ir bezripas keramikas trauki. Sieviešu kapos atrodamas važiņrotas ar skandināvu un 1. tipa lībiešu ragu bruņrupuču saktām (pirmās un otrās grupas važiņrotas). Posmā ietilpst arī 3. grupas važiņrotas ar senākām 2a₁ un 2a₂ apakšvarianta medaljonu bruņrupuču saktām. Starp pārējām kapu piedevām atzīmējami vītie kaklariņķi ar cilpu galiem un kaklariņķi ar pogas un cilpas galiem, sastopami arī kaklariņķi ar kruķu galiem, 1., 2., un 3a varianta dobās

(1. grupas lībiešu dobās aproces) un spirālaproces.

Pirmā posma ietvaros var izdalīt trīs apakšposmus. Ia apakšposmu veido senākie apbedījumi ar skandināvu bruņrupuču saktām. Važiņrotās skandināvu saktas kombinētas ar tikai šim apakšposmam raksturīgiem 1. tipa trīsstūrīgiem un 2a₁ apakšvarianta ovāliem važturiem. Savukārt 2a₂ un 2a₃ apakšvarianta ovālie važturi, kaut gan parādās tieši šajā laikā, pastāvēja ilgāk. Starp aprocēm tikai Ia apakšposma kapos atrastas 2 un 1c₂ apakšvarianta masīvās lietās aproces, bet 1a, 1b₁ apakšvarianta masīvās lietās dobās aproces un 3a₃ apakšvarianta kaltās dobās aproces sastopamas arī vēlāk. Starp kaklariņķiem pirmajā posmā sastopamas gan I, gan II posmā visizplatītākās rotas ar cilpu galiem un ar pogas un cilpas galiem.

Ib apakšposms iesākās līdz ar 1a₁ apakšvarianta lībiešu ragu bruņrupuču saktu parādīšanos. Ib apakšposmā važiņrotu piespraušanai izmantotas arī 1b un 1a₂ apakšvarianta ragu bruņrupuču saktas, pie kam pēdējās izmantotas arī nākamajā Ic apakšposmā. Parādās arī senākās 2. tipa lībiešu medaljonu bruņrupuču saktas – 2a₁ apakšvariants. Starp važturiem Ib apakšposmā turpina izmantot jau agrāk parādījušos 2a₂ un 2a₃ apakšvarianta ovālos važturus, bet Ib apakšposma raksturīgā iezīme ir 3a₁ 3a₂ 3a₃ un 3a₅ apakšvarianta trapecveida važturi un a₁ apakšvarianta iegarenie taisnstūrīgie važiņu sadalītāji ar līkločveida augšējo un apakšējo malu. Savukārt starp aprocēm Ib apakšposmā izmantotas gan jau Ia apakšposmā parādījušās masīvās lietās dobās 1b₁ un 1a varianta aproces un kaltās dobās 3a₃ apakšvarianta aproces, gan jaunie apakšvarianti – 1b₂ un 1c₁ apakšvarianta masīvās lietās dobās aproces un 3b₅ apakšvarianta kaltās dobās aproces. Starp kaklariņķiem blakus lībiešiem parastiem kaklariņķiem ar cilpu galiem un ar pogas un cilpas galiem, atzīmējami tieši Ib apakšposmā visbiežāk sastopamie kaklariņķi ar krukļu galiem.

Ic apakšposmu raksturo 1a₄ apakšvarianta ragu un 2a₂ medaljonu bruņrupuču saktas, parādās arī pēdējais ragu saktu variants – 1c, un 2b₁ medaljonu bruņrupuču saktas. Važiņrotās izmantoti 3a₃ un 3a₄ apakšvarianta trapecveida važturi ar ģeometrisku ažūru ornamentu un a₂ apakšvarianta iegarenie taisnstūrīgie važiņu sadalītāji ar līkločveida augšējo un apakšējo malu. Jāatzīmē, ka starp Ic apakšposma apbedījumiem vairs nav sastopamas masīvās lietas dobās aproces, lietošanā 3a₁ un 3a₂ apakšvarianta dobās kaltās aproces. Parādās nākamajā II posmā visraksturīgākais 3b₂ apakšvariants.

II posmam pieder pārsvarā skeletkapi ar ZR, ZZR, atsevišķos gadījumos arī Z orientāciju. Otrā posma apbedījumu inventāru raksturīgākā pazīme ir ripas keramikas

trauki. Kapa inventārā ietilpst 3. grupas važiņrotas ar 2b-d varianta medaljonu, 3. tipa rombu un 4. tipa mezglu bruņrupuču saktām. Joprojām sastopami vītie kaklariņķi ar cilpu galiem un kaklariņķi ar pogas un cilpas galiem, atrodami arī importētie kaklariņķi, kam ir no divām stieplēm vīts loks un trīsstūraina griezuma gali ar kāšiem nobeigumā. Aproces pārstāv 2. grupas lībiešu dobās kaltās aproces, starp kurām dominē 3b₂ apakšvariants.

Līdzīgi kā pirmajā posmā, arī otrajā apbedījumus var iedalīt trīs hronoloģiski atšķirīgās daļās. Ila apakšposmu raksturo apbedījumi ar 1c varianta ragu un 2a₃, 2b₁ un 2b₂ apakšvarianta medaljonu bruņrupuču saktām, bet apakšposma beigās parādās arī 2c₁ apakšvarianta medaljonu saktas. Uz Ila apakšposmu attiecināmi arī divi apbedījumi ar reliktiem – skandināvu bruņrupuču saktām (1. un 30. tab.: 2, 6) un viens apbedījums ar nodilušām 1a₁ apakšvarianta ragu saktām (1. un 30. tab.: 27). Ila apakšposma važiņrotas apgādātas ar jau iepriekšējā pirmajā posmā izplatītajiem 3a₃ apakšvarianta trapecveida važturiem ar ģeometrisku ažūru ornamentu, savukārt tikai Ila apakšposmam raksturīgi 3a₃/d, 3a₅/b₄, 3a₃/c₁, 3a₅/c₁ apakšvarianta pārējas formu, kā arī 3b₁ apakšvarianta trapecveida važturi ar ģeometrisku ažūru ornamentu. Sastopami arī importētie važturi ar stilizētiem dzīvības koka un divu dzīvnieku motīviem, bet apakšposma beigās parādās 3b₄ apakšvarianta trapecveida važturi ar ģeometrisku ažūru ornamentu. Ila apakšposma važiņrotas papildus grezno jau iepriekš pirmajā posmā zināmi a₁, a₂, b₁ un b₂ apakšvarianta iegarenie taisnstūrainie važiņu sadalītāji ar līkločveida augšējo un apakšējo malu, bet apakšposma beigās parādās arī d varianta sadalītāji. Kaut gan starp aprocēm atrodamas jau iepriekš pirmajā posmā zināmie lībiešu dobo kalto aproču apakšvarianti – 3a₂, 3a₃ un 3b₁, tomēr pārsvaru gūst tieši 3b₂ apakšvarianta rotas. Lietoti vīti kaklariņķi ar cilpu galiem un kaklariņķi ar pogas un cilpas galiem.

Ilb apakšposmu raksturo 2c₁ apakšvarianta lībiešu medaljonu bruņrupuču saktas, kas turpina pastāvēt līdz pat II posma pašām beigām. Parādās arī 4a₁ apakšvarianta mezglu bruņrupuču saktas. Tieši Ilb apakšposmam raksturīgi 3b₃ un 3b₂ apakšvarianta trapecveida važturi ar ģeometrisku ažūru ornamentu, savukārt agrāk plaši izplatītie 3a₃ apakšvarianta važturi izzūd. Turpina lietot 3b₄ apakšvarianta važturus, kas, sākot ar Ilb apakšposmu, plaši izplatās. Parādās arī 3b₅ un 3c₂ apakšvarianta trapecveida važturi ar ģeometrisku ažūru ornamentu. Tieši Ilb apakšposmam raksturīgi b₃ un a₂/b apakšvarianta iegarenie taisnstūrainie važiņu sadalītāji ar līkločveida augšējo un apakšējo malu, bet turpina pastāvēt arī

iepriekšēja IIa apakšposma rotas – a_2 , b_2 un d variants. Līdzīgi kā iepriekš, IIb apakšposmā turpina dominēt $3b_2$ apakšvarianta dobās kaltās aproces, kā arī vītie kaklariņķi ar cilpu galiem un kaklariņķi ar pogas un cilpas galiem.

Kaut gan turpina pastāvēt arī $2c_1$ apakšvarianta saktas, par ko uzskatami liecina važiņrotas ar abām šīm pēc izcelsmes tuvajām medaljonu saktām (1. un 30. tab. 103-105, 107), IIc apakšposmu raksturo $2d$ varianta medaljonu bruņrupuču saktas. Izmantotas $2c_2$ un $2b_3$ apakšvarianta saktas, turpina attīstīties arī 4. tipa mezglu bruņrupuču saktas – $4b_1$, $4b_2$ apakšvariants. Parādās 3. tipa rombu saktas. Važiņrotās izmantoti iepriekšējam IIb apakšposmam raksturīgie $3a_3$, $3b_5$, $3b_4$ un $3c_2$ apakšvarianta trapeceveida važturi ar ģeometrisku ažuņu ornamentu, bet IIc apakšposma beigās parādās jaunie $3c_3$ un $3e$ varianta važturi. IIc posma laikā pārstāja papildināt važiņrotas ar iegareniem taisnstūrainiem važiņu sadalītājiem ar līkločveida augšējo un apakšējo malu. Važiņu sadalītāji konstatēti vairs tikai četrām šī apakšposma važiņrotām (1. un 30. tab.: 109, 114, 115, 130), un tie pārstāvēti ar b_1 un c variantu. IIc apakšposma pirmajā pusē izmantotas Daugavas lībiešiem visizplatītākās $3b_2$ apakšvarianta dobās kaltās aproces, bet apakšposma beigās tās nomaina $3b_6$, $3b_3$ un $3d$ variants. Kaklariņķi IIc apakšposma sākumā pakāpeniski izzūd.

III posmā turpinās nesadedzinātu mirušo apbedīšana ar galvu ZR, ZZR un Z virzienā. Bez tam tiek ierīkotas jaunas apbedīšanas vietas – kristīgo kapsētas, kur ieviešas R orientācija. III posmam sākoties, lībietes atteicās no tradicionālā rotu komplekta, jo kapa inventārs vairs nav tik daudzveidīgs un starp piedevām vairs nav kaklariņķi un aproces (viens izņēmums ir Mārtiņsalas kapsētas 1212. kaps ar igauniskām platām dobām sudraba aplocēm – 1. tab.: 142; 27. zim.). Sāk izzust keramikas trauki. Važiņrotas pārstāv 4. grupas rotas, bet vērojama pakāpeniska šo rotu skaita samazināšanās.

Pēc izmaiņām važiņrotu elementu tipos III posmu var iedalīt divos apakšposmos. IIIa apakšposms ir pārējas posms no II uz III posmu, ko iezīmē jaunā 5. tipa palmešu bruņrupuču saktu parādīšanās ($5a_1$, $5a_2$, $5a_{1/3}$ apakšvariants). Tomēr važiņrotas pārstāv vecie II posma beigām raksturīgie $3c_2$ un $3e$ varianta trapeceveida važturi ar ģeometrisku ažuņu ornamentu. Jāatzīmē arī šī perioda važiņrotu ar iegareniem taisnstūrainiem važiņu sadalītājiem ar līkločveida augšējo un apakšējo malu (1. tab.: 140), kas pieder e variantam un ir pēdējie šī tipa pārstāvji.

Savukārt IIIb apakšposma sākums iezīmīgs ar krasām pārmaiņām. Važiņrotās

parādās pilnīgi jauni sastāvdaļu varianti, bet iepriekš pazīstamie pilnīgi izzuda. Apakšposmam raksturīga stilistiski vienotu 5b₁ apakšvarianta palmešu bruņrupuču saktu un 4a₁ apakšvarianta ažūru trapeceveida važturu ar palmeti parādīšanās. Ja važiņrotas ar 5b₁₋₂ un 5a₃ apakšvarianta bruņrupuču saktām pārsvarā sastopamas pagāniskajos kapulaukos, tad važiņrotas ar 5a₄ apakšvariantu zināmas vienīgi no kristīgām kapsētām. Attīstības gaitā IIIb apakšposma beigās parādījās stipri deģenerētas 5b₂ un 5a₄ apakšvarianta palmešu saktas un 4a/c varianta važturi, kas iezīmēja lībiešu važiņrotas norietu.

6. ABSOLŪTĀ HRONOĻĪJA

Viens no drošākajiem arheoloģisko atradumu datēšanas paņēmieniem ir to konfrontēšana ar rakstītajiem avotiem. Pirmo reizi lībieši kā tauta ar savu valodu minēti ap 1113. gadu sastādītajā senkrievu "Pagājušo laiku stāstā" (ПВЛ). 1180. gadā lībieši atzīmēti Polockas karaspēka sastāvā, kad viņi piedalījās Kijevas un Čerņigovas kņazu gājienā pret Smoļenskas Dāvidu (Назарова 1986, 182). Tomēr pirmais nozīmīgākais rakstītais vēstures avots, kas stāsta par notikumiem Daugavas lejtecē 12. gadsimta beigās un 13. gadsimta sākumā, ir Indriķa hronika (IH).

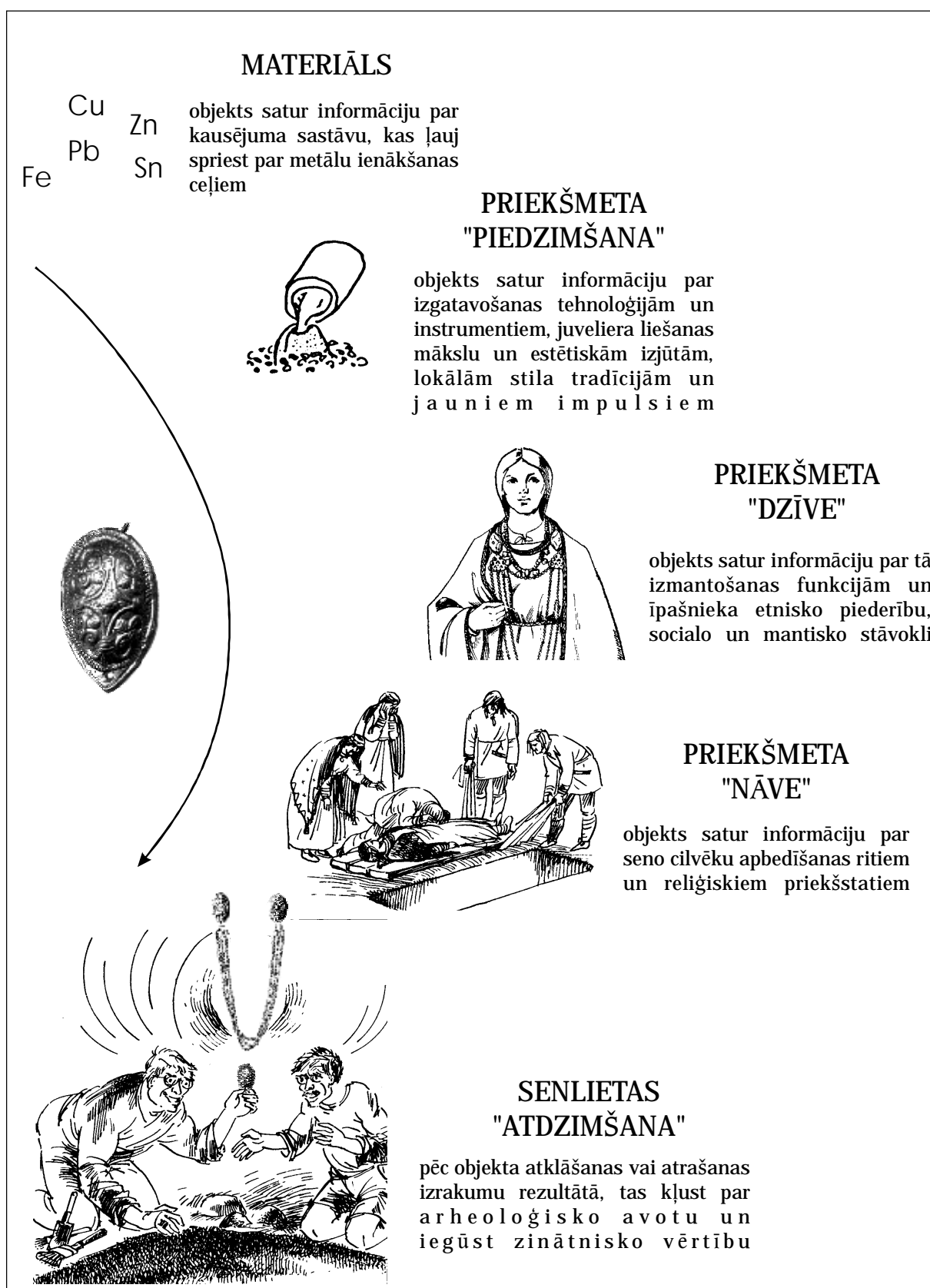
Arheoloģisko senlietu datēšanā svarīgi atcerēties, ka katra priekšmeta eksistēšanas jeb "dzīves" laikā izdalāmi vairāki "notikumi". Katra arheoloģiskā priekšmeta izgatavošanas brīdi var salīdzināt ar "dzimšanu". Priekšmeta izmantošanas laiku, kad tas kalpo vienam vai vairākiem cilvēkiem, var definēt kā "dzīvi". Izmantošanas laikā lietas bieži vien nodila, salūza. Dažkārt tās salaboja, bet citreiz izmeta, pārkausēja vai pārkala, kas līdzvērtīgs priekšmeta "nāvei". Pastāv arī priekšmeti, kurus izveidoja, speciāli "nogalināšanai" – tādi, piemēram, ir miniatūri priekšmeti kuršu ugunskaļos. Tomēr neatgriezeniski ir zuduši tikai iznīcinātie priekšmeti. Savukārt lietas, kas ir pazaudētas, noglabātas depozītos vai ietilpst kapu inventāra sastāvā (ja vien tās nav izirušas laika zoba iedarbības rezultātā), var tikt atrastas. Šādus atrastus senus priekšmetus sauc par senlietām. Šie no jauna "atdzimušie" priekšmeti ir autentiski pagātnes liecinieki, kas, nonākot zinātniskās arheoloģisko senlietu krātuvēs, var sniegt liecības gan par metāla sastāvu, gan senām izgatavošanas tehnoloģijām, instrumentiem, juvelieru prasmi un estētisko gaumi, gan par to tīpašnieku sociālo stāvokli un tā laika sabiedrību kopumā.

Tādejādi katrs arheoloģisks objekts jeb senlieta atspoguļo sevī vairākus notikumu un seno cilvēku darbību līmeņus, kas, izmantojot bruņrupuču saktu piemēru, shematiski atspoguļoti 59. attēlā. Katrs no senlietas "dzīves" notikumiem aizņēma ilgāku vai īsāku laiku, tāpēc precīzi nodatēt senlietu nozīmē noteikt brīdi, kad priekšmets tika izgatavots un kad tika pazaudēts vai noglabāts zemē. Savukārt laiks starp senlietas izgatavošanu un nokļūšanu zemē atbilst priekšmeta izmantošanas laikam.

Parasti dzelzs laikmeta senlietu datējums tiek noteikts viena gadsimta ilgā laika posmā. Jāpiebilst, ka senlietas hronoloģija atvērās arheologam retrospektīvi.

Pētnieks vispirms noskaidro priekšmeta atrašanās laiku un apstākļus, tad pievēršas to datējuma noskaidrošanai, kas kļūst par pētījuma mērķi. Bez tam arheoloģiskie izrakumi atsedz artefaktu "miršanas" ainu – senlietu stāvokli, kad tās iziet no lietošanas. Sameklējot literatūrā datētas paralēles, pētnieks var noteikt senlietu attīstības hronoloģiju. Jāsaka, ka Latvijas arheoloģiskajā materiālā speciālu tipoloģisku pētījumu ir visai maz. Tāpēc zinātnieku mēģinājumi pētīt dažādus sociālo attiecību aspektus saskārušies ar grūtībām. Tā, piemēram, ja lībiešu visi 10.-13. gadsimta apbedījumi tiek analizēti kopā, tas neapšaubāmi noved pie nepareiziem secinājumiem, jo dažādu periodu apbedījumu materiāls gan kvalitātes, gan kvantitātes ziņā savā starpā krasi atšķiras, kas norāda uz intensīviem procesiem un izmaiņām lībiešu sabiedrībā šo gadsimtu laikā. Šo hronoloģisko izmaiņu ignorēšana var novest pie lībiešu aizvēsturiskās sabiedrības attīstības līknes nonivelēšanas. Tāpēc tikai katra atsevišķā materiālās kultūras attīstības posma analīze var dot vērtīgus rezultātus.

Mūsdienās ir pieejamas vairākas eksakto zinātņu metodes, kā, piemēram, dendrochronoloģija, radioaktīvā oglekļa analīze u.c., kas ļauj vairāk vai mazāk precīzi datēt arheoloģiskos atradumus, kuru sastāvā ir attiecīgām analīzēm derīgās vielas. Diemžēl metode, kas ļautu precīzi datēt metāla priekšmetus, vēl nav izgudrota. Tam iepriekš minētās metodes var izmantot tikai pastarpināti – parasti kopā atrastās koksnes un citu organisko vielu analīzes rezultātā iegūtais datējums tiek attiecināts uz visu kapa inventāru. Tomēr, ņemot vērā 14c metodes lielo neprecizitāti un labu koksnes paraugu trūkumu dendrochronoloģiskiem pētījumiem, vēlā dzelzs laikmeta pieminekļiem joprojām nozīmīgākā datēšanas metode ir arheoloģiskā tipoloģija. Tā pielietota arī šajā darbā važiņrotas hronoloģijas izstrādāšanai.

59. att. arheoloģiskā objekta "dzīves" dažādi aspekti:

(attēlā izmantoti: Zariņa 1988, 25, 17. att.: 3; Radiņš 1996, 20, 35; Tomanterā 1994, kuva 29; ideja:

Lāhdesmāki 1993, fig. 1)

Tagad pēc važiņrotu sastāvdaļu – bruņrupuču saktu, važturu un važiņu sadalītāju – tipoloģijas izstrādāšanas pievērsīsimies važiņrotu hronoloģijai, kas ir viens no svarīgākajiem šī tipoloģiska darba uzdevumiem. Nodaļā par važiņrotu sastāvdaļu tipiem, to izcelsmi un attīstību (§ 3.), balstoties uz rotu tipoloģiskajām rindām, jau ir aptuveni iezīmēts katra varianta izmantošanas laiks, bet nodaļā par korelāciju (§ 4.) veikta Daugavas lībiešu važiņrotu korelācija ar citām kapu piedevām un paražām. Korelācijas rezultātā izstrādāta relatīvā hronoloģija (§ 5.). Savukārt šīs nodaļas uzdevums ir aptuveni noteikt izstrādātās relatīvās hronoloģijas absolūtos datējumus, vai – citiem vārdiem sakot – piesaistīt Daugavas lībiešu važiņrotu ar bruņrupuču saktām attīstību mūsdienās pieņemtajai laika skaitīšanas skalai.

6.1. LĪBIEŠU KULTŪRAS PARĀDĪŠANĀS DAUGAVAS LEJTECĒ

Pētot lībiešu arheoloģisko materiālu, viena no neatrisinātām problēmām ir jautājums par šīs kultūras parādīšanās laiku Daugavas lejtecē. Daugavas lejteses apgabala intensīvas apdzīvotības sākums attiecās uz akmens laikmetu (Loze 1998; Zagorska 1994; Zagorska 1998). Agro metālu laikā šajā reģionā vērojams straujš uzplaukums, kad izveidojies vesels nocietinātu apmetņu tīkls. Plašie arheoloģiskie izrakumi Ķekavas Klaņģu kalnā, Doles Ķivutkalnā, Daugmales pilskalnā, Ikšķīles Vīna kalnā un citos pieminekļos parādīja Daugavas lejteci kā lielāko metāla apstrādes un maiņas tirdzniecības mikrorajonu Austrumbaltijā (Graudonis 1989; 1998b). Ar 1. gadu tūkstoša pirmo pusi tiek datētas Daugavas lejteses apmetnes ar baltiem raksturīgiem atradumiem Salaspils Laukskolā (Zariņa 1976, 103), Ikšķīles Kābelēs (Daiga 1973, 34), Daugmales Jaunlīvē (Atgāzis 1994, 85-87), bet atbilstošas apbedīšanas vietas šeit tikpat kā nav zināmas. No vidējā dzelzs laikmeta sākuma (5.-6. gs.) Daugavas lejtecē pazīstami tikai nedaudzi arheoloģiskie pieminekļi, no kuriem svarīgākais ir A. Būholca 1901. un F. Jākobsona 1928. gadā pētītais Katlakalna Pļavniekkalna kapulauks, kura materiāls pārstāv 5.-6. gadsimta zemgaļu kultūru (LA 148). Savukārt vidējā dzelzs laikmeta otrajā pusē (7.-9. gadsimts) par apdzīvotību Daugavas krastos no upes ietekas līdz Skrīveriem liecina tikai atradumi Ķentes pilskalnā, kas apdzīvots līdz 9. gadsimta sākumam (Stubavs 1976b) un atsevišķi savrupatradumi no Lielvārdes Kaibalas (Zariņa 1991, 142, 143). Daugavas lejteses panīkumu šajā laikā skaidro ar latgaļu invāziju (Ciglis 2004, 42). Visbeidzot vēlajā dzelzs laikmetā Daugavas lejtecē pēkšņi parādījās un uzplauka spilgtā lībiešu

kultūra, par kuras precīzu parādīšanās laiku arheoloģiskajā literatūrā pastāv dažādi uzskati, kurus apkopojis Ē. Tenisons (Tenisons 1994).

6.1.1. APLŪKOTAIS ARHEOLOĢISKAJĀ LITERATŪRĀ JAUTĀJUMS PAR DAUGAVAS LĪBIEŠU KULTŪRAS PARĀDĪŠANĀS LAIKU

Vidzemes lībiešu kultūras uzplaukums attiecas uz Latvijas arheoloģiskās periodizācijas vēlā dzelzs laikmeta beigu posmu. Ja dzelzs laikmeta beigu datējums, ko iezīmēja krusta karu sākums, neizsauc domstarpības zinātnieku vidū, tad par dzelzs laikmeta hronoloģisku sadalījumu Latvijas arheoloģiskajā literatūrā atrodami dažādi uzskati. Pēc Otrā pasaules kara vēlo dzelzs laikmetu sāka skaitīt, sākot ar 9. gadsimta beigām – 10. gadsimta sākumu (Moora 1957, 10) vai pat 10. gadsimta otro pusi (LA 10, 177). To pamatoja ar šķiru sabiedrības veidošanos un feodālo attiecību rašanos, kas tika pārņemta no tolaik dominējošā Senās Krievzemes vēsturiskās attīstības modeļa (LSV 292). Pašlaik tiek akceptēts jau Latvijas neatkarības laikā pieņemtais uzskats, ka par vēlā dzelzs laikmeta sākumu Latvijas teritorijā jāuzskata 800. gadu, kas sakrīt ar vikingu laikmeta sākumu Ziemeļeiropā (Latvijas 1927, 35; Balodis 1938, 137). Vēlā dzelzs laikmeta posms iezīmīgs ar daudz plašāku rakstīto avotu klāstu par senajiem Latvijas teritorijas iedzīvotājiem. Rakstīto avotu konfrontēšana ar arheoloģiskajām liecībām aizvēstures pētniekus nodrošina ar drošiem pieturas punktiem, kas ļauj izveidot daudz precīzāku senlietu datējumu. Neapšaubāmi, ka mūsdienu arheologu lietotā senlietu hronoloģija galvenos vilcienos ir pareiza, tomēr tikpat acīmredzams ir arī fakts, ka Latvijas arheoloģijā ir ļoti maz detalizēti izpētītu hronoloģisko parādību.

Kas attiecas uz Daugavas lejteces pieminekļu un visas Vidzemes lībiešu kultūras datējumu, šajā jautājumā pētnieku uzskati vēl arvien atšķiras. Neapšaubāmi, svarīgākais lībiešu kultūras hronoloģijas lūzuma punkts ir vācu tirgotāju, garīdznieku un krustnešu parādīšanās un Līvzemes pakļaušana 12. gadsimta beigās – 13. gadsimta sākumā. Līdz ar to pagānu apbedīšanas vietu izmantošanas augšēja robeža ir zināma, pateicoties rakstītajiem avotiem un pirmām kārtām Indriķa hronikai, kuras pirmie izdevumi parādījās jau 18. gadsimtā (IH, 16-18). Līdz ar to kopš arheoloģijas zinātnes pašiem aizsākumiem Latvijā 18. gadsimta sākumā svarīgākais jautājums bija lībiešu kultūras pastāvēšanas ilgums un tā sākuma datēšana. Ņemot vērā šī jautājuma būtisko nozīmi mūs interesējošo lībiešu važiņrotu hronoloģijas izstrādāšanā, ir pamats kritiski izskatīt pētnieku piedāvātos Daugavas lībiešu kultūras

sākuma absolūtos datējumus.

Pateicoties Daugavas lejteces reģiona izdevīgajam ģeogrāfiskajam stāvoklim un intensīvai tirdzniecībai, kā arī paradumam likt kopā monētas, Daugavas lībiešu pieminekļos biežāk nekā kaimiņzemēs atrod šo datēšanai ļoti noderīgo senlietu grupu. Tieši pateicoties monētu atradumiem, jau pirmie pētnieki varēja droši attiecināt lībiešu senlietas uz aizvēstures beidzamo posmu. Tā F. Krūze Aizkrauklē atrastās senlietas datēja ar laiku no 800. līdz 1000. gadam (Kruse 1842, 25-26). Savukārt 19. gadsimta beigās R. Hausmanis, norādot, ka lībiešu pieminekļos atrastas 10.-11. gadsimta monētas, bet trūkst agrāko formu senlietu, arheoloģiski pamatoja lībiešu ieceļošanas teoriju (RK 45).

Latvijas neatkarības laikā ar lībiešu arheoloģiskā materiāla pētniecību nodarbojās latviešu arheologi E. Šnore un E. Šturms, kuru darbos pamatota F. Baloža hipotēze par lībiešu ieceļošanu Vidzemē no Ziemeļkurzemes kuršu spiediena rezultātā 9.-10. gadsimtā (LKV 23281 sl.; Šturms 1936, 25, 42).

Lībiešu kultūras izpētē svarīgākais pētījums ir igauņu arheologa Ē. Tenisona monogrāfija par Gaujas lībiešiem (Tõnison 1974). Šajā darbā Ē. Tenisons apskata arī Daugavas lībiešu materiālu un datē tā sākumu ar 10. gadsimta vidu. Tomēr arī pēc apkopojošā Ē. Tenisona darba iznākšanas latviešu arheoloģiskajā literatūrā sastopami dažādi Vidzemes lībiešu kultūras sākuma datējumi. Pētnieki lībiešu parādīšanos Daugavas krastos attiecina gan uz 9. gadsimtu (Graudonis 1998, 18), gan 10. gadsimta sākumu (Ciglis 2002, 8) vai pirmo pusi (Šnore E. 1996, 114), gan 10. gadsimta beigām (Zariņa 1996, 121). Tomēr bieži viens vai otrs datējums nav pietiekoši argumentēts un līdz šim tikai Ē. Tenisona darbā atrodama konsekventa un kompleksa arheoloģiskā materiāla hronoloģiskā analīze. Bez Ē. Tenisona pētījuma par nopietni pamatotiem var uzskatīt arī E. Šnores Doles salas kapulauku materiāla datējumu (Šnore E. 1996, 114) un A. Zariņas atziņas par Salaspils Laukskolas kapulauka hronoloģiju (Zariņa 1996, 121).

Kā redzams, Daugavas lībiešu kultūras apakšējās robežas datējums E. Šnores, Ē. Tenisona un A. Zariņas darbos svārstās no 10. gadsimta pirmās puses līdz 10. gadsimta beigām. Šeit jāpiebilst, ka gan Ē. Tenisona, gan A. Zariņas darbā hronoloģija balstīta galvenokārt uz senlietu tipoloģisko datējumu, bet E. Šnore agrāku laiku argumentē ar monētu datējumu.

6.1.2. VAŽIŅROTAS AR BRUŅRUPUČU SAKTĀM UN DAUGAVAS LĪBIEŠU KULTŪRAS SĀKUMS

Kā jau minēts, apskatot Daugavas lejtecē atrastās bruņrupuču saktas (§3.1.), senākajos Daugavas lībiešu sieviešu apbedījumos sastop važiņrotas ar skandināvu bruņrupuču saktām (1. važiņrotu grupa), kas bija lībiešu sieviešu tērpa neatņemama sastāvdaļa. Tā kā šīs greznās rotas Latvijas teritorijā neapšaubāmi bija importētas, tad to datējumam svarīgas Skandināvijas analogijas. Šajā sakarā var minēt dažus I. Jansona monogrāfijā (Jansson 1985, 182-185) atzīmētus skandināvu bruņrupuču saktu absolūtās hronoloģijas izstrādāšanai svarīgus pieturas punktus:

1) Lundas izrakumos iegūto koksnes paraugu dendrohronoloģiskie pētījumi liecina par šī senā Dienvidzvidrijas centra rašanos ap 1000. gadu. Tajā pašā laikā Lundas arheoloģiskajos izrakumos bruņrupuču saktas nav atrastas, kas norāda, ka šī veida saktas pārstāja eksistēt pirms 1000. gada.

2) Vikingu laikmeta nocietinājums Trelleborga (Trelleborg) Dānijā pēc dendrohronoloģiskajiem datiem celts 980. vai 981. gadā un tiek uzskatīts, ka šis karaļu karaspēka savākšanas punkts pastāvējis neilgu laiku. Trelleborgas izrakumos atrastas P48 tipa bruņrupuču saktas, kas norāda uz šī tipa pastāvēšanu no aptuveni 980. līdz 1000. gadam. Šī tipa saktas uzskatāmas par hronoloģiski pēdējo plaši izplatīto skandināvu bruņrupuču saktu tipu.

3) Balstoties uz rūpīgu Birkas kapulauka materiāla analīzi un ārzemju paralēlēm, I. Jansons nācis pie slēdziena, ka Birkas arheoloģiskais komplekss izbeidza savu pastāvēšanu neilgi pirms 980. gadam, jo tā materiālā trūkst vēlāko bruņrupuču saktu tipu, piemēram P48.

4) Visizplatītākais skandināvu bruņrupuču saktu tips – P51 – parādījās 9. gadsimta otrajā pusē, bet P51 C variants – 10. gadsimta sākumā. Šī tipa saktas turpināja pastāvēt līdz 10. gadsimta beigām.

Svarīgi atzīmēt, ka arī Senkrievijas teritorijā atrasto skandināvu bruņrupuču saktu analīze apstiprina I. Jansona datējumus un liecina par Skandināvijas un Austrumeiropas atradumu vienlaicību (Андрощук 1999).

Attiecinot minētos datus uz Daugavas lībiešu materiālu, var izdarīt sekojošus secinājumus:

1) Daugavas lībiešu važiņrotas ar skandināvu bruņrupuču saktām, izņemot atsevišķus gadījumus, kad šīs lielas saktas saglabājās līdz vēlākiem laikiem kā relikti bagātākajās lībiešu ģimenēs, datējamas ar laiku līdz 1000. gadam.

2) Daugavas lejtecē konstatējams salīdzinoši liels vēlo Borre stilā izpildīto saktu (P48 un P51 Rērbī) skaits, kuru trūkst Birkas materiālā un kas liek attiecināt šos atradumus uz 980.-1000. gadu.

3) Tā kā P51C bruņrupuču saktas ir visbiežāk sastopamas Daugavas lejtecē, tieši šī varianta datējums varētu atrisināt lībiešu kultūras parādīšanās laika problēmu.

Tomēr lībiešu materiāls norāda uz zināmām īpatnībām, kuras atšķir to no Skandināvijas atradumiem. Rūpīgi apskatot Daugavas lejtecē atrastās P51C varianta bruņrupuču saktas, I. Jansons norādījis, ka vairākām saktām apakšējā daļa apvienota ar citāda tipa vai varianta augšējo ažūro apkalumu, bet vairākas citas saktas labotas; bez tam važiņrotās bieži apvienotas saktas, kas būtiski atšķiras un tāpēc tās nevar uzskatīt par sākotnējiem pāriem. Līdzīgas sekundāras bruņrupuču saktu kombinācijas ir zināmas arī Skandināvijā un Senkrievijā, bet šī parādība Daugavas lībiešiem ir ārkārtīgi bieža (Jansson 1992, 67). Iemesls šādai kombinēšanai varētu būt saktu labošana, kas savukārt liecina par rotu ilgu un intensīvu izmantošanu. Tāpēc, acīmredzot, *Daugavas lejtecē atrastās važiņrotas ar skandināvu P51 tipa bruņrupuču saktām varētu datēt ar vēlāku laiku nekā Skandināvijā un to parādīšanos šeit attiecināt uz 10. gadsimta vidu.*

Jāatzīmē, ka kopējai aintai neatbilst važiņrota no Aizkraukles kapulauka 16. kapa (N. Purpēteres izrakumi 1939. gadā) ar P37:3 varianta saktu pāri. Agrākās šī tipa saktas (P37: 1) parādās jau 8. gadsimtā, bet P37:3 variants vikingu laikmeta sākumposmā ir parastākais bruņrupuču saktu veids Skandināvijā. Spriežot pēc iepriekš minētā, Aizkrauklē atrastās P37:3 varianta saktas ir izgatavotas 9. gadsimtā. Bez tam jāatzīmē, ka šajā važiņrotā bez saktām bija vienīgi četras maza diametra divriņķu važiņas, kas nav raksturīgas skandināvu sieviešu apbedījumos. Diemžēl arī pārējās kapa piedevas nevar nedz apstiprināt, nedz noliegt važiņrotas agro datējumu. Līdz ar to, ja mēs attiecinām šo kapu uz 9. gadsimtu, tas ir laiku, kad Daugavas lejtecē lībiešu pieminekļi vēl nebija izplatījušies, bet Aizkrauklē dzīvoja vienīgi latgaļi (vai sēļi?), tad apskatāmo apbedījumu var interpretēt vienīgi kā latgaļu vidē ieprecētās skandināvu izcelsmes sievietes kapu. Jādomā, viņa cēlusies no kādas Baltijas jūras austrumu krasta vikingu kolonijas, jo P37 tipa bruņrupuču saktas atrastas Grobiņā un Kaupā Austrumprūsijā. Tomēr nevar izslēgt arī iespēju, ka kaps attiecas uz 10. gadsimtu un šādā gadījumā apskatāmās bruņrupuču saktas ir relikti.

6.1.3. DAUGAVAS LĪBIEŠU KULTŪRAS SĀKUMS PĒC NUMISMĀTIKAS DATIEM

Izrakumos atrastās monētas ir ļoti svarīgas arheoloģisko objektu absolūtās datēšanas noteikšanai. Ņemot vērā, ka Daugavas lejtecē vēlajā dzelzs laikmetā monētu apgrozība bijusi sevišķi intensīva, numismātiskais materiāls dod teicamu avotu lībiešu kultūras parādību absolūtās hronoloģijas izstrādāšanai. Tajā laikā Latvijas teritorijā parādījās gan austrumu, gan rietumu izcelsmes monētas, starp kurām visprecīzākie ir arābu dirhēmi, jo uz tiem ir uzrakstīts kalšanas gads. Savukārt uz Bizantijas miliarīsijiem, kā arī vācu, dāņu un anglosakšu denāriem kalšanas gads nav norādīts, bet pēc valdnieka vārda, monētas tipa un kalšanas vietas parasti var konstatēt diezgan īsu laika posmu, kad tās ir kaltas. Tāpēc, ja monēta tiek atrasta kādā apbedījumā un ir pietiekoši labi saglabājusies, lai to varētu noteikt, pētnieki iegūst *terminus post quem* kapu piedevu aprakšanas brīdim. Daudz grūtāk ir noteikt monētas apgrozības ilgumu, pirms tā izkrita no apgrozības un nokļuva kapa, kā arī konstatēt, cik ilgi izmantoti pārējie kapā nokļuvušie priekšmeti.

Latvijas vēlā dzelzs laikmeta monētu atradumus ir apskatījuši vairāki pētnieki (Šnore R. 1937, 32-35; Мугуревич 1965, 22-27; Urtāns V. 1977b, 102-104), bet jaunāko apkopojošo darbu uzrakstījusi numismāte un arheoloģe Tatjana Berga. Savā monogrāfijā (Берга 1988) autore rūpīgi analizējusi gan monētu depoziētus, gan to atradumus apbedījumos un dzīvesvietās, bet atsevišķa grāmatas nodaļa veltīta speciāli numismātiskās hronoloģijas jautājumiem. Šis T. Bergas darbs ir svarīgākais pētījums par Latvijas vēlā dzelzs laikmeta numismātiku, kuram pievienotais monētu atradumu katalogs atvieglo darbu ar monētām un ir plaši izmantots, lai izstrādātu absolūto hronoloģiju šīs disertācijas nodaļai par Daugavas lībiešu važiņrotu ar bruņrupuču saktām. Atzīmējams arī speciāls raksts par monētu atradumiem Daugmales pilskalnā (Berga 1994).

Ja apkopojam T. Bergas grāmatai pievienotajā katalogā minētās monētas, tad iznāk, ka Latvijas arheoloģiskajos pieminekļos, neskaitot depoziētus, vēlā dzelzs laikmeta monētu visvairāk atrasts tieši Daugavas lejtecē: ap 155 monētām iegūts dzīvesvietās, 150 – apbedījumos, vēl 54 monētas ir atrastas citos objektos vai ir savrupatradumi kapulauku teritorijā. Var atzīmēt, ka kopš T. Bergas monogrāfijas iznākšanas Daugavas lībiešu kapulauku apzināšanas ekspedīciju darbības rezultātā vēl ir savrup atrasti trīs monētpiekariņi (Spirģis 2002a, 138; Spirģis 2004, 33).

T. Bergas grāmatā atzīmēts, ka Latvijas teritorijā vēlajā dzelzs laikmetā visvairāk apbedījumu ar monētām – pāri par 100 – iegūts tieši lībiešu apdzīvotajā Daugavas lejteces apgabalā (Берга 1988, 53, таб. 20). Ja atskaita apbedījumus ar nodilušajām un nenosākamām monētām, kā arī monētām-atdarinājumiem, uz kurām nav īsto uzrakstu un kuru izgatavošanas laiks līdz ar to nav precīzi nosakāms, hronoloģiskajiem pētījumiem ir derīgi 88 kapu komplekti (31. tab.).

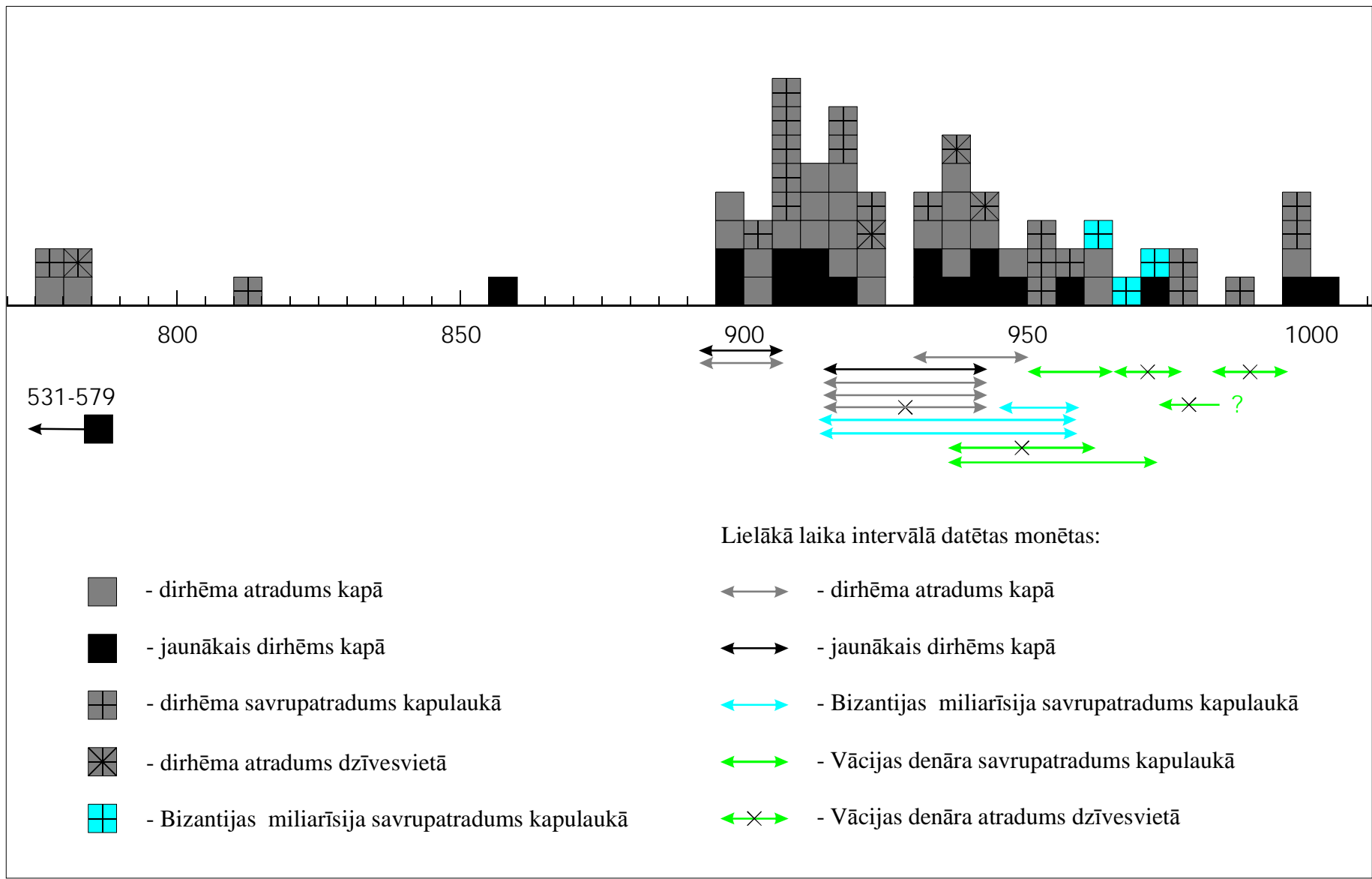
Daugavas lejtecē monētas atrastas 36 sieviešu, 14 vīriešu, 25 nenoteikta dzimuma bērnu, piecos meiteņu, trijos nenoteikta dzimuma un vecuma indivīdu, vienā zēna kapā, kā arī divos sievietes un meitenes, sievietes un nenoteikta dzimuma bērna dubultapbedījumos un divos simboliskos kapos. Tātad šie komplekti diezgan labi raksturo monētu sudraba izplatību Daugavas lejteces iedzīvotāju vidū.

Jāatzīmē, ka nevienā izrakumos atsegtā sievietes kapā, kur bija 1. grupas važiņrotas ar skandināvu bruņrupuču saktām, monētas nav atrastas. Tāpēc, pieņemot, ka apskatāmas važiņrotas parādījušās Daugavas lejtecē līdz ar lībiešu ienākšanu, jāmēģina noteikt šo laiku. Lai atrisinātu šo problēmu, Daugavas lejtecē atrastās monētas var analizēt no diviem viedokļiem. Pirmkārt, var mēģināt noskaidrot monētu apgrozības sākumu, jo tirdzniecība un līdz ar to arī monētu ienākšana Daugavas lejteces apgabalā vēlajā dzelzs laikmetā ir cieši saistīta ar reģiona apdzīvotības sākumu. Otrkārt, var apskatīt senākus lībiešu apbedījumus ar monētām, salīdzinot numismātiskos datus ar kapu inventāra tipoloģisko datējumu.

6.1.3.1. LĪBIEŠU IENĀKŠANA VIDZEMĒ UN MONĒTU APGROZĪBAS SĀKUMS

Senākās monētas Daugavas lejtecē ir arābu drahmas un dirhēmi, turklāt līdz 9. gadsimta beigām kalto monētu skaits ir gaužam niecīgs – desmit monētas, tajā skaitā trīs dirhēmi no Nāvessalas depoziāta (60. attēls). Šīs agrās 6.-9. gadsimta monētas pārstāv četrus hronoloģiskos posmus:

1. posms (līdz 8. gs.). Senākā ir 531.-579. gadā kaltā drahma, kas iegūta ar 11. gadsimtu datētā Salaspils Laukskolas kapulauka 458. kapā (Берга 1988, 41).
2. posmam (8. gs. otrā puse) pieder četras monētas: viens 776./777. gadā izkaltais dirhēms-piekariņš atrasts Salaspils Laukskolas 309. kapā kopā ar vēl 12

60. att. Daugavas lejtecē atrastās 6.-10. gadsimta monētas.

monētām, no kurām jaunākais dirhēms kalts 973./974. gadā (31. tab.: 18), viena 778. gadā kaltā drahma ir atrasta Doles Vampeniešu I kapulaukā rituālā bedrē kopā ar trim citiem dirhēmiem, no kuriem jaunākais kalts 933. gadā, viens 781./782. gadā kaltais dirhēms-piekariņš atrasts Daugmales pilskalnā, viens 784./785. gadā kaltais dirhēms-piekariņš atrasts Doles Vampeniešu I kapulauka 69. kapā kopā vēl ar trim Rietumeiropas denāriem, starp kuriem jaunākais ir no 1003.-1009. gada (31. tab.: 21).

3. posms (9. gs. sākums). Zināms viens savrupatrastais dirhēms-piekariņš no Aizkraukles Lejasžagaru kapulauka, kalts 809.-813. gadā.
4. posmam (9. gadsimts vidus – otrā puse) pieder viens 865. gadā kalts dirhēms no Aizkraukles Lejasžagaru kapulauka 16. tirgotāja kapa inventāra, kuru literatūrā datē ar laiku ap 1000. gadu (Urtāns 1973, 70). Tomēr, spriežot pēc apbedījumā atrasto ieroču formas un ripas keramikas poda, šo kapu var drīzāk attiecināt uz 11. gadsimta vidu.

Nesalīdzināmi lielāks arābu dirhēmu atradumu skaits attiecās uz 10. gadsimta pirmo pusi, pie kam tie galvenokārt kalti 896.-921. un 930.-949. gadā. Tikai atsevišķi dirhēmi kalti 10. gadsimta 50., 70. un 90. gados, kad Daugavas lejtecē parādījās arī pirmās Bizantijas un Rietumeiropas monētas.

Šeit jāatzīmē, ka Ziemeļeiropā arābu monētas nonāca ne ātrāk par 8. gadsimta beigām un 9. gadsimta sākumu (Jansson 1968, 32), bet Latvijas teritorijā, pārsvarā tās rietumu daļā, dirhēmi parādījās 9. gadsimta vidū (Бепра 1988, 27). Savukārt Daugavas lejtecē līdz 9. gadsimta beigām kalto kufisko dirhēmu niecīgais skaits, kā arī to atradumu kombinācijas kapu kompleksos un objektos ar 10. vai 11. gadsimta monētām un priekšmetiem norāda, ka agrās monētas ienāca šajā reģionā tikai līdz ar lielo dirhēmu plūsmu 10. gadsimtā.

Līdz ar to monētu apskats ļauj droši secināt, ka lībiešu parādīšanos Daugavas lejtecē nevar attiecināt uz laiku pirms dirhēmu skaita pieauguma, ko iezīmēja 9./10. gada mijas kalumu parādīšanās. Sākumā liekas, ka tieši šis monētu pieplūdums iezīmē gan Daugavas ūdensceļa, gan vietējā tirgus funkcionēšanas sākumu, kas kļuva iespējams tikai līdz ar lībiešu ienākšanu reģionā. Tomēr, vai tiešām var apgalvot, ka lībiešu kultūra Daugavas lejtecē pastāvējusi jau kopš 10. gadsimta pirmās puses? Liekas, ka tomēr būtu pārsteidzīgi lībiešu parādīšanos datēt ar 904./905. – 917./918. gadā kalto dirhēmu atradumu lielo daudzumu, jo jāņem vērā

vairākus monētu apgrozības īpatnības 10. gadsimtā. Tās raksturo sekojošas iezīmes:

- 1) tā kā toreiz Ziemeļ- un Austrumeiropā vēl nebija izveidojušās stabilās vietējās monētu sistēmas, apgrozībā atradās ārzemēs kaltās monētas, kas gan tika izmantotas nevis pēc to nomināla, bet sudraba svara tajās (Berga 1992a, 33; 1996 49),
- 2) arābu monētu pieplūdums Skandināvijā, mazākā mērā Senkrievijā, nebija vienmērīgs un bija atkarīgs no vikingu aktivitātēm austrumu virzienā, kas izpaudās gan tirdznieciskajos braucienos, gan, galvenokārt, sirojumu gājienos (Лебедев 1982, 156; Лебедев 1985, 252, 253),
- 3) Daugavas lejtecē monētas ienāca pastarpināti no Skandināvijas un Senkrievijas ar šo zemju tirgotāju starpniecību (Berga 1992b, 15-20).

Tātad dirhēmu apgrozījumam Daugavas lejtecē jābūt cieši saistītam un atradumu ziņā līdzīgam ar tām zemēm, no kurām šīs monētas ienāca Latvijā. Un tiešam, nenoliedzama līdzība vērojama ar Skandināvijas materiālu, kur pēc depoziņu monētām ir izdalāmi vairāki arābu dirhēmu pieplūduma maksimumi: 770.-780., 800.-810., 850.-860., visbeidzot pēdējais un vislielākais 890.-930. gados. Pēc pēdējā maksimuma dirhēmu skaits samazinājās, sasniedzot savu minimumu ap 970. gadu. Pēdējās arābu monētas sasniedz Eiropas ziemeļus 11. gadsimta sākumā. Savukārt Skandināvijas depoziņos, kuros jaunākā monēta attiecas uz laiku pēc 890.-930. gada lielā maksimuma (neatkarīgi no tā, cik vēla ir jaunākā monēta), gandrīz vienmēr galvenā arābu monētu masa pieder šīm maksimumam. Acīmredzot, pēc 9. gadsimta beigām – 10. gadsimta sākuma arābu monētu pieplūdums Skandināvijā bijis tik ierobežots, ka arī vēlākos monētu depoziņus agrākie kalumi palika dominējoši. Atšķirīga aina vērojama Senkrievijā, kur austrumu monētu maksimums turpinājās līdz 970. gadam un tikai tad to skaits kritās (Jansson 1969, 32-33).

Savukārt Daugavas lejtecē no Skandināvijas 8.-9. gadsimta dirhēmu maksimumiem pārstāvētas tikai atsevišķas monētās, kas vai nu ilgāk aizkavējās apgrozībā, vai arī jau bija pārtapušas par piekariem un nēsātas līdz pat 11. gadsimtam. Toties 10. gadsimtā monētu sastāvs abos reģionos kļuva līdzīgāks. No 899. līdz 922. gadam Daugavas lejtecē ir pārstāvēti gandrīz visi kalumu gadi (trūkst 900./901., 901./902., 903./904., 906./907., 908./909., 911./912., 913./914., 918./919. gada monētu) un no dažiem gadiem ir pa divām trim monētām, bet 905. gadu reprezentē pat pieci dirhēmi. Tad monētas no septiņu gadu ilga laika posma (923.

līdz 929. gadam) nav zināmas. Savukārt kopš 930. gada atkal vērojams monētu skaita pieaugums, jo līdz 943. gadam atkal pārstāvēti gandrīz visi gadi (trūkst 931./932., 937./938. un 939./940. gads), bet 940./941., 941./942. gadi pārstāvēti ar divām monētām un 937. gads – ar trijām. 10. gadsimta četrdesmito gadu otrajā pusē un piecdesmitajos gados monētu skaits samazinājās, bet no sešdesmitajiem, septiņdesmitajiem gadiem ir zināmas tikai attiecīgi 2 un 3 monētas un no astoņdesmitajiem gadiem – viena. Neliels līknes palielinājums līdz piecām monētām vērojams 995.-1001. gadā. Dirhēmi ar vēlākiem kalumu gadiem Daugavas lejtecē nav zināmi (60. att.).

Tātad Daugavas lejtecē atrasto 10. gadsimta arābu dirhēmu kopējā dinamika uzrāda lielu līdzību ar Skandināvijas materiālu. Abos reģionos dominē 10. gadsimta pirmo divu desmitgadu kalumi, tad dirhēmu skaits pastāvīgi samazinās līdz 70. gadiem, no kuriem ir tikai atsevišķi atradumi. Tomēr Daugavas lejteces dirhēmu atradumu kalšanas gadu līknē ir viena zīmīga atšķirība no skandināvu materiāla un, proti, monētu trūkums no 10. gadsimta 20. gadiem. Līdz ar to rodas iespaids, ka *dirhēmu apgrozība un līdz ar to arī lībiešu ienākšana Daugavas lejtecē sākusies tikai tad, kad intensīvā lietošanā bijušas tieši 30.-40. gados kaltās monētas*. Savādāk ir grūti izskaidrot, kāpēc trūkst 20. gadu monētu. Savukārt 10. gadsimta pirmo divu desmitgadu dirhēmi ir pārpalikums no lielā monētu pieplūduma Ziemeļeiropā, kas dominēja gan Skandināvijā, gan Daugavas lejteces tirgū visu 10. gadsimtu.

Monētu sudraba apgrozības izpētei ir ļoti svarīgi monētu depozi. Diemžēl visi Daugavas lejtecē atrastie arābu dirhēmu depozi zinātniskā apritē nonākuši stipri fragmentārā veidā vai ir šaubīgi. Tā, piemēram, viens depozi ar 160 dirhēmiem atrasts pie Berkavas muižas, bet par tā sastāvā bijušām monētām kalšanas gadiem, vietu un valdniekiem pilnīgi trūkst ziņu. Vēl ir nedrošas ziņas par viena dirhēmu depozi atradumu Rīgas apkārtnē, no kura monētām noteikts viens 998.(?) gadā kalts dirhēms. Cits Rīgā atrasts depozi tīcis pārkausēts un no tā saglabājies tikai viens 944./945. gadā kaltais dirhēms (Берга 1988, 29). Var atzīmēt arī Lielvārdes lībiešu depozi, kura sastāvā bez zelta un sudraba rotaslietām ir 237 Rietumeiropas denāri un pieci arābu dirhēmi, no kuriem tikai viens aptuveni noteikts un attiecās uz 10. gadsimtu. Lielvārdes lībiešu depozi datējams ar 11. gadsimta 60. gadiem.

Vienīgais pilnais dirhēmu depozi atrasts Nāvessalā pie Jaunlīves un tam ir veltīts speciāls V. Urtāna raksts (Urtāns 1970a). Depozi sastāvēja no 311 dirhēmiem un romiešu imperatora Proba 5 monētām. Dirhēmi pārstāvēti ar 893./894.-

913./914. gada kalumiem un, ja neskaita romiešu monētas, agrākas par 9. gadsimta beigām ir tikai trīs monētas (797./798., 84787/8479?, 852.-863.). Tā kā jaunākā depoziņa monēta kalta 913./914. gadā, šis dirhēmu krājums ir droši saistāms ar lielo monētu pieplūdumu 10. gadsimta sākumā.

Depozīts atrasts netālu no Nāvessalas apmetnes un Baldones Lauru kapulauka (Dünhof), kur arheoloģiskie izrakumi nav notikuši, bet no savrupatradumiem uz 10. gadsimtu attiecināms viens 905. un trīs 953. gadā kalti dirhēmi (Бепра 1988, 82, № 133), kā arī P52 tipa bruņrupuču saktas fragmenti, kas tipoloģiski nav agrāki par 10. gadsimta vidu. Var pieņemt, ka Nāvessalas depoziņš liecina, ka Daugava kā tālas vikingu laikmeta tranzīta tirdzniecības upju ceļu sistēmas sastāvdaļa funkcionējusi jau kopš 10. gadsimta sākuma, bet tas varēja notikt arī pirms lībiešu ienākšanas reģionā. Tā kā depoziņi ir etniski neitrāli, to monētas varēja piederēt arī kādam svešzemju tirgotājam. Arī pēc V. Urtāna domām, šis monētu krājums varēja piederēt kādam zemgalim vai skandināvam (Urtāns 1970a, 97).

6.1.3.2. SENĀKIE APBEDĪJUMI AR MONĒTĀM DAUGAVAS LEJTECĒ

Arābu dirhēmi konstatēti 20 apbedījumos, vēl deviņos vēlākos kapos dirhēmi atrasti kopā ar Rietumeiropas denāriem (31. tabula). Uzreiz jāatzīmē, ka gandrīz visas apbedījumos atrastās monētas ir piekariņi, izņemot jau minēto Aizkraukles Lejasžagaru kapulauka 16. kapu un Salaspils Laukskolas kapulauka 2. pusaudža kapu, kur maciņā kopā ar atsvariņiem ir atrasti divi dirhēmi – viens fragmentārs un nenosakāms, otrs – Sasanīdu dinastijas valdnieka Ismaīla Ibn Ahmada laika (892.-907.) kalums.

Arābu monētas pirms nonākšanas Daugavas lejteses kapu inventāru sastāvā veica garu un ilgu ceļu, kuru galvenajos vilcienos var raksturot sekojoši:

- 1) Pēc izkalšanas tās kādu laiku atradās apgrozībā Kalifātā.
- 2) Laupījuma vai/un tirdzniecības objekta veidā tās vispirms nokļuva Pievolgas valstīs – Hazāru Kagonatā un Volgas Bulgārijā – tad virzījās tālāk uz Senkrieviju un Skandināviju (trūkst liecību, ka lībieši paši būtu piedalījušies tālos braucienos uz austrumiem, līdz ar to jāpieņem, ka arī dirhēmi ienākuši Daugavas lejtecē pastarpināti caur Senkrieviju vai, spriežot pēc numismātiskā materiāla līdzības ar Skandināviju, visdrīzāk no Ziemeļeiropas),

- 3) Senkrievijā vai Skandināvijā monētas kā sveramais sudrabs kādu laiku atradās apgrozībā.
- 4) Tirdzniecības braucienu rezultātā monētas nokļuva Daugavas lejtecē.
- 5) Daugavas lejtecē monētas kādu laiku atradās apgrozībā un tad ievietotas kapā.

Jāatzīmē, ka atšķirībā no rituālām monētām un tām, kas dotas mirušajam līdz kā tirgotāja atribūts, bija monētas, ko izmantoja par rotām, tas ir, monētpiekariņiem. Īpašnieces dzīves laikā tās valkātas kaklarotu sastāvā un bieži vien vēl pārmantotas nākamās paaudzēs un tikai tad apglabātas zemē un izgājušas no lietošanas. Līdz ar to starpība starp monētpiekariņa kalšanas gadu un laiku, kad tas nokļuva kapā, varēja būt ļoti ievērojama.

Pēc numismātu domām, laiks starp monētu kalšanas gadu un nokļūšanu līdz apgrozības vietai bijis neliels – reizēm tikai daži gadi. Savukārt monētu apgrozības ilgums vidēji bijis 30-40 gadi. Tomēr tas attiecas tikai uz posmiem, kad monētu sudraba ienākšana bijusi intensīva. Savukārt laikos, kad monētas ienākušas ierobežotā skaitā, notikusi "iekšējā monētu resursu mobilizācijā", kad arheoloģiskajos objektos no jauna parādījušās senās monētas (Берга 1988, 61, 62). Vēl sarežģītāk noskaidrot monētpiekariņu kalpošanas laiku, jo atsevišķos gadījumos tas varēja pārsniegt pat 400 gadus (Берга 2000, 34)!

Patiešam, apskatot kapu inventārus ar 10. gadsimta sākuma monētu atradumiem, var konstatēt, ka no 29 apbedījumiem ar arābu dirhēmiem tie atrasti 16 kapos, no tiem deviņos apbedījumos līdzās konstatētas arī vēlākās monētas (31. tab.: 10, 14, 15, 18, 21, 22, 24-26). Jāatzīmē, ka tieši apbedījumus ar vairākām monētām parasti var nodatēt precīzāk un drošāk nekā gadījumā, kad kapā ir tikai viena monēta. Kā redzams, piecos kapos no deviņiem 10. gadsimta sākuma dirhēmi atrasti kopā ar 11. gadsimta pirmās puses Rietumeiropas denāriem, vienā gadījumā kopā ar 973./974. gadā kaltu dirhēmu un divos gadījumos kopā ar 941./942. un 930. gada dirhēmiem (pēdējā – Salaspils Laukskolas kapulauka 120. kapa (11. zim.) piedevas tipoloģiski arī attiecināmas uz 11. gadsimtu). Tātad šajos apbedījumos starpība starp mūs interesējošām 10. gadsimta sākuma un jaunākām monētām sasniedza 20-22, 25-26, 15-44, 71-82, 96-117, 103-109, 109-124, 121-137 un 124-132 gadus.

Kas attiecas uz pārējiem septiņiem apbedījumiem, tad, izņemot Salaspils Laukskolas kapulauka 259. kapu, kurā atrastas divas 904./905. gadā kaltas monētas, citos atrasts pa vienam dirhēmam. Arī starp šiem apbedījumiem ir tādi, kurus pēc

inventāra var attiecināt uz daudz vēlāku laiku. Tā Salaspils Laukskolas kapulauka 259. un 276. sieviešu ugunskaļos atrastie plāno dobo aproču fragmenti liecina par apbedījumu piederību 11. gadsimta sākumam. Arī Doles Vampeniešu I kapulauka 56. sievietes kapā atrastā važiņrota ar 1a₂ apakšvarianta lībiešu bruņrupuču saktām, 3a₃ apakšvarianta važturiem, kā arī 3a₂, 3b₁ apakšvarianta plānās dobās aproces tipoloģiski nevar būt agrākas par 11. gadsimta sākumu. Uz 11. gadsimta pirmo pusi attiecas arī Salaspils Laukskolas kapulauka 426. meitenes skeletkaps ar diviem kaklariņķiem ar kruķu galiem un bumbierveida zvārguļiem ar krustveida šķēlumu. Savukārt tā paša kapulauka 590. sievietes skeletkaps ar zvaigžņu saktu (nesāta kā piekariņš), putniņveida piekariņu, mazām plastragu lunulām ar izceltām divām sīku granuliņu rindām (2² apakšvariants pēc: Kuniga 2002) un bumbierveida zvārguļiem ar krusta šķēlumu datējams ar 11. gadsimta beigām – 12. gadsimta sākumu. Tātad no visiem apbedījumiem ar 10. gadsimta sākuma dirhēmiem uz 10. gadsimtu var attiecināt tikai Salaspils Laukskolas kapulauka 36. un 2. kapu. Pēdējo no minētajiem apbedījumiem literatūrā attiecinā gan uz 11. gadsimta sākumu (Ģinters 1939, 80), gan uz 10. gadsimta beigām (Radiņš 2000, 102).

Arī starp apbedījumiem ar jaunāko/vienīgo monētu no 930.-955./956. gada tikai Salaspils Laukskolas kapulauka 25. un 57. kapu var attiecināt uz 10. gadsimtu. 10. gadsimtam pieder arī šī paša kapulauka 62. kaps, kurā jaunākā monēta kalta starp 914. un 943. gadu. Tātad no visiem 26 apbedījumiem, kuros ir atrasti 9. gadsimta beigu – 10. gadsimta vidus dirhēmi, tieši uz 10. gadsimtu var attiecināt vienīgi piecus apbedījumus! Tik liels apbedījumu skaits, kuros starpība starp kapu datējumu un monētu kalšanas laiku ir ap 100 un vairāk gadu, norāda uz to, ka senākie lībiešu apbedījumi attiecināmi uz laiku, kad monētu plūsma bijusi vāja. Jo tieši ar monētām nabadzīgākos laikos parasta parādība ir veco monētu ilgā izmantošana, kad tās taupīja un nepārkausēja. Rezultātā datējumi kļūst neprecīzāki un tajos lielāku lomu spēlē nejaušības. Savukārt laikos, kad monētas ienāca lielā skaitā un apgrozībā esošo monētu sastāvs straujāk atjaunojās un papildinājās ar jaunāku gadu kalumiem, monētu atradumi datē objektus un apbedījumus daudz precīzāk (Бєпра 1988, 61).

Šis lībiešu pārceļošanas laikam atbilstošs bezmonētu periods varēja būt laiks starp arābu dirhēmu intensīvo ienākšanu 10. gadsimta pirmajā pusē un Rietumeiropas denāru lielo plūsmu, kas sākās 11. gadsimta otrajā ceturksnī (Бєпра 1988, 61). Tātad, ņemot vērā monētu apgrozības īpatnības Daugavas lejtecē 10.

gadsimtā un apbedījumu materiāla analīzes rezultātā izdarītus novērojumus, var izdarīt sekojošus secinājumus:

- 1) Lībieši ienāk Daugavas lejtecē laikā, kad arābu monētas vairs necirkulē tādos apjomos, kā tas vērojams Ziemeļ- un Austrumeidopā 10. gadsimta pirmajā pusē. Tātad lībiešu ienākšana visdrīzāk varēja notikt 10. gadsimta vidū.
- 2) 10. gadsimta vidū Daugavas lejteces iedzīvotājiem veidojās arābu dirhēmu apgrozības pamatkrājums, kas sastāvēja no 10. gadsimta sākuma un 30.-40. gadu kalumiem.
- 3) 10. gadsimta otrajā pusē – apstākļos, kad jaunās monētas reģionā ienāca ļoti ierobežotā skaitā – tās ilgāk palika apgrozībā.
- 4) Jauno monētu trūkuma dēļ veco gadu kalumi ilgāk palika apgrozībā un parastās monētas kapu inventāros nokļuva salīdzinoši reti. Arī dirhēmi-piekariņi biežāk palika kā mantojums pēctečiem nekā nokļuva kapu inventāra sastāvā. Tieši šo iemeslu dēļ apbedījumos ar senākajām lībiešu 1. grupas važiņrotām ar skandināvu bruņrupuču saktām trūkst monētu.
- 5) Apbedījumu skaits ar dirhēmiem pieaug tikai līdz ar Rietumeiropas monētu apgrozības intensitātes palielināšanos 11. gadsimta sākumā un īpaši 11. gadsimta vidū. Šo parādību var mēģināt skaidrot ar to, ka dirhēmi, salīdzinājumā ar Rietumeiropas monētām, lielā izmēra dēļ ir piemērotāki izmantošanai par piekariņiem. Tāpēc, kad sācies Rietumeiropas monētu pieplūdums, tieši no seniem laikiem taupītus dirhēmus aizvien biežāk izmantoja rotāšanai. Līdz ar to tieši dirhēmi-piekariņi šajā laikā, kad Rietumeiropas denāri sāk ieiet aktīvā apgrozībā, nokļūst kapu inventāros.
- 6) Atsevišķie dirhēmi-piekariņi tiek nesāti arī vēlākos laikos, pat vēl 13. gadsimtā. Līdzīgi kā citus reliktus priekšmetus, šajos gadījumos tos var uzskatīt par dižciltības un ģints senuma simboliem.

6.2. VAŽIŅROTU PARĀDĪŠANĀS AR LĪBIEŠU 1. TIPA BRUŅRUPUČU SAKTĀM

Otrs Daugavas lībiešu važiņrotas hronoloģijai nozīmīgs moments ir saistīts ar lībiešu 2. grupas važiņrotu ar 1. tipa ragu bruņrupuču saktu un 3a varianta važturu parādīšanās laiku. Šo rotu hronoloģijas noskaidrošanai jāņem vērā sekojošus apsvērumus:

- 1) Spriežot pēc sieviešu apbedījumu piedevu korelācijas, senākās 2. grupas važiņrotas hronoloģiski ir ļoti tuvas kapiem ar 1. grupas važiņrotām, jo abās grupās sastopami 2a varianta važturi un 1a, 1b₁ un 3a₃ apakšvarianta aproces.
- 2) Lībiešu 1a₁ apakšvarianta saktas darinātas pēc mazā izmēra skandināvu P55:2 tipa saktu parauga. Šo skandināvu saktu datējumam nozīmīgs Birkas kapulaukā atrastais līdzīgo mazo P55:2C1 apakšvarianta bruņrupuču saktu pāris. Šis atradums norāda, ka šādas saktas Skandināvijā parādījušās īsi pirms Birkas pastāvēšanas izbeigšanās. Var arī pieņemt, ka šīs mazās P55:2 variantas saktas izmantotas līdz bruņrupuču saktu izzušanai, tātad tās var datēt ar 970.-1000. gadu.
- 3) Lībiešu ragu bruņrupuču saktām līdzīgākās ir piecas skandināvu P55:2F1 tipa saktas, kas atrastas Ālandu salās un Zviedrijas cietzemē (Jansson 1985, 155, fig. 120). Ālandu salu bruņrupuču saktu pārim atšķirībā no lībiešu saktām apmale pieder skandināviem parastajām f1 veidam (pēc I. Jansona). Spriežot pēc P55:2F1 apakšvarianta saktu nelielajiem izmēriem, tās attiecināmas uz skandināvu bruņrupuču saktu eksistēšanas pašām beigām un tāpēc lībiešu ragu bruņrupuču saktu izcelšanos un līdz ar to arī 2. grupas važiņrotas var datēt ar laku ap 1000. gadu.

Kas attiecās uz monētu izmantošanu 2. grupas važiņrotu datēšanai, tad jāatzīmē, ka atšķirībā no 1. grupas važiņrotām, ar kurām kopā monētas nav atrastas, vienā gadījumā no Doles Vampeniešu I kapulauka 56. kapa 2. grupas važiņrota ar 1a₂ apakšvarianta bruņrupuču saktām un 3a₃ apakšvarianta važturiem iegūta kopā ar 9. gadsimta beigās kaltu dirhēmu-piekariņu (31. tab.: 4). Acīmredzot, arī 2. grupas važiņrotas eksistēšanas laiks attiecas uz bezmonētu posmu pirms Rietumeiropas monētu lielā pieplūduma 11. gadsimta otrajā ceturksnī. Tomēr fakts, ka gan šajā apbedījumā ar 1a₂ apakšvarianta saktām, gan tipoloģiski nedaudz vēlākajos apbedījumos ar 2a₂, 2b₁ apakšvarianta medaljonu bruņrupuču saktām (31. tab.: 11, 18) parādās monētas, tas liecina par zināmu monētu apgrozības uzlabošanos, kas iezīmējās ar pirmo Rietumeiropas monētu ienākšanu.

Senākās Daugavas lejtecē atrastās Rietumeiropas monētas attiecas jau uz 10. gadsimtu, bet to skaits ir visai neliels. Savukārt 10./11. gadsimta mijā un 11. gadsimta sākumā vācu monētu daudzums palielinājās, sāka intensīvi ienākt angļu denāri (Бепра 1988, 44, 45). Savukārt dirhēmi vēl palika apgrozībā līdz 11. gadsimta 20. gadiem un uz šo laiku var attiecināt arī dirhēmu-piekariņu masveida

izmantošanas augšējo robežu (Бєпра 1988, 30, 64). Acīmredzot, neliela diametra Rietumeiropas denārus lībieši sākumā vēl ne visai bieži izmantojuši par piekariņiem. Daudz lielāka piekrišana bijusi diametrā lielākiem dirhēmiem, kuri piekariņu veidā izskatās daudz efektīgāk. Ar to var skaidrot, kāpēc 11. gadsimta sākuma apbedījumos pārsvarā atrod dirhēmus-piekariņus nevis Rietumeiropas denārus.

6.3. II POSMA DATĒJUMS

Arheoloģiskajā literatūrā 11. gadsimtu parasti raksturo kā lībiešu kultūras uzplaukuma laiku. Šo uzplaukumu vislabāk ilustrē 11. gadsimta monētu atradumu liels skaits apbedījumos. Tik tiešām, Daugavas lejtecē 11. gadsimta monētas ir atrastas 60 apbedījumos (31. tab.: 21-28, 31-82). Pēc T. Bergas veiktiem Latvijā atrasto monētu pētījumiem, lielais Rietumeiropas monētu pieplūdums ir attiecināms uz 11. gadsimta 20.-50. gadiem. Vēlāk tas kļuva mazāks un denāru ieviešana tika pārtraukta 11. gadsimta 70.-80. gados, tā kā līdz 12. gadsimta pēdēja ceturksnim iestājies bezmonētu periods (Berga 1992, 36). Tad monētu trūkumu lībieši mēģinājuši aizpildīt ar atdarinātiem Rietumeiropas denāriem, kurus galvenokārt izmantoja kā piekariņus (Berga 1991).

Pateicoties lielajām Rietumeiropas monētu pieplūdamam, 11. gadsimtā monētu apgrozība kļuvusi daudz intensīvākā un to sastāvs atjaunojās straujāk. To labi ilustrē kalšanas gadu starpības starp monētām vienā apbedījumā, kas sastāda 10-20, 30-40 un tikai retumis 50 gadus. Tomēr daļa 11. gadsimta pirmās puses un vidus monētu varēja būt izmantota arī 12. gadsimtā. Daugavas lejtecē ir zināmi arī trīs gadījumi, kad 11. gadsimta monētas ir atrastas viduslaiku kapsētās (Бєпра 1988, 66).

Ņemot vērā iepriekš minētos Rietumeiropas monētu apgrozības apstākļus, var mēģināt precizēt datējumu tādiem lībiešu materiāliem kultūrai zīmīgiem momentiem kā ripas keramikas ieviešana, 2.-4. tipa bruņrupu saktu hronoloģija, kaklariņu un aproču izzušana.

6.3.1. RIPAS KERAMIKAS IEVIEŠANA KAPU INVENTĀROS

Tā kā otrā hronoloģiskā posma apbedījumu inventāru raksturīgākā pazīme ir ripas keramika (skat. §5.2.), svarīgi pakavēties pie šī veida trauku parādīšanās laika noteikšanas. Pēc Ē. Tenisona domām, ripas keramikas trauki apbedījumos parādījās

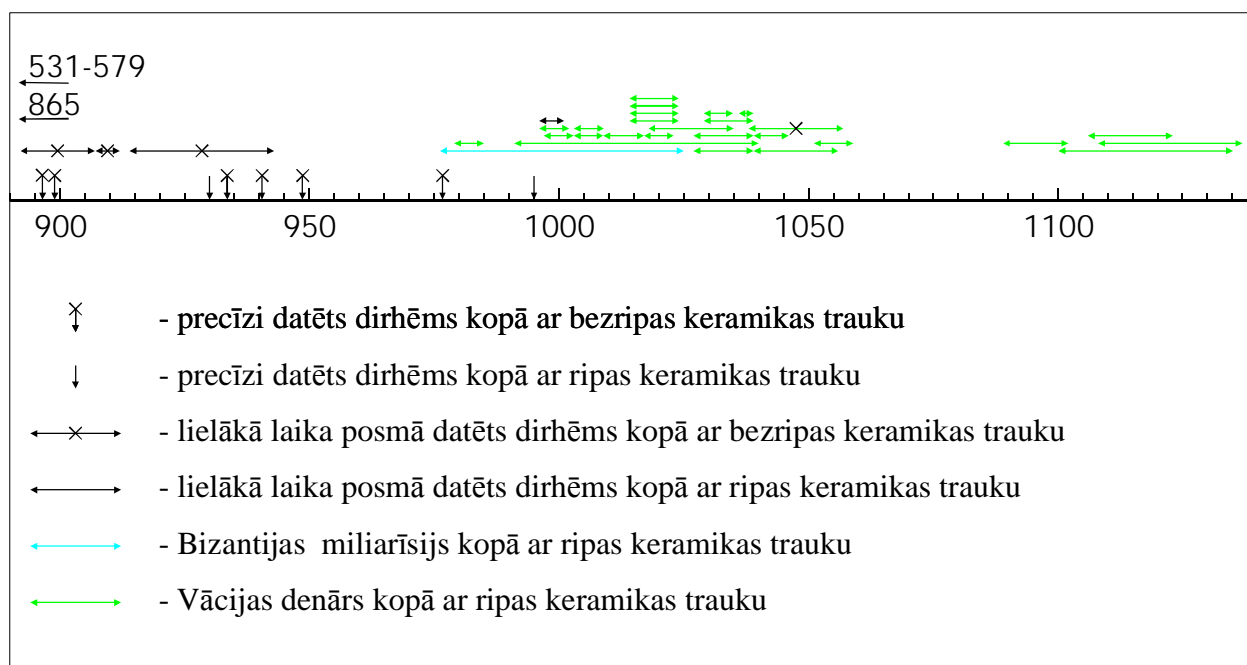
II posmā, tas ir 11. gadsimta vidū (Tõnison 1974, 1952). Tuvāk apskatot lībiešu kapus ar keramikas trauku un monētu atradumiem, mēģināsim precizēt šīs parādības datējumu.

Kā izriet no 31. tabulas, keramika un monētas vienā inventārā ir atrastas 42 kapos. No traukiem 10 ir bezripas un 32 – ripas podi. Kā jau atzīmēts, bezripas keramika pieder pie I posma un apbedījumos sastopama kopā ar 1. grupas, ar lielāko daļu 2. grupas un dažām senākajām 3. grupas važiņrotām. No monētām līdz ar bezripas keramiku apbedījumos sastop arābu dirhēmus, kurus lielākoties pārstāv 9. gadsimta beigu, 10. gadsimta sākuma un 10. gadsimta 30.-50. gadu monētas. Jaunākais dirhēms, kas atrasts kopā ar bezripas keramikas trauku, ir izkalts 973./974. gadā (31. tab.: 18). Ir zināms tikai viens apbedījums, kad Salaspils Laukskolas kapulauka 163. kapā ar 1038.-1057. gadā kalto Vācijas denāru ir atrasts gludas keramikas bezripas trauks. Spriežot pēc šajā apbedījumā atrastā šķēpa gala, kaps attiecās uz 12. gadsimtu un bezripas podu šajā gadījumā var uzskatīt par reliktu.

Savukārt ripas keramika apbedījumos atrasta galvenokārt kopā ar Rietumeiropas denāriem. Tikai četros kapos ripas keramikas trauki atrasti ar arābu dirhēmiem un vienā kapā ar drahtu (31. tab.: 1, 2, 10, 19, 20). Šie apbedījumi, acīmredzot, attiecināmi uz dirhēmu-piekariņu izmantošanas beigām 11. gadsimta otrajā pusē vai vidū, bet Salaspils Lipšu kapulauka 113. kaps, spriežot pēc bronzas gredzena ar stikla aci, var būt attiecināms pat uz 12. gadsimtu. Arī Salaspils Laukskolas kapulauka 530. kapu ar 10. gadsimta otrās puses vācu denāru-piekariņu var datēt ar vēlāku laiku, jo, kaut gan kapa piedevas ir trūcīgas un tipoloģiski grūti datējamas, tomēr kapa novietojums kapulauka jaunākajā daļā un dzelzs naglas liecina par labu kapa piederībai 12. gadsimtam. Vēl sešos apbedījumos atrastie denāri ir kaldi 10./11. gadsimta mijā un 11. gadsimta sākumā (31. tab.: 21, 22, 32, 34, 35, 39). Tipoloģiski puse no šiem apbedījumiem (31. tab.: 32, 34, 35) var būt datēta ar 11. gadsimta otro pusi vai pat 12. gadsimta sākumu. Atzīmējami četri apbedījumi ar 1014.-1024. gados Strasbūrā kaltiem Henrija II denāriem un viens 1017.-1023. gadā kalts Anglijas karaļa Knuta denārs. Tie veido hronoloģiski kompakту grupu, kas iezīmē Rietumeiropas monētu intensīvas ienākšanas sākumu. Savukārt lielākā apbedījumu daļā atrastās monētas attiecas uz 1027.-1056. gadiem (31. tab.: 26, 48, 55-58, 66, 70). Visbeidzot, trijos apbedījumos (31. tab.: 83, 85, 86) ripas keramikas trauki atrasti kopā ar 12. gadsimta pirmās trešdaļas monētām.

Minēto apbedījumu inventāra tipoloģiskie pētījumi nepārprotami norāda, ka par piekariņiem pārveidotās 11. gadsimta pirmajā pusē kaltās monētas ļoti bieži atrodami 11. gadsimta otrās puses un 12. gadsimta sākuma kapos. Liekas, ka to ietekmēja tie paši iemesli, kas noteica 10. gadsimta pirmās puses dirhēmu ilgu palikšanu apgrozībā, respektīvi, jauno monētu trūkuma apstākļu rādītā veco monētu ilgā palikšana lietošanā.

Lībiešu sieviešu apbedījumos monētu valkāšanas tradīcija ir bijusi ļoti stipra. Tā saistāma ar tā laika maģiskajiem priekšstatiem, kur monētām piemita noteikta rituālā loma kā saules un bagātības simbolam. Monētpiekariņi kapos konstatēti kopš lībiešu parādīšanās Daugavas lejtecē un to valkāšanas tradīcija turpinājusies līdz pat jaunajiem laikiem. Protams, laikos, kad monētas neienāca šajā teritorijā, kapu skaits ar monētpiekariņiem ir mazāks, jo monētas tad kļuva retākas un vērtīgākas. Tomēr monētu nēsāšanas tradīcija 11. gadsimtā bija tik stipri iesakņojusies, ka tieši 11. gadsimta beigās un 12. gadsimtā, lai kompensēt monētu trūkumu kaklarotu rotāšanai, lībieši sāka izgatavot Rietumeiropas denāru atdarinājumus. Tie bija gatavoti no apsudrabota vara un līdz ar to naudas apgrozībā nevarēja būt izmantoti (Berga 1992, 22, 28). Šim pašam nolūkam, protams, lietoja arī no vecākām paaudzēm pārmantotās monētas.

61. att. Kopā ar keramikas traukiem atrastās 6.-10. gadsimta monētas.

Monētpiekariņu ilgā izmantošana apgrūtina izvirzītās problēmas – ripas keramikas parādīšanās laika – noteikšanu. Tomēr, spriežot pēc monētu dinamikas apskatītajos apbedījumos (61. att.), ripas keramikas trauku parādīšanos kapu inventāru sastāvā var attiecināt uz Rietumeiropas monētu lielā pieplūduma sākumu 11. gadsimta otrajā ceturksnī, jo tieši ar šo laiku datējama daļa apbedījumu ar 11. gadsimta sākuma denāriem-piekariņiem. Šādu pieņēmumu apstiprina arī Tomes Nariņu kapulauka 2. kapa inventārs. Šajā tirgotāja apbedījumā atrasta masīva pakavsakta ar mogoņgalvu galiem un cekuli uz zoslas, dzelzs šķēpa gals (M tips pēc: Petersen 1919) un nazis, vienpusīga ķemme ietverē, apkalta ādas josta ar piecstūrainu sprādzi, sadalītāju un trapeceveida piekaru, pieci atsvariņi un 1017.-1023. gadā kalts Anglijas karaļa Knuta denārs. Minētā monēta kā tirgotāja profesijas atribūts ļauj datēt kapu tuvu denāra kalšanas laikam. Šādam kapa datējumam atbilst arī pārējais kapa inventārs.

6.3.2. II POSMA VAŽIŅROTU HRONOLOĢIJA

Kopā ar II perioda lībiešu važiņrotām ar bruņrupuču saktām monētas atrastas 10 kapos (31. tab.: 24, 26, 27, 34, 36, 41, 69, 70, 83). Starp važiņrotām deviņas ir ar 2. tipa a_2 , b_1 , b_2 , c_1 un d varianta, viena ar 3. tipa a varianta un divas ar 4. tipa a_1 un b_2 apakšvarianta saktām. Starp minētajiem apbedījumiem senākais ir Salaspils Laukskolas kapulauka 118. kaps ar važiņrotu ar $2b_2$ apakšvarianta medaljonu bruņrupuču saktām (31. tab.: 69; 16. zim.). Šajā apbedījumā atrastais piekariņš – Frīzijas hercoga Bernharda II 1011.-1059. gadā Jeverā kaltais denārs – norāda uz kapa datējumu ne agrāk par 11. gadsimta pirmo pusi, kas saskan ar šī varianta bruņrupuču saktu tipoloģisko datējumu – 11. gadsimta otrā puse.

Visizplatītākais lībiešu bruņrupuču saktu veids – $2c_1$ apakšvariants – sastopams arī visbiežāk kopā ar monētām. Pavisam ir zināmi seši tādi apbedījumi, pie kam divos kapos vienā važiņrotā līdzās $2c_1$ apakšvarianta saktai piestiprināta $2d$ varianta sakta. Starp monētām šajos apbedījumos lielākoties pārstāvēti 11. gadsimta pirmās puses denāri, bet trijos kapos (31. tab.: 24, 26, 27) ar vairākām monētām atrasti arī arābu dirhēmi. Tā Doles Raušu kapulauka 25. kapā un Salaspils Laukskolas kapulauka 97. kapā vienīgās monētas ir no 10./11. gadsimta mijas, bet savrupatradumā no Ogresgala Lielpeču kapulauka, Salaspils Laukskolas kapulauka 176. kapa un Aizkraukles kapulauka H. Riekstiņa izrakumiem 5. kapa jaunākie

monētpiekariņi ir no 11. gadsimta otrā ceturkšņa – 11. gadsimta vidus. Minētie apbedījumi norāda, ka 2c₁ un arī 2d varianta bruņrupuču saktas datējamas ne agrāk par 11. gadsimta otro pusi. Bet Doles Vampeniešu II kapulauka 76. kapa Ostfāles bīskapa Reinharda Halberštadē 1106.-1123. gadā kaltais denārs norāda uz šī apakšvarianta bruņrupuču saktu piederību 12. gadsimtam.

Doles Raušu kapulauka 113. kapā kopā ar važiņrotu ar 3a varianta bruņrupuču saktām un 3. tipa važturu pēdējo attīstības stadiju – 3e₂ apakšvariantu – atrasta kaklarota ar septiņiem denāriem-piekariņiem. Starp monētpiekariņiem jaunākais ir Anglijas karaļa Vilhelma I Stamfordā 1083.-1086. gadā kaltais denārs, kas liecina par apbedījuma piederību agrākais 11. gadsimta pašām beigām.

Kas attiecās uz važiņrotām ar 4. tipa bruņrupuču saktām, tad Salaspils Laukskolas kapulauka 183. kapā ir atrasts Henriha II Švābijas pilsētā Strasbūra 1014.-1024. gadā kaltais denārs-piekariņš, bet tā paša kapulauka 161. kapā (23. zim.) uzīeta kaklarota ar sešiem monētpiekariņiem, no kuriem jaunākā ir arhibīskapa Lupolda Tīringenes pilsētā Erfurtē 1051.-1059. gadā kaltā monēta. Tātad arī važiņrotas ar tipoloģiski vēlām 4. tipa bruņrupuču saktām pēc monētām precīzi nav datējamas, vienīgi var pateikt, ka tās nav agrākas par 11. gadsimta otro pusi.

6.4. III POSMA DATĒJUMS

Salīdzinājumā ar iepriekšējiem posmiem, III posma lībiešu apbedījumu absolūtās hronoloģijas skaidrošanai, izņemot monētu datējumus, var piesaistīt rakstītos avotus, kas no 12. gadsimta pēdējā ceturkšņa sāk plašāk izgaismot Latvijas vēsturi. Arheoloģiskajā materiālā pēdējā – III posma raksturīgākā pazīme ir jaunu dzīvesvietu rašanās – Latvijas teritorijā parādījās mūra pilis un viduslaiku pilsētas. Tomēr šim pētījumam vissvarīgākais ir pārēja uz jaunām apbedīšanas vietām un paražām, ko iezīmēja kristīgās ticības ieviešana un kristīgo kapsētu ierīkošana Daugavas lejtecē.

Kā jau bija atzīmēts nodaļā par važiņrotu relatīvo hronoloģiju (§ 5.2.), III posma sākumā lībiešu važiņrotas pēc sastāva ir ļoti tuvas iepriekšējā perioda noslēdzošajai stadijai. Arī apbedījumi ar šādām 4.1 apakšgrupas važiņrotām ir uzīti vecajos pagānu kapulaukos. Var atzīmēt, ka IIIa apakšposma apbedījumos nav zināmi monētu atradumi. Pēc gadsimtu ilgā bezmonētu perioda monētu apgrozība Daugavas lejtecē atdzīvojās tikai 12. gadsimta pēdējā ceturksni, kas saistīts ar vācu

tirgotāju parādīšanos Daugavas krastos. Šī perioda monētas, pārsvarā 12 gs. 70.-90. gadu kalumi, sastopami 12./13.-14. gadsimta viduslaiku pieminekļu slāņos un apbedījumos (Бепра 1988, 49).

Kā jau bija minēts apakšnodaļā par lībiešu bruņrupuču saktām (§ 3.1.4.), austrumu augu motīva parādīšanās var būt saistāma ar jaunu tirdzniecības un kultūras sakaru intensifikācijas vilni Austrumbaltijā, ko var attiecināt uz vācu tirgotāju ierašanos Daugavas krastos. Līdz ar to IIIa apakšposma važiņrotu veidošanos sākumu var attiecināt uz laiku, kad vācu 12. gadsimta otrās puses monētas tikai sāka apgrozību reģionā un vēl nebija paspējušas pārtapt piekariņos un nokļūt kapu inventāru sastāvā. Diemžēl mūsu rīcībā nav precīzu datu par vācu tirgotāju braucienu sākšanas laiku, tomēr jaunākie pētījumi rāda, ka viņu aktivitāte austrumu virzienā droši pierādāma tikai ar 1182. gadu (IH, 333, 334).

Savukārt kā pieturas punktus IIIb apakšposma datējumam var izmantot gan monētu kalšanas gadus, gan rakstīto avotu datus par kristīgo kapsētu iesvētīšanas laiku. Pavisam ir zināmi tikai trīs apbedījumi, kad kopā ar 4.2 apakšgrupas važiņrotām ir atrastas monētas (31. tab.: 29, 87, 88), kas, atskaitot 996.-1001. gadā kalto arābu dirhēmu no Mārtiņsalas kapsētas 1212. kapa (27. zim.), pārstāv 1167.-1216. gadu Vācijas kalumus. Tomēr, ņemot vērā jau atzīmēto faktu, ka 12. gadsimta beigu un 13. gadsimta sākuma monētas un monētpiekariņi Daugavas lejteces pieminekļos sastopami līdz pat 14. gadsimtam, lai precizētu 4.2 apakšgrupas važiņrotu hronoloģiju, jāpievēršas to pieminekļu datēšanai, kuros tās ir atrastas.

Pēc Indriķa hronikas zināms, ka pirmo baznīcu Līvzemē Ikšķilē uzcēla Meinards savā ierašanās gadā, ko parasti attiecina uz 1184. gadu (IH, I: 3). Var pieņemt, ka drīz pie baznīcas iesvētīta arī kapsēta. Ikšķiles kapsētā ir atrasta viena važiņrota ar nedaudz nodilušu 5b₁ apakšvarianta bruņrupuču saktu (1. tab.: 153). Šis bruņrupuču saktu variants tipoloģiski ir visjaunākais no kapsētu atradumiem. Precīzi zināms Mārtiņsalas kapsētas iesvētīšanas laiks – 1197.-1198. gads (IH, II: 2). Šajā kapsētā atrasts tikai viens apbedījums ar važiņrotu (1. tab.: 142) ar 5a₄ apakšvarianta bruņrupuču saktām. Par Lielvārdes kapsētu ziņu trūkst, bet tās ierīkošana nevarēja būt agrāka par Lielvārdes iedzīvotāju kristīšanu 1206. gadā (IH, X: 14). Kapsētā pie Lielvārdes baznīcas atrasta važiņrota ar 5a₄ un 5b₂ apakšvarianta bruņrupuču saktām (1. tab.: 156). Rīgas Doma baznīca sākotnēji celta pirmā pilsētas mūra iekšpusē, tad pēc 1215. gada ugunsgrēka (IH, XIII: 3) jaunu bīskapa dievnamu būvēja ārpus aizsargmūra tās tagadējā vietā. Savukārt 1235. gadā baznīca un,

domājams, arī kapsēta ap to jau funkcionējusi (Šterns 2002b, 538). Doma baznīcas kapsētas izrakumos iegūta viena savrupatrasta 5a₄ tipa bruņrupuču saktā.

Minētie skaitļi, līdzīgi kā monētu kalšanas gadi, sniedz vienīgi datējumu *post quem*, jo ir ļoti grūti noteikt, cik ilgā laikā pēc kapsētas iesvētīšanas tika veikts viens vai otrs apbedījums. Līdz ar to ir apgrūtināta lībiešu važiņrotu pastāvēšanas izbeigšanās termiņa noteikšana. Zināmu atbalstu šās problēmas atrisināšanai var iegūt Aizkraukles kapsētas materiālā. Tā kā šajā pieminekļī lībiešu krūšu važiņrotas nav zināmas, bet līdzās esošajā pagānu kapulaukā ir atrastas lielā skaitā, var pieņemt, ka Aizkraukles kapsētas ierīkošanas laikā važiņrotas ar bruņrupuču saktām vairs nav valkātas. Pēc Ilzes Melnes domām, apbedīšana Aizkraukles viduslaiku kapsētā sākusies jau 13. gadsimta sākumā (Melne 2002, 136). Tomēr gan tipoloģiski, gan pēc numismātiskā materiāla (jaunākā monēta – 13. gadsimta otrās puses Tallinas brakteāts ar kroni) atsegtie apbedījumi nav agrāki par 13. gadsimta beigām. Tātad lībiešu krūšu važiņrotas ar bruņrupuču saktām pārstāja nesāt aptuveni 13. gadsimta otrajā pusē.

Svarīgi atzīmēt, ka tikai važiņrotas ar 5a₄ apakšvarianta bruņrupuču saktām atrastas vienīgi kristīgo kapsētās, bet agrākie tipi plaši pārstāvēti arī pagānu kapulaukos. Kā to apstiprina rakstītie avoti (IH, XXIX: 5), līdz ar Daugavas lejteces iekarošanu lībiešu pievēršana kristīgai ticībai tikai sākusies un senču kapulauki vēl tikuši izmantoti. Tomēr, spriežot pēc tā, ka pagānu kapulaukos nav atrastas monētas, kas būtu vecākas par 12./13. gadsimta miju, liekas, ka tos galvenokārt pārstāja izmantot 13. gadsimta vidū. Tieši uz šo laiku var attiecināt visilgāk lietoto pagānu kapulauku Daugavas lejtecē – Doles Raušu senkapus, kur divos apbedījumos konstatētas važiņrotas ar vēlām 5b₂ apakšvarianta bruņrupuču saktām. Savukārt E. Šnores dotais Doles Raušu kapulauka beigu datējums ar 14. gadsimtu (Šnore E. 1996, 114) liekas tomēr pārspīlēts tāpēc, ka šeit nav atrastas 13. gadsimta vidū – otrajā pusē plaši izmantotās 5a₄ apakšvarianta saktas.

Acīmredzot nedaudz agrāk, jau 13. gadsimta pašā sākumā, pārtrauca izmantot Salaspils Laukskolas kapulauku, kurā no 4.2 apakšgrupas ir atrasta vienīgā važiņrota ar 5b₁ apakšvarianta bruņrupuču saktām. Arī Daugavas pretējā krastā izvietotajā Daugmales pilskalnā atrastās 5a_{1/3}, 5a_{3?} apakšvarianta bruņrupuču saktas atbilst Salaspils Laukskolas kapulauka atradumiem. Ņemot vērā Daugmales pilskalna saistību ar Indriķa hronikā minēto Zemgales ostu, kuru aizliedza 1200. gadā (IH, IV: 7), IIIa un IIIb posma robežu nosacīti var datēt ar šo gadu.

6.5. SECINĀJUMI

Pēc Daugavas lībiešu senlietu attīstības analīzes var izdarīt sekojošus secinājumus:

I posma apbedījumu parādīšanās un līdz ar to arī Daugavas lībiešu ienākšana un senākās važiņrotas ar skandināvu bruņrupuču saktām var datēt ne agrāk par 10. gadsimta vidu. Ņemot vērā šādu apbedījumu nelielo skaitu un senāko apbedījumu kopējo tipoloģisko raksturu, tas varēja notikt arī 10. gs. trešajā ceturksnī. Savukārt važiņrotas ar senākām vietējām lībiešu 1. tipa ragu saktām un līdz ar to arī Ib posma sākumu var attiecināt uz laiku ne agrāk par 990. gadu.

II posma sākums, kuru iezīmē ripas keramikas ieviešanās, sakrīt ar Rietumeiropas denāru intensīva pieplūduma laiku 11. gadsimta otrajā ceturksnī. Baltijas jūras austrumu tirdzniecības ceļu virzienu maiņas dēļ monētu pieplūdums izsīka 11. gadsimta 70.-80. gados. Rezultātā Daugavas lībiešu materiālā sākās zināma stagnācija (IIb posms), kas 12. gadsimta pirmajā pusē pārgāja smagā krīzē. Arheoloģiskajā materiālā to iezīmē gan rotu kvalitātes zudums, gan atteikšanās no tādiem rotājošiem elementiem kā kaklariņķi un aproces.

III posms sākās līdz ar vācu tirgotāju parādīšanos Daugavas lejtecē, un to var nosacīti attiecināt uz 1182. gadu. Posma sākumā važiņrotas vēl ir ļoti līdzīgas iepriekšēja posma izstrādājumiem, bet, vietējiem iedzīvotājiem intensīvāk iepazīstot Rietumu kultūru un iesaistoties tirdzniecībā ar Senkrieviju, iepriekšējā posma krīze juveliermākslā tiek pārvarēta, un ap 1200. gadu izveidojās stilistiski viendabīgas IIIb posma važiņrotas (4b važiņrotu grupa). IIIb posma Daugavas lībiešu važiņrotas ar bruņrupuču saktām turpināja pastāvēt kristīgo kapsētu materiālā arī pēc pagānu kapsētu izmantošanas beigām aptuveni 13. gadsimta vidū, bet izzuda 13. gadsimta otrajā pusē. Jāatzīmē, ka Latvijas teritorijā līdz 13. gadsimta beigām arī pakavsaktu materiālā turpināja pastāvēt vēlā dzelzs laikmeta tipi, kas apgrūtina šo saktu striktu nodalīšanu no 12. gadsimta pakavsaktu klāsta, bet, tikai sākot ar 13. gadsimta beigām – 14. gadsimtu, parādās tipoloģiskas izmaiņas to uzbūvē (Vijups 1998, 274).

Jāatzīst, ka disertācijā piedāvātās Daugavas lībiešu važiņrotu un apbedījumu inventāru iedalījuma absolūtās hronoloģisko posmu robežas nav pilnīgi precīzi datētas. Atsevišķi senākie apbedījumi no jaunākā posma var hronoloģiski segties ar iepriekšējā posma pēdējiem kapiem, jo materiālajā kultūrā tādas noteicošas parādības kā ripas keramikas ieviešana, 5. tipa bruņrupuču saktu parādīšanās u.t.t.,

izplatījās pakāpeniski, iespējams, pat dažu desmitgadu laikā. Jāatzīst, ka trūkstot droši datētiem avotiem, nācās izmantot dažāda rakstura avotus ar tiem piemītošām nepilnībām. Tā, piemēram, I posma hronoloģijas precizēšanai izmantots Skandināvijas materiāla datējums. Tas gan balstās uz tipoloģijas, numismātikas, vēstures un dendrohronoloģijas datiem, tomēr, iespējams, nav pilnīgi adekvāts Latvijas teritorijas atradumiem. Varbūt te skandināvu izstrādājumus varēja izmantot arī ilgāk.

Visgrūtāk datēt II posma materiālu, jo šajā laikā vienīgo datējošo informāciju dod monētas. Tā kā Latvijas teritorijā aizvēstures perioda beigās netika kaltas savas monētas un apgrozībā atradās svešzemju kalumi, datējums pēc šādām ievestām monētām nav precīzs. Īpaši sarežģīti datēt apbedījumus ar monētpiekariņu palīdzību. Šādos apstākļos katru monētu jāsalīdzina ar pārējā kapa inventāra tipoloģisko datējumu. Tomēr jāpiebilst, ka tajā pašā laikā literatūrā sastopamo tipoloģisko datējumu pamatā ir monētu datējums, kas zināmā mēra rāda apburto loku.

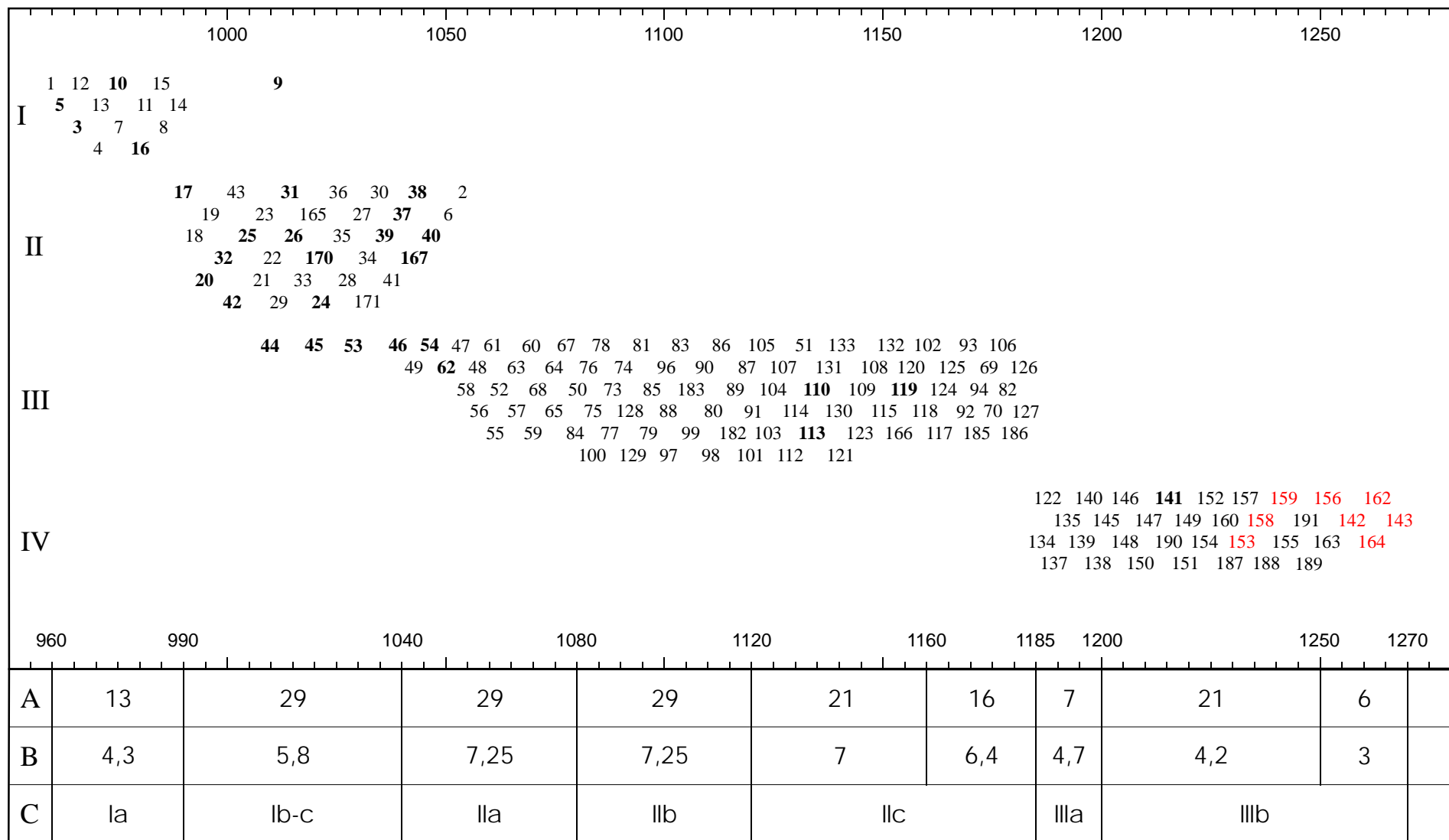
Vairāk pamatojuma datējumam parādās III posmā, kad Latvijas vēsturi sāk plašāk izgaismot rakstītie vēstures avoti. Tomēr Indriķa hronikā minētie notikumi kā avots lielākoties saistāmi ar šo tipoloģisko pētījumu tikai pieņēmuma līmenī. Reizēm hronikā minēts konkrēts gadskaitlis var dot norādi par kāda arheoloģiskā pieminekļa izmantošanas sākumu, tomēr arī tas būtībā ir tikai monētām līdzīgs *post quem* datējums.

Lai pārbaudīt hronoloģijas pareizību, disertācijā izmantotās važiņrotas izvietotas hronoloģiskā secībā (62. att.). Kā redzams, uz senāko la posmu, kas aptver ap 30 gadu ilgu laika posmu 10. gadsimta otrajā pusē, attiecināmas 13 važiņrotas, tas ir pa 4,3 važiņrotām uz 10 gadiem. Salīdzinoši nelielo senāko važiņrotu atradumu skaitu var skaidrot ar to, ka Daugavas lejteces apdzīvošana tad tikai sākusies un iedzīvotāju skaits vēl nav bijis tik liels kā vēlākajos gadsimtos. Nākamajā posmā, 10. gadsimta beigās – 11. gadsimta sākumā, važiņrotu skaits palielinājies – uz aptuveni 50 gadiem var attiecināt 29 važiņrotas, kas sastāda jau 5,8 važiņrotas uz 10 gadiem. Tātad, parādoties 2. grupas važiņrotai ar 1. tipa lībiešu ragu saktām, Daugavas lejtecē vērojams iedzīvotāju skaita palielinājums. Savukārt nākamajā – II posmā pirmajā pusē (11. gadsimta otrajā – trešajā ceturksnī) važiņrotu daudzums vēl vairāk palielinājās, sasniedzot maksimālo skaitu – 7,25 važiņrotas uz 10 gadiem. Šāds važiņrotu daudzums turpināja pastāvēt gandrīz veselu simtgadi. Tikai II posma beigās (12. gadsimta vidū) važiņrotu skaits sāka samazināties, nokrītot

līdz 6,4 važiņrotām uz 10 gadiem. Minēta lejupslīde, acīmredzot, nav saistīta vairs ar iedzīvotāju skaita samazināšanos, bet gan ar pakāpenisku attiekšanos no važiņrotas ar bruņrupuču saktām, jo arvien biežāk parādās sieviešu apbedījumi bez tām. Sevišķi straujš važiņrotu skaita samazinājums vērojams III posma sākumā (12. gadsimta beigās), kad uz desmitgadi attiecināmas vairs tikai 4,7 važiņrotas, vēlāk 4,2. Bet III posma beigās lībiešu važiņrotas ar bruņrupuču saktām pārstāja lietot.

No posmu datējuma verifikācijas izriet, ka materiāls sadalās vienmērīgi un bez redzamām pretrunām, zināmā mērā pat atspoguļojot Daugavas lībiešu demogrāfiju. Tāpēc, atbilstoši pašreiz pieejamiem avotiem, piedāvātā hronoloģija ļauj sagrupēt arheoloģisko materiālu, parāda tā attīstības posmus un piesaista tos konkrētiem vēsturiskiem notikumiem.

62. att. Daugavas lībiešu krūšu važiņrotu absolūtā hronoloģija

191 - važiņrotu numuri pēc 1.tabulas

141 - važiņrotas no ugunskaņiem

158 - važiņrotas no kapsētām

II - važiņrotu grupas

A - važiņrotu skaits

B - važiņrotu skaits 10 gadu laikā

C - posmi

APBEDĪJUMI AR MONĒTĀM DAUGAVAS LEJTECĒ

Nr. p.k.	Kapulauks	Kapa nr.	Dzimums un vecums	Važiņrota			Keramika	Aproces	Kaklariņķi	Monētas			
				Saktas	Vāžturi	Sadalītāji				Valsts, apgabals	Valdnieks	Funkcija	Kalšanas laiks
1	Salaspils Laukskola	458	S				R			Irāna	Sasanīdi, Hosrovs I	P	531-579
2	Aizkraukles Lejasžagari	16	V				R			Kalifāts	Samanīdi, al Mutazs	T	865
3	Salaspils Laukskola	36	B				B	S		Kalifāts	Samanīdi, Ismaīls Ibn Ahmads	P	896/897
4	Doles Vampenieši I	56	S	1a2	3a3		B	3a2, 3b1	AB	Kalifāts	Samanīdi, Ismaīls Ibn Ahmads	P	896/897, vai 899
5	Salaspils Laukskola	259	S?					*		Kalifāts Kalifāts	Samanīdi, Ismaīls Ibn Ahmads Samanīdi, Ismaīls Ibn Ahmads	P P	904/905 904/905
6	Salaspils Laukskola	2	V?				B			Kalifāts	Samanīdi, Ismaīls Ibn Ahmads	T	892-907
7	Salaspils Laukskola	590	S							Kalifāts	Abāsīd, al Muktaḍirs	P	910/911
8	Salaspils Laukskola	426	M				B	2S	2K	Kalifāts	Samanīdi, Ahmads Ibn Ismaīls	P	907-912
9	Salaspils Laukskola	276	S					*	B*	Kalifāts	Samanīdi, Ismaīls Ibn Ahmads	P	916/917
10	Salaspils Laukskola	120	S	51C1	3a3	b2	R	3b2	2AB	Kalifāts Kalifāts Kalifāts Kalifāts	Samanīdi, Ismaīls Ibn Ahmads Abāsīd, al Muktaḍirs Samanīdi, Ismaīls Ibn Ahmads Abāsīd, al Muktaḍirs	P P P P	904/905 909/910 919/920 930
11	Salaspils Laukskola	506	S	2b1	3a4	a2	B	3b4	AB	Kalifāts	Abāsīd, al Kahirs	P	933/934
12	Salaspils Laukskola	25	?							Kalifāts	Samanīdi, Nasrs Ibn Ahmads	R	935/936
13	Doles Vampenieši I	66	V				B			Kalifāts	Abāsīd, al Muttaki	T	940/941
14	Salaspils Laukskola	342	S		3a?			*, 3b4	A	Kalifāts Kalifāts	Abāsīd, al Muktaḍirs Samanīdi, Nasrs Ibn Ahmads	P? P	920/921 941/942
15	Salaspils Laukskola	62	M				B	S		Kalifāts Kalifāts Kalifāts Kalifāts	Samanīdi, Ismaīls Ibn Ahmads Samanīdi, Ismaīls Ibn Ahmads Samanīdi, Ismaīls Ibn Ahmads Samanīdi, Nasrs Ibn Ahmads	P P P P	899 899 910/911 914-943
16	Salaspils Laukskola	57	S				B		*	Kalifāts	Buidi, Ahmads Ibn Buveihš	P	948/949
17	Doles Vampenieši I	2	B							Kalifāts	Samanīdi, Abd al-Malik Ibn Hūhs	P	955/956

Nr. p.k.	Kapulauks	Kapa nr.	Dzimums un vecums	Važiņrota			Keramika	Aproces	Kaklariņķi	Monētas			
				Saktas	Važturi	Sadalītāji				Valsts	Valdnieks	Funkcija	Kalšanas laiks
18	Salaspils Laukskola	309	S	2a2	3a3	a2	B	3a2, 3b2	2AB	Kalifāts Kalifāts Kalifāts Kalifāts Kalifāts Kalifāts Kalifāts Kalifāts Kalifāts Kalifāts Kalifāts Kalifāts Kalifāts Kalifāts	Abāsīd, al Mahdi Abāsīd, al Mutaidis Samanīdi, Ahmeds Ibn Ismaīls Samanīdi, Nasrs Ibn Ahmads Samanīdi, Nasrs Ibn Ahmads Abāsīd, ar Radi Abāsīd, ar Radi Abāsīd, ar Radi Samanīdi, Nasrs Ibn Ahmads Samanīdi, Nasrs Ibn Ahmads Hamdanīdi, Nasir ad Dauls un Saif ad Dauls Buidi, Abuds ad Dauls Džaffarīdi, Džafars Ibn Mansurs	P P P P P P P P P P P P P P	776/777 892-902 912/913 917/918 917/918 936/937 936/937 938/939 914-943 914-943 960/961? 962 973/974
19	Salaspils Lipši	113	S				R			Kalifāts	Mervanīdi, Abu Ali al Hasans Mervan	P	995
20	Salaspils Laukskola	438	B				2R	3S		Kalifāts	Ukailīdi, Husams ad Dauls al Mukallada	P	996-1001
21	Doles Vampenieši I	93	M					2	2A	Kalifāts Kalifāts Anglija Anglija	Abāsīd, al Mahdi Samanīdi, Ismaīls Ibn Ahmads Etelreds II Etelreds II	P P P P	784/785 892-907 997-1003 1003-1009
22	Doles Vampenieši I	85	B				R	4		Kalifāts Kalifāts Kalifāts Bizantija Anglija	Samanīdi, Ismaīls Ibn Ahmads Samanīdi, Hasrs Ibn Ahmads Samanīdi, Hūhs Ibn Nasrs Konstantīns VII un Romāns II Etelreds II	P P P P P	900 930-ie, vai 940-ie 945/946 945-959 1003-1009
23	Salaspils Laukskola	459/ 460	SB				R	*		Kalifāts Utrehtas apgabāls	Abāsīd, ar Radi Henrihs II	P P	934/935 1014-1024
24	Ogresgala Lielpeči		S	2c1	3c2			3b1	2AB	Kalifāts Ostfāle	Samanīdi, Ismaīls Ibn Ahmads anonīms	P P	902/903 1024-1039

Nr. p.k.	Kapulauks	Kapa nr.	Dzimums un vecums	Važiņrota			Keramika	Aproces	Kaktariņķi	Monētas			
				Saktas	Važturi	Sadalītāji				Valsts	Valdnieks	Funkcija	Kalšanas laiks
25	Ikšķiles Zariņi	41	S							Kalifāts Ostfāle	Samanīdi, Nasrs II Ibn Ahmads anonīms	P P	915 1024-1039
26	Salaspils Laukskola	176	S	2c1, 2d	3e1		R	3b3		Kalifāts Lejassaksija Ostfāle Frankonija	Samanīdi, Ismaīls Ibn Ahmads Oto un Adelheida anonīms Henrihs III	P P P R	914/915 991-1040 1024-1039 1039-1046
27	Aizkraukle	R5	S	2c1, 2d	3a3, 3b4			3?		Kalifāts Vācija	Abāsīd, al Muttaki	P P	940/941 11. gs.
28	Salaspils Lipši	115	S							Kalifāts Bizantija Reinas apgabāls	Samanīdi, Nasrs Ibn Ahmads Mihails VII arhibīskaps Hermans III	P P R	931 1071-1078 1089-1099
29	Mārīņsalas kapsēta	1212	S	5a4	4a/c			2		Kalifāts Vestfāle Vestfāle	Musams ad Dauls Abu Hasam bīskaps Hermanis II (atdarinājums) bīskops Gerhards	P P P	996-1001 1173-1203 1192-1216
30	Salaspils Laukskola	530	i				2R			Anglija	Etelreds II	P	979-985
31	Salaspils Laukskola	277	B							Ostfāle		P	ap 1000
32	Doles Vampenieši II	74	V				R			Švābija Reinas apgabāls	bīskaps Udo IV	T T	950-965 11. gs. sākums
33	Salaspils Laukskola	545	S						C	Augšlotariņģija	Oto III	P	983-1002
34	Doles Rauši	25	S	2c1	3b4	a2	R			Reinas apgabāls	Oto III	P	996-1002
35	Salaspils Laukskola	544	B				R			Anglija Anglija	Etelreds II Etelreds II	P P	997-1003 997-1003
36	Salaspils Laukskola	97	S	2c1	3b2			2S	2C	Anglija	Etelreds II	P	997-1003
37	Salaspils Laukskola	335	V							Bavārija	Henrihs II	R	1002-1009
38	Salaspils Laukskola	197	B				2R			Anglija	Etelreds II	P	1003-1009
39	Salaspils Laukskola	489	i				R			Anglija	Etelreds II	P	1009-1017
40	Tomes Nariņi	2	V				R			Anglija	Knuts	T	1017-1023
41	Salaspils Laukskola	183	S	4a1	3b3	b3	R	3b2	AB	Švābija	Henrihs II	P	1014-1024
42	Salaspils Laukskola	221	Z				R			Švābija	Henrihs II	P	1014-1024

Nr. p.k.	Kapulauks	Kapa nr.	Dzimums un vecums	Važiņrota			Keramika	Aproces	Kaklariņķi	Monētas			
				Saktas	Važturi	Sadalītāji				Valsts	Valdnieks	Funkcija	Kalšanas laiks
43	Salaspils Laukskola	115	B				R	2S		Švābija	Henrihs II	P	1014-1024
44	Salaspils Laukskola	83	S	P37:3	3a5	a2	R	3b2	2AC	Bizantija	Vasīlijs II un Konstantīns VIII	P	976-1025
45	Doles Vampenieši I	30	V							Saksija		T	1000-1025
46	Doles Vampenieši II	78	S					2S		Anglija	Knuts	P	1016-1035
47	Salaspils Laukskola	445	B				R	2S		Dānija	Knuts	P	1018-1035
48	Doles Vampenieši II	61	B							Anglija	Knuts	P	1029-1035
49	Doles Vampenieši II	62	S							Reinas apgabāls Anglija	Oto (atdarinājums) Knuts	P P	1000-1030/40 1029-1035
50	Salaspils Laukskola	202	B				R			Anglija	Knuts	P	1029-1035
51	Salaspils Laukskola	f	B							Švābija Lejassaksija	Henrihs II un Konrads II Oto un Adelheida	P P	1014-1039 991-1040
52	Salaspils Laukskola	92	B							Švābija	Konrads II	P	1024-1039
53	Salaspils Laukskola	403	?							Lejassaksija	Konrads II	P	1024-1039
54	Salaspils Laukskola	129	S							Ostfāle	anonīms	P	1024-1039
55	Doles Rauši	14	S				R	1		Anglija Anglija Frankonija	Knuts Knuts Konrads II	P P P	1023-1029 1029-1035 1027-1039
56	Salaspils Laukskola	121	V				R			Frankonija	Konrads II un Henrihs III	T	1027-1039
57	Aizkraukles Lejasžagari	12	M				R		A	Švābija	Konrads II	P	1027-1039
58	Salaspils Laukskola	558	V				R			Reinas apgabāls	Konrads II	P	1036-1039
59	Salaspils Vējstūri	34	S				R	*	A	Lejassaksija	Oto un Adelheida	P	991-1040
60	Salaspils Laukskola	131	B							Ostfāle Anglija	anonīms Garteknuts	P P	1024-1039 1040-1042
61	Salaspils Laukskola	503	B						C	Frīzija	grāfs Hermans fon Kalvelage	P	1020-1051
62	Salaspils Vējstūri	32	V							Frīzija	grāfs Hermans fon Kalvelage	T	1020-1051
63	Salaspils Laukskola	145	M						A	Tīringene	bīskaps Bardo	P	1031-1051
64	Salaspils Laukskola	123	V							Utrehtas apgabāls	bīskaps Bernolts	P	1027-1054
65	Doles Vampenieši II	20	B							Reinas apgabāls	Henrihs III	P	1039-1056
66	Doles Vampenieši II	96	B				R			Lejassaksija	Henrihs III	P	1039-1056

Nr. p.k.	Kapulauks	Kapa nr.	Dzimums un vecums	Važiņrota			Keramika	Aproces	Kaklariņķi	Monētas			
				Saktas	Važturi	Sadalītāji				Valsts	Valdnieks	Funkcija	Kalšanas laiks
67	Salaspils Laukskola	163	V				B			Frīzija	grāfs Bruno III	T	1038-1057
68	Doles Vampenieši II	41	?				R			Lejassaksija		R	11. gs. vidus
69	Salaspils Laukskola	118	S	2b2	3a3/d			3b2	A	Frīzija	hercogs Bernhards II	P	1011-1059
70	Salaspils Laukskola	161	S	4b2	3b4		R	3d	2AB	Anglija Anglija Anglija Švābija Ostfāle Tīringene	Etelreds II Knuts Harolds I Konrads II anonīms arhibīskaps Lupolds	P P P P P P	1009-1017 1017-1023 1036-1037 1024-1039 1024-1039 1051-1059
71	Salaspils Laukskola	492	S							Ostfāle Bavārija Lejassaksija Vestfāle Lejassaksija	anonīms Konrads II un Henrihs III Oto un Adelheida abats Arnolds I anonīms	P P P P P	1024-1039 1027-1039 991-1040 1051-1055 1060-1069?
72	Salaspils Laukskola	96	M							Dānija	Svans Estridsens	R	1047-1075
73	Doles Vampenieši II	42	V							Dānija	Svans Estridsens	R	1047-1075
74	Salaspils Laukskola	104	B							Dānija	Svans Estridsens	R	1047-1075
75	Salaspils Vējstūri	5	V							Reinas apgabāls	bīskaps Anno	R	1056-1075
76	Doles Vampenieši II	71	B					2		Frankonija Dānija	Henrihs III Harolds Heins	P P	1046-1056 1075-1080
77	Doles Vampenieši II	37	B							Lejassaksija	Henrihs IV	R	1056-1086
78	Doles Rauši	113	S	3a	3e2			3d		Anglija Anglija Anglija Lejassaksija Bavārija Ostfāle Anglija	Etelreds II Knuts Knuts Oto un Adelheida Konrads II un Henrihs III Vilhelms I	P P P P P P P	997-1003 1029-1035 1029-1035 991-1040 1027-1039 11. gs. 1083-1086

Nr. p.k.	Kapulauks	Kapa nr.	Dzimums un vecums	Važiņrota			Keramika	Aproces	Kaktariņķi	Monētas			
				Saktas	Važturi	Sadalītāji				Valsts	Valdnieks	Funkcija	Kalšanas laiks
79	Doles Vampenieši II	70	B						Augšlotariņģija Lejassaksija	bīskaps Piligrīns un Konrads II grāfs Hermans fon Zalms	P P	1027-1036 1081-1088	
80	Doles Vampenieši II	3	B						Reinas apgabāls Bavārija	bīskaps Hermanis II un imperātors Konrads II Henrihs IV	P P	1036-1039 1086-1090	
81	Doles Vampenieši II	85	B						Anglija	Vilhelms II	P	1087-1090	
82	Salaspils Laukskola	412	S						Reinas apgabāls Lejassaksija	arhibīskaps Hermans III arhibīskaps Hartvigs	R P	1089-1099 1079- 1102	
83	Doles Vampenieši II	76	S	2c1			R	3b2	Ostfāle	bīskaps Reinhards	P	1106-1123	
84	Salaspils Laukskola	135	S					B	Saksija	Henrihs V	P	1106-1125	
85	Salaspils Lipši	114	B				R		Anglija	Henrihs I	P	1100-1135	
86	Salaspils Laukskola	85	S				R		Ostfāle	bīskaps Herburgs	P	1108-1137	
87	Doles Rauši	129	S	5a3,5b2	4c				Reinas apgabāls	bīskaps Filips	P	1175-1181	
88	Ikšķiles kapsēta	M3	S	5a4					Vestfāle	arhibīskops Filips	P	1167-1191	

Kapulauks: treknā drukā atzīmēti apbedījumi ar lībiskām važiņrotām.

Kapa nr.: R – Hugo Riekstiņa izrakumi Aizkrauklē 1931. gadā; M – Roberta Malvesa izrakumi Ikšķilē 1961. gadā.

Dzimums un vecums: V – vīrieša apbedījums; S – sievietes apbedījums; B – bērna apbedījums, M – meitenes apbedījums; Z – zēna apbedījums; ? – dzimums un vecums nav nosakāms, i – simbolisks apbedījums.

Keramika: R – ripas keramika; B – bezripas keramika.

Aproces: S – spirālaproces; 3a, b, d – plāno dobo lībiešu aproču varianti; ar cipariem bez burtu indeksiem apzīmētās aproces – cita veida aproces.

Kaktariņķi: A – ar cilpu galiem; B – ar pogas un cilpas galiem; K – ar kruķu galiem; C – citi.

Monētu funkcija: P – piekariņš; T – tirgotāja piederums; R – rituālās.

Kalšanas laiks: treknā drukā atzīmētas jaunākās monētas kapā.

7. VAŽIŅROTU IZPLATĪBA UN NOZĪME ETNISKO JAUTĀJUMU SKAIDROŠANĀ

Krūšu važiņrotas, ar kurām pie pleciem sasprauda sarafāntipa svārkus, izplatījās Austrumbaltijā jau 1. g.t. Laika gaitā tās kļuva par raksturīgu rotu vairākām vietējām maztautām. 1. g.t. važiņrotas ar rotadatām bija sevišķi izplatītas baltu apdzīvotajās teritorijās. Katrai maztautai važiņrota sastāvēja no atšķirīgiem elementiem. Tā, piemēram, seno prūšu zemēs sievietes valkāja ar važiņu savienotas divas stopa saktas, kuršu važiņrotas saturēja gan trīsstūradatas, gan krustadatas, zemgaļiem – pārsvarā krustadatas, latgaļiem – kružadatas un spieķadatas. Savukārt Austrumbaltijas ziemeļu daļā Baltijas somiem ir zināmas tikai atsevišķas līdzīgas rotas. Tā, piemēram, Ālandu salās un Somijas cietzemes rietumdaļā skandināvu iespaidā izplatījās važiņrotas ar vēžu saktām.

Vēlajā dzelzs laikmetā Baltijas somu apdzīvotajos apgabalos notika straujš uzplaukums. Materiālajā kultūrā vērojams skandināvu kultūras stipra ietekme. Tāpēc 10. gadsimtā Kurzemes ziemeļdaļā, Daugavas lejtecē un votu zemēs Ladogas ezera dienvidaustrumu piekrastē krūšu važiņrotu sastāvā parādījās lielās skandināvu zvēru stilā izgreznotās bruņrupuču saktas. Nedaudz vēlāk, kad Skandināvijā pārstāja lietot bruņrupuču saktas, pēc to parauga Somijā Hames apgabalā sāka izgatavot vietējās bruņrupuču saktas, kas plaši izplatījās Karēlijā. Savukārt Igaunijas cietzemē sieviešu krūšu važiņrotas stipri ietekmēja zemgaļu važiņrotas ar krustadatām. Šeit izveidojās īpatnējas krustadatas ar savienotiem galiem. Izplatījās arī zemgaļu važturiem līdzīgi segmentveida važturi un četrstūrainie sadalītāji ar izvirzītām cilpiņām važiņu piestiprināšanai. No Igaunijas cietzemes atšķirīgas važiņrotas attīstījās Sāmsalā, kur kuršu iespaidā parādījās tā saucamās Sāmsalas tipa trīsstūradatas un zemgaļu segmentveida važturu formas vietējie varianti – Sāmsalas tipa plakanie segmentveida važturi.

Arī Daugavas lībiešu krūšu važiņrotu sastāvdaļu analīze norāda, ka šis rotu komplekts ietvēris dažādu kultūru komponentus. Važiņrotas attīstības gaitā tajā varēja savienoties skandināvu bruņrupuču saktas un baltiem raksturīgie ovālie važturi ar daudzām važiņām, no Somijas patapinātie važturi ar stilizēto divu zirgu attēlu uz laivas, vēlāk parādījās arī no austrumiem ieviesās palmetes motīvs. Pie važiņrotām varēja būt piestiprināti dažādi kaimiņtautām raksturīgi piekariņi un

priekšmeti. Tajā pašā laikā lībiešu sieviešu krūšu važiņrota nekad nezaudēja savu savdabību un bija viens no spilgtākajiem etniskā simbola piemēriem Latvijas arheoloģiskajā materiālā.

Viss iepriekšminētais norāda, ka vikingu un krusta karu laikmetā Austrumbaltijas sieviešu apģērbs ar daudzām rotaslietām – atšķirībā no vienkāršākā un universālākā vīriešu apģērba – bija ļoti konservatīvs un neapšaubāmi demonstrēja sievietes etnisko piederību. Tāpēc, pētot kādas sentautas arheoloģiskos materiālus, pat nelielas izmaiņas vai neraksturīgu elementu parādīšanās var norādīt uz tirdzniecības un kultūras sakariem, bet kapi ar pilnīgi atšķirīgu visu rotu komplektu norāda, ka mirusī piederējusi kādam citam etnosam. Vairāku šādu atšķirīgu kapu inventāru parādīšanās liecina ne tikai par laulībām starp kaimiņtautu pārstāvjiem, bet var kļūt arī par norādi uz lielāku cilvēku skaita migrāciju.

Atšķirībā no tuvākajiem kaimiņiem lībietes krūšu važiņrotas piestiprināja ar bruņrupuču saktām nevis Austrumbaltijā parastajām rotadatām. Bruņrupuču saktas parādījās Skandināvijā jau Vendeles laikmetā, tomēr lielākoties izplatījās tieši vikingu laikmetā. Tās ietekmēja ne tikai lībiešu, bet arī vepsu, somu un karēļu bruņrupuču saktu rašanos. Lai noskaidrotu Daugavas lībiešu krūšu važiņrotu lomu Baltijas jūras piekrastes zemju sieviešu tērpā, apskatīsim līdzīgu važiņrotu un bruņrupuču saktu izplatību gan Austrum- un Ziemeļeiropā, gan Latvijas teritorijā.

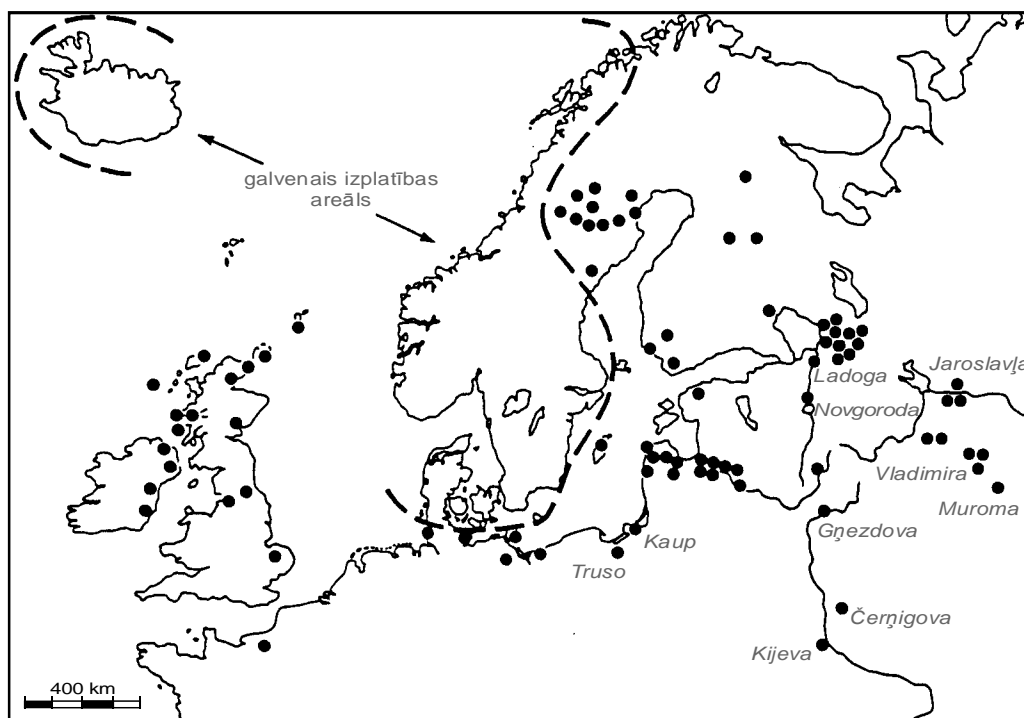
7.1. SKANDINĀVU BRUŅRUPUČU SAKTU IZPLATĪBA UN LOMA AUSTRUM- UN ZIEMEĻEIROPAS SIEVIEŠU TĒRPĀ

Bruņrupuču saktas Skandināvijā sievietes parasti valkāja pa pāriem, ar adatu uz augšu saspraūžot apģērbu uz krūtīm apmēram padušu līmenī vai nedaudz zemāk. Bieži saktas savienoja ar īsu važiņu vai kreļļu virkni. Dažreiz šo rotu komplektu papildināja trīsspārnu vai vienādplecu saktas. Lai saspraustu sarafāna tipa brunčus, to augšdaļā piešuva divus pārus īsu cilpu, kuras nosedza saktas (Hägg 1974, 106., 121., 132.-134.). Pie saktām – parasti pie labās – reizēm pie važiņas vai auklas piekāra nazi, šķēres, adatu kārbiņas vai kādus citus sadzīves priekšmetus (Geijer 1939, 138).

Pavisam Eiropā ir zināms aptuveni 4000 skandināvu bruņrupuču saktu atradumu. No tām tikai daži simti ir attiecināmi uz Vendeles laikmetu (6. gs. vidus – 8. gs.). Agro saktu izplatība kopumā aprobežojas ar Skandināviju un tikai atsevišķi

eksemplāri atrasti arī Baltijas jūras austrumu karstā: divas mazas saktas bez ornamenta (P1) Somijas cietzemē, divas - Daugavas lejtecē un viena - pilskalnā Staraja Ladoga Krievijā (Давидан 1971, 137, 138, рис. 1:1; Давидан 1976, 112, 113, рис. 7:3). Vēl var atzīmēt vienu Somijā atrastu lielāka izmēra zvēru stilā ornamentētu Vendeles laikmeta bruņrupuču saktu (Kivikoski 1973, 66, Abb. 436).

Daudz lielākā skaitā skandināvu bruņrupuču saktas izplatījās vikingu laikmetā (9.-10. gs.), kad tās ieviesās ne tikai visā Skandināvijā, bet arī daudzās skandināvu interešu sfērā nokļuvušās vietās Rietum- un Austrumeiropā (63. att.). Izņēmums ir tikai Gotlande, kur izmantotas atšķirīgas formas rotas (Jansson 1985, 11-13).

63. att. Skandināvu bruņrupuču saktu izplatība
(pēc: Kaland 1998, 262, fig. 1; ar autora papildinājumiem)

Arheoloģiskajā literatūrā skandināvu bruņrupuču saktu atradumus bieži raksturo kā neapšaubāmu skandināvu sieviešu klātbūtnes indikatoru (Müller-Wille 1997, 410). Arī tā saucamo normaņu teoriju atbalstošie zviedru pētnieki T. Arne un B. Nermanis savās grāmatās izmantoja lībiešu teritorijā atrastās skandināvu saktas kā liecinieces šīs kaimiņtautas pārstāvju klātbūtnei Latvijas teritorijā 10 gs. (Arne 1914, Nerman 1929). Arī E. Šturms uzskatīja, kā s k a n d i n ā v u b r u ņ r u p u č u s a k t u a t r a d u m i

liecina par vikingu kolonijām Ziemeļkurzemē un Daugavas lejtecē (Šturms 1949). Tomēr pēc Otrā pasaules kara Latvijas arheologi (Мугуревич 1965, 82, 83; Zariņa 1988, 44) pauduši uzskatu, ka skandināvu saktas piederēja lībietēm un bijušas tirdzniecisko sakaru liecinieces nevis skandināvu kolonizācijas rezultāta atspoguļojums.

Lai noskaidrot Latvijā atrasto skandināvu bruņrupuču saktu etnisko piederību, jānosaka šo rotu izplatība Austrumeiropā. To atvieglo P. Paulsena un V. Dedjuhinas sastādītie atradumu katalogi (Paulsen 1933, 80-88; Дедюхина 1967; skat. arī Фехнер 1963; Кочкуркина 1970). Gluži likumsakarīgi, ka bruņrupuču saktas tāpat kā citi Skandināvijas izcelsmes izstrādājumi pirmām kārtām parādījās vikingu dibinātajās kolonijās Baltijas jūras austrumu piekrastē. Šeit vispirms minams Kaups Austrumprūsijā, kur atrastas 28 saktas. Arī Truso ir zināms 1 un Grobiņā – 2 skandināvu bruņrupuču saktu atradumi, kaut gan abas kolonijas pastāvēja tikai aptuveni līdz 9. gadsimta vidum un galvenokārt apdzīvotas iepriekšējā periodā.

Skandināvu bruņrupuču saktu izplatība tālāk uz austrumiem precīzi iezīmē varjagu tirdzniecības ceļus. Salīdzinoši nelielā skaitā tās atrastas Somijas cietzemē (10 eksemplāri), bet tās plaši sastopamas Ālandu salās (23 eksemplāri), kur vikingu laikmetā bijusi skandināviska materiālā kultūra ar somiskām iezīmēm. Tālāk uz austrumiem skandināvu bruņrupuču saktu atradumi koncentrējas Ladogas ezera DA piekrastē (40 atradumi), Starajā Ladogā (2) un Novgorodā (1). Vēl tās koncentrējas divos svarīgos centros – pie Gnezdovas (vairāk par 48) un pie Jaroslavļas (vairāk par 47 saktām). Bez tam skandināvu bruņrupuču saktas atrastas arī tādos svarīgos Senkrievijas centros kā Kijeva (7 eksemplāri), Čerņigova (3-4) un Vladimira (3).

Acīmredzot skandināvu sieviešu apbedījumu lielais skaits Senkrievijā liecina, ka vikingi savos braucienos uz austrumiem bieži ņēmuši līdz savas ģimenes. Tas saskan arī ar leģendāro varjagu uzaicinājumu valdīt Krievijā, kas minēts „Pagājušo laiku stāstā”. Tur atzīmēts, ka viņi atnākuši „ar savu ģinti” un jutušies Senkrievijā pilnīgi droši (Стальсберг, 1987).

10. gadsimta skandināvu sieviešu apbedījumi pieder pie bagātākajiem atradumu kompleksiem, jo normaņi veidoja Senkrievijas sabiedrības augšējo slāni – tā saucamo „sākotnējo Rus”, kas sastādīja pirmo kņazu draudzi (Мельникова, Петрухин, 1989).

Neapšaubāmi slāvu apdzīvotajos rajonos skandināvu bruņrupuču saktas ir drošs rādītājs skandināvu sieviešu klātbūtnei Senkrievijā, jo abu tautību sieviešu

apģērbs būtiski atšķīrās (Жарнов 1991, 213). Turpretī Krievijas ziemeļrietumu daļā – Baltijas somu apdzīvotajos apgabalos situācija bija citāda. Skandināvu un Baltijas somu sieviešu tērps ir ļoti līdzīgs. Bieži saktas kapu inventāros iegūtas kopā ar vietējiem iedzīvotājiem raksturīgām rotām un apbedīšanas tradīcijām. To krievu un zviedru pētnieki skaidro ar skandināvu rotu aizgūšanu intensīvo sakaru rezultātā un etniski jaukta iedzīvotāju slāņa izveidošanos (Кочкуркина 1973, 57, 58). Acīmredzot, līdzīgi var skaidrot arī skandināvu bruņrupuču saktu parādīšanos lībiešu sieviešu apģērbā.

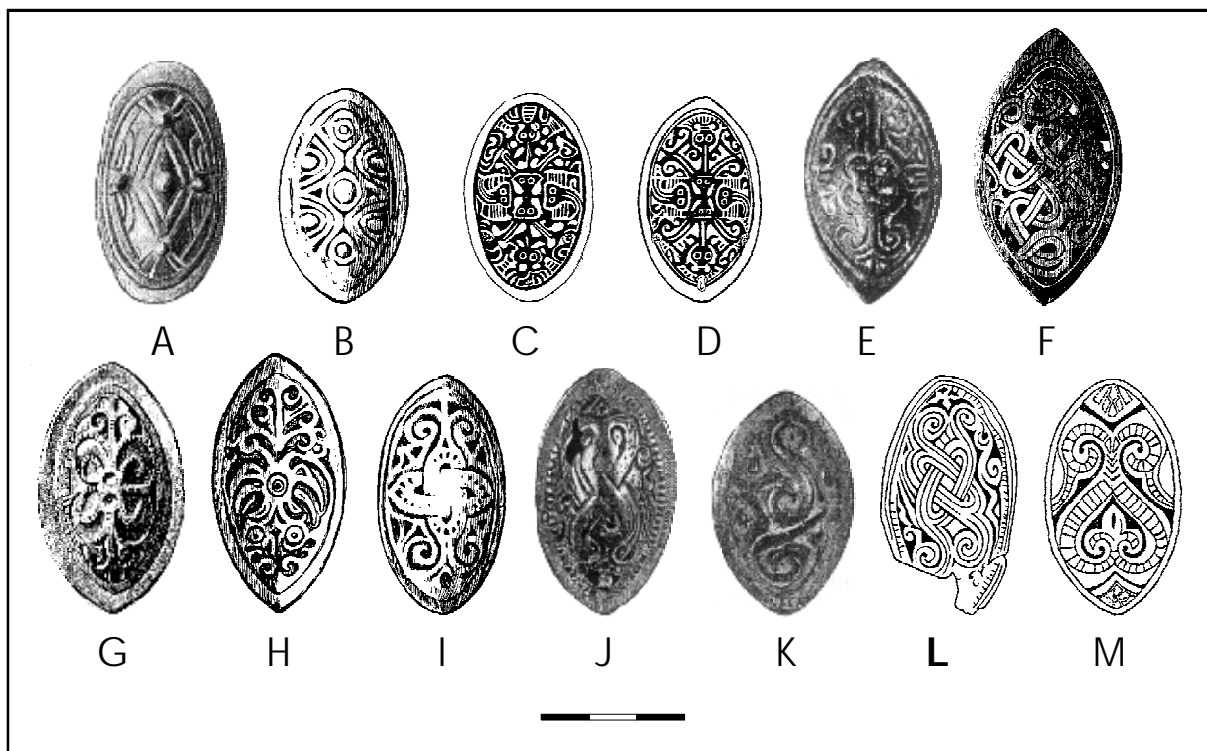
7.2. “KARĒĻU” BRUŅRUPUČU SAKTAS

Vēlajā dzelzs laikmetā iezīmējās strauja kultūras attīstība un etnoģenēzes procesu paātrinājums vairākām Baltijas somu tautām. Kopš šī laika var runāt par tādu Baltijas somu tautu izdalīšanos kā Vidzemes lībieši, karēļi, vepsi, izorieši, voti. Var teikt, ka šo tautu izveidošanās un izdalīšanās no agrākas Baltijas somu – lapu pirmsiedzīvotāju grupas galīgi noslēdzās tikai šajā periodā. Straujš kultūras attīstības process notika pārsteidzoši vienlaicīgi dažādās Baltijas somu apdzīvotās teritorijas daļās. Baltijas somu tautu uzplaukums ir tieši saistīts ar vikingu aktivitātēm austrumu tirdzniecības ceļos, bet – atšķirībā no saviem dienvidu kaimiņiem slāviem un baltiem – Baltijas somi viegli uztvēra savā kultūrā daudz svešu elementu (Tõnisson 1992).

Baltijas somu arheoloģiskajā materiālā var izdalīt vairākas no skandināviem patapinātās rotas, ieročus un citus priekšmetus. Izņemot tieši aizgūtos priekšmetus, atzīmējami arī skandināvu priekšmetu vietējie atdarinājumi un senlietas – hibrīdi, t.i. priekšmeti, kuros savienojās svešzemju izstrādājumu forma ar vietējām tautām raksturīgo ornamentu vai otrādi. Šajā sakarā jāpievēršas skandināvu bruņrupuču saktu vietējiem atdarinājumiem, kas, izņemot lībiešu apdzīvotus apgabalus, plaši izplatījās Karēlijā.

Pavisam Somijā un Karēlijā ir atrastas aptuveni 250 tur uz vietas gatavotas bruņrupuču saktas (Tomanterä 1994, 36). Šeit jāatzīmē, ka parasti par “karēļu” saktām apzīmētās bruņrupuču saktas, ko Somijas arheoloģiskajā literatūrā sauc par ovālām kupra saktām (*soikeat kupurasoljet*), pēc somu arheologa Juliusa Ailio izstrādātās klasifikācijas dalās 11 (no A līdz K) tipos (64. att.). Kopš Juliusa Ailio publikācijas iznākšanas laikiem (Ailio 1922) klāt nāca vēl divi tipi: L un M (Tomanterä 1994, 46, 47). Tomēr, kā pamanījis somu arheologs Olofs Hellstrens (Hällström 1948), daži bruņrupuču saktu tipi neparasti bieži paradās Hames apgabalā Somijas

ezeru zemes dienviddaļā, bez tam tur pārsvarā atrasti tipoloģiski agrākie varianti un izdalāmi arī tīri Hames tipi. Šie novērojumi ļāva O. Hellstremam nākt pie atziņas, ka "karēļu" bruņrupuču saktas īstenībā ir radušās Hamē 11. gadsimtā un tikai 12. izplatījušās Ladogas ezera ZR piekrastē. Savukārt A tipa pogu bruņrupuču saktu izcelsme meklējama Ladogas ezera DA piekrastē (Huurre 1980).

64. att. "Karēļu" bruņrupuču saktu tipi (iekavās - atradumu skaits)

A - pogu (13), B - ar riņķiem (2), C - zvēru (61), D - akantu (16), E - rokosīnu (6),
F - lentas (27), G - lilijas (7), H - vēža (ap 100), I - krustmezgla (3), J - vītenauga (4),
K - spirāļu (2), L - ar krustu (2), M - ar palmeti (1)

"Karēļu" bruņrupuču saktu izcelsme ir saistīta ar skandināvu paraugiem. Tā C tipa zvēru saktas cēlušās no skandināvu P48 tipa saktām tiešās kopēšanas rezultātā (Линтури 1984, 148). Pēc O. Hellstrema domām, B tipa bruņrupuču saktām ar riņķiem par paraugu varēja kalpot skandināvu P55 tipa saktas (Hällström 1948, 68), tomēr gan ornamenta, gan rotas izgatavošanas tehnikas ziņā saktas būtiski atšķīrās (Tomanterä 1991, 46). Tāpēc šeit var runāt tikai par vispārējo ietekmi.

Šajā sakarā atsevišķi jāaplūko A tipa pogu bruņrupuču saktu izcelsme. Kā jau ir atzīmējis P. Paulsens (Paulsen 1933, 53), šo saktu pogu izvietojums sakrīt ar lībiešu 2. tipa medaljonu bruņrupuču saktu izcilņu izvietojumu. Bet, ja lībiešu medaljonu bruņrupuču saktas nepārprotami cēlušās no Birkas tipa skandināvu saktām, tad A tipa pogu bruņrupuču saktu ornamentu veidojošo vienkāršo pusapaļo līniju izvietojums neļauj tās tieši saistīti ar zvēru stilā rotātām Birkas tipa saktām. A tipa pogu bruņrupuču saktu ornamenti būtiski atšķiras arī no lībiešu saktām, kas

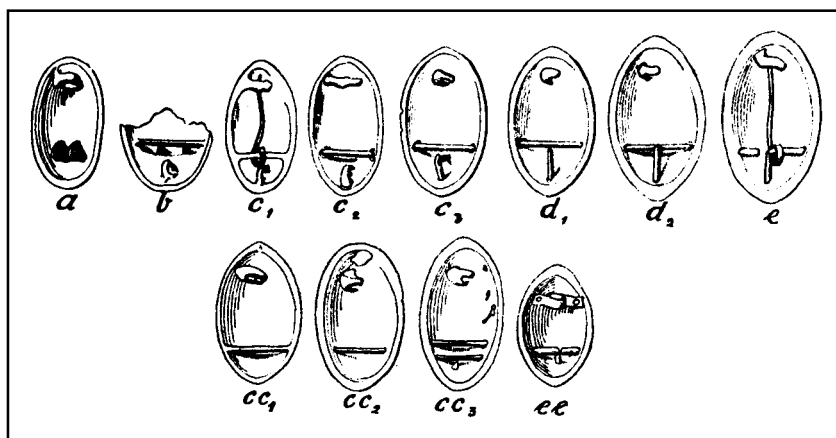
neļauj to izcelsmi kaut kādā veidā saistīt (Huurre 1980, 164, 165). Liekas, ka A tipa saktu svītru ornaments ir patapināts no jaunākajām P55:2 neliela izmēra skandināvu saktām, bet pogas un ornamenta izvietojums atgādina Birkā 1090. kapā atrastās saktas (Jansson 1985, fig. 81).

Jā salīdzinām Somijas – Karēlijas bruņrupuču saktas ar lībiešu izstrādājumiem, var atzīmēt vairākas būtiskas atšķirības.

- 1) Ja apskata lībiešu bruņrupuču saktu attīstību, var secināt kā tās attīstījās divos galvenajos virzienos. Pirmkārt, ragu saktas kā skandināvu P55:2 tipa rotu tālāka attīstība (1. tips); otrkārt, saktas ar medaljonos ietvertu ornamentu, kuru veido haotiskās līnijas vai augu motīvi (2., 4., 5. tips). Arī 3. tipa saktas pārstāv šī paša attīstības virziena atzaru. Savukārt Somijas līča un Ladogas ezera krastu iedzīvotāji radīja vairāk bruņrupuču saktu tipu, starp kuriem visizplatītākās ir vēža un zvēru – akantu bruņrupuču saktas, pie kam pēdējās cēlušās no P48 tipa skandināvu saktām.
- 2) Lībiešu bruņrupuču saktas līdzīgi kā skandināvu izstrādājumi tika izgatavotas divpusējās māla veidnēs, izmantojot vaskā piesūcinātu audumu. Par to uzskatāmi liecina auduma nospiedums bronzā saktu iekšpusē. Turpretī “karēļu” bruņrupuču saktas atlietas pēc vaska modeļiem (Tomanterä 1994).
- 3) “Karēļu” saktām ir vairāki oriģināli adatas stiprināšanas veidi (65. att.), kas būtiski atšķiras no visām lībiešu un skandināvu bruņrupuču saktām raksturīgā adatas stiprinājuma. Vienīgais izņēmums ir jau atzīmētās A tipa pogu bruņrupuču saktas, kurām adatas stiprinātas pēc skandināvu saktu parauga (65. att.: a).
- 4) Atšķirībā no lībiešu bruņrupuču saktām, kuru apmalēs apakšdaļā ir veidots caurums važturu vai važiņu stiprināšanai, “karēļu” saktās, izņemot dažas A tipa pogu saktas, šim nolūkam aizmugurē ir izveidotas speciālas cilpas vai stienīši (65. att.). Pēc važiņas stiprināšanas paņēmienu “karēļu” saktām var identificēt izgatavošanas reģionu (Tomanterä 1994).
- 5) “Karēļu” saktas rotā lībiešiem sveši ornamentāli motīvi, starp kuriem bieži sastopamas sarežģītas maģiskas zīmes, piemēram, „Osmo mezglis” vai „Hannu ģerbonis”. Vienīgi uz Mikkeli Silvastī atrastās unikālās saktas redzams lībiešu rotām izplatītais palmetes motīvs. Tomēr Somijā atrastās saktas kompozīcija būtiski atšķiras no lībiešu 5. tipa palmešu saktām: lībiešu saktās palmetes ir ievietotas četros ovālos medaljonos ar rozeti kupola virsotnē, bet uz Somijas saktas virsmas ir redzama tikai viena palmete, kas izaug svītrrotā sirdsveida

ierāmējuma iekšpusē, bet augšdaļā sirdsveida ietvaru noslēdz divas akanta lapas. Jāatzīmē, ka augu motīvs plaši izplatījies Karēlijā. Akanta lapas un palmetes šeit ir sastopamas uz t.s. apaļajām kupra saktām, pakavsaktām, cilpveida važturiem, nažu makstīm un citām rotām. Bizantijas augu stila izplatību Karēlijā parasti skaidro ar ciešu saistību ar Novgorodas mākslu (Кочуркина 1982, 98, 99).

- 6) Bruņrupuču saktu parādīšanās gan Daugavas krastos, gan Somijā acīmredzot notikusi aptuveni vienlaicīgi. To var skaidrot tādejādi, ka skandināvi pārstāja izgatavot un eksportēt šīs pieprasītās rotas. Lai to iztrūkumu aizpildītu, līdzīgas saktas sāka izgatavot uz vietas. Atšķirībā no lībiešiem, kuriem bruņrupuču saktas izzuda 13. gadsimta laikā, Karēlijā sievietes rotājās ar tām vēl pat 14. gadsimtā.

65. att. "Karēļu" bruņrupuču saktu stiprinājuma veidi (pēc: Ailio 1922, 9, kuva 1)

Tātad katrā no abiem reģioniem bruņrupuču saktas veidojušās neatkarīgi viena no otras. To sākotnējie iespaidi nāk no skandināvu rotām, bet vēlāk bruņrupuču saktas tālāk attīstījās uz vietas katrā reģionā. Abos reģionos bruņrupuču saktu izgatavošana un rotājuma motīvi veidojās atbilstoši vietējām tradīcijām, tāpēc tās savstarpēji būtiski atšķīrās.

7.3. VAŽĪNOTAS AR BRUŅRUPUČU SAKTĀM ZIEMEĻKURZEMĒ

Latvijas teritorijā, izņemot Daugavas lejteci, važiņrotas ar bruņrupuču saktām atrodamas vēl divos apgabalos, kas ir saistāmi ar Baltijas somu izplatības areālu. Tie ir Kurzemes ziemeļdaļa un Gaujas lejtece. Jāatzīmē, ka pašas senākās važiņrotas atrastas tieši Ziemeļkurzemē. Tomēr, tā kā šī teritorija arheoloģiski vēl ir maz pētīta, ir zināmi tikai trīs važiņrotu atradumi ar bruņrupuču saktām no Zlēku Priedniekiem, Stendes selekcijas stacijas (66. att.) un Zlēku Cirkales (32. tab.). Diemžēl visas minētas važiņrotas ir savrupatradumi.

Minētajās Ziemeļkurzemes važiņrotās ir izmantotas skandināvu bruņrupuču saktas, bet tajās redzami arī važturi, kas nav raksturīgi skandināvu krūšu rotām. Tā Zlēku Priedniekos un Stendes selekcijas stacijā atrastajās važiņrotās izmantoti no noplacinātās sloksnes izlocīti cilpveida važturi ar četrskaldņu galiem, kas uzskatāmi par paraugiem Daugavas lībiešu 2. tipa ovālajiem važturiem (32. tabulā šie važturi atzīmēti kā 2. tips bez norādes uz variantu). Savukārt Zlēku Cirkalē atrastajā važiņrotā iestrādāts liets ovāls važturis un, kaut gan tiešas paralēles tam Daugavas lejteces apgabalā nav zināmas, pēc formas to var klasificēt kā 2a₂ apakšvariantu.

Kā redzams, visi trīs atradumi atbilst važiņrotu 1.2 grupai (skat. §4.2.2.), kas Daugavas lībiešu arheoloģiskajā materiālā pārstāv vissenākās rotas. Jāuzsver, ka Zlēku Priednieku un Stendes selekcijas stacijas važiņrotās ne tikai važturi, bet arī skandināvu bruņrupuču saktas ir senākas par Daugavas lejteces važiņrotu eksemplāriem. Ziemeļkurzemes minētās saktas pieder pie P51 tipa agrā B1 un D varianta, kas tipoloģiski ir senāki par Daugavas lejteces saktām (Jansson 1992, 68). Bez tam Daugavas lejteces važiņrotā saktas parasti nav pilnīgi vienādas un līdz ar to tās nevar uzskatīt par izgatavošanas laikā sakomplektēto pāri. Turpretī abās Ziemeļkurzemes važiņrotās bruņrupuču saktas ir vienādas – tātad tās ir sākotnējais pāris un nav vēlāk labotas – līdz ar to tās var datēt ar 10. gadsimta pirmo pusi. Savukārt Zlēku Cirkalē atrastā važiņrota, spriežot pēc P55:1 varianta bruņrupuču saktām un 2a₂ apakšvarianta cilpveida važtura, ir attiecināma uz 10. gadsimta otro pusi.

Tālāk jāpievēršas Zlēku Cirkales atradumu komplektam, kurā ir ne tikai važiņrota, bet arī vīta kaklariņķa fragmenti ar cilpveida galiem un četras masīvas lietas aprocēs. Tās pēc formas un ornamenta nedaudz atšķiras no līdzīgām rotām Daugavas lejtecē, jo trim aprocēm ir segmentveida griezums bez iedobuma

66. att. Krūšu važiņrota un aproce no Stendes selekcijas stacijas (TNNM 7403)

iekšpusē (RDM III 153, 155, 156) un tikai ceturtās aproces (RDM III 154) forma ir tāda pati kā Daugavas lībiešu rotām. Divu aproču virsmu rotā lielo līkloču ornamenti (RDM III 153, 154), pārējām – pinuma raksts (RDM III 155, 156). Masīvās segmentveida griezuma aproces ar līkloču ornamentu atrastas arī Zlēku Priedniekos (A 9174: 3) un Stendes selekcijas stacijā (TNMM 7439). Minētas aproces pēc virsmas sadalošo profilējumu izvietojuma un ornamenta izvietojuma principa ir ļoti tuvas Daugavas lībiešu 1. un 2. tipa masīvajām lietajām aprocēm, bet ir tipoloģiski senākas un tuvākas skandināvu paraugiem.

Tā kā arī atsevišķas Ziemeļkurzemē savrupatrastās saktas pārstāv skandināvu tipus un datējamās ar 10. gadsimtu, bet tikai viena vienīga Kandavas pilskalnā atrastā sakta (A 4609) ir lībiešu 2c₁ apakšvarianta rota, var secināt, ka Latvijas teritorijā senākās krūšu važiņrotas ar bruņrupuču saktām un 2. tipa važturiem parādījās tieši Ziemeļkurzemē ap 900. gadu. Savukārt kopš aptuveni 10. gadsimta vidus līdzīgas rotas zināmas arī Daugavas lejtecē pirmo pārceļotāju apbedījumu inventāros. Toties Ziemeļkurzemē šādas važiņrotas izzuda. Savukārt Kandavas pilskalnā atrasto saktu var uzskatīt par liecinieci dzīviem sakariem ar Vidzemi. Līdz ar to Abavas un Ventas lejteces važiņrotu agrākais datējums ir svarīga liecība par Ziemeļkurzemes iedzīvotāju pārceļošanu uz Daugavas krastiem 10. gadsimta vidū.

32. tabula

ZIEMEĻKURZEMES VAŽIŅROTAS AR BRUŅRUPUČU SAKTĀM

Nr p.k.	Atradumu vieta	Kapa nr.	Inventāra nr.	Saktu tips	Saktu variants	Važturu tips	Važturu variants	Kaklariņķi	Aproces	Vērtējums	Korelācija	Datējums
1	Zlēku Priednieki	s.a.	A 9174, 9291	P51	B1	2	–	–	1	5	1	p
2	Stendes selekcijas stacija	s.a.	TNMM 7403	P51	D	2	–	–	1	3	1	p
3	Zlēku Cirkale	s.a.	RDM III 152	P55	1	2	a2	A	4	3	1	1a

Inventāra nr.: TNMM – Talsu novada muzeja kolekcijas šifrs.

Datējums: p – pirms Daugavas lībiešu kultūras parādīšanās.

Citiem apzīmējumiem paskaidrojumus skatīt pie 1. tabulas.

7.4. VAŽĪŅROTAS AR BRUŅRUPUČU SAKTĀM GAUJAS LEJTECĒ

Rakstītie avoti liecina, ka vēlajā dzelzs laikmetā, neskaitot Daugavas lejteces apgabalu, otrs nozīmīgāks Vidzemes lībiešu apdzīvotības areāls atradās Gaujas lejtecē. Tur Krimuldas, Siguldas un Turaidas apkārtnē koncentrējas vairāki lībiešu uzkalniņu kapulauki, kuros iegūtas 14 krūšu važiņrotas ar bruņrupuču saktām (33. tab.: 1-11, 13, 15, 17) un vairākas atsevišķas važiņrotu sastāvdaļas. Šajā skaitā nav iekļautas divas važiņrotas no Turaidas Pūteļu kapulauka, kas nokļuvušas Vācijā E. Holberga kolekcijā, jo par tām trūkst tuvākas informācijas (Tõnison 1974, 70, Tab. VI; Apals 1986, 23). Daudz mazāk lībisko važiņrotu atrasts senās Idumejas teritorijā (ap mūsdienu Straupi), kur pēc Indriķa hronikas datiem lībieši dzīvoja kopā ar latgaļiem, vundu apmešanās vietā Cēsīs un Metsepolē (mūsdienu Limbažu raj.). Tomēr dažas lībiskas važiņrotas atrastas arī šajās teritorijās: viens trapecveida važturis ar ģeometrisku ornamentu un piekārtām sešām važiņām ar zvārguļiem zināms no Lielstraupes Pūricām (33. tab.: 6), divas fragmentārās važiņrotas ar bruņrupuču saktu un palmetes važturiem iegūtas līdzenajā kapulaukā pie Cēsu dzelzceļa stacijas (33. tab.: 12, 18), viena fragmentārā važiņrota, kurai trūkst bruņrupuču saktas, atrasta Limbažos (33. tab.: 14), atsevišķas bruņrupuču saktas un važturi zināmi Vainižu Zviedrukalnā (A 5933-5936, 10842: 1). Tuvākajos latgaļu kapulaukos važiņrotu sastāvdaļas atrastas tikai Drabešu Liepiņu kapulauka 95. ugunskapā (Apals, Apala 1973, 8, 9, 1. att.: 3) un Madonas Tirzās (RDM I 2665).

No visām važiņrotām septiņas ir savrupatradumi, pārējās iegūtas izrakumos. Tomēr pētījumi Gaujas lejtecē notikuši galvenokārt 19. gadsimtā, tāpēc nepilnīgā dokumentācija bieži vien neļauj gūt pilnīgu priekšstatu par apbedījumu paražām.

Īpaši jāatzīmē važiņrota no Lielstraupes Pūricas kapulauka 8. uzkalniņa, kas sastāv no 3e₁ apakšvarianta važtura ar sešām važiņām un piekārtiem zvārguļiem. Šāds važiņrotas sakārtojums ir līdzīgs 3.2.3.§ aplūkotajai važiņrotai ar segmentveida važturi no Aizkraukles kapulauka. Jādomā, ka arī minētajā rotā no Lielstraupes nebija bruņrupuču saktu, tāpēc tā, jādomā, kalpojusi par lentes vainaga bizi.

Salīdzinājumā ar Daugavas lejteci, Gaujas lībiešu kapulauku materiāls ir ne tikai skaitliski mazāks, bet arī hronoloģiski jaunāks, jo šeit trūkst važiņrotu ar skandināvu bruņrupuču saktām. Senākā važiņrota Gaujas lejtecē ir savrupatradums no kāda precīzi nezināma kapulauka Krimuldā (33. tab.: 1). No tās sastāva

saglabājusies viena 1. tipa lībiešu ragu bruņrupuču sakta ar pilnīgi gludu virsmu (67. att.). Par saktas piederību 1. tipam liecina vienīgi neizteikti izvirzījumi tajās vietās, kur agrākiem variantiem atrodas izvirzījumi - ragi. Šī bruņrupuču sakta ir stiprāk deģenerējusies par Daugavas lejteces 1c varianta ragu bruņrupuču saktām. Važiņrotā izmantoti īpatnēji važturi, kuros apvienotas 3c₂ apakšvarianta austiņas, bet apakšdaļas centrā vertikālo četrstūru vietā redzami trīsstūrī izvietoti apaļi atvērumi. Līdz ar to Krimuldā atrastās važiņrotas saktu var pieskaitīt 1d variantam, bet važturus - 3b₄/c₂ apakšvariantam.

67. att. Bruņrupuču sakta no Krimuldas
(RLB 561)

Gaujas lejtecē važiņrotas visbiežāk ir piestiprinātas pie 2d apakšvarianta bruņrupuču saktām un 3b₄, 3c₂ apakšvarianta važturiem (3.2 grupas važiņrotas). Zināmas arī atsevišķas važiņrotas ar reti sastopamām 3. un 4. tipa saktām un 3e₂, 3b₄ apakšvarianta važturiem. Ar daudz eksemplāriem pārstāvētas važiņrotas ar 5. tipa palmešu bruņrupuču saktām un 3c₃, 4. tipa važturiem (4. grupa).

Lai precizētu važiņrotu parādīšanās laiku Gaujas lejtecē, svarīgi apskatīt arī atsevišķi atrastās važiņrotu sastāvdaļas. Jāatzīmē, ka fragmenti no važiņām, atsevišķas bruņrupuču saktas un važturi sastopami arī Gaujas lejteces vīriešu apbedījumos (Tõnisson 1974, 120). Atsevišķi atrastās saktas un važturi atbilst važiņrotās iestrādātiem tipiem, vienīgi jāatzīmē daži 2c₁ apakšvarianta bruņrupuču saktu atradumi (Turaidas Pūteļi 25A 158-160), kas parasti iestrādāti 3. grupas

Apbedījumos, neskaitot važiņrotas, pie inventāra pieder arī ripas keramikas trauki. Bez tam no trim kapiem zināmi vītie kaklariņķi ar cilpu galiem un kaklariņķi ar pogas un cilpas galiem (33. tab.: 2, 3, 14). Trīs važiņrotas korelējas ar lībiskām dobām 3a₂, 3b₁ un 3d varianta aprocēm (33. tab.: 14, 3), trijās važiņrotās iestrādāti a₂, a₃, b₃ un d varianta iegarenie taisnstūrainie važiņu sadalītāji ar līkločveida augšējo un apakšējo malu (33. tab.: 3, 6, 14). Liekas, ka Gaujas lībiešiem važiņu sadalītāju, aproču un kaklariņķu izžušana notikusi vienā laikā ar līdzīgiem procesiem Daugavas lejtecē un attiecināma uz IIc posmu, t.i., 12. gs. vidū.

Tātad var secināt, ka važiņrotas ar bruņrupuču saktām Gaujas lejtecē parādījās IIb posma beigās – ne agrāk par 1100. gadu. Jāatzīmē, ka senāk literatūrā lībiešu kultūras sākums Gaujas lejtecē datēts ar 11. gadsimta otro pusi (Tõnisson 1974, 154). Tomēr disertācijā izstrādātā lībiešu važiņrotu hronoloģija dod iespēju izvirzīt jautājumu par Gaujas lībiešu materiāla datēšanas precizēšanas nepieciešamību.

Jāatzīst, ka līdzīgi Daugavas lejtecei, arī Gaujas materiāla datēšana ar monētām ir sarežģīta. Monētpiekariņi ir atrasti kopā ar važiņrotām ar bruņrupuču saktām četros gadījumos. Straupes Pūricas kapulauka 8. uzkalniņā atrasts 773./774. gadā kaltais arābu dirhēms (33. tab.: 16). Turaidas Pūteļu kapulauka 18. uzkalniņā (33. tab.: 2) atrastais dirhēms nav noteikts. Tā paša kapulauka 22.(23.) uzkalniņā (33. tab.: 3) atrasts nenoteikts arābu dirhēms, skandināvu izcelsmes atdarinājums Anglijas karaļa Etelreda II denāriem un Anglija karaļa Knuta 1017.-1023. gadā kaltais denārs. Kapulaukā pie Allažu Saknītēm un Atvasītēm 7. kapā atrasti Anglijas karaļa Etelreda II 991.-1017. gada denāri, Anglijas karaļa Knuta 1017.-1023. gadā kaltais denārs un trīs nenosākami vācu un angļu denāri.

Tātad, divos pirmos kapos monētas nevar izmantot kapu datēšanas precizēšana. Savukārt abu pēdējo apbedījumu jaunākās monētās attiecās uz monētu lielā pieplūduma sākumu 11. gadsimta otrajā ceturksnī. Kā parādīja Daugavas lejteces monētu atradumu analīze, šī maksimuma monētas izmantotas gan 11. gadsimta otrajā pusē, gan 12. gadsimtā. Arī Gaujas lejteces kapos starpība starp monētu kalšanas gadiem un kapu piedevu tipoloģisko datējumu ir viens gadsimts vai pat vairāk.

Gaujas un Daugavas lejteces materiāla salīdzinājums nepārprotami norāda, ka važiņrotu izgatavošana notikusi abos reģionos. Par to uzskatāmi liecina 1d, 3f, 4b₃ apakšvarianta bruņrupuču saktu, 3b₄/c₂ apakšvarianta važturu un a₃ apakšvarianta

važiņu sadalītāji, kas ir atrasti Gaujas lejtecē un Metsepolē, bet nav zināmi Daugavas krastos.

Vēl var atzīmēt Gaujas lejteces važiņrotās un lībiešu sieviešu rotu kompleksos vērojamo igauņu iespaidu. Tā abās važiņrotās no Bīriņu Čiekuru kapulauka 3. uzkalniņa ir iestrādāti četrstūrainie sadalītāji ar izvirzītām cilpiņām važiņu piestiprināšanai – tie ir identiski sadalītājiem no igauņu važiņrotām ar krustadatām ar šķērsi un savienotiem galiem. Savukārt Krimuldas Priedes kapulauka 14. uzkalniņā atrasta segmentveida griezuma aproce ar pinuma ornamentu (Tõnisson 1974, 51, 52, Abb. 11: 4) – 9. tipa 2. variants pēc M. Māgi klasifikācijas (Māgi-Lõugas 1995, 309, Joon. 25), kas ir tipiski Igaunijas cietzemes DA daļai. Savukārt kapulaukā pie Allažu Saknītēm un Atvasītēm 7. kapā atrastas divas sudraba lentveida aproces ar sašaurinātiem galiem un paplašinātu vidusdaļu. Uz vienas no tām redzams lībiešu kaltām dobām 3d varianta aprocēm raksturīgais ornaments, bet uz otrās – igauņu aprocēm parastais skujiņu ornaments. Iespējams, ka šādas aproces ir lībiešu un igauņu dobo aproču tālākās attīstības rezultāts. Tās ir visvairāk izplatītas Cēsu apkārtnē un Igaunijā (Tõnisson 1974, 129), bet Daugavas lejtecē ir zināmas vienīgi no Salaspils Lipšu kapulauka 77. kapa.

GAUJAS LĪBIEŠU VAŽINĒROTAS

Nr. p.k.	Atradumu vieta	Kapa nr.	Inv. nr.	Kapa veids	Postījumi	Saktas tips	Saktas variants	Vāžturu tips	Vāžturu variants	Sadalītāja	Kaklariņķi	Aproces	Keramika	Vērtējums	Korelācija	Datējums
1	Krimulda	s.a.	RLB 561			1 d	3	b4/c2	-	-	-	-	-	2	3	I Ib-c
2	Turaidas Pūteļi	18(18)	RDM I 476b	s	t	2 d	-	-	-	-	-	-	R	1	3	I Ic
3	Turaidas Pūteļi	22(23)	RDM I 485b	s	t	2 d	3	c2	-	B	-	-	-	4	1	I Ic
4	Krimuldas Tāleni	1(XIII)	AI 1161: 68	s	n	2 d	3	b4	b3	A	3b1	R	1	1	1	I Ic
5	Krimuldas Priedes	14(XXV)	AI 1222	s	n	3 f	3	e2	-	-	C	R	1	1	1	I Ic
6	Krimulda	s.a.	RLB 560			4 b3	3	b4	d	-	-	-	-	2	3	I Ic
7	Allažu Saknītes un Atvasītes	7(III)	AI 1951: 1	s	n	5 a1	3	c2 vai 3	-	-	C	*	1	1	1	IIIa
8	Bīriņu Čiekuri	3.u./Rk.	VI 86: 10, 27	u	n	5 b1	4	a2	I	C	-	-	-	1	1	IIIb
9	Bīriņu Čiekuri	3.u./Ak.	VI 86: 18	u	n	5 b1	4	a2	I	*	3d	R	1	1	1	IIIb
10	Krimulda	20(I)	AI 1973: 1	s		5 b1?	4	a1	-	-	-	1	2	1	1	IIIb
11	Turaidas Pūteļi	10(4)	RDM I 474a	u	n	5 a3	-	-	-	-	-	-	-	1	4	IIIb
12	Cēsu dzelzceļa stacija	s.a.	AI 1977			5 a4	4	a1	-	-	-	-	-	5	2	IIIb
13	Siguldas Sakšukalns	s.a.	BM52.3-29.45	s		5 ?	4	?	-	-	-	-	-	3	6	IIIb
14	Limbaži	s.a.	RDM I 1445			-	-	3	c2	a2; a3	AB	3a2	-	5	1	I Ib
15	Krimulda	s.a.	RDM I 2196			-	-	3	c2	-	-	-	-	5	4	I Ib-c
16	Lielstraupes Pūricas	VIII	AI 1935			-	-	3	e1	-	-	-	-	5	5?	
17	Krimuldas Priedes	XXVII	AI 1225	s	t?	-	-	3	e2?	-	-	-	-	4	6	I Ic
18	Cēsu dzelzceļa stacija	s.a.	AI 1977: 2			-	-	4	a1	-	-	-	-	5	4	IIIa

Kapa nr. : ar romiešu cipariem apzīmēti kapu numuri pēc RK., u - uzkalniņš, Rk - rietumu kaps, Ak - austrumu kaps.

Citiem apzīmējumiem paskaidrojumus skatīt pie 1. tabulas.

7.5. VAŽIŅROTAS UN ETNISKĀ VIDE DAUGAVAS LEJTECĒ VĒLAJĀ DZELZS LAIKMETĀ

Sieviešu rotas un apģērbs senatnē bija ļoti konservatīvs un atspoguļoja dažādu tautu etniskās atšķirības. Tā kā vairākām Austrumbaltijas tautām vēlajā dzelzs laikmetā ļoti svarīgas bijušas tieši važiņrotas, tad to analīze palīdz novērtēt etnisko situāciju Daugavas lejtecē.

Daugavas lejteces arheoloģisko pieminekļu pētījumos ir atsegts vairāk nekā 1250 kapu, no kuriem 348 ir sieviešu apbedījumi. Gan sieviešu, gan atsevišķos meiteņu kapos atrastas 136 važiņrotas ar bruņrupuču saktām. Pārējos sieviešu apbedījumos visbiežāk sastopamas važiņrotas ar dažāda veida rotadatām. Literatūrā sastop atziņu, ka līdzās važiņrotām ar bruņrupuču saktām arī važiņrotas ar rotadatām ir raksturīga Daugavas lībiešu sieviešu rota (Zariņa 1988, 44). Tomēr, jāņem vērā, ka apbedījumos ar rotadatām nav sastopami nedz lībiešiem raksturīgie važturi, nedz sadalītāji un arī pārējās rotas parasti ir netipiskas šim reģionam. Līdz ar to var droši apgalvot, ka kapos ar važiņrotām ar rotadatām ir apbedītas kaimiņtautu pārstāves – zemgalietes, vendietes vai igaunietes.

Tagad tuvāk apskatīsim kapus ar Daugavas lībiešu sievietēm neraksturīgiem rotu komplektiem, kas ļaus noteikt etnisko situāciju Daugavas lejteces reģionā vēlajā dzelzs laikmetā un labāk izprast Vidzemes lībiešu tautas veidošanās procesa un eksistēšanas etnisko vidi.

7.5.1. ZEMGAĻU SIEVIEŠU APBEDĪJUMI DAUGAVAS LEJTECĒ

Vidēja dzelzs laikmeta sākumā Daugavas lejteces apgabals ietilpst tā saucamo Vidzemes zemgaļu izplatības areālā (Ciglis 2004, 42). Spriežot pēc rakstītiem avotiem, arī vēlajā dzelzs laikmetā Daugavas lejtece atradās zemgaļu interešu sfērā, par ko liecina viņu karadarbība 13. gs. šajā reģionā (IH, I:6, VI:5). Balstoties uz rakstītajām liecībām, Daugavas lejteces kreiso krastu ar Daugmales pilskalnā lokalizēto Zemgales ostu literatūrā dažkārt piedēvē zemgaļiem (Balodis 1938, 145, 146). Savukārt arheoloģiskie izrakumi nedaudzajos vēlā dzelzs laikmeta pieminekļos norāda uz šīs teritorijas piederību lībiešiem. Tomēr zemgaļu iespaids Daugavas lībiešiem ir jūtams. Tieši no zemgaļiem lībiešu sieviešu rotu kompleksos ir patapināti kaklariņķi ar pogas un cilpas galiem. Tomēr visspilgtāk par zemgaļu

iesaistīšanos Daugavas lejtecē notiekošajos procesos liecina sieviešu apbedījumi ar zemgaļiem raksturīgiem rotu kompleksiem.

Viens no nozīmīgākajiem rotu veidiem zemgaļu materiālajā kultūrā ir važiņrotas ar krustadatām. Šo rotadatu forma radās jau agrajā dzelzs laikmetā un tieši Zemgalē var vērot tās attīstību līdz pat 13. gadsimtam. Zemgalties rotadatas nesāja pāros pa vienai uz katra pleca, savā starpā savienojot tās ar važiņām un važturiem. 10.-11. gadsimtā Zemgalē izveidojās neliela izmēra **krustadatas ar plakanu galvu un koncentriskiem apļiem galos**, kuru galvu platums bija 35-60 mm (Vaškevičiūtē 2004 74, 75; Vaska 2004, 132). Daugavas lejtecē kapulauku sistemātisko izrakumu laikā ir atrastas deviņas šādas zemgaļu rotas (34. tab.: 2-6, 8-11).

Daugavas lejtecē važiņrotās ar krustadatām ar plakanu galvu un koncentriskiem apļiem galos izmantoti divu veidu važturi. Divos kapos (34. tab.: 3, 11) pie krustadatām piekārti segmentveida važturi ar trim uz apakšu izstieptiem izvirzījumiem, kuru aizmugurē važiņu piestiprināšanai izveidotas cilpas. Šādi važturi bija plaši izplatīti zemgaļiem un žemaišiem 8-11. gadsimtā (Vaškevičiūtē 2004, 76, 77). Vēl divās važiņrotās (34. tab.: 10, 11) izmantoti cilpveida stieples važturi, kas Zemgalē ir diezgan reti. Tie biežāk sastopami Kurzemē un datējami ar 10.-12. gadsimtu (Vaškevičiūtē 2004, 77). Piecās važiņrotās (34. tab.: 4, 8-11) rotadatu vai važturu savienošanai izmantotas stienīšu važiņas, kas sastāv no dzelzs locekļiņiem, kas aptīti ar bronzas stiepli. Līdzīgas važiņas Daugavas lībiešu rotās ar bruņrupuču saktām izmantotas vienīgi naža maksts vai piekariņu piekārtšanai, bet važturus un saktas vienmēr savieno divriņķu važiņas. Vēl var atzīmēt, ka divos kapos ar važiņrotām ar krustadatām ar plakanu galvu un koncentriskiem apļiem galos (34. tab.: 8, 9) atrasti zemgaļu kaklariņķi ar krukļu galiem.

12.-13. gadsimtā zemgaļu sieviešu apbedījumos parādās **važiņrotas ar dzelzs rotadatām ar apaļām galvām un dzelzs krustadatām ar šķeltiem galiem** (Vasiliauskas 2001, 344). No Daugavas lejteces apbedījumiem ar minētajām rotadatām ar zemgalties var saistīt piecus kapos, kuros ir dzelzs krustadatas ar šķeltiem galiem (34. tab.: 14-18) un trīs kapos (31. zim.), kuros ir dzelzs rotadatas ar apaļām galvām (34. tab.: 19, 21, 22). Šo kapu važiņrotās nav izmantoti važturi un tās sastāv vienīgi no rotadatām un vienas divriņķu važiņas. Līdzīgi lielākajai daļai tā paša laika Daugavas lībiešu apbedījumiem arī minēto kapu inventārs nav bagāts, jo tajos trūkst kaklariņķu un aproču.

Šeit gan jāatzīmē, ka Zemgalē 12.-13. gadsimta zemgaļu apbedījumi ir zināmi nelielā skaitā (Vasiliauskas 2001, 344). Līdz ar to vairāki jautājumi vēl nav skaidri. Kas attiecas uz dzelzs krustadātām ar šķeltiem galiem, ir zināmas līdzīgas formas saktas, kas ir izplatītas arī Kurzemē (Svarāne 2004; Brīvkalne 1974, 134). Savukārt dzelzs rotadatas ar apaļām galvām Daugavas lejtecē ir atrastas lielākā skaitā (9 eksemplāri) nekā pašā Zemgalē, kur tādas ir tikai 4 vai 6. Rotadatu pāris atrasts E. Šnores izrakumos vendu kapulaukā pie Cēsu dzelzceļa stacijas (LA, 200, 123. att.: 3), viena rotadata ir zināma arī Ziemeļkurzemē no Sabiles pilskalna priekšpils (Mugurēvičs 2001, 67, Abb. 4). Tā kā dzelzs rotadatas ar apaļām galvām 12.-13. gadsimtā bija raksturīgas arī senajiem votiem (Рябинина 1990, 60, 61, рис. 2:5, 3), minētās rotadatas un attiecīgos apbedījumus nevar viennozīmīgi pieskaitīt zemgaļiem.

Ar zināmu piesardzību pie zemgaļu apbedījumiem var pieskaitīt divus 10. gadsimta otrās puses kapus **ar krūšu važiņrotām ar iegarenām plākšņu saktām ar viļņotu ārmalu un astoņu caurumu ažūrāciju** (34. tab.: 23, 24). Doles Vampeniešu I kapulauka 154. kapā (32. zim.) saktas ir savienotas ar trijām divriņķu važiņām, savukārt Salaspils Laukskolas kapulauka 230. meitenes kapā (33. zim.) pie saktām ir piestiprināti zemgaļu segmentveida važturi ar trim izvirzījumiem. Kaut gan minēto važiņrotu izcelsme ir saistīta ar Zemgali (LA, 216), tomēr pārējā kapu inventārā ir paralēles ar lībiešu, latgaļu un pat somu materiālu.

Doles Raušu kapulauka 160. meitenes kapā atrasts dzelzs krustadatas(?) fragments un **trīsstūrainis plakans važturis** ar platējuma paliekām priekšpusē un cilpām važiņu piekāršanai otrajā pusē (34. tab.: 12). Šādi važturi parādās zemgaļu važiņrotu sastāvā 12. gadsimta otrajā pusē – 13. gadsimtā (Vasiliauskas 2001, 344, 345).

Doles Raušu kapulauka 123. kapā ir konstatētas **lociņveida važiņrotas** paliekas (34. tab.: 25) – iegarens bronzas lociņa važturis ar nedaudz paplašinātiem galiem, kuros bija ievērtas divas dzelzs divrindu važiņas. Šādai važiņrotai nebija funkcionālas nozīmes, jo ar to nevarēja saspraust apģērbu. Lociņa važturis tika uzlikts uz kakla un važiņas brīvi nokarājās uz krūtīm. Lociņveida važiņrotas parādās bagātākajos 10.-12. gadsimta latgaļu sieviešu apbedījumos (Radiņš 1999, 73, 75). Vēlāk līdzīgas rotas zināmas Zemgalē (LA, 56. tab.: 1) un ir lietošanā līdz pat 14. gadsimtam (Ciglis, Gričuvienē etc. 2005, 183).

Sarežģīti etniski interpretēt Aizkraukles kapulauka 2. kapu no N. Purpēteres izrakumiem, kurā ir atrastas važiņrotas paliekas – **rozetadatu** un divrindu važiņa (34. tab.: 1). Šādas rotadatas ir retas (Jākobsons 1999, 56), datējamās ar 11. gadsimtu un izplatītas Zemgalē (LA, 216). Lībiešu zemēs ir atrastas vienīgi piekariņu veidā izmantotās rozetadatu galvas. Starp pārējām Aizkraukles traucētā kapa piedevām atzīmējams dzelzs rauknis un latgaļu doba aproce ar paplašinātiem galiem un pinuma ornamentu. Šādas aproces pārsvarā izplatītas latgaļu apdzīvotās teritorijas austrumdaļā 9.-10. gadsimtā (Šnore 1987a, 22) un Augšzemē (Balode, Ciglis, Ziņģīte, Žeiere 2005, 79). Tātad šo apbedījumu var raksturot kā kapu ar jauktu zemgaliski-sēlisku inventāru.

Apbedījumi ar zemgaļiem raksturīgām važiņrotām pārsvarā ir skeletkapi, kas ir vienīgais apbedīšanas veids Zemgalē līdz 12. gadsimtenim (LA, 211; Vasiliauskas 2001, 349). Daugavas lejtecē ar 10.-11. gadsimtu datējamais vienīgais ugunskauss ar krustadatu ar plakānu galvu un koncentriskiem apļiem galos ir Doles Vampeniešu I kapulauka 95. kapa. Šajā gadījumā kremācija norāda vai nu uz mirušās etnisko piederību vendiem, vai ir vērtējama kā lībiešu iespaids rezultāts. Jāatzīmē, ka lielā daļa no apskatāmajiem zemgaļu apbedījumiem ir lībiešu kultūras ietekmēti. Tajos atrasti Daugavas lejtecē plaši izplatītie vītie kaklariņki ar cilpu galiem, naži bagāti ornamentētās un ar bronzu apkaltās makstīs, stikla kreļļu kaklarotas un piekariņi. Jāatzīmē, ka, sākot ar 12. gadsimta beigām, lībiešu iespaids strauji palielinājās arī pašā Zemgalē, kas visspilgtāk izpaudās lībisko zoomorfo piekariņu izplatībā.

7.5.2. SĀMSALIEŠU SIEVIEŠU APBEDĪJUMI DAUGAVAS LEJTECĒ

Latvijas arheoloģiskajā literatūrā pēdējos gados parādījusies hipotēze par Sāmsalas iedzīvotāju aktīvu lomu Vidzemes lībiešu etnoģenēzē (Graudonis 2003, 1. daļa, 23; Ciglis 2002, 8, 9). Tomēr, ja salīdzinām abām kultūrām piederīgo sieviešu kapu inventārus, tad Daugavas lībietēm raksturīgās rotas nevar atvasināt no Sāmsalas. Drīzāk šīs salas iedzīvotāji, vadoties no savām tradīcijām, laika gaitā pārņēma un pārveidoja vairākas lībiskas senlietas. Kā piemēru var minēt dobās aproces ar sašaurinātiem galiem un ar bronzu apkaltas ornamentētas nažu makstis ar paplašinātu augšdaļu. Tos Igaunijas arheoloģiskajā literatūrā dēvē par lībiešu tipiem (Selirand 1974, 223; Māgi 2005, 195, 200), bet šādiem atradumiem no Sāmsalas piemīt dažas no lībiešu eksemplāriem atšķirīgas pazīmes. Spēcīgs

Sāmsalas iedzīvotāju kultūras iespaids kopš 11. gadsimta iezīmējās Ziemeļkurzemē, kur izplatījās un attīstījās Sāmsalas tipa rotadatas.

Savukārt, ja Daugavas lībiešu materiālajā kultūrā grūti saskatīt impulsus no Sāmsalas, tad starp Daugavas lejtecē atsegtajiem sieviešu apbedījumiem tomēr var atrast atsevišķus kapus, kuros apglabātos indivīdus var identificēt ar sāmsalietēm. Tāpēc sāmsaliešu klātbūtne Daugavas lejtecē nav noliedzama un šīs salas iedzīvotāji noteikti piedalījušies Vidzemes lībiešu genofonda veidošanā.

Šajā sakarā jāmin piecas **važiņrotas ar trīsstūradatām ar rozeti vairoga centrā un puslodītēm galos** (34. tab.: 28-31). Šo rotadatu galvenais izplatības areāls ir Igaunijas cietzemes rietumdaļa, kur atrasti 28 eksemplāri, un Sāmsala (17 eksemplāri). Savukārt Daugavas lejtecē atrastas 12 šādas rotadatas. Attālākās zemēs to skaits ir daudz mazāks: četras - Zviedrijas cietzemē, no tām divas fragmentārās sudraba trīsstūradatas ietilpst Skenes Baldringā (Skåne Baldringe) atrastā depoziāta sastāvā, viena – Gotlandē, viena – Treleborgā (Trelleborg) Dānijā, viena – Mežotnes pilskalna senpilsētā, viena – Baltkrievijā (Māgi 1997, 62; Археология 1993, 237).

Daugavas lejtecē važiņrotās ar trīsstūradatām ar rozeti ietilpst rotadatu pāris un viena divriņķu važiņa. Kapu komplektos ar tām kopā atrastas kaklarotas no stikla krellēm, pirkstu gredzeni, dzelzs īlens, naži apkaltās makstīs. Šo kapu etniskās piederības noskaidrošanai īpaši svarīgas ir Salaspils Laukskolas kapulauka 39. (34. zim.) un 299. kapā atrastās segmentveida griezuma aproces ar paplašinātiem galiem – 2. tips II:4:3 apakšvariants pēc M. Māgi klasifikācijas (Māgi-Lōugas 1995, 290, Joon. 9), kas ir izplatītas Igaunijas cietzemes rietumdaļā un īpaši Sāmsalā.

Ņemot vērā kapu piedevu raksturu un rotadatu izplatību, var secināt, ka apskatītajos Daugavas lejteces apbedījumos ar krūšu važiņrotām ar trīsstūradatām ar rozeti vairoga centrā un puslodītēm galos apbedītas sāmsalietes vai atnācējas no Igaunijas cietzemes rietumdaļas. Novērtējot apbedīšanas tradīcijas, var secināt, ka ieceļotāji no Sāmsalas glabāja mirušos lībiešu kapulaukos pēc vietējām tradīcijām, bet saglabājot sāmsalietēm raksturīgo tērpu.

Sarežģītāk ir noteikt etnisko piederību apbedījumiem **ar važiņrotām ar Sāmsalas tipa trīsstūradatām**. Šī tipa rotadatas cēlušās no iepriekš apskatītajām trīsstūradatām ar rozeti vairoga centrā un, kā norāda pats šī tipa rotadatu nosaukums, to galvenais izplatības areāls bija Sāmsala, kur ir zināmi vairāk nekā 49 šo rotadatu atradumi. Vēl 14 rotadatas atrastas Igaunijas cietzemes rietumdaļā, 13 –

Daugavas lejtecē, 10 – Ziemeļkurzemē, 3 – Gotlandē, viena –Dānijā (Māgi 1997, 64). Latvijas teritorijā, izņemot Daugavas lejteci un Ziemeļkurzemi, Sāmsalas tipa rotadatas vēl ir atrastas vendu kapulaukā Cēsīs (2) un Dobeles Šķerstainos (1) Zemgalē.

Daugavas lejtecē iegūtie kapu inventāri ar važiņrotām un Sāmsalas tipa rotadatām arī būtiski atšķiras no lībiešu sieviešu kapu piedevām. Važiņrotās dažkārt izmantoti Sāmsalas tipa segmentveida važturi, bet starp pārējām piedevām atzīmējamas pakavsaktas ar atrotītiem galiem, spirālaproces, kaklarotas no bronzas stieples ar uz tās uzvērtām stikla un bronzas krellēm (34. tab.: 32-36).

Jāatzīmē, ka minētās kapu piedevas atšķiras ne tikai no Daugavas lībiešu sieviešu rotu kompleksiem, bet arī no Sāmsalas kapulauku atradumiem. Vienīgais apbedījums Daugavas lejtecē, kuru var diezgan droši traktēt kā sāmsalietes apbedījumu, ir Salaspils Laukskolas kapulauka 483. kaps (34. tab.: 36; 37. zim.), kur važiņrotā pie Sāmsalas tipa trīsstūradatām ir piestiprināti Sāmsalas tipa važturi, kurus savieno divas divriņķu važiņas no 3 mm biezās stieples un diametrā 17 mm lieliem riņķīšiem. Šādas važiņas Daugavas lejtecē netika izmantotas, bet ir parastas Sāmsalā. Atzīmējams arī 45 dzelzs laivu kniežu atradums šajā apbedījumā, kas ir vērtējams kā simboliska laivas daļas līdzdošana mirušai. Šāda paraža ir izplatīta Sāmsalā (Māgi 2002, 114).

Kā sāmsaliešu sieviešu apbedījumi jāvērtē arī Doles Vampeniešu I kapulauka 82. kaps un Lielvārdes pārceltuves 37. ugunskaps (38. zim.) **ar važiņrotām no Sāmsalas tipa važturiem** (34. tab.: 37, 38). Abos apbedījumos atrastas pakavsaktas ar magoņgalvām. Lielvārdes pārceltuves kapulaukā apbedījuma inventāra sastāvā ietilpa arī vīts kaklariņķis ar cilpu galiem, dzelzs rauknis un adata.

7.5.3. VENDU SIEVIEŠU APBEDĪJUMI DAUGAVAS LEJTECĒ

Pēc Indriķa hronikas ziņām, kuršu padzītie vendi atstāja Ventas krastus un pārcēlās uz Rīgas apkārtni, tad uz Cēsīm (IH, X:14), kuru vāciskais nosaukums *Wenden* apstiprina šo ziņu. Arī arheoloģiskie izrakumi pilskalnā Cēsu Riekstukalnā (Apals 1998) un kapulaukā pie Cēsu dzelzceļa stacijas (Kiwull 1911; Spirģis 2004b) apliecina kādas nelielas Baltijas somu iedzīvotāju grupas apmešanos šeit, pie kam tuvākās paralēles vendu kapu kompleksi rodamas Ziemeļkurzemes materiālā (Šturms 1936; Мугуревич 19706). Vendu pārceļošanas pēdas konstatētas arī Rīgas

(Pāvele 1959; Pāvele 1959; Celmiņš 2002) un Daugavas lejteces materiālā (Zariņa 1999).

Vendu sieviešu apbedījumu tērpa rotu kompleksu raksturo savdabīgs inventārs, kura sastāvā bieži atrod dažādas lībiešu, kuršu, sāmsaliešu un zemgaļu rotas. Sieviešu kapos parasti važiņrotās ietilpst rotadatas, segmentveida važturi un tikai vendiem un sāmsaliešiem raksturīgi trīsstūrains ažiūri važiņu sadalītāji ar maģiskām zīmēm, kas izvietotas važiņrotas apakšdaļā. Bez tam vendu sievietes valkāja spirālaproces, pakavsaktas ar magoņgalvām un atrotītiem galiem, lībiešiem raksturīgos vītos kaklariņķus ar cilpu galiem un kaklariņķus ar pogas un cilpas galiem, tikai kuršiem zināmās kaklarotas, ko veidoja uz tievas stieples uzvērtas bronzas un stikla krelles, kā arī nažus apkaltās makstīs.

Pie vendu sieviešu apbedījumiem pieskaitāma lielākā daļa no Daugavas lejtecē atsegtiem apbedījumiem ar 11.-12. gadsimta **Sāmsalas tipa rotadatām** (34. tab.: 32-35; 35. zim.). Šos apbedījumus nevar uzskatīt par sāmsaliešu kapiem, jo pārējās piedevas nav cēlušās no Sāmsalas, nav tā saucamo Sāmsalas tipa važturu un aproču, nav arī Sāmsalā parasto trīskārši savienoto kaklariņķu ar segmentveida griezuma loku ar piekļautiem galiem. Daugavas lejtecē atsegtajiem apbedījumu inventāriem ar važiņrotām, kurās ir Sāmsalas tipa rotadatas, ir tiešas paralēles Ziemeļkurzemes materiālā. Tur, sākot ar 11. gadsimtu, pēc važiņrotu ar skandināvu bruņrupuču saktu izzušanas plaši izplatījās važiņrotas ar Sāmsalas tipa rotadatām. Sāmsalas tipa trīsstūradatas atrastas arī vendu kapulaukā pie Cēsu dzelzceļa stacijas. Bez tam gan Ziemeļkurzemē, gan Daugavas lejtecē važiņrotas ar Sāmsalas tipa rotadatām atrastas skeletkapos. Turpretī Sāmsalā skeletapbedījumi sāka izplatīties tikai 12. gadsimta pašās beigās, kad bija izzudis minētais rotadatu tips (Māgi 2002, 125-132).

Kā lokālu – tikai Kurzemē un Daugavas lejtecē pazīstamu – Sāmsalas tipa rotadatu variantu var atzīmēt nelielās **trīsstūradatas ar proporcionāli lielām sirdsveida pogām galos**. Važiņrota ar divām šādām rotadatām atrasta Salaspils Laukskolas kapulauka 287. kapā (34. tab.: 27; 36. zim.), kur bija arī ar stiepli savstarpēji savienoti vītie kaklariņķi ar cilpu galiem, stikla kreļļu kaklarota un dzelzs nazis ornamentētā makstī. Kurzemē viena šāda rotadata atrasta Kuldīgas Celmiņu depoītā (Urtāns 1977, 197, 101. att.: 12). Bet, spriežot pēc tā, ka vēl viens šī varianta rotadatu pāris kā papildus piedeva atrasts Salaspils Laukskolas 141. kapā

(41. zim.) ar vaidu važiņrotu ar Nurmuižas tipa rotadatām (34. tab.: 45), apskatāmās trīsstūradatas var saistīt ar vendiem un datēt ar 11. gadsimta sākumu.

Tipoloģiski Sāmsalas tipa rotadatām tuvas ir **Nurmuižas tipa rotadatas** ar ažuņu vairogu (38., 41. zim.), kas 11.-12. gadsimtā ir Ziemeļkurzemes lībiešiem vai vendiem raksturīga rota. To formu iespaidojušas skandināvu rotadatas ar Borres-Jellingas stilā veidotām dzīvnieku galvām, kas pazīstamas pēc Gotlandes Smisas (Smis) depožita (Jansson 1995, 85, 86, fig. 2, 3) un J. Romānova izrakumiem Ludzas Odukalna kapulauka 22. kapa (Спицин 1893, рис. 36). Ziemeļkurzemē ir atrastas astoņas Nurmuižas tipa rotadatas, Daugavas lejtecē – 15 rotadatas, viena – Turaidas pilī (Graudonis 2003, 2. daļa, 5. tab.: 15). Ārpus Latvijas teritorijas pa vienai rotadatai atrasts Gotlandē un Somijas cietzemes dienvidrietumu daļā (Jansson 1995, 90). Vēl divas šī tipa rotadatas no Sāmsalas atšķīrās no citiem šī tipa eksemplāriem ar īpatnēju koncentriskā apļa ornamentu vairoga centrā (Māgi 2002, 80, pl. 9: 4) un pārstāv Sāmsalas lokālo variantu.

Daugavas lejtecē ir atrastas septiņas važiņrotas ar Nurmuižas tipa rotadatām (34. tab.: 39-45). Trijās no tām (34. tab.: 40, 44, 45) izmantoti segmentveida važturi ar iekalto saulīšu ornamentu un 4-6 cilpiņām važiņu piekāršanai. Tie ir tipiski Ziemeļkurzemē un Sāmsalā. Īpaši atzīmējamas divas važiņrotas (34. tab.: 42, 45) ar trīsstūrainiem ažuņiem važiņu sadalītājiem ar maģiskām zīmēm, kas izvietotas važiņrotas apakšdaļā (41. zim.).

Ziemeļkurzemes lībieši vai vendi savās važiņrotās, neskaitot tikai viņiem raksturīgās Nurmuižas tipa un Sāmsalas tipa rotadatas, izmantojuši arī kuršu un zemgaļu rotadatas. Daugavas lejtecē ir zināmi divi apbedījumi no Lielvārdes pārceltuves un Salaspils Laukskolas kapulauka, kuros atrastas **lielās krustadatas** (34. tab.: 46, 47). Krustadata no Salaspils Laukskolas 293. ugunskaipa ir fragmentāra, galvas platums ir ap 88 mm, galu ripu diametrs – 29 mm. Virsmas platējums nav saglabājies, bet caurumi galu ripu centros un rotadatas vidū ar tajos ievietoto kniežu paliekām liecina, ka krustadatas rotājuši piekniedētie konusi. No važiņrotas važturiem saglabājusies vienīgi plakanā segmentveida važtura augšējā ripa ar cilpu otrā pusē. Vēl kapā atrasti fragmenti no vītā kaklariņķa ar cilpu galiem, kaklariņķa ar pogas un kāša galiem, rombveida griezuma loka vidusdaļu un tordējuma imitāciju galos, spirālaproces, kas datē apbedījumu ar 10. gadsimta otro pusi – 11. gadsimta sākumu.

Arī Lielvārdes pārceltuves 38. kapā atrastajām krustadatām virsmas platējums ir nokritis. To platums ir 87 mm, galu ripu diametrs – 26 mm. Šo rotadatu īpatnība ir stūraini izvirzījumi pie galu ripām. Savukārt paralēles važiņrotā izmantotiem ažūriem segmentveida važturiem ar diviem pusmēnēstiņiem zināmas vendu kapulaukā pie Cēsu dzelzceļa stacijas (Kiwull 1911, Taf. 2). Ņemot vērā, ka arī trīsstūrainis ažūrs sadalītājs ir tipiska vendu rotaslieta, šo važiņrotu droši var saistīt ar vendiem. Arī pārējās kapa piedevas – vītie kaklariņķi ar cilpu galiem, kaklariņķis ar pogas un kāša galiem un paplašinātu, segmentveida loka vidusdaļu ar šķērsvītrām un saulītēm, kaklarotas, ko veido uz bronzas stieples uzvērtas stikla krelles, pakavsaktas ar atrotītiem galiem un dzelzs nazis lielā apkaltā makstī – apstiprina to piederību vendiem.

Doles Vampeniešu II kapulauka 29. kapā un Salaspils Laukskolas kapulauka 191. kapā (43. zim.) konstatētas **važiņrotas ar krustadatām ar alvas un sudraba platējumu un piekniedētiem konusveida izciļņiem centrā un galu ripās** (34. tab.: 51, 52). Minētās adatas ir tipiskas kuršiem. To senākie eksemplāri ir zināmi jau kopš 8. gadsimta, bet tās izmantotas līdz pat 13. gadsimtam (Bliujienē 1999, 149; Smiltiece, Vijups 1998, 109). No kuršu zemēm šādas adatas ieviesušās Zemgalē (Vaska 2004, 135) un parādījušās arī pie vendiem (Kiwull 1911, Taf. 1; Šulca 1997, 7; Ciglis, Zirne, Žeiere 2001, 32, 19. att.).

Salaspils Laukskolas kapulauka 191. kaps (43. zim.) īpaši izceļas ar savām bagātajām piedevām. Izņemot krūšu važiņrotu, kas sastāvējusi no divām krustadatām, diviem segmentveida važturiem, trīsstūrainā važiņu sadalītāja, vienas divrindu važiņas un važturim piekārtā naža greznā bronzas makstī, kapa inventārā ietilpa viens kaklariņķis ar cilpas un kāša galiem, kura loks veidots no dubulti saliektas un savītas stieples ar vīto tievo stiepļu filigrānu vijumu starpā. Mirušās kaklu vēl greznoja trīs kaklarotas, veidotas uz tievas bronzas stieples uzvērtām stikla un bronzas krellēm, kauri gliemežvākiem un sudraba monētveida piekariem. Minētais inventārs atbilst Ziemeļkurzemes kā arī vendu kapulaukā pie Cēsu dzelzceļa stacijas atrastajam senlietu materiālām (Zariņa 1999, 234-235).

Savukārt Doles Vampeniešu II kapulauka 29. kaps ir nabadzīgāks. Tajā atrastā važiņrota sastāv vienīgi no krustadatām un trim pie rotadatām piestiprinātām divriņķu važiņām. Bet, spriežot pēc divām kaklarotām, ko veido uz tievas bronzas stieples uzvērtas stikla un bronzas krelles, un kaklariņķa ar kāšu galiem un

paplašinātu, segmentveida loka vidusdaļu ar šķērsvītrām, šajā kapā apbedītā sieviete bijusi vendiete.

Kā vundu sieviešu apbedījumus var interpretēt arī 12.-13. gadsimta sākuma četrus kapus, kuros atrastas **važiņrotas ar krustadatām ar kārpiņām centrā un uz katras gala ripas** (34. tab.: 53, 55-57). Šādas rotadatas Latvijā ir retas, sastopamas Daugavas lejtecē, Ziemeļkurzemē (Šnore R. 1930, 77; Karnups 1936, 81, 14. att.: 4) un vundu kapulaukā pie Cēsu dzelzceļa stacijas (Kiwull 1911, Taf. 1: 11). Ārpus Latvijas dažas šī tipa krustadatas atrastas Sāmsalā (Ligi 1995, 41, fig. 3: 1), Igaunijas cietzemē (Selirand 1974, 224, Tahvel 29; 7) un Gotlandē (Thunmark-Nylén 2000, 177, fig. 6). Važiņrotas Salaspils Laukskolas kapulauka 26. kapā un Ikšķiles Zariņu kapulauka 13. kapā sastāv vienīgi no divriņķu važiņu savienotām krustadatām. Salaspils Laukskolas kapulauka 26. kapā starp pārējām piedevām minama stikla krellu kaklarota, kas, iespējams, pieder hronoloģiski agrākam postītam 25. kapam, un nazis ar bronzu apkaltā makstī. Ikšķiles Zariņu kapulauka 13. kapā atrasts viens kaklariņķis ar kāšu galiem un paplašinātu loka vidusdaļu, viens no divām tievām stieplēm vīts kaklariņķis ar cilpu galiem, nazis ar bronzu apkaltā makstī.

Savukārt Doles Raušu kapulauka 38. kapā (44. zim.) pie trīsstūradatām pievienoti trīsstūraini važturi ar pusmēnestiņiem un divām divriņķu važiņām. Par apbedītās sievietes vendisku izcelsmi liecina arī kaklarota, ko veido uz bronzas stieples uzvērtas stikla krelles un kauri gliemežvāki. Var atzīmēt arī īpatnējo kaklariņķi, kuru veido apaļā bronzas stieple ar tievākas segmentveida griezuma stieples aptinumu. Šādi kaklariņķi 12.-13. gadsimtā parādījās Zemgalē (Vasiliauskas 2001, 341), bet atsevišķi zināmi arī lībiešiem (Tõnisson 1974, 126).

Salaspils Laukskolas kapulauka 27. kapa krustadatas atšķīrās ar virsmas rotājumu ar iekaltām saulītēm un svītriņām. Važiņrotā vēl ietilpa divi lieti segmentveida važturi, kuriem uz virsmas iekaltas saulītes, un četrstūrainis sadalītājs ar izvirzītām cilpiņām važiņu piekāšanai. Vēl kapā atrasts no tievām stieplēm vīts kaklariņķis ar cilpu galiem (?), otrs kaklariņķis ar dubulto loku, vīts no trim trīskārt savītām tievām stieplēm, kas galos izbeidzas ar kāsi vienā un cilpu otrā galā, kaklarota, ko veido uz tievas bronzas stieples uzvērtas stikla krelles un kauri gliemežvāki, kā arī ar bronzu apkalta naža maksts paliekas.

Gan ar kārpiņām rotāto krustadatu izplatība, gan pārējais apskatīto kapu inventārs norāda uz apbedīto sieviešu vendisku izcelsmi.

Ar vendiem, iespējams, var saistīt arī apbedījumus **ar važiņrotām ar bronzas un dzelzs krustadatām ar pusmēnestiņiem starp galiem** (34. tab.: 48-50). Tās Daugavas lejtecē ir atrastas Doles Vampeniešu I kapulauka 43. kapā (42. zim.), Doles Vampeniešu II kapulauka 6. kapā un Salaspils Laukskolas kapulauka 17. kapā (Мургуевич 1965, таб. 25: 5). Šī tipa krustadatas, kas datējamas ar 10.-11. gadsimtu, plaši pārstāvētas kuršu pieminekļos mūsdienu Lietuvā Klaipēdas un Kretingas rajonos, kur smalkākās formas rotadatas izmantotas galvassegu saspaušanai (Lietuvas, 9; Bliujienė 1999, 76-78). Arī Latvijas teritorijā minētās rotadatas parasti atrod Kurzemē (LA, 189). Ja Doles Vampeniešu II kapulauka 6. ugunskaņa un traucētā Salaspils Laukskolas kapulauka 17. kapā inventārs ir fragmentārs un nav bagāts, tad Doles Vampeniešu I kapulauka 43. kapā (42. zim.) ir atrastas pat divas važiņrotas. Pirmā – ar bronzas krustadatām ar pusmēnestiņiem starp galiem un stienīšu važiņrotas, otrā – ar izrūsējušām un tuvāk nenosakāmām dzelzs rotadatām, cilpveida stieples važturiem un Daugavas lejtecē neparastās važiņas no četrviņu spirālēm. Starp pārējām šī kapa piedevām var atzīmēt vīto kaklariņķi ar cilpu galiem, zemgaļu kaklariņķi ar krukļu galiem, kaklarotu ar kauri gliemežvākiem, pakavsaktu ar atrotītiem galiem. Paralēles minētajam Doles Vampeniešu I kapulauka apbedījumam atrodamas Lietuvā, zemgaļu un kuršu Pavirvītes-Gudai (Pavirvytė-Gudai) kapulauka 138. kapā, kurā ir atrastas divas važiņrotas ar divām krustadatām ar plakānu galvu un koncentriskiem apļiem galos, savienotiem ar stienīšu važiņu un ar divām rozetadatām ar cilpveida stieples važturiem, savienotiem ar važiņu no četrviņu spirālēm (Ciglis, Gričuvienė etc. 2005, 59-63).

Ņemot vērā apskatīto rotadatu izcelsmi, Daugavas lejteces apbedījumus ar važiņrotām ar krustadatām ar pusmēnestiņiem varētu saistīt ar vendiem. Tas gan nav pilnīgi droši, jo nedz Ziemeļkurzemē, nedz Cēsīs šādas krustadatas pagaidām nav atrastas. Šeit vel jāatzīmē divas plānas bronzas rotadatu galvas, no kurām pirmā atrasta Doles Vampeniešu II kapulauka 89. kapā un kalpojusi par piekariņu, bet otra – Salaspils Laukskolas kapulauka 121. tirgotāja kapā atrasta kopā ar atsvariņiem un ir rotāta ar smalku grafīti (Zariņa 1997, 1. att.: 7).

Atskaitot minētās rotadatas, Ziemeļkurzemē un vundu kapulaukā pie Cēsu dzelzceļa stacijas atrastas arī zemgaļu bronzas krustadatas ar koncentriskiem apļiem, dzelzs krustadatas ar šķeltiem galiem un dzelzs rotadatas ar apaļām galvām. Bet Doles Vampeniešu II kapulauka 3. meitenes kapā (40. zim.) zemgaļu krustadata

ar koncentriskiem apļiem pat atrasta kopā ar vendu Nurmuižas tipa rotadatu (34. tab.: 43). Savukārt Salaspils Laukskolas kapulauka 159. kapā (34. tab.: 7; 30. zim.) pie zemgaļu krustadatām ar koncentriskiem apļiem piestiprināta važiņrota ar vendu segmentveida važturiem, bet Doles Raušu kapulauka 44. kapā (34. tab.: 13) pie dzelzs krustadatām piestiprināta važiņrota ar vendu segmentveida važturiem. Starp pārējām piedevām minams 12.-13. gadsimtā vendu sievietēm raksturīgs no trim trīskārt savītām tievām stieplēm vīts kaklariņķis ar dubulto loku, kas beidzas ar kāsi vienā un cilpu otrā galā. Arī Salaspils Laukskolas kapulauka 545. kapā (31. zim.) kopā ar važiņrotu, kas sastāv no divām ar divriņķu važiņu savienotām dzelzs rotadatām ar apaļām galvām, atrasts kaklariņķis ar dubulto loku no reti vītas stieples ar kāša un cilpas galiem. To izplatība Kurzemē un Sāmsalā norāda uz kopā apbedītās sievietes vendisku izcelsmi.

7.5.4. IGAUŅU SIEVIEŠU APBEDĪJUMI DAUGAVAS LEJTECĒ

Vidzemes lībiešu kaimiņi ziemeļos bija igauņi. Pateicoties lībiešu un dienvidigauņu valodu tuvībai (Мургуевич, Зариня, Тыниссон 1990, 132), sakari abu tautu starpā bijuši ļoti intensīvi. Atšķirībā no Sāmsalas, kur vēlajā dzelzs laikmetā bija izplatītas važiņrotas ar trīsstūradatām, Igaunijas cietzemē sievietes valkājušas važiņrotas ar krustadatām. Pēc pētnieku domām, igauņi šo rotadatu formu patapinājuši no zemgaļiem, bet pašas rotadatas tika izgatavotas uz vietas, veidojot īpatnēju krustadatu attīstības virzienu (Selirand 1974, 224). Igauņu krustadatu savdabība ir tāda, ka krustveida galvas apakšējās ripas vietā ir šķērsis, kas būtībā veido otro krustu. Tāpēc igauņu literatūrā šīs rotadatas sauc par **dubultkrustadatām** (Mägi 1997, 65). Savā tālākā attīstībā dubultkrustadatām ar plānām sloksnītēm apakšējā mazā šķērša gali tiek savienoti ar lielā krusta šķērša gala ripām. Abas formas Igaunijā datējamas ar 10. gadsimta otro pusi – 11. gadsimta pirmo pusi (Mägi 1997, 65-67). 11. gadsimta vidū igauņu krustadatām ar plānām sloksnītēm šķērša gala ripas tiek savienotas arī ar augšējā gala ripu – tā izveidojas variants ar pilnībā savienotiem galiem. Visbeidzot, 12. gadsimta otrajā pusē – 13. gadsimta sākumā veidojās krustadatas ar apakšējo ripu un savienotiem galiem (Selirand 1974, tahvel 30).

Izņemot krustadatas, igauņu važiņrotās izmantoti važturi ar stilizētiem dzīvības koka un divu dzīvnieku motīviem, bet 12.-13. gadsimtā izplatījās arī mēnessveida

važturi. Važiņrotās bieži izmantoti arī četrstūrains važiņu sadalītāji ar 6-8 cilpiņām važiņu piekārsanai. Jāatzīmē, ka važiņrotas bija sevišķi greznas tieši 11. gadsimtā, kad tajās iekāra vairāk važiņu, kas dažkārt pat tika novietotas sievietes mugurpusē (Selirand 1974, 224, tahvel 28).

Latvijas arheoloģiskajā literatūrā līdz šim maz uzmanības veltīts lībiešu un latgaļu attiecībām ar ziemeļu kaimiņiem, kaut arī Igaunijas cietzemes iedzīvotāju senlietas ir biežs atradums Daugavas krastos. Visbiežāk sastopamas igauņu dubultkrustadatas ar šķēršiem un savienotiem galiem, mēnessveida važturi, ķemmes veida piekariņi ar dzīvnieku attēliem, kas ir atrasti Rīgā (Vilsons 1973, 54., 97., 100. att.), Doles Raušu (Šnore 1991, 84, 14. att.: 16) un Salaspils Laukskolas ciemā (VI 128: 514, 1559, 4307, 4740), Mārtiņsalas pilī (LA, 52. tab.: 7), Daugmales (Мугуревич 1965, таб. 29: 14; Zemītis 1996b, 7. att.: 7; A 11971: 236; A 11970: 957; A 12150: 213; A 9964: 2248; A 12600:82 u.c.), Asotes (Шнопе 1961, 38, рис. 52, таб. 5: 38) un Jersikas pilskalnā (Balodis 1940, 8. tab.: 23).

Neskaitot igauņu sievietēm raksturīgo rotu atradumus dzīvesvietās, Daugavas lejtecē ir zināmi seši apbedījumi (34. tab.: 54, 58-61, 63), kurus var interpretēt kā igauņu sieviešu apbedījumus. Ikšķīles Zariņu kapulauka traucētajā 10. apbedījumā atrasta viena fragmentārā dubultkrustadata ar nesavienotiem galiem. Spriežot pēc pārējām kapa piedevām, apbedījums datējams ar 11. gadsimta otro pusi – 12. gadsimta pirmo pusi.

Doles Raušu kapulauka 23. un 64. kapā, Salaspils Lipšu kapulauka 50. kapā, Salaspils Reznu kapulauka 6. uzkalniņa 2. kapā un 5. uzkalniņa depoziģtā (simboliskais apbedģjums?) atrastas važiņrotas ar dubultkrustadatām, kam ir savienoti gali. Salaspils Reznu kapulauka 6. uzkalniņa 2. kapa važiņrotā iestrādāti Sāmsalas tipa segmentveida važturi, bet visas pārģejas važiņrotas sastāv vienģigi no rotadatām un to savienojošām važiņģām. Parasti izmantotas divriņģu važiģnas, tikai Salaspils Reznu kapulauka un Doles Raušu kapulauka 64. kapā – stienģģģu važiģna. Apskatģtie apbedģjumi nav bagģti ar piedevģm, izceļas vienģigi Salaspils Reznu kapulauka 6. uzkalniņa 2. kapa, kurģ, izģņemot važiģrotu ar neparasto igauņu krustadatu savienojumu ar Sāmsalas tipa važturiem, atrasti trģģ vģtie kaklariņģģ ar savienotiem kģģģu galiem, kaklarota no kaurģ gliemeģvģkiem un stikla krellģm, ķetras vģtģģ aproces ar taisni nocirstģm galiem, viena doba aproce ar saģaurinģģm galiem, galvas rotģģjums ar pieģģģģģm spirģģģģģģm, kuru sasprauda adatiģģa ar plakanspirģģģles

galvu. Viena savrupatrastā dubultkrustadata ar savienotiem galiem atrasta Rīgas Rātslaukuma kapulaukā (Caune 1998a, 8, 6. att.).

Arheologi T. Berga un J. Graudonis ir veltījuši speciālu rakstu agro metālu laikmeta Salaspils Reznu uzkalniņu kapulaukā atsegtajiem pēcapbedījumiem, no kuriem divus autori interpretē kā lībiešu sieviešu kapus (Берга, Граудонис 1983, 44). Tomēr šim viedoklim nevar piekrist, jo, izņemot plaši izplatīto vīto kaklariņķi, neviena no piedevām nav lībiska. No Novgorodas apgabala caur votu zemi izplatītās vītās aproces 12. gadsimta otrajā pusē plaši sastop arī Igaunijā (Selirand 1974, 225, tahvel 40: 11). Arī labai aprocei ir nevis lībisks ornaments, bet gan igauņu aizgūtajām aprocēm raksturīgs vilku zobu raksts. Īpašu uzmanību piesaista galvas rotājums, jo šādas ar spirālītēm rotātas galvas segas, kuras sasprauda ar rotadatas palīdzību, igauņietes sāka nēsāt kopš 11. gadsimta beigām vai 12. gadsimta sākuma. Tāpēc Salaspils Reznu uzkalniņu kapulauka 6. uzkalniņa 2. kapu jāvērtē kā 12. gadsimta beigu – 13. gadsimta sākuma igauņietes apbedījumu. Arī 5. uzkalniņā atrastais rotu depoziāts, kurā bija važiņrota ar igauņu dubultkrustadatām ar savienotiem galiem, ir igauņietes rotu kompleksa ziedojums.

Kā igauņietes apbedījumu var interpretēt arī Doles Vampeniešu kapulauka 101. kapu, kurā atrastas divas **krustadatas ar kārpiņām centrā un uz katras gala ripas**, viena fragmentārā nenosakāmas formas rotadata, nazis ar bronzu apkaltā makstī (Riikonen 2003, 236, 237, fig. 5b) un galvas rotājums, ko veido ar divriņķu važiņām savienotas rotadatas ar plakanspirāles un volūtveida galvu. Minētās rotas nav tipiskas Latvijas teritorijai. Ja krustadatas ar kārpiņām ir sastopamas vendiem, bet ir zināmas arī Igaunijā, tad galvas rotājums no divām rotadatām un savienojošo važiņu ir tipiski igauņiska rota. Arī šajā apbedījumā atrastai naža makstij, atšķirībā no lībiešu raksturīgām makstīm ar paplašinātu augšdaļu, ir Igaunijas cietzemei 12.-13. gadsimtā raksturīgā forma ar vienādu platumu un diviem lieliem riņķiem piekāšanai (Selirand 1970, 175).

VAŽĪNOTAS AR ROTADATĀM, PLĀKŠŅU UN PAKAVSAKTĀM DAUGAVAS LEJTECĒ

Nr. p.k.	Kapulauks	Kapa nr.	Kapa veids	Važiņrotas						Citas piedevas					Etniskā piederība
				Inventāra nr.	Rotadatas, saktas	Važturi	Važiņu sadalītāji	Vāžiņas	Kaklariņķi	Saktas	Aproces	Keramika	Kaklarotas ar stikla krellēm		
1	Aizkraukle	2P	s	A 10489: 2	rozēt.	–	–	d	–	–	P	–	P	z/l	
2	Doles Vampenieši I	12	s	VI 124: 122., 3	krust. ar konc.	–	–	–	A	–	–	–	P	z	
3	Doles Vampenieši I	35	s	VI 124: 372	krust. ar konc.	segm. ar atvasēm	–	d	–	–	–	–	–	z	
4	Doles Vampenieši I	51	s	VI 124: 499	krust. ar konc.	–	–	s	T	–	–	–	P	z	
5	Doles Vampenieši I	95	u	VI 124: 985	krust. ar konc.	–	–	d	–	–	–	–	–	z?	
6	Doles Vampenieši I	122*	s	VI 124: 1352	krust. ar konc.	–	–	d	–	–	S	B	P	z	
7	Salaspils Laukskola	159	u	VI 128: 1900	krust. ar konc.	segm.	č	d	–	–	–	–	–	v	
8	Salaspils Laukskola	312	s	VI 128: 3512, 3	krust. ar konc.	–	–	s	K	–	–	–	–	z	
9	Salaspils Laukskola	232	s	VI 128: 2474	krust. ar konc.	–	–	s	2K	A	–	–	–	z	
10	Salaspils Laukskola	450	s	VI 128: 6743	krust. ar konc.	cilp.	–	s	–	–	–	–	P	z	
11	Aizkraukle	16R	s	A 7679:7-9	krust. ar konc.	segm. ar atvasēm, cilp.	–	s	3A	–	–	–	P	z	
12	Doles Rauši	160*	s	VI 146: 1023	dz. krust.(?) fr.	trīsst.	–	–	–	–	–	–	–	z	
13	Doles Rauši	44	s	VI 146: 286	dz. krust. ar šķelt.	segm.	–	d	V	–	–	–	–	v	
14	Doles Rauši	63	s	VI 146: 424	dz. krust. ar šķelt.	–	–	d	?	–	–	–	P	z	
15	Doles Rauši	81	s	VI 146: 565	dz. krust. ar šķelt.	–	–	d	–	–	–	–	P	z	
16	Doles Rauši	146	s	VI 146: 933	dz. krust. ar šķelt.	–	–	–	–	–	–	–	P	z	
17	Doles Rauši	158	s	VI 146: bez. br.	dz. krust. ar šķelt.	–	–	d	–	–	–	–	P	z	
18	Salaspils Laukskola	580	s	VI 128: 7875	dz. krust. ar šķelt.	–	–	–	–	–	–	RB	P	z	
19	Doles Vampenieši I	167	u	VI 124: 750	dz. ar apaļu galvu	–	–	s, d	–	–	–	R?	–	z	
20	Salaspils Laukskola	545	s	VI 128: 7715	dz. ar apaļu galvu	–	–	d	V	–	–	–	P	z/v	
21	Salaspils Laukskola	594	s	VI 128: 7951	dz. ar apaļu (?) galvu	–	–	–	–	–	–	R	–	z	
22	Salaspils Lipši	212	s	VI 185	dz. ar apaļu galvu	–	–	–	–	–	–	–	–	z	
23	Doles Vampenieši I	154	s	VI 124: 1670	plākšņu saktas	–	–	d	–	–	D, 3a2	–	–	z	
24	Salaspils Laukskola	230*	s	VI 128: 2456-8	plākšņu saktas	segm. ar atvasēm	–	d	2A	–	S	B	T	z/l	
25	Doles Rauši	123	s	VI 146: 830	lociņvažiņrota	–	–	d	–	–	–	–	–	z	
26	Doles Vampenieši I	11	s	VI 124: 119, 120	dz. spieķadatas	–	–	–	–	–	–	–	P	z	
27	Salaspils Laukskola	287	s	VI 128: 3248, 9	trīsstūr. ar 2 ripām	–	–	d	2A	–	–	–	P	v	

Nr. p.k.	Kapulauks	Kapa nr.	Kapa veids	Važirotas					Citas piedevas					Etniskā piederība
				Inventāra nr.	Rotadatas, saktas	Važturi	Važiņu sadalītāji	Vaižinas	Kaklariņķi	Saktas	Aproces	Keramika	Kaklarotas ar stikla krellēm	
28	Doles Vampenieši I	60	s	VI 124: 580	trīsstūr. ar rozeti	-	-	d	-	-	-	-	P	s
29	Doles Vampenieši I	99	u	VI 124: 997	trīsstūr. ar rozeti	-	-	d	-	-	-	-	-	s
30	Salaspils Laukskola	39	s	VI 128: 132	trīsstūr. ar rozeti	-	-	d	-	-	C	-	-	s
31	Salaspils Laukskola	299	u	VI 128: 3393, 4	trīsstūr. ar rozeti	-	-	-	-	-	C	-	-	s
32	Doles Vampenieši I	137	s	VI 128: 1465	Sāms.	-	-	d	-	-	-	-	-	v
33	Doles Vampenieši II	78	s	VI 144: 528	Sāms.	-	-	d	-	A	S	-	PS	v
34	Doles Rauši	67	s	VI 146: 458	Sāms., br. krust. ar sav.	-	-	d	-	-	S	-	S	v?
35	Salaspils Laukskola	463	u	VI 128: 6827	Sāms.	-	-	d?	AB	-	S	-	-	v
36	Salaspils Laukskola	483	s	VI 128: 6956	Sāms.	Sāms.	-	d*	-	-	-	-	-	s
37	Doles Vampenieši I	82	u	VI 124: 785	-	Sāms.	-	s, d	-	M	-	-	-	s
38	Lielvārdes pārceltuve	37	u	VI 216: 94	-	Sāms.	-	-	A	M	-	-	P	s
39	Doles Vampenieši I	15	s	VI 124: 140, 1	Nurm.	ar stil.	-	d	2A	-	-	-	-	v
40	Doles Vampenieši I	17	s	VI 124: 173	Nurm.	segm.	-	d	-	-	-	-	P	v
41	Doles Vampenieši I	83	u	VI 124: 793	Nurm.	-	-	d	-	-	-	-	-	v
42	Doles Vampenieši I	176	u	VI 124: 1799	Nurm.	segm.	v	d	2AB	-	S	-	-	v
43	Doles Vampenieši II	3*	s	VI 144: 7, 8	Nurm un krust. ar konc.	-	-	-	A	-	-	-	S	v
44	Doles Vampenieši II	20*	s	VI 144: 97	Nurm.	-	-	d	-	-	SC	-	-	v
45	Salaspils Laukskola	141	s	VI 128: 1466	Nurm.	segm.	v	d	A	-	-	B	-	v
				VI 128: 1461, 2	trīsstūr. ar 2 ripām	-	-	-	-	-	-	-	-	v
46	Lielvārdes pārceltuve	38	s	A 12654: 5	lielās krust.	segm. ar pusm.	v	d	AB	A	S	-	S	v
47	Salaspils Laukskola	293	u	VI 128: 3315	lielā krust. ar piek.	?	-	d	AB	-	S	B	-	v
48	Doles Vampenieši I	43	s	VI 124: 427	krust. ar pusm.	-	-	s	AK	A	-	-	-	v?
				VI 124: 428	?	cilpv.	-	r	-	-	-	-	-	-
49	Doles Vampenieši II	6	u	VI 144: 11, 12	krust. ar pusm.	-	-	d	-	-	-	-	P	v?
50	Salaspils Laukskola	17	s	A 9972:1, 2	krust. ar pusm.	-	-	-	-	-	-	-	P	v?
51	Doles Vampenieši II	29	s	VI 144: 136	krust. ar piek. kon.	-	-	d	B	-	-	-	S	v
52	Salaspils Laukskola	191	s	VI 128: 2159, 60	krust. ar piek. kon.	segm.	v	d	F	-	-	-	S	v
53	Doles Rauši	38	s	VI 146: 234	krust. ar kārp.	trīsst. ar pusm.	-	d	U	-	-	R	S	v/z
54	Doles Vampenieši II	101	s	VI 144: 701, 2	krust. ar kārp.	-	-	d	-	-	-	-	-	i
55	Salaspils Laukskola	26	s	VI 128: 5	krust. ar kārp.	-	-	d	-	A	-	-	P	v

Nr. p.k.	Kapulauks	Kapa nr.	Kapa veids	Važiņrotas					Citas piedevas					Etniskā piederība
				Inventāra nr.	Rotadatas, saktas	Važturi	Važiņu sadalītāji	Važiņas	Kaklariņķi	Saktas	Aproces	Keramika	Kaklarotas ar stikla krellēm	
56	Ikšķiles Zariņi	13	s	VI 152: 122	krust. ar kārp.	-	-	d	AB	-	-	-	P	v
57	Salaspils Laukskola	27	s	VI 128: 12, 14	krust. ar kārp.	-	-	d	AV	-	S	-	S	v
58	Doles Rauši	23	s	VI 146: 234	br., dz. dubultkrust. ar sav.	-	-	d	V	-	-	-	-	i
59	Ikšķiles Zariņi	10	s	VI 152: 98	dubultkrust.	-	-	d	-	-	-	-	P	i
60	Doles Rauši	64	s	VI 146: 446	dubultkrust. ar sav.	-	-	s	-	-	-	-	-	i
61	Salaspils Reznas	6.u/2.k.	s	A 11769: 33-5	dubultkrust. ar sav.	Sāms.	-	d	A	-	V	-	P	i/s
62	Salaspils Reznas	5.u/d.	s	VI 133	dubultkrust. ar sav.	-	-	d	-	A	-	-	-	i
63	Salaspils Lipši	50	s	VI 185	dubultkrust. ar sav.	-	-	d	-	-	-	-	P	i
64	Aizkraukles Lejasžagari	28	s	A 12221: 217	-	cilpv.	-	s	ANG	-	ZP	-	-	sē?

Kapa nr.: * - meiteņu apbedījumi, u - uzkalniņš, k - kaps, d. - depozijs.

Rotadatas, saktas.: rozēt. - rozētadatas, krust. - krustadatas, ar konc. - ar koncentriskiem apļiem galos, dz. - dzelzs, fr. - fragmenti, ar šķelt. - ar šķeltiem galiem, trīsstūr. - trīsstūrādadas, Sāms. - Sāmsalas tipa rotadatas, ar sav. - ar savienotiem šķērsi un galiem, Nurm. - Nurmuižas tipa rotadatas, ar pusm. - ar pusmēnestiņiem starp galim, ar piek. kon. - ar piekaltiem konusiem, ar kārp. - ar kārpām, dubultkrust. - dubultkrustadatas.

Važturi: segm. - segmentveida, cilp. - cilpveida, trīsst. - trīsstūrveida, Sāms. - Sāmsalas tipa važturi, ar stil. - ar stilizētiem dzīvības koka un divu dzīvnieku motīviem, ar pusm. - ar pusmēnestiņiem starp galim.

Važiņu sadalītāji: č - četrstūrainie sadalītāji ar izvirzītām cilpiņām važiņu piestiprināšanai, t - trīsstūrainis ažūrs važiņu sadalītājs ar maģiskajām zīmēm.

Aproces: P - dobās ar paplašinātiem galiem un pinuma ornamentu, S - spirāļaproces, D - dobās ar sašaurinātiem galiem un šķērsrievojumu, V - vītās ar taisni nogrieztiem galiem, Z - ar zvēru galvu galiem.

Kaklariņķi: V - vīts no trim savukārt trīskārt savītām tievām stieplēm kaklariņķis ar dubulto loku, kas galos izbeidzas ar kāsi vienā un cilpu otrā galā, T - ar tordētiem galiem ar kāsišiem nobeigumā, F - vīts ar cilpas un kāša galiem un tievāko stiepli filigrāni, U - no apaļās bronzas stieples ar tievākas segmentveida griezumā stieples aptinumu, N - ar noplacinātiem galiem un trapecveida piekariem, G - ar galā uzkalto plakanu trapecveida uzgali.

Kaklarotas ar stikla krellēm: P - parastās, S - uzvērtas uz tievās stieples, T - ar krejļu rotu turētājiem.

Etniskā piederība: z - zemgaliete, l - lībiete, v - vendiete, i - igauniete, se - sēliete, s - sāmsaliete

Citiem apzīmējumiem paskaidrojumus skatīt pie 1. tabulas.

7.5.5. LĪBIEŠU VAŽIŅROTAS AR NETIPISKĀM SASTĀVDAĻĀM

Jāatzīmē vēl deviņas važiņrotas, kurās lībiešiem parasto sastāvdaļu vietā bijuši iekombinēti netipiski elementi. Tā Doles Vampeniešu I kapulauka 179. meitenes kapa važiņrotā (28. zim.) ar 3a₃ apakšvarianta lībiešu trapecveida važturiem bruņrupuču saktu vietā bija izmantotas iegarenās plākšņu saktas ar viļņotu ārmalu un astoņu caurumu ažurāciju (1. tab.: 165). Savukārt Doles Vampeniešu II kapulauka 100. kapā (29. zim.) važiņrota ar 2c₂ apakšvarianta važturiem piestiprināta pie pakavsaktām ar apaļa griezuma loku un atrotītiem galiem (1. tab.: 166). Salaspils Laukskolas kapulauka 600. kapā atrastās važiņrotas paliekas sastāvēja no vienas dzelzs rotadatas ar apaļu galvu un 3b₄ apakšvarianta lībiešu trapecveida važtura (1. tab.: 179). Piecos apbedījumos – Salaspils Laukskolas kapulauka 13. un 91. kapā (20. zim.), Doles Vampeniešu I kapulauka 89. kapā, Doles Vampeniešu II kapulauka 52. kapā un Aizkraukles Lejasžagaru kapulauka 7. kapā – važiņrotās iestrādāti importēti važturi (1. tab.: 38, 47, 58, 80, 117), bet Doles Raušu kapulauka 70. kapā važiņrotai ar lībiešu bruņrupuču saktām un važturiem pievienots četrstūrainis važiņu sadalītājs ar izvirzītām cilpiņām (1. tab.: 70).

Minētie neparastie važiņrotu sastāvdaļu atradumi ir daļas no kaimiņtautu važiņrotām un tās nepārprotami satur sevī etniskā simbola jēgu. Tā garenajām plākšņu saktām ar 8 caurumiem no Doles Vampeniešu I kapulauka 179. kapa ir zemgaļiem raksturīgā forma, važturiem no Salaspils Laukskolas kapulauka 13. kapa zināmas paralēles votu zemē, Doles Vampeniešu II kapulauka 52. kapa segmentveida važturi izgatavoti Sāmsalā, bet pārējo važturu izcelsme saistāma ar Igaunijas cietzemi.

Sieviešu kapus kuros ir dažādām tautām raksturīgas rotas var skaidrot vai nu kā no kaimiņzemēm ieprecētu sievu, vai asimilētu ieceļotāju vai arī jaukto laulību pēcteču apbedījumus. Tomēr šāda interpretācija liekas drošāka tajos gadījumos, kad starp kapa piedevām ir vairākas kaimiņtautai raksturīgās rotas. Tā Doles Vampeniešu I kapulauka 179. kapā blakus važiņrotai ar zemgaļiem tipiskām garenām ažūram plākšņu saktām atrasta arī kaklarota no trim kopā sasaistītiem kaklariņķiem ar kāšu galiem, kas ir zemgaļiem raksturīga rota.

7.5.6. SIEVIEŠU APBEDĪJUMI BEZ KRŪŠU VAŽINĀJUMIEM

Krūšu važiņrotas ar bruņrupuču saktām vai rotadatām Daugavas lejtecē konstatētas aptuveni 200 apbedījumos, kas veido 58% no visiem sieviešu kapiem. Ja aprēķinos izmanto tikai netraucētus apbedījumus, tad apbedījumu skaits sasniedz 71%. Starp atlikušiem 48 sieviešu apbedījumiem, kas veido 29%, 22 ir ugunskaņi. Tajos mirušās sadedzināšanas rituālā važiņrotas varēja vienkārši izkust, vai arī mirušās radnieki važiņrotu paliekas kopā ar sadedzinātās pelniem nav novietojuši apbedīšanas vietā. Vēl divi sieviešu apbedījumi – Skrīveru Lielrutuļu kapulauka 7. kapa un Salaspils Laukskolas kapulauka 216. kapa – ir bezpiedevu apbedījumi, kuru datējums nav precīzi nosakāms. Līdz ar to tikai atlikušos 24 netraucētos skeletkapaus var uzskatīt par tādiem, kuru inventārā važiņrota neietilpa.

Kā zināms, vēlajā dzelzs laikmetā ne visām tautām sievietes valkāja važiņrotas. Starp apskatāmajiem kapu inventāriem bez važiņrotām atzīmējami **latgaļu sieviešu apbedījumi** no Doles Raušu kapulauka 36. un 59. kapa (45., 46. zim.), kuru inventāri ir publicēti (Vilcāne 1998, 160., 161, 1., 2. att.), kā arī Salaspils Laukskolas kapulauka 175. kapa. Šajos apbedījumos atrastas tādas 12.-13. gadsimtam tipiski latgaliskas piedevas kā vainagi, pakavsaktas ar atrotītiem galiem, aproces ar zvērgalvu galiem, tordētie kaklariņķi ar četrskaldņu galiem, kaklariņķis ar paplašinātiem noplacinātiem galiem, ķemmveida piekars, kā arī vārpstas skriemeļi un rauknis. Atskaitot Doles Raušu kapulauka 36. kapu, kur mirušais – līdzīgi lībiešiem – bija guldīts ar galvu ZR virzienā, minētajiem apbedījumiem konstatēta R orientācija, kas vēlajā dzelzs laikmetā ir raksturīga latgaļu sievietēm. Spriežot pēc R orientācijas un piedevām, jādomā, kā arī Doles Raušu kapulauka traucētajā 72. un 117. kapā apbedītas latgalietes.

Savdabīgs rotu komplekts atrasts Salaspils Lipšu kapulauka 77. kapā (47. zim.). Tas sastāv no zvaigžņu saktas, auduma vainaga, divām lentveida aprocēm ar paplašinātu vidusdaļu, stikla kreļļu kaklarotas, vairoggredzena, gredzena ar vītu priekšpusi, dzintara piekariņa. Vainaga paliekas norāda uz apbedītās sievietes latgalisko izcelsmi. Arī zvaigžņu saktas Latvijā izplatītas galvenokārt latgaļu teritorijā, bet nelielā skaitā tādas atrastas arī lībiešu un vendu pieminekļos (Vilcāne 1983; Asaris 69, 71, 2. att.). Savukārt šajā kapā atrasto aproču veids Latvijas teritorijā visvairāk izplatīts Cēsu apkārtnē, bet dzintara piekariņš un stikla kreļļu kaklarota

norāda uz lībiešu ietekmi. Tādejādi šajā kapa apbedīto sievieti var uzskatīt par latgalieti no Gaujas baseina.

Ir zināms arī viens **gotlandietes apbedījums** no Salaspils Laukskolas kapulauka 67. kapa (48. zim.), kuram ir veltīts speciāls A. Zariņas raksts (Zariņa 2000). Apbedītās tērpu rotājis 10. gadsimtā Gotlandes sievietēm raksturīgs rotu komplekts – divas zvērgalvu (lāča galvas) saktas un viena kārbas sakta. Iespējams, ka zvērgalvu saktām bijusi pievienota arī stikla krellu virkne. Vēl atrasti divi pirkstu gredzeni, kaula ķemme, dzelzs nazis, divi bezripas keramikas trauki. Šis apbedījums reprezentē Gotlandes sievietei raksturīgu rotu kompleksu, kas liecina par apbedītās izcelsmi no Gotlandes. Spriežot pēc kapa inventāra un novietojuma kapulauka senākajā daļā, tas pieder pie senākajiem apbedījumiem Daugavas lejtecē.

Īpašu vietu starp Daugavas lejteces kapulaukiem ieņem senkapi Skrīveros pie Aizkraukles pilskalna. Aizkraukles kapulaukā senākie apbedījumi attiecās jau uz vēlā dzelzs laikmeta otro pusi un tos parasti saista ar latgaļiem (RK, 45; LA, 194). Turpretim vēlajā dzelzs laikmetā materiāls pārsvarā ir tipisks lībiešiem, kaut gan savrupatradumu vidū latgaļu senlietu klāsts ir liels. Savukārt tuvumā esošajā Aizkraukles Lejasžagaru vēlā dzelzs laikmeta kapulaukā atsegti seši sieviešu apbedījumi, no kuriem traucētajā 18. kapā senlietas neatrada, 7. kapā konstatēta lībiskā krūšu važiņrota ar bruņrupuču saktām, 14. kapā atsegtas važiņrotas paliekas ar igauņu rotadatām ar dubultkrustadatām, bet trijos kapos atsegti komplekti ar 11. gadsimta latgaliskām piedevām: 22. kapā – divas dzelzs spieķadatas, divi vīti kaklariņķi ar cilpu galiem, lentes vainags no divām spirālīšu rindām, kaklarota no kauri gliemežvākiem un stikla krellēm, divas dobās aproces ar nedaudz paplašinātiem galiem un pinuma ornamentu, astoņas lentveida aproces ar zvēru galvu galiem, miniatūra pakavsakta ar magoņgalvu galiem, viens zvārgulis, trīs spirālgredzeni un dzelzs rauknis. 27. kapā iegūta viena dobā aproce ar nedaudz paplašinātiem galiem un pinuma ornamentu un trīs lentveida aproces ar zvēru galvu galiem un dzelzs rauknis. Savukārt 28. kapā konstatēta viena krūšu važiņrota, kas sastāv no divām pie maziem cilpveida važturiem piestiprinātām stienīšu važiņām, viens vīts kaklariņķis ar cilpu galiem, viens kaklariņķis ar noplacinātiem galiem un trapecveida piekariņiem, viens vīts četru tinumu saliekts kaklariņķis ar galā uzkaltu plakanu trapecveida uzgali, kaklarota ar stikla un dzintara krellēm, spieķadatai līdzīgi izlocīta bronzas stieple, sešas dobās aproces ar nedaudz paplašinātiem galiem un

pinuma ornamentu, divas lentveida aproces ar zvēru galvu galiem, četri spirālgredzeni, dzelzs sirpis.

Minēto apbedījumu inventāros ir redzamas dažas īpatnējas iezīmes, kas atšķir tos no latgaļu apbedījumiem. Tā Aizkraukles Lejasžagaru kapulaukā bieži sastopamas dobās aproces ar nedaudz paplašinātiem galiem un pinuma ornamentu. Šādas aproces 10. gadsimtā bija izplatītas latgaļu apdzīvotā reģiona austrumu daļā un neparādās Vidzemē, toties 11. gadsimtā tās vairākkārt konstatētas sēļiem Augšzemē (Šnore 1987a, 22, 23, 8. att.; Balode, Ciglis, Ziņģīte, Žeiere 2005, 79). Visos trijos apskatāmajos apbedījumos konstatēti arī dzelzs raukņi. Viens rauknis atrasts arī ar vidējo dzelzs laikmetu datētā H. Riekstiņa pētītā Aizkraukles kapulauka 10. sievietes kapā. Arī tuvajā Aizkraukles Lejasbitēnu kapulaukā raukņi iegūti 38% sieviešu kapu (Radiņš 1999, 83). Raukņu atradumi latgaļiem ir visai reti (Radiņš 1999, 81), toties tā ir parasta piedeva zemgaļu sievietēm. Sēļiem tie parādās retāk, bet arī Augšzemē tie ir pietiekami plaši pazīstami (Vaškevičiūtē 2004, 43). Arī 28. kapā atrastā važiņrota nav raksturīga latgaļiem, jo tie izmantojuši lociņa važturus. Savukārt Augšzemē ir zināmas līdzīgi sakārtotas divvažiņu važiņrotas no Elkšņu Beteljiem (Šnore 1987b, 72, 6. att.: 7). Jāuzsver, ka Aizkraukles Lejasžagaru kapulauka apbedījumiem nav raksturīga latgaļiem un sēļiem tradicionālā vīriešu un sieviešu apbedīšanai pretējā virzienā. Iespējams, tas skaidrojams ar lībiešu iespaidu.

Kā zināms, vēlajā dzelzs laikmetā sēļu rotaslietas maz atšķīrās no latgaļu lietotājām (Balode, Ciglis, Ziņģīte, Žeiere 2005, 77). Tomēr, spriežot pēc bieži atrastām dobām aprocēm ar nedaudz paplašinātiem galiem un pinuma ornamentu un dzelzs raukņiem, var domāt, ka apskatāmajos Aizkraukles Lejasbitēnu kapos apbedītas **sēlietes**. Sēļu klātbūtne Daugavas labajā krastā dokumentēta rakstītajos avotos. Indriķa hronika stāsta, ka Koknesē sēļi dzīvoja kopā ar latgaļiem, bet Atskaņu hronikā teikts, ka sēļi dzīvoja lībiešiem kaimiņos un norādīts, ka aiz sēļiem dzīvojuši latgaļi (Balode, Ciglis, Ziņģīte, Žeiere 2005, 13). Indriķa hronikas ziņas par sēļiem Koknesē apstiprina arī antropoloģiskie pētījumi (Grāvere 1990, 95). Pēc Ē. Mugurēviča domām, par sēļu eksistenci Daugavas labajā krastā liecina arheoloģiskie atradumi Aizelkšņos, Aizkraukles Lejasbitēnos, Oliņkalnā, Lokstenē un Pļaviņu Radžu kapulaukā (Mugurēvičs 1977, 105).

Pārējiem kapu komplektiem trūkst tādas piedevas, ko varētu saistīt ar kādu noteiktu tautu. Spriežot pēc lībiešu sievietēm raksturīgā vītā kaklariņķa ar cilpu galiem un kaklariņķa ar pogas un cilpas galiem, ar 10. gadsimta otro pusi – 11.

gadsimta pirmo pusi datējamajā Salaspils Laukskolas kapulauka 6. un 244. kapā apbedītas **lībietes**. Kaklarota ar trim monētpiekariem un ar bronzu rotāta naža ādas maksts, kas reti sastopami citām tautām Latvijas teritorijā 12. gadsimta beigās – 13. gadsimta sākumā, norāda uz Doles Raušu kapulauka 14. kapā apbedītās sievietes lībisko izcelsmi. Savukārt Doles Vampeniešu I kapulauka 21. kapā atrastā gandrīz četrstūrīnā griezuma aproce ar rombu ornamentu liecina par mirušās iespējamo **igaunisko izcelsmi**, jo šādas aproces bija izplatītākais tips Igaunijas vidusdaļā 11. gadsimtā (Māgi-Lōugas 1995, 321). Vēl viena šāda igauņiem raksturīga aproce atrasta Salaspils Vējstūru kapulauka lībietes 45. kapā (8. zim.) kopā ar važiņrotu ar 1a₁ apakšvarianta bruņrupuču saktām.

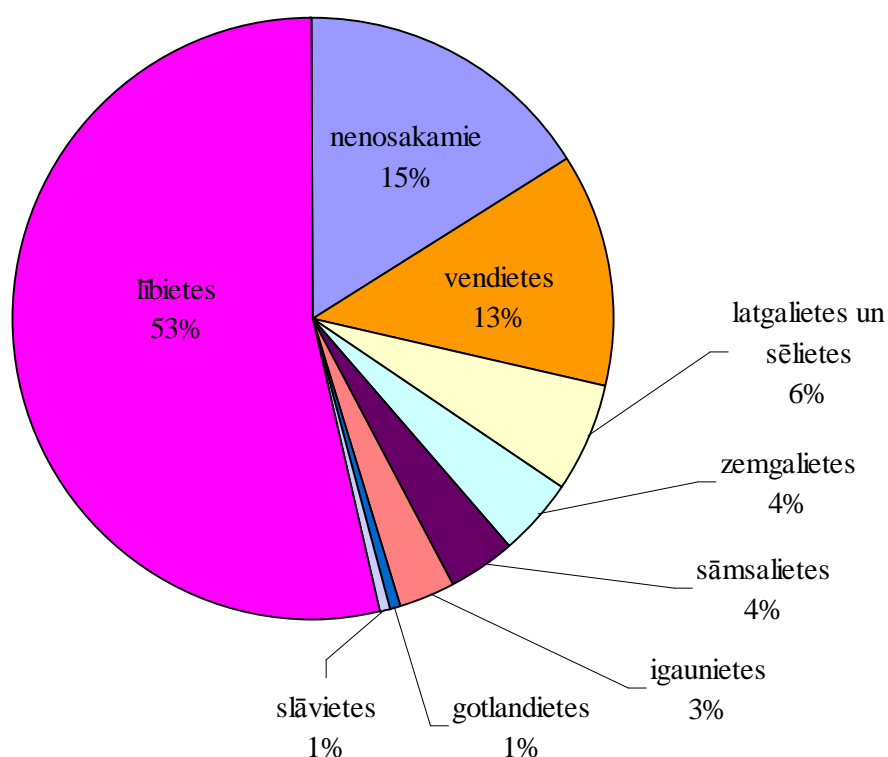
Doles Vampeniešu II kapulauka 40. kapā trīs atrastie deniņriņķi norāda uz mirušās iespējamo **slāvisko izcelsmi**. Kapā vēl ir atrasta lentveida aproce ar zvēru galvu galiem, stikla krellju kaklarota un gredzens ar paresninātu priekšpusi. Jāatzīmē, ka starp Daugavas lejteces kapulaukiem tikai vēl viens deniņriņķis ir atrasts Salaspils Lipšu postītājā 57. kapā.

Kas attiecās uz pārējiem 13 apbedījumiem (Salaspils Laukskolas kapulauka 189. un 345. kaps, Doles Vampeniešu I kapulauka 42. un 158. kaps, Doles Raušu kapulauka 5. kaps, Salaspils Lipšu kapulauka 87., 113., 142., 150. kaps, Ikšķīles Zariņu kapulauka 17. kaps un Tomes Nariņu kapulauka 14. kaps), tad to inventārā trūkst tādu rotu, kuras varētu uzskatīt par etniskiem simboliem un tāpēc to etniskās piederības noteikšana ir apgrūtināta. Tomēr par trūcīgiem tos īsti nevar saukt, jo, piemēram Salaspils Lipšu kapulauka 113. kapā atrasts sudraba monētpiekariņš, bet tā paša kapulauka 150. apbedījumā – sudraba gredzens ar vītu priekšpusi. Arī pārējos apbedījumos atrodami pirkstu gredzeni, kaklarotas no stikla krellēm un kauri gliemežvākiem, dažādi piekari un citi priekšmeti.

Tā kā gandrīz katrā no šiem kapiem ir atrastas kaklarotas ar stikla krellēm, dažos gadījumos arī dzelzs naži un māla podi, apbedītās sievietes var uzskatīt par lībietēm. Izņēmums ir Salaspils Laukskolas kapulauka 189. kaps, kura vienīgā piedeva ir dzelzs nazis, bet kapa AAZ orientācija krasi atšķiras no lībiešiem pierastā ZR un Z virziena. Lībiešu sieviešu apbedījumi bez važiņrotām lielākoties attiecās uz 12.-13. gadsimtu un liecina, ka jau tolaik važiņrotas ar bruņrupuču saktām pakāpeniski sāka izzust.

7.5.7. ETNISKĀ VIDE DAUGAVAS LEJTECĒ VĒLAJĀ DZELZS LAIKMETĀ

Kā izriet no apbedījumu apskata, kaimiņtautu pārstāvju īpatsvars starp Daugavas lejtes iedzīvotājiem 10.-13. gadsimtā bijis ārkārtīgi liels. No 168 netraucētiem sieviešu apbedījumiem 47 kapus (28%) var uzskatīt par cittautietēm raksturīgiem. Starp tiem visvairāk ir vendu sievietes (13%). Zemgaļu, sāmsaliešu un latgaļu izcelsmes sieviešu apbedījumi sastāda katrs pa 4%, igauņietes – 3%, sēlietes – 2%. Toties viens Gotlandes un viens slāvu sievietes apbedījums katrs veido mazāk par 1%. Vēl 15 % kapu inventāriem nebija konkrētai tautībai tipisku pazīmju.

68. att. Netraucētu sieviešu apbedījumu etniskā piederība Daugavas lejtecē

Jāuzsver, ka kaimiņtautu sieviešu apbedījumos rotu komplekti bieži nav simetriski, tas ir, važiņrotās izmantotas atšķirīgas rotadatas, uz katras rokas valkātas atšķirīgas dažādas aproces, konstatēti tādi rotu savienojumi, kas nav raksturīgi šo sieviešu dzimtenē. Bez tam komplektos bieži parādās vietējās lībiešu rotas. Tas liecina, ka kaimiņtautu sievietes uzturējās Daugavas lejtecē ilgstoši. Atbilstošas rotas netika šeit uz vietas izgatavotas un, ja sieviete kādu no tām pazudēja vai salauza, tad viņa nevarēja aizvietot zaudēto ar precīzu kopiju un nācās piemeklēt līdzīgu sastāvdaļu, ar ko aizstāt zudumu.

Kāds iemesls bija tam, ka Daugavas lejtecē parādījās tik daudz kaimiņtautu sieviešu apbedījumu? Skandināvu sieviešu kapu inventāru biežie atradumi Austrumeiropā norāda uz tirdzniecības ceļu attīstītu infrastruktūru, kas ļāva varjagiem justies šeit pietiekoši droši, lai uz savām jaunajām dzīvesvietām ņemtu līdz savas ģimenes. Arī pēc A. Zariņas domām, Salaspils Laukskolas kapulauka 67. kapā apbedītā gotlandiete uzskatāma par kāda šeit dzīvojuša skandināvu tirgotāja ģimenei piederīgu (Zariņa 2000,142).

Kas attiecās uz pārējiem kaimiņtautu sieviešu apbedījumiem, tad to skaits ir pārāk liels, lai tās visas uzskatītu par tirgotāju sievām. Šajā gadījumā drīzāk var runāt par migrācijas procesu atspoguļojumu arheoloģiskajā materiālā. Sieviešu apbedījumu analīze parāda, ka sevišķi cieši un nepārtraukti sakari Daugavas lejteces iedzīvotājiem bijuši ar Ziemeļkurzemi, no kurienes 11.-13. gadsimtā noticis jaunu iedzīvotāju ieplūdums. Jau kopš 10. gadsimta Daugavas krastos konstatējams, ka tur apmetās ienācēji no Sāmsalas, bet tikai 12. gadsimta beigās vai 13. gadsimta sākumā šajā teritorijā parādījās Igaunijas cietzemes sieviešu apbedījumi.

Jāatzīmē, ka sevišķi daudz kaimiņtautu sieviešu kapu atsegti Doles salas kapulaukos, kur tie veido 40 % no netraucētiem sieviešu apbedījumiem. To var skaidrot ar salas ģeogrāfisko stāvokli Daugavas lībiešu apdzīvotā apgabala vienā galā vistuvāk upes ietekai jūrā. Iespējams, ka Doles salā sākotnēji (10. gadsimtā) bijis neliels zemgaļu iedzīvotāju skaits, kuru klātbūtne šeit ir droši pierādāma vidējā dzelzs laikmeta pirmajā pusē, kā liecina atradumi Lejasķivutu kapulaukā. Arī vēlāk (11.-13. gadsimtā) sala, šķiet, nepiederēja pie lībiešu galvenā apdzīvotības apgabala Daugavas labajā krastā, ģeogrāfiskais novietojums padarīja šo atstatus esošo teritoriju piemērotu dažādiem pārceļotājiem. Tāpēc, šķiet, tieši Doles salā konstatējama lielākā zemgaļu, vendu un sāmsaliešu diaspora Daugavas lejtecē. Par zemgaļu piedalīšanos Daugavas lībiešu etnosa veidošanā liecina arī daži bērnu apbedījumi, kuru inventārs sastāv gan no zemgaļiem, gan lībiešiem raksturīgiem priekšmetiem – meiteņu apbedījumos tās ir iegarenās plāksņu saktas ar viļņotu ārmalu un astoņu caurumu ažūrāciju (34. tab.: 23, 24), bet zēnu kapos – stopa šķēršu plāksnes saktas (Spirģis 2002c, 69).

Savukārt Skrīveros, kur intensīva apdzīvotība sākusies jau kopš vidējā dzelzs laikmeta otrās puses un – neskatoties uz šo apbedījumu piederību vai nu sēļiem, vai latgaļiem –, pamatiedzīvotāju substrāts ir saglabājies arī pēc lībiešu ienākšanas 10.-13. gadsimtā. 12. gadsimta beigās – 13. gadsimta sākumā latgaļu sieviešu

apbedījumi parādījās arī Doles Raušu kapulaukā. Arheoloģe A. Vilcāne to skaidro ar latgaļu skaitlisku palielināšanos vēlā dzelzs laikmeta otrajā pusē, kas izraisījusi teritoriālu ekspansiju kaimiņu novados (Vilcāne 1998, 170).

Jāatzīmē, ka 12. gadsimta beigu – 13. gadsimta sākuma igauņu cietzemes sieviešu apbedījumu atradumu datējums saskan ar Indriķa hronikā aprakstīto krusta karu Igaunijā laiku. Hronikā vairākkārt minēts, ka vācieši kopā ar pakļautajiem latgaļiem un lībiešiem savos iekarošanas karos – visbiežāk Igaunijā – parasti nogalināja uzvarēto iezemiešu vīriešus, bet sievietes un meitenes – varbūt domātas jaunavas? – saņēma gūstā un aizveda sev līdz. Jautājumam par kara gūsteknēm un viņu tālāko likteni pievērsies vēsturnieks Indriķis Šterns (Šterns 2002a; 2002b, 224). Pēc viņa domām, gūstekņu dzīšana no Igaunijas attāliem apgabaliem bargās ziemas apstākļos ir mazticama un vairākums kara gūstekņu tika uz vietas izvarotas un pamestas, nevis dzītas uz Rīgu. Un tās sievietes, ko atveda uz Latviju, tika turētas vai nu piegulēšanai, vai, vācu apprecētas, ģimenes turpināšanai, vai pārdotas verdzībā, vai arī bija spiestas palikt par publiskām ielasmeitām, jo vācu Rīga savos sākuma gados bija vieninieku pilsēta.

Tomēr igauņu sieviešu apbedījumu atradumi Daugavas lejtecē apstiprina Indriķa hronikā aprakstīto gūstā kritušo sieviešu atdzīšanu.

Jāatzīmē, ka latgaļu apdzīvotajā teritorijā daudz igauņu izcelsmes rotu atrasts Kārļu Ainavu kapulaukā pie Cēsīm, kas bija svarīgs centrs krustnešu agresijai uz Igauniju. Iespējams, ka arī latgaļu sieviešu apbedījumus Doles Raušu kapulaukā var interpretēt kā vāciešu Daugavas ceļa iekarošanas karagājienu laikā sagūstīto sieviešu kapus, jo, kā zināms no Indriķa hronikas, 1209. gadā pēc Jersikas ieņemšanas vācu gūstā uz kādu laiku ir kritusi pat Jersikas valdnieka Visvalža sieva (IH, XIII:4).

Gan igauņu, gan citu kaimiņtautu sieviešu apbedījumi lībiešu pieminekļos izdarīti pēc vietējām lībiešu apbedīšanas tradīcijām, saglabājot mirušo nacionālās rotaslietas. Tas liecina, ka viņas tika uzņemtas kopienā, bet tomēr saglabāja savu etnisko identitāti. Vienīgi Salaspils Reznu kapulaukā atsegtie igauņu sieviešu apbedījumi un rotu depozīts atradās vietējo iedzīvotāju apbedīšanai neizmantotā vietā. Iespējams, kā šeit ir apglabātas divas uzreiz pēc atdzīšanas nomirušas sievietes, bet kāda no dzīvām palikušām noglabājusi savas rotaslietas.

Par kaimiņtautu sieviešu sociālo statusu drošus secinājumus izdarīt nevar. Atzīmējami tikai atsevišķi vaidu sieviešu apbedījumi ar bagātu inventāru (Doles

Vampeniešu I kapulauka 176. kops, Salaspils Laukskolas kapulauka 141. un 191. kops), kas liecina par mirušo bagātību un augstu sociālo stāvokli un neļauj tās vērtēt kā gūsteknes. Lielākajā daļā no kaimiņtautu sieviešu kapu inventāriem ir daudz rotu. Bet šeit jāpiebilst, ka rotaslietas varēja nēsāt ne tikai blakussievas, bet arī verdzenes, kuras vērtība noteikti bija atkarīga no viņas skaistuma, un apģērbam ar rotājumiem bija liela nozīme.

Hronists Indriķis apraksta gūstekņu likteni pie samsaliešiem, kuri „dažas paņēma sev par sievām, katrs divas vai trīs, var vairāk ... un viņi mēdza tās arī pārdot gan kuršiem, gan citiem pagāniem” (IH, XXX:1). Noteikti arī Daugavas lejtecē jau kopš vikingu laikmeta plauka verdzeņu tirdzniecība. Līdz ar to blakus migrācijas procesiem, kas galvenokārt nāca no Ziemeļkurzemes, kaimiņtautu sieviešu apbedījumu parādīšanās Daugavas lejtecē varētu būt skaidrojama kā karadarbības, patriarhālās verdzības un verdzeņu tirdzniecības mijiedarbība.

7.6. LĪBIEŠU VAŽIŅROTAS IZCELSME UN NOZĪME ETNISKO JAUTĀJUMU SKAIDROŠANĀ

Pirms pāriet pie etnisko jautājumu skaidrošanas, īsumā jāpakavējas pie lībiešu izcelsmes problēmas historiogrāfijas. Šis jautājums zinātniskajā literatūrā pacēlās 19. gadsimta beigās. Balstoties uz arheoloģiskā materiālu, problēmu izskatīja R. Hausmanis 10. arheologu kongresa senlietu katalogā ievadā. R. Hausmanis norādīja uz to, ka Daugavas lejtecē trūkst liecību par reģiona apdzīvotību starp vidējā dzelzs laikmeta pirmās puses zemgaļu līdzeno kapulauku kultūru (Pļavniekkalna kapulauks) un vēlā dzelzs laikmeta lībiešu pieminekļiem (RK XXXIV–XLV). Ņemot vērā šo kontinuitātes trūkumu, radās pamats uzskatīt lībiešus par ienācējiem. Kas attiecās uz lībiešu dzimteni, tad 19. gadsimta beigās pētnieki tos bieži uzskatīja par ienācējiem no kultūras ziņā tuvās Karelījas (Bielenstein 1892, 373, 374; Богоявленский 1900, 95). Vēlāk, 20. gs. 30. gados latviešu arheologi, balstoties uz jauniem pētījumiem Ziemeļkurzemē, izstrādāja teoriju par Vidzemes lībiešu izcelsmi no šī reģiona (Balodis 1933; LKV, 23375.-23294. sl.; Šturms 1936, 26-53). Savukārt uzreiz pēc Otrā pasaules kara Padomju savienībā tautu etnoģenēzes skaidrojumā priekšroku guva autohtonās attīstības teorijas. Līdzīgi, arī igauņu arheologs H. Moora (Moora 1952, 167-168), pārvērtējot Latvijas arheoloģisko materiālu no marksisma teorijas metodoloģijas viedokļa, lībiešos redzēja vietējo Vidzemes somu (akmens krāvumu

kultūra) iedzīvotāju pēcnācējus. Šīm uzskatam pievienojās arī Ā. Stubavs (Stubavs 1976b, 119; Стыбавс 1977). Tomēr arheoloģiskās liecības par Ziemeļkurzemes iedzīvotāju ieceļošanu Daugavas lejtecē ir nenoliedzamas un arī H. Mooras māceklis Ē. Tenisons pieļāva domu par Kurzemes lībiešu daļējai migrācijai uz Vidzemi (Tōnison 1974, 178-188). Šīs diskusijas rezultātā mūsdienu arheoloģiskajā literatūrā Ziemeļkurzemes iedzīvotāju migrācija uz Vidzemi ir vispāratzīta. Tomēr paliek neatrisināts jautājums par to, vai šie jaunatnācēji tad arī bija lībiešu kultūras nesēji, vai arī tikai iespaidoja vietējs Vidzemes somus, no kuriem ir cēlušies lībieši. Atzīmējams arī antropoloģes Ritas Grāveres uzskats, ka lībieši Daugavas lejtecē radušies no dažādām tautām, kuru vidū ir gan skandināvi, gan dažas Pieladogas somu grupas (Grāvere 1994, 50-52).

Ņemot vērā Daugavas lībiešu važiņrotas ar bruņrupuču saktām kā etniskā simbola nozīmīgumu, disertācijā izstrādātā tipoloģija ļauj ne tikai izdarīt svarīgus secinājumus par tās izcelsmi un attīstības gaitu, bet arī sniedz jaunas atziņas par Vidzemes lībiešu etnoģenēzes jautājumu:

1) Važiņrotas sastāvdaļu tipoloģiskais salīdzinājums, skaidrojot to valkātāju izcelsmes jautājumu, neapšaubāmi norāda, ka senākās vikingu laikmeta važiņrotas ar bruņrupuču saktām Latvijas teritorijā parādījušās Kurzemē 9. gadsimtā un ir saistāmas ar skandināviem.

Kāpēc Baltijas jūras austrumu krastā izveidojās tik neparasta važiņrota? Lai atbildētu uz šo jautājumu, jāpakavējas pie sakariem starp Baltijas jūras austrumu un rietumu krastu. Lielākā vai mazākā mērā saistība starp Austrumbaltiju un Skandināviju pastāvējusi vienmēr, bet īpaši intensīvi tā kļuva vidējā dzelzs laikmetā, jo Latvijas teritorijā vikingu ekspansija sākusies ātrāk nekā citur Eiropā. Ap 650. gadu datējama kolonijas dibināšana ar centru Grobiņā, kuru parasti saista ar Rimberta uzrakstītajā svētā Anskari dzīves hronikā minēto Jūrpili (Seeburg). Šīs kolonijas izvietojums toreizējās kuršu zemju ziemeļu perifērijā ļāva aizjūras atnācējiem izvērst tirdzniecību gan ar kuršiem, gan no viņiem uz ziemeļiem dzīvojušiem Baltijas somiem. Kolonijas pastāvēšanas laikā (650.-850. gads) Grobiņā bijis apdzīvots pilskalns Skabāržukalns, divas apmetnes Priediens un Porānu uzkalniņu kapulauki un Rudzukalnu (Smukumu) līdzenais kapulauks. Skandināvu pieminekļi atrodami arī Grobiņas tuvākajā apkārtnē Tāšu Jāčos, Durbes Sauslaukos, Medzes Kapsēdē. Kolonisti ieceļojuši no Gotlandes un Zviedrijas cietzemes vidusdaļas (Nerman 1958; Petrenko, Urtāns 1995).

Svarīgi atzīmēt, ka pēc V. Petrenko novērojumiem, Priedienes uzkalniņu kapulaukā varēja būt ap 2000 uzkalniņu; vēl vismaz tūkstotis apbedījumu esot bijis līdzējā kapulaukā pie Rudzukalniem (Petrenko 1990, 43; Petrenko, Urtāns 1995, 11, 12). Kaut gan par citiem mazāk pētītiem skandināvu kapulaukiem līdzīgi aprēķini pagaidām nav izdarīti, tomēr, ņemot vērā kolonija pastāvēšanu tikai divsimt gadus, jāatzīst, ka Jūrpils bijusi ļoti blīvi apdzīvota un līdzvērtīga tā laika lielākajiem centriem Ziemeļeiropā kā Hedebija (Haithabu), Volina (Wollin), Truso, Gņozdova. Bez tam, ņemot vērā, ka Grobiņa pieder pie hronoloģiski agrākajiem vīkiem, šim centram nav līdzīga starp vienlaicīgajām pilsētveida apmetnēm Baltijas jūras austrumu piekrastē.

Kas attiecas uz kolonistu materiālo kultūru, tad Grobiņas arheoloģiskais materiāls liecina, ka no dzimtenes atrauti dzīvojušie skandināvi pakāpeniski pārņēmuši dažas iezīmes no saviem jaunajiem kaimiņiem. To vislabāk parāda sieviešu apbedījumu inventāra transformācija. Tā vikingu laikmeta sākumā no Gotlandes atbraukušo pēcnācēju sieviešu inventāros trūkst Gotlandes salā parasto dzīvnieka galvas saktu (Carlsson 1983, 192), toties tajos tiek iekļauti baltiem raksturīgie vītīte kaklariņķi ar cilpu galiem, spirālaproces un spirālgredzeni (Nerman 1958, 177). Parādās arī priekšmeti - hibrīdi, bet uz kolonijas pastāvēšanas beigām var attiecināt vienu savrupatrasto fragmentāru važiņrotu, kas sastāv no divām P37:12 varianta skandināvu bruņrupuču saktām un vienas divriņķu važiņas. Bez tam uzzieta arī kārbas sakta un masīva lietā aproce ar līkločveida ornamentu, bet visu šo senlietu piederība vienam apbedījuma komplektam nav droša (Šturms 1949, 206).

Skandināvu kolonijas sākums attiecas uz laiku, kad skandināvi tikai meklēja jaunās iespējas austrumu virzienā. Savukārt 9. gadsimtā, kad tika atklāts un stabilizējās lielais tranzīta ceļš pa ūdeni caur Ladogu un Volgu uz arābu zemēm, daudzi uzņēmīgi un bezbailīgi vikingi traucās tur. Līdz ar to Kurzemes piekraste zināmā mērā palika novārtā un bez jaunu cilvēku pieplūduma no dzimtajām zemēm kolonija vairs nevarēja turēties pretī kuršu spiedienam. Šī skandināvu centra krišana pavēra kuršiem iespēju pavirzīt savu apdzīvoto teritoriju tālāk uz ziemeļiem un 11.-13. gadsimtā notika pakāpeniska Kurzemes ieņemšana un vietējo Baltijas somu padzišana vai asimilācija.

Iespējams, ka tieši daļa no Grobiņas skandināvu kolonijas pamatiedzīvotāju pēctečiem, kurus raksturo jauktie skandināvu un baltu priekšmetu komplekti apbedījumu inventāros, kuršu spiediena rezultātā pavirzījās tālāk uz ziemeļiem un apmetās Ziemeļkurzemes lībiešu apdzīvotajā apgabalā. Līdzīgi kā Grobiņā,

Ziemeļkurzemē skandināvi 10. gadsimtā atstāja līdzenos kapulaukus (Zlēku Priedaine, Zlēku Cirkale, Skrundas selekcijas stacija u.c.) un uzkalniņu kapulaukus (Sabiles krievu kapi). Notika arī skandināvu un vietējo Baltijas somu iedzīvotāju saplūšana un tieši Ventas un Abavas lejtecē, kur krustojās kuršu, Ziemeļkurzemes lībiešu un skandināvu kultūru ietekmes, varēja izveidoties sieviešu rotu komplekts, kas sastāvēja no skandināvu bruņrupuču saktām, ovāliem važturiem, masīvām dobām aprocēm un vītiem kaklariņķiem ar cilpu galiem. Spriežot pēc Ziemeļkurzemes bruņrupuču saktu atradumu variantiem, važiņrotas tālākā veidošanās šeit notika 9. gadsimta pašās beigās, bet 10. gadsimta otrajā pusē tipoloģiski nedaudz vēlākie važiņrotu varianti parādījās Daugavas lejtecē. Tā kā 11. gadsimtā važiņrotas ar bruņrupuču saktām Ziemeļkurzemē neatrod, važiņrotu analīze apstiprina teoriju par lībiešu ienākšanu Vidzemē no Ziemeļkurzemes.

Skandināvu pārceļošanai no Ziemeļkurzemes uz toreiz mazapdzīvotajiem Daugavas lejteces krastiem, jādomā, bijuši galvenokārt ekonomiskie apsvērumi, jo jaunizvēlētās dzīvesvietas ieņemšana ļāva kontrolēt Daugavas ūdensceļu, kas solīja lielus ienākumus.

Pēc iedzīvotāju aizplūšanas no Ziemeļkurzemes šajā reģionā parādījās važiņrotas ar Sāmsalas tipa trīsstūradatām, izveidojās ažūrās trīsstūradatas, kas liecināja par zināmu jauno iedzīvotāju ienākšanu no Sāmsalas. Arī turpmākajos gadsimtos cieši sakari starp Daugavas lejteci un Ziemeļkurzemi turpinājās, par ko liecina gan liels skaits Ziemeļkurzemes pārceļotāju apbedījumu atradumi Daugavas lībiešu kapulaukos, gan Indriķa hronikā minētā vaidu pārceļošana.

2) Nākamais nozīmīgais moments Daugavas lībiešu etnoģenēzē iezīmējās ar vietējo 1. un 2. tipa bruņrupuču saktu, trapecveida važturu ar ģeometrisko ornamentu un iegareno četrstūraino važiņu sadalītāju ar līkloča veidā robotu augšējo un apakšējo malu parādīšanos važiņrotās. Jauns važiņrotas veids Daugavas lejtecē parādījās 10. gadsimta pašās beigās vai laikā ap 1000. gadu un tās sastāvdaļu ornamentēšanā tika izmantots ģeometriskais ornaments, ieviesās arī pirmie zoomorfi piekariņi. Tikai kopš šī brīža Daugavas lejteces materiālajā kultūrā parādījās un gūva pārsvaru somisks, respektīvi, lībisks elements. Jādomā, ka arī šo momentu var saistīt ar kādas jaunas Baltijas somu iedzīvotāju grupas ienākšanu. Tā kā trapecveida važturu ar ģeometrisko ornamentu un iegareno četrstūraino važiņu sadalītāju tipoloģiski senākie paraugi ir zināmi Somijas arheoloģiskajā materiālā un Somijas vidējā dzelzs laikmeta važiņrotu veida līdzība ar vēlākām lībiešu važiņrotām norāda,

ka jaunatnācēji Daugavas lejtecē atceļojuši no Baltijas jūras ziemeļu vai ziemeļaustrumu piekrastes. Arī lībiešu 1. tipa bruņrupuču saktu tiešie pirmparaugi – skandināvu 55:2B apakšvariants – ir pazīstami Ālandu salās.

Tā kā Somijas cietzemē lībiešu važiņrotu elementu pirmparaugu retie atradumi nekonzentrējās kādā noteiktā reģionā, pašlaik konkrēti lokalizēt pārceļotāju izejas punktu nevar. Jāatzīmē arī, ka Somijas cietzemes dienvidaustrumu daļā un Karelijā izplatītās važiņrotas ar vietējām bruņrupuču saktām tipoloģiski nav saistītas ar lībiešu važiņrotām ar bruņrupuču saktām. Abi važiņrotu veidi attīstījušies pilnīgi neatkarīgi viens no otra un no dažādiem skandināvu saktu variantiem, bet to kopējā līdzība skaidrojama ar ekonomiski un etniski līdzīgiem apstākļiem abos reģionos.

3) Citu veidu važiņrotu apskats liecina, ka jaunatnācēji Daugavas lejtecē satikās ar skaitliski nelielām vietējo iedzīvotāju populācijām. Doles salā un apkārtnē tie bija zemgaļi, bet Aizkrauklē – latgaļi vai sēļi, kuri organiski iekļāvās jaunā etnosā izveidē. Turpmākā Daugavas lībiešu tautas evolūcija noritējusi Daugavas lejtecē un lībiešu etnosa veidošanā ievērojama loma bija vietējām baltu un Baltijas somu tautām.

4) Krūšu važiņrotu ar bruņrupuču saktām izcelsmes un attīstības analīze parāda, ka lībieši kā tauta veidojušies no vairākiem komponentiem, kas dažādos laikos papildinājuši to genofondu. Zīmīgi, ka piedāvātā Daugavas lībiešu izcelsmes shēma, kas balstīta uz važiņrotu analīzi, galvenajos vilcienos sakrīt un papildina antropoloģes Ritas Grāveres odontoloģisko pētījumu rezultātus (Grāvere 1994). Apskatot Salaspils Laukskolas kapulauka odontoloģisko materiālu, R. Grāvere nākusi pie slēdziena, ka šeit apbedītie pārstāv dažādas populācijas. Pie tam senākā 10. gadsimta beigu – 11. gadsimta sākuma populācija vismaz daļēji būtu saistāma ar skandināvisku cilmi. Savukārt somiskās iezīmes lībiešu odontoloģiskajā materiālā sāk izpausties tikai 11. gadsimtā.

5) Pēc Daugavas un Gaujas lībiešu materiāla salīdzinājuma izriet, ka lielas atšķirības starp abu reģionu važiņrotām nav. Galvenā ir hronoloģiskā atšķirība, jo Gaujas lejtecē līdz šim nav konstatēti eksemplāri, kas būtu agrāki par 12. gadsimta sākumu. Tomēr šajā sakarā jāatzīmē viena zīmīga nianse. Kā zināms, Gaujas lībiešiem ir raksturīgi uzkalniņu kapulauki, kas ir plaši pētīti jau kopš 19. gadsimta pirmās puses, bet no līdzienajiem kapulaukiem (Krimuldas Mežšauti, Inciems, Turaida) ir zināmi tikai atsevišķi savrupatradumi (Apals 1986, 83; Spirģis 2003pb, 5, 6). Tomēr, kā parādīja plašie izrakumi Daugavas lejtecē, arī Daugavas lībiešiem 12.

gadsimtā sāka dominēt individuālie apbedījumi uzkalniņos, kas bieži izvietoti agrākā līdzenā kapulauka perifērijā un to uzbērums laiku gaitā saimnieciskās darbības rezultātā nolīdzināti. Tāpēc nav izslēgts, ka arī Gaujas mežiem apaugušajos krastos blakus uzkalniņiem ir neskarti saglabājušies hronoloģiski senāki līdzenie apbedījumi. Varbūt jauni arheoloģiskie izrakumi varēs atklāt Gaujas lībiešu kultūras parādīšanās laiku, kas, iespējams, ir vienlaicīgs ar Daugavas lībiešiem.

SECINĀJUMI

Izstrādātā Daugavas lībiešu krūšu važiņrotu tipoloģija parāda, kā, pielietojot arheoloģiskajai pētniecībai tradicionālo tipoloģisko metodi, var palielināt senlietu informatīvo atdevi un izmantot tās kā nozīmīgu avotu aizvēstures problēmu risināšanā. Izstrādātā važiņrotu tipoloģija ir mēģinājums apkopot un sakārtot 10.-13. gadsimta lībiešu sievietu svarīgo rotu komplektu tipoloģiskās grupās un izveidot hronoloģiski pārskatāmu sistēmu. Tas ļauj šīs senlietas izmantot gan dažādiem secinājumiem, gan kā datējošus artefaktus citu arheoloģisko kontekstu rašanās vai eksistences laika noteikšanai. Jāatzīmē, ka izveidotās tipoloģijas iespējas ir daudz plašākas, nekā tas parādīts šajā pētījumā. Tā, piemēram, disertācijā tikai garām ejot skarti tādi jautājumi kā važiņrotu valkātāju sociālā stāvokļa noteikšana, važiņrotas izgatavošana un izgatavotāji, rotas sakrālās funkcijas, semantika u.c.

Šajā pētījumā iegūtos rezultātus var nosacīti sadalīt divās grupās. Pirmā ir saistīta ar lībiešu važiņrotas tipoloģijas izstrādi, bet otrai pieskaitāmi plašāki secinājumi par Daugavas lībiešu kultūru kopumā. Tie izdarīti, balstoties gan uz pašas važiņrotas, gan citu lībiešu rotu un materiālu izpēti. Darba galvenajā daļā izstrādātie Daugavas lībiešu važiņrotas tipoloģijas rezultāti apkopojami sekojošās tēzēs.

- 1) Pirmās bruņrupuču saktas Daugavas lejtecē parādījās 7. gadsimta otrajā pusē vai 8. gadsimta pirmajā pusē. Tomēr abi pašlaik zināmie agro saktu savruptradumi nav saistīti ar vēlāko lībiešu važiņrotai izveidošanos, jo tolaik Daugavas krasti bija mazapdzīvoti. Acīmredzot skandināvu epizodiskā parādīšanās šajā teritorijā neatstāja dziļas pēdas vidējā dzelzs laikmeta arheoloģiskajā materiālā.
- 2) Senākās važiņrotas ar bruņrupuču saktām parādījās Daugavas lejtecē līdz ar jaunās kultūras nesēju ienākšanu 10. gadsimta vidū vai trešajā ceturksnī. Šajās važiņrotās izmantotas skandināvu bruņrupuču saktas un ovālie važturi. Kopš šī laika važiņrotas ar bruņrupuču saktām Daugavas lejtecē kļuva par sievietu tērpa neatņemamu sastāvdaļu.
- 3) 10. gadsimta beigās Daugavas lejtecē parādījās jauns važiņrotu veids, kas sastāvēja no vietēji izgatavotām bruņrupuču saktām, ažiūriem trapecveida važiņu sadalītājiem ar ģeometrisku ornamentu un iegarena četrstūra formas sadalītājiem, kam bija robotas malas.

- 4) Turpmākās attīstības gaitā radās jaunās rotu formas un lībiešu važiņrotu materiālā izdalīti pieci bruņrupuču saktu tipi (ragu, medaljonu, rombu, mezglu un palmešu saktas), četri važturu tipi (trīsstūrainie, ovālie, trapecveida ar ģeometrisku ornamentu un trapecveida ar palemti) un viens važiņu sadalītāju tips. Izstrādātajā tipoloģijā par pamatpazīmi izvēlēta važiņrotas sastāvdaļu forma un rotājums. Šādas lībiešu važiņrotas pastāv līdz 13. gadsimta otrajai pusei, kad tās izzuda.
- 5) Starp daudzajām važiņrotu sastāvdaļām izdalāmi atsevišķi hronoloģiski atšķirīgi apakšvarianti, kas bija izplatītākie, kā arī retas, individuāli izgatavotas formas. Važiņrotu sastāvdaļu attīstības gaitai raksturīgi lībiešu meistarų radošie meklējumi, ne tikai pārveidojot skandināvu paraugus, bet arī ieviešot pilnīgi jaunas formas un ornamentus, kas kļuva par lībiešu kultūras raksturīgu sastāvdaļu. Tikai atsevišķos gadījumos Daugavas lībiešu sieviešu važiņrotā ar funkcionālu nozīmi tika iekļauti kaimiņtautu važturi vai saktas. Kapus ar šādām “jaukta sastāva” važiņrotām var uzskatīt par etniski jauktu laulību pēcnācēju apbedījumiem.
- 6) Balstoties uz važiņrotu sastāvdaļu – bruņrupuču saktu, važturu un važiņu sadalītāju – korelāciju, izdalītas četras lībiešu važiņrotu grupas. Hronoloģiski važiņrotu grupas bija secīgas un tikai nedaudz sedzās, to vienlaicīga pastāvēšana nav bijusi ilga.
- 7) Lībiešu važiņrotā savijās skandināvu, baltu un Baltijas somu materiālās kultūras tradīcijas. Tā kā važiņrota ar bruņrupuču saktām atrodama gandrīz ikvienā netraucētā lībietes apbedījumā, tā saistāma ar valkātājas tradicionālu etniskās identitātes apliecinājumu. Tomēr vienīgi īpaši greznas važiņrotas ar daudziem, bieži vien importētiem, elementiem un piekariem varētu uzskatīt par augsta sociālā statusa simbolu.

Daugavas lībiešu sieviešu apbedījumu paražu un senlietu materiāla analīze norāda, ka 10.-13. gs. gaitā mainījās ne tikai važiņrota ar bruņrupuču saktām, bet arī apbedīšanas rituāls, kā arī pārējo kapa piedevu veids un daudzums. Lai sagrupētu visus Daugavas lībiešu sieviešu kapu inventārus ar važiņrotām pa atsevišķiem posmiem un izveidotu materiāla hronoloģiju, kas ir viens no svarīgākajiem šī tipoloģiskā pētījuma uzdevumiem, disertācijā veikta važiņrotu un citu rotu, kā arī apbedīšanas paražu savstarpējā korelācija.

Sieviešu apbedījumu inventāra izpēte ne tikai precizē Latvijas arheoloģiskajā literatūrā pieņemto Daugavas lībiešu apbedījumu inventāru iedalījumu trijos

hronoloģiskos posmos, bet ļauj katrā posmā izdalīt arī divus vai trīs apakšposmus. Savukārt disertācijā izstrādātie lībiešu važiņrotas tipoloģiskā iedalījuma principi un datējums ļāva pievērst uzmanību vairākiem līdz šim strīdīgiem un neatrisinātiem jautājumiem. Viens no tiem ir lībiešu kultūras parādīšanās laiks Latvijas teritorijā. Bez tam īpaša uzmanība pievērsta arī etnisko jautājumu skaidrošanai un Daugavas lībiešu kultūras periodizācijai. Tātad Daugavas lībiešu arheoloģiskā materiāla periodizācijas posmu raksturojums ir sekojošs.

I posms sākās līdz ar lībiešu kultūras parādīšanos Daugavas lejtecē. To raksturo bezripas keramikas trauki, vienāds ugunskapu un skeletkapu skaits, kuros mirušie orientēti ar galvu ZR, ZZR virzienā. Senākajiem Ia apakšposma apbedījumiem raksturīgas 1. grupas važiņrotas ar skandināvu bruņrupuču saktām un 1. tipa trīsstūrīgiem vai ovāliem 2. tipa važturiem, kā arī masīvās 1. un 2. tipa lietās aproces. Nākamais Ib apakšposms iesākās, parādoties 2. grupas važiņrotām, kuru sastāvā ietilpa 1. tipa lībiešu ragu bruņrupuču saktas, 3. tipa trapecveida važturi ar ģeometrisko ornamentu un iegarenie taisnstūrīgi važiņu sadalītāji ar līkločveida augšējo un apakšējo malu. Dažās važiņrotās izmantotas arī senākās 2. tipa lībiešu medaljonu bruņrupuču saktas, kā arī izplatījās 3. tipa kaltās dobās aproces. Starp kaklariņķiem, blakus lībiešiem raksturīgiem kaklariņķiem ar cilpu galiem vai ar pogas un cilpas galiem atzīmējami arī tieši Ib apakšposmā visbiežāk sastopamie kaklariņķi ar kruķu galiem. Ic apakšposmā turpina attīstīties iepriekš raksturīgās rotu formas, bet Ia apakšposma tipi izzuda.

I posms datējams ar laiku no 10. gadsimta vidus vai trešā ceturkšņa līdz 11. gadsimta 2. ceturksnim. Senāko krūšu važiņrotu ar skandināvu bruņrupuču saktām (1. grupa) tipoloģiskais salīdzinājums nepārprotami norāda, ka rota ir veidojusies 9. gadsimta beigās Ziemeļkurzemē, no kurienes tā ieviesusies Daugavas lejtecē. Līdz ar to važiņrotu analīze apstiprina teoriju par lībiešu ienākšanu Vidzemē no Ziemeļkurzemes. Savukārt prototipi 2. grupas važiņrotu sastāvdaļām atrodami Somijā un tikai kopš šo važiņrotu parādīšanās brīža Daugavas lejteces materiālajā kultūrā gūst pārsvaru somiskie, respektīvi, lībiskie elementi. Jādomā, kā arī to var saistīt ar kādas jaunas Baltijas somu iedzīvotāju grupas ienākšanu Daugavas lejtecē. Tomēr pārceļotāju izcelsmes lokalizācija ir nākotnes pētījumu uzdevums.

II posmam pārsvarā raksturīgi skeletkapi ar ZR, ZZR, atsevišķos gadījumos arī Z orientāciju. Otrā posma apbedījumu inventāru raksturīgākā pazīme ir ripas keramikas trauku ieviešana kapu inventāros. Ila apakšposmu raksturo važiņrotas ar pēdējām 1.

tipa ragu bruņrupuču saktām, kuras nomainīja 2. tipa medaljonu saktas. Pārējo rotu vidū Ila un IIb apakšposmā parādījās un attīstījās jau iepriekšējā posma beigās radušos tipu jaunie varianti. IIc apakšposma važiņrotās blakus 2. tipa medaljonu saktām nelielā skaitā izplatījās 3. tipa rombu un 4. tipa mezglu saktas. IIc posma laikā izzuda iegareni taisnstūrainie važiņu sadalītāji, kam bija līkločveida augšējā un apakšējā mala. Strauji samazinājās aproču un kaklariņķu izmantošana.

II posms datējams ar laiku no 11. gadsimta otrā ceturkšņa līdz 12. gadsimta astoņdesmitajiem gadiem. Senlietu materiāls norāda, ka lībiešu materiālā kultūra iepriekšējā perioda beigās bija pilnīgi izveidojusies un sākot ar 11. gadsimta otro ceturksni vērojama tās vienmērīga attīstība. 12. gadsimta sākumā Daugavas lībiešu materiālajā kultūrā iezīmējās krīze, ko raksturo gan strauja rotaslietu kvalitātes samazināšanās, gan atteikšanās no tādām tradicionālām rotām kā kaklariņķi un aproces. Jādomā, ka krīze lībiešu juveliermākslā ir ekonomisko un politisko apstākļu atspoguļojums. Jāatzīmē, ka šajā laikā Daugavas lejtecē notika Rietumeiropas monētu sudraba pieplūduma izbeigšanās, kas bija saistīta ar izmaiņām Baltijas tirdzniecības ceļu virzienos. Bez tam rakstītie avoti liecina, ka 12. gadsimtā vērojamas Senkrievijas kņazu militārās aktivitātes, kas noveda pie Daugavas lībiešu nokļūšanas meslu atkarībā no Polockas kņazistes.

III posmā turpinājās nesadedzinātu mirušo apbedīšana ar galvu ZR, ZZR un Z virzienā. Tika ierīkotas jaunas apbedīšanas vietas – kristīgo kapsētas, kur ieviesa apbedījumu orientāciju R virzienā. III posmam sākoties, lībietes atteikušās no sava tradicionālā rotu komplekta – starp kapu piedevām vairs nav sastopami kaklariņķi un aproces, sāk izzust keramikas trauki. IIIa apakšposms ir pārējas laiks no II uz III posmu. To iezīmē jaunā 5. tipa palmešu bruņrupuču saktu parādīšanās, tomēr važiņrotās turpināja izmantot iepriekšējam periodam raksturīgos trapecveida važturus ar ģeometrisku ažūro ornamentu. Savukārt IIIb apakšposma laikā strauji ieviesās važiņrotas ar stilistiski atbilstošām 5. tipa palmešu bruņrupuču saktām un 4. tipa ažūriem trapecveida važturiem, kas arī bija rotāti ar palmeti. Šādas rotas vienlaicīgi sastopamas gan pagānu kapulaukos, gan kristīgo kapsētās, bet važiņrotas ar jaunāko 5a₄ apakšvarianta bruņrupuču saktu zināmas vienīgi no kristīgo kapsētām.

III posma sākums saistāms ar vācu tirgotāju parādīšanos Daugavas lejtecē 12. gadsimta astoņdesmitajos gados un tas turpinājās līdz pagānu kapulauku pastāvēšanas beigām – aptuveni 13. gadsimta vidum. Šajā laikā lībiešu materiālajā kultūrā vērojamas krasas izmaiņas, kas atspoguļojās arī važiņrotās. Posma sākumā notikusi ģeometriskā

stila nomaiņa pret augu ornamentu liecina par būtisku pārrāvumu lībiešu materiālās kultūras attīstības vēsturē. Acīmredzot, vācu tirgotāju aktivitāšu rezultātā tirdznieciskie sakari ar Seno Krievzemi kļuva sevišķi intensīvi un tie sniedzās līdz Vidusdņepras slāviem, no kuriem aizgūti raksturīgi motīvi.

Turpmākajā Daugavas lībiešu sieviešu rotu attīstībā vērojama pakāpeniskā degradācija. 13. gadsimta beigās važiņrotas ar bruņrupuču saktām izzuda, bet to vietā ieviesās riņķasaktas. Tā kā riņķasaktas netika nēsātas pa pāriem, mainījās sieviešu apģērba rotājuma veids. Kā seno tradicionālo apjomīgo važiņrotu reminiscence viduslaikos palika pie riņķasaktas zoslas piestiprinātas dažas nelielas važiņas ar piekariem.

Katra izdalītā posma arheoloģiskais materiāls ir atšķirīgs un atspoguļo dažādus lībiešu vēstures procesus. Tā, ņemot vērā 10. gadsimta otrajā pusē un 11. gadsimta sākumā Daugavas lejtecē notikušos sarežģītos etniskos procesus, kuru rezultātā izveidojusies Vidzemes lībiešu tauta, *I posmu var raksturot kā Daugavas lībiešu etnoģenēzes periodu*. Savukārt Daugavas lībiešu kultūras uzplaukums 11. gadsimta vidū un tās turpmākā vienmērīga attīstība bez straujām pārmaiņām un ārējiem impulsiem ļauj vērtēt *II posmu kā lībiešu kultūras attīstības laiku*. Savukārt 12. gadsimta pēdējā ceturksnī Daugavas lejtecē sāk aktīvi darboties vācu tirgotāji un garīdznieki. Sākusies lībiešu pievēršana kristīgai ticībai, kas drīz izvērtās par krusta karu. Uz šo laiku attiecas arī jauno arheoloģisko pieminekļu parādīšanās – kristīgās kapsētas, mūra pils, pilsētas. Izmaiņas skāra visas lībiešu kultūras sfēras. Tomēr pievēršanās jaunajai reliģijai bija ilgstošs process un ilga no 12. gadsimta beigām līdz 13. gadsimta otrajai pusei. Latvijas vēstures periodizācijā šo posmu dēvē par krusta kara laikiem, kas sakrīt ar lībiešu arheoloģiskā materiāla *III posmu, kuru var atzīmēt kā kristianizācijas laiku*.

Nobeigumā atzīmējami daži ar tālāko pētījumu perspektīvu saistīti jautājumi. Disertācijā izstrādātās tipoloģijas šaurāks praktisks rezultāts vispirms ir Daugavas lībiešu sieviešu rotu hronoloģijas noteikšana, kas ļauj šos priekšmetus izmantot kā datējošas senlietas. Tomēr Daugavas lībiešu sieviešu kapu inventāra komplekts šajā darbā nav ietverts pilnībā. Tāpēc turpmāko pētījumu uzdevums ir izstrādātajā tipoloģiski hronoloģiskajā shēmā iekļaut tādas svarīgas atradumu grupas kā važiņrotas piekariņi, nažu makstis, kaklarotas, u.c. Tas ļaus precizēt un papildināt kopējo lībiešu juvelierizstrādājumu attīstības ainu Daugavas lejtecē. Līdz ar to veiktā važiņrotu analīze vērtējama kā nozīmīgs pamats bagātā lībiešu rotu klāsta tālākai izpētei.

IZMANTOTO AVOTU SARAKSTS

I. SENLIETU KOLEKCIJAS

SA – Savrupatradumi

Latvijas Vēstures muzeja Arheoloģijas nodaļas kolekciju šifri:

A – Latvijas Vēstures muzeja Arheoloģijas nodaļas pamatkolekcijas šifrs

RDM – Rīgas Doma muzēja kolekcija

RLB – Rīgas Latviešu biedrības kolekcija

VI – Latvijas vēstures institūta kolekcija

KPM – Ģederta Eliasa Jelgavas vēstures un mākslas muzejs

RGZ – Romiešu un ģermāņu centrālais muzejs Maincā

MVFB – Aizvēstures un agrās vēstures muzejs Berlīnē

BM – Britu muzejs Londonā

MVFK – Aizvēstures un agrās vēstures muzejs Ķelnē

AI – Igaunijas Vēstures Institūta Arheoloģijas nodaļa

Nr. p.k.	Objekts	Izrakumu vadītāji	Pētījumu gadi	Kapu skaits*	Kolekcijas nr.
RĪGA					
1	Doma kapsēta	Caune A., Tilko S.	1986, 1987	136	VI 278
2	Rātslaukuma senkapi	Caune A.	1995, 1997	9	VI 308
3	Ciems Alberta laukumā	Vilsone M.	1959-1964		VRVM 41991- 41995, 42000
DOLE					
4	Vampeniešu I senkapi	SA; Šnore E.	1966, 1967, 1969, 1971-1974	199	RDM I; 782-788; A 1626-1637; VI 124
5	Vampeniešu II	Šnore E.	1966, 1967	120	VI 144
6	Raušu senkapi	Šnore E.	1967, 1969, 1971-1973	168	VI 146
7	Raušu ciems	Šnore E.; Daiga J.	1968-1970, 1971, 1974		VI 145
MĀRTIŅSALA					
8	Mūra pils, baznīca un priekšpils	Būholcs A.; Mugurēvičs Ē.	1897, 1899, 1967-1973		RDM I; VI 127
9	Ciems	Mugurēvičs Ē.	1966, 1968-1973		VI 121
10	Kapsēta pie baznīcas	Zariņa A; Mugurēvičs Ē.	1966-1969, 1971-1977	1802	VI 122
SALASPILS					
11	Vējstūri	Zariņa A.	1967, 1968	58(32)	VI 147
12	Laukskolas senkapi	SA; Ģinters V; Zariņa A.	1936, 1937, 1967-1975	614	A 2360-2387; A: 8942-8951; A 9968-9979; VI 124

Nr. p.k.	Objekts	Izrakumu vadītāji	Pētījumu gadi	Kapu skaits*	Kolekcijas nr.
13	Laukskolas ciems	Zariņa A.	1967-1972		VI 124
14	Salaspils Reznas	Graudonis J.	1958, 1969	27(2)	A 11769, VI 133
15	Lipšu senkapi	Daiga J.	1973-1975	212(126)	VI 185
16	Lipšu ciems	Daiga J.	1973-1975		VI 185
17	Jaunzemju senakpi	SA; Būholcs A.	1880		RDM I 904-918, 931-992, 1815
DAUGMALE					
18	Daugmales pilskalns un senpilsēta	SA; ĢintersV; Urtāns V; Radiņš A., Zemītis G.	1933, 1935-1937, 1966-1970, 1986-1996		A 6569, 7214, 7701, 7867, 7993, 8690, 9029, 9666, 9703, 9964, 11970, 11971, 12150, 12496, 12600, 12695, 12705, 12757, 12777, 12817, 12826, 12866, 12926, 12929, 12977, 13136, 13186, 13240
19	Daugmales senkapi I	Urtāns J.; Radiņš A., Zemītis G.	1979, 1987	6	A 12434 12440 12705
20	Daugmales senkapi II	Zemītis G.	1992	3	A 12862
21	Lauru senkapi	SA			RDM I 201-227; KPM 106-118; A 5536-5537
IKŠKĪLE					
22	Kābeļu senkapi	SA; Būholcs A.; Spirģis R.	1897, 2000	49	RDM I 792-793, 1783-1786, 2197-2208, 3642; VI 333
23	Zēvaldu senkapi	SA; Šnore E.	1938		A 9751
24	Zariņu senkapi	Graudonis J.	1971	43	VI 152
25	Freimaņu senakpi	SA			A 7999
26	Tīnūžu senakpi	SA			RDM I 1103; A 7913
27	Pilsdrupas, baznīca un kapsēta	SA; Ozoliņš F.; Šturms E.; Malvess R.; Graudonis J.	1926, 1927, 1961, 1962, 1968-1969, 1972-1973	857	A 4611-4939; 11932; VI 130
28	Rumuļu senkapi	Graudonis J.	1974, 1975	20	VI 203
29	Ikšķīles ciems	Graudonis J.	1968-1975		VI 131
OGRESGALS					
30	Lielpeču senakpi	SA; Grevingsks K.; Jakšs R.	1874; 1897	10	RDM I 501, 521-532
31	Sermuļu senakpi	SA			RDM I 793; VI 334; A 13246
32	Čabu senakpi	SA; Zariņa A.	1984	3	VI 269; A 13245
TOME					
33	Nariņu senakpi	SA; Atgāzis M.	1968	16	A 7906, 7907; 9775-9777; 8157; VI 196

Nr. p.k.	Objekts	Izrakumu vadītāji	Pētījumu gadi	Kapu skaits*	Kolekcijas nr.
LIELVĀRDE					
34	Pārceltuves senakpi	SA; Stepiņš P.; Zariņa A.; Toropina G.	1940, 1977	37	RDM I 503; A 10373-10499, 12445; 12472; VI 216; A 12654; A 13251
35	Kapsēta pie baznīcas	Zariņa A.; Spirģis R.	1976, 2003	10	VI 215; A 13237
36	Kaibalas senakpi	SA			RDM I 502-517
JUMPRAVA					
37	Bajāru senakpi	SA; Krūze F.; Purpētere N.	1838, 1939	4	A 10514-10517, 13228
SKRĪVERI					
38	Lielrutuļu senakpi	Šturms E.; Briede I.	1929, 1974	11(10)	A 5664-5728, 7109-7113, 12255
39	Aizkraukles senakpi	SA; Krūze F.; Bērs J.; Būholcs A.; Bogojavlenskis S.; Riekstiņš H.; Stepiņš P.; Purpētere N.	1837-1839, 1840, 1887, 1931, 1939	43	MVFB IIIa; BM52.3-29; RGZ O.6839; MVFK 130001; KPM; RLB 230; RDM I
40	Lejasžagaru senakpi	Urtāns V.	1963, 1972, 1973, 1974, 1975	37	A 5814, 11811, A 11814, A 12168 12221; 12280, 12303, 13230

* Ar treknu šriftu atzīmēti pētījumiem izmantojamie vēlā dzelzs laikmeta apdedījumi, kopskaitā 1541.

II. ARHEOLOĢISKO PĀRSKATU SARAKSTS

- LVI AN – Latvijas vēstures institūta Arheoloģijas nodaļa
LVM AN – Latvijas Vēstures muzeja Arheoloģijas nodaļa
- 1 Atgāzis 1971p – Atgāzis M. Pārskats par Daugavas kreisa krasta apzināšanu 1971. gadā. Glabājas LVI AN. Inv. Nr. AA 254a.
  - 2 Briede 1974p – Briede I. Pārskats par arheoloģiskajiem izrakumiem Lielrutuļu kapulaukā 1974. gadā. Glabājas LVI AN. Inv. Nr. AA 317; LVM AN. Inv. Nr. AA 445.
  - 3 Ģinters 1937p – Ģinters V. Pārskats par arheoloģiskajiem izrakumiem Laukskolas kapulaukā 1936. un 1937. gadā. Glabājas LVM AN. Inv. Nr. AA 257.
  - 4 Graudonis 1971p – Graudonis J. Pārskats par 1971. gada arheoloģiskiem izrakumiem Ikšķiles Zariņu kapulaukā. Glabājas LVI AN. Inv. Nr. AA 241, LVM AN. Inv. Nr. AA 403.
  - 5 Graudonis 1973p – Graudonis J. Pārskats par Ikšķiles baznīcas senkapu arheoloģiskajiem izrakumiem 1968., 1969., 1972. un 1973. gados. Glabājas LVI AN. Inv. Nr. AA 296; LVM AN. Inv. Nr. AA 802.
  - 6 Graudonis 1974p – Graudonis J. Pārskats par arheoloģiskiem izrakumiem Ikšķiles senajā lībiešu ciema vietā 1969.-1974. gadā. Glabājas LVI AN. Inv. Nr. AA 323; LVM AN. Inv. Nr. AA 461.
  - 7 Graudonis 1975p – Graudonis J. Pārskats par arheoloģiskiem izrakumiem Ikšķiles Rumuļu kapulaukā 1974.-1975. gadā. Glabājas LVI AN. Inv. Nr. AA 322.
  - 8 Graudonis 1979p – Graudonis J. Pārskats par arheoloģisko pieminekļu apzināšanu Rīgas raj. 1979. gadā. Glabājas LVI AN. Inv. Nr. AA 406.
  - 9 Jaksch 1897p – Jaksch R. Lievengräber in Anrepshof, Leel-Petsch Gesinde. Glabājas LVM AN. Inv. Nr. AA 21₂.
  - 10 Malvess 1961p – Malvess R. Pārskats par arheoloģiskiem izrakumiem Ikšķiles senvietā 1961. g. Glabājas LVI AN. Inv. Nr. AA 81; LVM AN. Inv. Nr. AA 395.
  - 11 Mugurēvičs 1966p – Mugurēvičs Ē. Pārskats par arheoloģiskiem izrakumiem Mārtiņsalas apmetnē 1966. g. Glabājas LVI AN. Inv. Nr. AA 169, LVM AN. Inv. Nr. AA 717.
  - 12 Mugurēvičs 1967p – Mugurēvičs Ē. Pārskats par arheoloģiskiem izrakumiem Mārtiņsalas pilī 1967. g. Glabājas LVI AN. Inv. Nr. AA 171, LVM AN. Inv. Nr. AA 719.
  - 13 Mugurēvičs 1969p – Mugurēvičs Ē. Pārskats par arheoloģiskiem izrakumiem Mārtiņsalas ciemā 1969. g. Glabājas LVI AN. Inv. Nr. AA 218, LVM AN. Inv. Nr. AA 721.
  - 14 Mugurēvičs 1971pa – Mugurēvičs Ē. Pārskats par arheoloģiskiem izrakumiem Mārtiņsalas priekšpilī 1971. gadā. Glabājas LVI AN. Inv. Nr. AA 242, LVM AN. Inv. Nr. AA 725.

- 15 Mugurēvičs 1971pb – Mugurēvičs Ē. Pārskats par arheoloģiskiem izrakumiem Mārtiņsalas kapulaukā 1971. gadā. Glabājas LVI AN. Inv. Nr. AA 243, LVM AN. Inv. Nr. AA 724.
- 16 Mugurēvičs 1972p – Mugurēvičs Ē. Pārskats par 1972. gada arheoloģiskiem izrakumiem Mārtiņsalā. Glabājas LVI AN. Inv. Nr. AA 273, LVM AN. Inv. Nr. AA 726, 727, 728.
- 17 Mugurēvičs 1973pa – Mugurēvičs Ē Mārtiņsalas kapulauks 1973. g. Glabājas LVI AN. Inv. Nr. AA 297, LVM AN. Inv. Nr. AA 729.
- 18 Mugurēvičs 1973pb – Mugurēvičs Ē 1973. gada izrakumi Mārtiņsalas ciemā. Glabājas LVI AN. Inv. Nr. AA 298, LVM AN. Inv. Nr. AA
- 19 Mugurēvičs 1974p – Mugurēvičs Ē Pārskats par arheoloģiskiem izrakumiem Mārtiņsalas ciemā 1974. gada. Glabājas LVI AN. Inv. Nr. AA 320a, LVM AN. Inv. Nr. AA 730.
- 20 Neienkirhen 1837p – Neienkirhen K. Pirmā vēstule virsmācītājam Treijam Rīgā par 1837. gada atradumiem Aizkrauklē. Glabājas LVM AN. Inv. Nr. AA 20.
- 21 Purpētere 1939pa – Purpētere N. Jumpravas Bajāri 1939. g. augusts. Glabājas LVM AN. Inv. Nr. AA 251.
- 22 Purpētere 1939pb – Purpētere N. Pārskats par arheoloģiskajiem izrakumiem Skrīveru Palātas senkapos 1939. gadā. Glabājas LVM AN. Inv. Nr. AA 252.
- 23 Radiņš, Zemītis 1986p – Radiņš A., Zemītis G. Pārskats par 1986. gada arheoloģiskiem izrakumiem Daugmales senvietu kompleksā. Glabājas LVI AN. Inv. Nr. AA 576; LVM AN. Inv. Nr. AA 566.
- 24 Radiņš, Zemītis 1987p – Radiņš A., Zemītis G. Pārskats par arheoloģiskiem izrakumiem Daugmales senvietu kompleksā 1987. gadā Rīgas raj. Daugmales ciemā. Glabājas LVI AN. Inv. Nr. AA 607; LVI AN. Inv. Nr. AA 585.
- 25 Radiņš, Zemītis 1988p – Radiņš A., Zemītis G. Pārskats par arheoloģiskiem izrakumiem Daugmales senvietu kompleksā 1988. gadā Rīgas raj. Daugmales ciemā. Glabājas LVI AN. Inv. Nr. AA 656; LVI AN. Inv. Nr. AA 586
- 26 Riekstiņš 1931p – Riekstiņš H. Skrīveri, dzelzceļa ūdenspumpētava. Glabājas LVM AN. Inv. Nr. AA 132.
- 27 Šnore E. 1968p – Šnore E. Pārskats par arheoloģiskiem izrakumiem Doles Raušu kapulaukā 1967., 1968. gadā. Glabājas
- 28 Šnore E. 1969p – Šnore E. Pārskats par arheoloģiskiem izrakumiem Doles Vampeniešu I kapulaukā 1966., 1967. un 1969. gadā. Glabājas LVI AN. Inv. Nr. AA 857, LVM AN. Inv. Nr. AA 739.
- 29 Šnore E. 1971p – Šnore E. Pārskats par 1971. gada arheoloģiskiem izrakumiem Doles Vampeniešu I kapulaukā. Glabājas LVI AN. Inv. Nr. AA 254, LVM AN. Inv. Nr. AA 7783.

- 30 Šnore E. 1972pa – Šnore E. Pārskats par arheoloģiskiem izrakumiem Doles Vampeniešu I kapulaukā 1972. gadā. Glabājas LVI AN. Inv. Nr. AA 858, LVM AN. Inv. Nr. AA 784.
- 31 Šnore E. 1972pb – Šnore E. Pārskats par arheoloģiskiem izrakumiem Doles Raušu kapulaukā 1971. un 1972. gadā. Glabājas LVI AN. Inv. Nr. AA 941.
- 32 Šnore E. 1973pa – Šnore E. Pārskats par arheoloģiskiem izrakumiem Doles Raušu kapulaukā 1973. gadā. Glabājas LVI AN. Inv. Nr. AA 861, LVM AN. Inv. Nr. AA 785.
- 33 Šnore E. 1973pb – Šnore E. Pārbaudes izrakumi Doles salas augšgalā 1971. un 1973. gadā. Glabājas LVI AN. Inv. Nr. AA 303a.
- 34 Šnore E. 1973pc – Šnore E. Pārskats par arheoloģiskiem izrakumiem Doles Vampeniešu I kapulaukā 1973. gadā. Glabājas LVI AN. Inv. Nr. AA 943.
- 35 Šnore E. 1974p – Šnore E. Pārskats par arheoloģiskiem izrakumiem Doles Vampeniešu I kapulaukā 1974. gadā. Glabājas LVI AN. Inv. Nr. AA 859, LVM AN. Inv. Nr. AA 786.
- 36 Šnore R. 1933p – Šnore R. Pārskats par R. Šnores aizsardzības izrakumiem 1933. g. jūlijā Rīgas apr., Mālpils pag. Īdiņos. Glabājas LVM AN. Inv. Nr. AA 263.
- 37 Šnore R. 1938p – Šnore R. Pārskats par aizsardzības izrakumiem vēlā dzelzs laikmeta līdzeno skeletu kapu laukā Ikšķilē, Ernās Zēvalda kundzes vasarnīcas dārzā, Daugavas krasta tuvumā 1938. g. 17. augustā. Glabājas LVM AN. Inv. Nr. AA 250.
- 38 Spirģis 2000p – Spirģis R. Pārskats par 2000. gada arheoloģisko izpēti Ikšķiles Kābeļu uzkalniņu kapulaukā. Glabājas LVI AN. Inv. Nr. AA 1002.
- 39 Spirģis 2001p – Spirģis R. Ziņojums par jaunatklāto lībiešu līdzeno kapulauku Ogres rajona Ogresgala pagastā pie Sermuļu mājām. Glabājas LVI AN. Inv. Nr. AA 1017.
- 40 Spirģis 2003pa – Spirģis R. Pārskats par Daugavas lejteces Arheoloģisko pieminekļu apzināšanu 2003. gadā. Glabājas LVI AN. Inv. Nr. AA 1098, LVM AN. Inv. Nr. AA 791.
- 41 Spirģis 2003pb – Spirģis R. Ziņojums par atradumiem un novērojumiem dažos arheoloģiskajos pieminekļos Vidzemē un Kurzemē 2003. gadā. Glabājas LVI AN. Inv. Nr. AA 1097, LVM AN. Inv. Nr. AA 790.
- 42 Spirģis 2003pc – Spirģis R. Pārskats par pārbaudes izrakumiem Cēsu dzelzceļa stacijas senkapu teritorijā 2003. gadā. Glabājas LVI AN. Inv. Nr. AA 1078, LVM AN. Inv. Nr. AA 691.
- 43 Stepiņš 1939pa – Stepiņš P. Aizsardzības izrakumi Aizkraukles kapulaukā, Aizkraukles mācītāja māju zemē, 1939, 3.VIII. Glabājas LVM AN. Inv. Nr. AA 260.

- 44 Stepiņš 1939pb – Stepiņš P. Aizkraukles baznīca. Glabājas LVM AN. Inv. Nr. AA 246.
- 45 Stepiņš 1940p – Stepiņš P. Izrakumi Lielvārdē (pie pārceltuves) vēlā dzelzs laikmeta lībiešu līdzenajā skeletkapulaukā 1940. 21.-30.V. Glabājas LVM AN. Inv. Nr. AA 260.
- 46 Stubavs 1971p – Stubavs Ā. Salaspils arheoloģiskas ekspedīcijas darbs 1971. gadā. Pārskats. Glabājas LVI AN. Inv. Nr. AA 245.
- 47 Stubavs 1974p – Stubavs Ā. Pārskats par Salaspils arheoloģiskas ekspedīcijas darbu 1974. gadā. Mūra pils. Glabājas LVI AN. Inv. Nr. AA 316.
- 48 Šturms 1929p – Šturms E. Ziņojums par izrakumiem Skrīveru pagasta Lielrutuļos 1929. g. 29.-31. augustā. Glabājas LVM AN. Inv. Nr. AA 133.
- 49 Toropina 1985p – Toropina G. Pārskats par aizsardzības darbu kapulaukā pie bij. Lielvārdes pārceltuves Ogres raj. Lielvārdes ciemā. Glabājas LVI AN. Inv. Nr. AA 546; LVM AN. Inv. Nr. AA 560.
- 50 Urtāns J. 1979p – Urtāns J. Pārskats par izrakumiem Daugmales senkapos 1979. gadā. Glabājas LVI AN. Inv. Nr. AA 401; LVM AN. Inv. Nr. AA 494; LVM AN. Inv. Nr. AA 576.
- 51 Urtāns J. 1987p – Urtāns J. Pārskats par arheoloģiskiem izrakumiem Lielvārdes pilskalnā 1987. gadā. Glabājas LVI AN. Inv. Nr. AA 619.
- 52 Urtāns V. 1960p – Urtāns V. Senās Aizkraukles baznīcas kapulauks un Aizkraukles senpilsēta. (Pārskats par aizsardzības izrakumiem 1960. gadā). Glabājas LVI AN. Inv. Nr. AA 66; LVM AN. Inv. Nr. AA 393.
- 53 Urtāns V. 1966p – Urtāns V. Pārskats par 1966. gada arheoloģiskiem izrakumiem Daugmales pilskalnā un senpilsētā. Glabājas LVI AN. Inv. Nr. AA 201; LVM AN. Inv. Nr. AA 423.
- 54 Urtāns V. 1967p – Urtāns V. Pārskats par 1967. gada arheoloģiskiem izrakumiem Daugmales pilskalnā un senpilsētā. Glabājas LVI AN. Inv. Nr. AA 202; LVM AN. Inv. Nr. AA 424.
- 55 Urtāns V. 1968pa – Urtāns V. Pārskats par arheoloģiskiem izrakumiem Nāvessalas apmetnē 1968. gadā. Glabājas LVI AN. Inv. Nr. AA 178; LVM AN. Inv. Nr. AA 410.
- 56 Urtāns V. 1968pb – Urtāns V. Pārskats par arheoloģiskiem izrakumiem 1968. gada Daugmales senpilsētā un pilskalnā. Glabājas LVI AN. Inv. Nr. AA 214; LVM AN. Inv. Nr. AA 425.
- 57 Urtāns V. 1969p – Urtāns V. Pārskats par arheoloģiskiem izrakumiem Daugmales senpilsētā un pilskalnā 1969. gada. Glabājas LVI AN. Inv. Nr. AA 221; LVM AN. Inv. Nr. AA 426.

- 58 Urtāns V. 1970p – Urtāns V. Pārskats par arheoloģiskiem izrakumiem 1970. gada Daugmales pilskalnā. Glabājas LVI AN. Inv. Nr. AA 223; LVM AN. Inv. Nr. AA 427.
- 59 Urtāns V. 1971pa – Urtāns V. Pārskats par 1971. gada izrakumiem Aizkraukles pilskalnā un priekšpilī (I g.t.p.m.ē. – 13. gs.). Glabājas LVI AN. Inv. Nr. AA 246; LVM AN. Inv. Nr. AA 409.
- 60 Urtāns V. 1971pb – Urtāns V. Pārskats. Lejasžagaru kapulauks 10.-12. gs.1963. g. pārbaude. 1971. gada izrakumi. Glabājas LVI AN. Inv. Nr. AA 247; LVM AN. Inv. Nr. AA 415.
- 61 Urtāns V. 1971pc – Urtāns V. Senās Aizkraukles baznīcas kapulauks. Aizkraukles senpils 1960. un 1971. g. Glabājas LVI AN. Inv. Nr. AA 248; LVM AN. Inv. Nr. AA 414.
- 62 Urtāns V. 1972pa – Urtāns V. Pārskats par 1972. gada arheoloģiskiem izrakumiem Aizkraukles pilskalnā. Glabājas LVI AN. Inv. Nr. AA 268; LVM AN. Inv. Nr. AA 413.
- 63 Urtāns V. 1972pb – Urtāns V. Pārskats par 1972. gada arheoloģiskiem izrakumiem Aizkraukles Lejasžagaru kapulaukā. Glabājas LVI AN. Inv. Nr. AA 269; LVM AN. Inv. Nr. AA 418.
- 64 Urtāns V. 1973pa – Urtāns V. Pārskats par 1973. gada arheoloģiskiem izrakumiem Aizkraukles pilskalnā un priekšpilī. Glabājas LVI AN. Inv. Nr. AA 280; LVM AN. Inv. Nr. AA 439.
- 65 Urtāns V. 1973pb – Urtāns V. Pārskats par 1973. gada arheoloģiskiem izrakumiem Aizkraukles senpilsētā un baznīcas kapulaukā. Glabājas LVI AN. Inv. Nr. AA 281; LVM AN. Inv. Nr. AA 435.
- 66 Urtāns V. 1973pc – Urtāns V. Pārskats par 1973. gada arheoloģiskiem izrakumiem Lībiešu Upuralās un pie Lielkukuļu upurozola. Glabājas LVI AN. Inv. Nr. AA 282.
- 67 Urtāns V. 1974pa – Urtāns V. Pārskats par arheoloģiskiem izrakumiem Aizkraukles senpilsētā un baznīcas kapulaukā 1974. gadā. Glabājas LVI AN. Inv. Nr. AA 305; LVM AN. Inv. Nr. AA 443.
- 68 Urtāns V. 1974pb – Urtāns V. Pārskats par arheoloģiskiem izrakumiem Aizkraukles pilskalnā 1974. gadā. Glabājas LVI AN. Inv. Nr. AA 306; LVM AN. Inv. Nr. AA 468.
- 69 Urtāns V. 1974pc – Urtāns V. Pārskats par arheoloģiskiem izrakumiem Aizkraukles Lejasžagaru kapulaukā 1974. gadā. Glabājas LVI AN. Inv. Nr. AA 307; LVM AN. Inv. Nr. AA 444.
- 70 Urtāns V. 1974pd – Urtāns V. Pārskats par 1974. gada izrakumiem Stučkas raj. Skrīveru c.p. Kraukļu akmens. Glabājas LVI AN. Inv. Nr. AA 308.
- 71 Urtāns V. 1975pa – Urtāns V. Pārskats par arheoloģiskiem izrakumiem Aizkraukles pilskalnā un priekšpilī 1975. gadā. Glabājas LVI AN. Inv. Nr. AA 328; LVM AN. Inv. Nr. AA 469.

- 72 Urtāns V. 1975pb – Urtāns V. Pārskats par arheoloģiskiem izrakumiem Aizkraukles Lejasžagau kapulaukā 1975. gadā. Glabājas LVI AN. Inv. Nr. AA 329; LVM AN. Inv. Nr. AA 554.
- 73 Urtāns V. 1976p – Urtāns V. Pārskats par arheoloģiskiem izrakumiem Aizkraukles pilskalnā 1976. gadā. Glabājas LVI AN. Inv. Nr. AA 346; LVM AN. Inv. Nr. AA 470.
- 74 Urtāns V. 1979p – Urtāns V. Pārskats par Daugmales kapulauka pārbaudi 1979. gadā. Glabājas LVI AN. Inv. Nr. AA 400; LVM AN. Inv. Nr. AA 509.
- 75 Vasks 1969p – Vasks A. Nāvessalas apmetne. Pārskats par 1969. gada pētījumiem. Glabājas LVI AN. Inv. Nr. AA 216; LVI AN. Inv. Nr. AA 408
- 76 Zariņa 1966p – Zariņa A. Pārskats par arheoloģiskiem izrakumiem Mārtiņsalas kapulaukā 1966. g. Glabājas LVI AN. Inv. Nr. AA 172.
- 77 Zariņa 1967pa – Zariņa A. Pārskats par arheoloģiskiem izrakumiem Salaspils Laukskolā 1967. gadā. Glabājas LVI AN. Inv. Nr. AA 175, LVM AN. Inv. Nr. AA 750.
- 78 Zariņa 1967pb – Zariņa A. Pārskats par arheoloģiskiem izrakumiem Salaspils Vējstūros. Glabājas LVI AN. Inv. Nr. AA 176; LVM AN. Inv. Nr. AA 385.
- 79 Zariņa 1968pa – Zariņa A. Apzināšanas ekspedīcija 1967. – 1968. gadā Rīgas un Ogres raj. Glabājas LVI AN. Inv. Nr. AA 204; LVM AN. Inv. Nr. AA 384.
- 80 Zariņa 1968pb – Zariņa A. Pārskats par arheoloģiskiem izrakumiem 1968. gadā Salaspils Vējstūros. Glabājas LVI AN. Inv. Nr. AA 204; LVM AN. Inv. Nr. AA 386.
- 81 Zariņa 1968pc – Zariņa A. Pārskats par arheoloģiskiem izrakumiem Salaspils Laukskolā un Salaspils Beikās 1968. gadā. Glabājas LVI AN. Inv. Nr. AA 215, LVM AN. Inv. Nr. AA 751.
- 82 Zariņa 1969p – Zariņa A. Salaspils Laukskola. 1969. gada izrakumu pārskats. Glabājas LVI AN. Inv. Nr. AA 222, LVM AN. Inv. Nr. AA 752.
- 83 Zariņa 1970p – Zariņa A. Salaspils Laukskola. 1970. gada izrakumu pārskats. Glabājas LVI AN. Inv. Nr. AA 232, LVM AN. Inv. Nr. AA 753.
- 84 Zariņa 1971p – Zariņa A. Salaspils Laukskola. 1971. gada izrakumu pārskats. Glabājas LVI AN. Inv. Nr. AA 463, LVM AN. Inv. Nr. AA 754.
- 85 Zariņa 1972p – Zariņa A. Pārskats par 1972. gada arheoloģiskiem izrakumiem Salaspils Laukskolā. Glabājas LVI AN. Inv. Nr. AA 276, LVM AN. Inv. Nr. AA 755.
- 86 Zariņa 1973p – Zariņa A. Pārskats par 1973. gada arheoloģiskiem izrakumiem Salaspils Laukskolā. Glabājas LVI AN. Inv. Nr. AA 301; LVM AN. Inv. Nr. AA 462, 756.

- 87 Zariņa 1974p – Zariņa A. Pārskats par 1974. gada arheoloģiskiem izrakumiem Salaspils Laukskolā. Glabājas LVI AN. Inv. Nr. AA 320; LVM AN. Inv. Nr. AA 463, 757.
- 88 Zariņa 1975p – Zariņa A. Pārskats par arheoloģiskiem izrakumiem Salaspils Laukskolā 1975. gadā. Glabājas LVI AN. Inv. Nr. AA 335; LVM AN. Inv. Nr. AA 464, 758.
- 89 Zariņa 1976p – Zariņa A. Pārskats par arheoloģiskiem izrakumiem Lielvārdē 1976. gadā. Glabājas LVI AN. Inv. Nr. AA 344, LVM AN. Inv. Nr. AA 810.
- 90 Zariņa 1977p – Zariņa A. Pārskats par arheoloģiskiem izrakumiem Lielvārdē 1977. gadā. Glabājas LVI AN. Inv. Nr. AA 371, LVM AN. Inv. Nr. AA 811.
- 91 Zariņa 1978p – Zariņa A. Pārskats par arheoloģiskiem izrakumiem Lielvārdē 1978. gadā. Glabājas LVI AN. Inv. Nr. AA 383, LVM AN. Inv. Nr. AA 812.
- 92 Zariņa 1979p – Zariņa A. Pārskats par arheoloģiskiem izrakumiem Lielvārdē 1979. gadā. Glabājas LVI AN. Inv. Nr. AA 415, LVM AN. Inv. Nr. AA 813.
- 93 Zariņa 1980p – Zariņa A. Pārskats par arheoloģiskiem izrakumiem Lielvārdē 1980. gadā. Glabājas LVI AN. Inv. Nr. AA 449, LVM AN. Inv. Nr. AA 814.
- 94 Zariņa 1981p – Zariņa A. Pārskats par arheoloģiskiem izrakumiem Lielvārdē 1981. gadā. Glabājas LVI AN. Inv. Nr. AA 469; LVM AN. Inv. Nr. AA 515.
- 95 Zemītis 1989p – Zemītis G. Pārskats par arheoloģiskiem izrakumiem Daugmales senvietu kompleksā 1989. gadā. Glabājas LVI AN. Inv. Nr. AA 700; LVM AN. Inv. Nr. AA 579.
- 96 Zemītis 1990p – Zemītis G. Pārskats par arheoloģiskiem izrakumiem Daugmales senvietu kompleksā 1990. gadā. Glabājas LVI AN. Inv. Nr. AA 764; LVM AN. Inv. Nr. AA 587.
- 97 Zemītis 1991p – Zemītis G. Pārskats par arheoloģiskiem izrakumiem Daugmales senvietu kompleksā 1991. gadā. Glabājas LVI AN. Inv. Nr. AA 814; LVM AN. Inv. Nr. AA 592.
- 98 Zemītis 1992p – Zemītis G. Pārskats par arheoloģiskiem izrakumiem Daugmales senvietu kompleksā 1992. gadā. Glabājas LVI AN. Inv. Nr. AA 835; LVM AN. Inv. Nr. AA 654.
- 99 Zemītis 1993p – Zemītis G. Pārskats par arheoloģiskiem izrakumiem Daugmales senvietu kompleksā 1993. gadā. Glabājas LVI AN. Inv. Nr. AA 853; LVM AN. Inv. Nr. AA 655.
- 100 Zemītis 1994p – Zemītis G. Pārskats par arheoloģiskiem izrakumiem Daugmales senvietu kompleksā 1994. gadā. Glabājas LVM AN. Inv. Nr. AA 622.
- 101 Zemītis 1995p – Zemītis G. Pārskats par arheoloģiskiem izrakumiem Daugmales senvietu kompleksā 1995. gadā. Glabājas LVM AN. Inv. Nr. AA 656.
- 102 Zemītis 1996p – Zemītis G. Pārskats par arheoloģiskiem izrakumiem Daugmales senvietu kompleksā 1996. gadā. Glabājas LVM AN. Inv. Nr. AA 657.

IZMANTOTĀS LITERATŪRAS SARAKSTS

- AE – Arheoloģija un etnogrāfija. – R. – 1.-21. laidziens.
- APL 1998-2003 – Arheologu pētījumi Latvijā 1998.-2003. gadā. – R., 2000.-2004.
- ASM 1990-1997 – Zinātniskās atskaites sesijas materiāli par arheologu, antropologu un etnogrāfu 1990.-1997. gada pētījumu rezultātiem. – R., 1992.-1998.
- Die Kontakte – Die Kontakte zwischen Ostbaltikum und Skandinavien im frühen Mittelalter / Acta Universitatis Stockholmiensis. Studia Baltica Stockholmiensis. – Stockholm, 1992. – Vol. 9.
- LVIŽ – Latvijas Vēstures Institūta Žurnāls. – R.
- LZAV – Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstis (līdz 1991. g. – Latvijas PSR Zinātņu Akadēmijas Vēstis.
- LKV – Latviešu konversācijas vārdnīca. – R., 1927.-1940. – 1.-21. sej.
- R – Rīga.
- RT 1958-1970 – Zinātniskās atskaites sesijas referātu tēzes par arheologu, antropologu un etnogrāfu ... gada pētījumu rezultātiem. – R., 1959.-1971.
- Sb. GEG. – Sitzungsberichte der gelehrten estnischen Gesellschaft 1861.-1923. Õpetatud Eesti Seltsi Aastaraamat 1924.-1938. – Tartu (Dorpat), 1861.-1940.
- Sb. Kurl. – Sitzungsberichte der Kurländischen Gesellschaft für Literatur und Kunst aus den Jahren 1850-1935/1936. – Mitau; R., 1850-1937.
- Sb. Rig. – Sitzungsberichte der Gesellschaft für Geschichte und Altertumskunde der Ostsee-Provinzen Russland aus dem Jahren 1873-1934. – R., 1874.-1936.
- SM – Senatne un Māksla. – R., 1936.-1940.
- SMYA – Suomen Muinaismuistoyhdistyksen Aikakauskirja.
- AO – Археологические открытия 1966-1986. – М., 1967-1988.
- М – Москва.
- Р – Рига.
- Труды АС–10 – Труды десятого археологического съезда в Риге в 1896 г. – М.; Р., 1899, 1900. – Том 1-3.

- 1 Ailio 1922 – Ailio J. Karjalaiset soikeat kupurasoljet // SMYA 32. – Helsinki, 1922. – S. 3-77.
- 2 Ailio 1928 – Ailio J. Hattelmanan rautkautinen kätkölöyttö // SMYA, 35. – Helsinki, 1928. – S. 51-54.
- 3 Apala 1987 – Apala Z. Drabiešu Uplantu kapsēta // AE. – R., 1987. – 15. laid. –94.-109. lpp.
- 4 Apals 1986 – Apals J. Arheoloģiskie pieminekļi Gaujas nacionālajā parkā. – R., 1986.
- 5 Apals 1998 – Apals J. Vendi un Cēsu Riekstu kalns // Senā Rīga. Pētījumi pilsētas arheoloģijā un vēsturē. – R., 1998. – 125.-143. lpp.
- 6 Apals, Apala 1973 – Apals J. Apala Z. Āraišu arheoloģiskās ekspedīcijas izrakumi 1972. gadā // ASM 1972. – R., 1973. – 3.-11. lpp.
- 7 Apīnis 1939 – Apīnis K. Galvas pilsētas Rīgas vēsturiskā muzeja pētījumos Rīgā 1938. gadā iegūto senlietu izstāde. – R., 1939.
- 8 Appelgren-Kivalo 1915 – Appelgren-Kivalo H. Kansallisuusmääräyksistä muinaistieteessä // SMYA 22. – Helsinki, 1915. – S. 1-27.
- 9 Arne 1914 – Arne T.J. La Suède et l'`Orient. – Upsal, 1914.
- 10 Asaris 2000 – Asaris J. Pārbaudes izrakumi Tukuma pilskalnā un apmetnē // APL 1998./1999. – R., 2000. – 67.-72. lpp.
- 11 Aspelin 1884 – Aspelin J.R. Antiquités des Provinces Baltiques // Antiquités du Nord Finno-Ougrien. – Helsinki, 1884.
- 12 Atgāzis 1968 – Atgāzis M. 1967. g. izrakumi Vecdolē // RT 1967. – R., 1968. – 49., 50. lpp.
- 13 Atgāzis 1969 – Atgāzis M. 1968. gada izrakumi Nariņos, Strautniekos un Vecdolē // RT 1968. – 1969. – 22.-24. lpp.
- 14 Bähr 1850 – Bähr J.K. Die Gräben der Liven. Ein Beitrag zur nordischen Alterthumskunde und Geschichte. – Dresden, 1850.
- 15 Balode, Ciglis, Ziņģīte, Žeiere 2005 – Balode U., Ciglis J., Ziņģīte I., Žeiere I. Sēļi un Sēlija. Selonians and Selonis. – Rīga, 2005.
- 16 Balodis 1933 – Balodis F. Die baltisch-finisch-ugrische Grenze in Letland in vorgeschichtlicher Zeit // Memores de la Societ Fenno-Ougrienne. – Helsinki, 1933. – Vol. 67. – S. 24-34.
- 17 Balodis 1934 – Balodis F. Ein Denkmal der Wikingerzeit aus Semgallen, Lettland // Eurasia Septentrionalis Antiqua. – Helsinki, 1934. – Bd. 9. – S. 399-404.

- 18 Balodis 1936a – Balodis F. Zemgales osta // Dzīvei pretim. – R., 1936. – 164.-174. lpp.
- 19 Balodis 1936b – Balodis F. Mākslas pieminekļi latviešu 9.-12. gs. apmetnēs un kapos // SM. – 1936. – Nr.4. – 135.-142. lpp.
- 20 Balodis 1938 – Balodis F. Senākie laiki. Latviešu senvēsture. – R., 1938.
- 21 Balodis 1940 – Balodis F. Jersika un tai 1939. gadā izdarītie izrakumi. – R., 1940.
- 22 Berga 1991 – Berga T. 11. gs. Rietumeiropas monētu atdarinājumi Latvijā // LVIŽ. – R.,1991. – Nr. 3. – 22.-25. lpp.
- 23 Berga 1992a – Berga T. Waagen zum Wägen von Münzsilber in Letland // Die Kontakte. – S. 33-34.
- 24 Berga 1992b – Berga T. Numismātika par Latvijas senatni. – R., 1992.
- 25 Berga 1993 – Berga T. Ein Fund Westeuropäischen münzen aus den siebzigen Jahren des 11. Jahrhunderts im Burgberg Aizkraukle // Hamburger Beiträge zur Numismatik. – Hamburg,1993. – S. 35-36.
- 26 Berga 1994 – Berga T. Daugmales pilskalna monētas (8.-12. gs.) // AE. – R., 1994. – 17. laid. – 41.-46. lpp.
- 27 Berga 1996 – Berga T. Saliekamie svariņi Latvijā (10.-13. gs.) // AE. – R.,1996. – 18. laid. – 49.-55. lpp.
- 28 Berga 2000 – Berga T. Dobeles viduslaiku kapsētas monētas un to nozīme apbedīšanas rituālā (14.-17. gs.) // AE. – R., 2000. – 20. laid. – 32.-43. lpp.
- 29 Bezenberger 1904 – Bezenberger A. Analysen vorgeschichtlicher Bronzen Ostpreussens. – Königsberg, 1904.
- 30 Bielenstein 1869 – Bielenstein A. Die altlettischen Burgberge Kurlands // Magazin der Lettisch-literarischen Gesellschaft. – Mitau, 1869. – Bd. 14, Stück 2. – S. 12-143.
- 31 Bielenstein 1892 – Bielenstein A. Die Grenzen des lettischen Volksstammes und der lettischen Sprache in der Gegenwart und im XIII Jahrhundert. – St. Petersburg, 1892.
- 32 Bliujienė 1999 – Bliujienė A. Vikingų epochos kuršių papuošalų ornamentika. – Vilnius, 1999.
- 33 Boy 1896 – Boy C. Bericht über Ausgrabungen auf dem Kronsgute Zeemalden in Kurland // Sb. Kurl. 1895. – 1896. – S. 1-35.
- 34 Brastiņš 1930 – Brastiņš E. Latvijas pilskalni: Vidzeme. – R., 1930.

- 35 Brīvkalne 1974 – Brīvkalne E. Tērvetes saktas // AE. – R., 1974. – 11. laid. – 121.-140. lpp.
- 36 Carlsson 1983 – Carlsson A. Djurhuvudformiga spännen och gotländsk vikingatid // Stockholm Studies in Archaeology 5. – Stockholm, 1983.
- 37 Carlsson 1988 – Carlsson A. Vikingatida ringsspännen från Gotland // Stockholm Studies in Archaeology 8. – Stockholm, 1988.
- 38 Caune 1978 – Caune A. Senākie Rīgas iedzīvotāji // Feodālā Rīga. – R., 1978. – 19.-24. lpp.
- 39 Caune 1981 – Caune A. Rīgas 12.–13. gs. antropomorfe kokgriezumi // LZAV. – 1981. – Nr.6. – 56.-67. lpp.
- 40 Caune 1983 – Caune A. Arheoloģiskie pētījumi Rīgā laikā no 1969. līdz 1980. gadam // AE. – R., 1983. – 14. laid. – 86.-124. lpp.
- 41 Caune 1985 – Caune A. Rīga zem Rīgas. – R., 1985.
- 42 Caune 1988 – Caune A. Jauni atklājumi Rīgas 12. gs. kapulaukā un to nozīme pilsētas pirmssākumu skaidrojumā // LZAV. – 1988. – Nr.10. – 104.-112. lpp.
- 43 Caune 1992a – Caune A. Rīgas loma Daugavas lejteces apgabalā 10.-12. gs. // LZAV. – 1992. – Nr. 3. – 7.-13. lpp.
- 44 Caune 1992b – Caune A. Die Siedlungszentren des 10.-12. Jh. im Gebiet des Daugava-Unterlaufs und ihre Beziehungen zu skandinavischen Ländern // Die Kontakte. – S. 41-48.
- 45 Caune 1992c – Caune A. ... Pati Rīga ūdenī. – R., 1992.
- 46 Caune 1992d – Caune A. Arheoloģiskās liecības par senāko apdzīvotību Rīgas Doma baznīcas apkārtnē // LVIŽ. – 1992. – Nr. 3. – 21.-38. lpp.
- 47 Caune 1996 – Caune A. Jaunatklātā 12. gadsimta rīdzinieku apbedījumu vieta bij. Rātslaukuma teritorijā // ASM 1994./1995. - 1996. - 32.-36. lpp.
- 48 Caune 1997 – Caune A. Über ethnische Zugehörigkeit der sogenannten kurischen Grabstätten in Riga (12.-14. Jh.) // Vakarų Baltai: etnogeneze ir etninė istorija. – Vilnius, 1997. – S. 239-251.
- 49 Caune 1998a – Caune A. Rīgas lībieši // LZAV. – 1998. – Nr.3. – 1.-11. lpp.
- 50 Caune 1998b – Caune A. Rīgas lībieši un viņu īpašumzīmes – R., 1998.

- 51 Caune 1998c – Caune A. Kā radās un veidojās priekšstats par pirmsvācu Rīgu // Senā Rīga. Pētījumi pilsētas arheoloģijā un vēsturē. – R., 1998. – 1. sēj. – 81.-84. lpp.
- 52 Caune, Bebre, Ose, Tilko, 1998 – Caune A., Bebre V., Ose I., Tilko S. Arheologu atklājumi Rīgas Rātslaukumā // ASM 1996./1997. – 1998. – 22.-26. lpp.
- 53 Caune, Tilko 1998 – Caune A. Tilko S. Izrakumi Rīgā Doma laukumā // ASM 1986./1987. – R., 1988. – 53.-57. lpp.
- 54 Caune, Vilsone 1978 – Caune A., Vilsone M. Pilsētveida apmetnes veidošanās 11.-12. gs. // Feodālā Rīga. – R., 1978. – 25.-33. lpp.
- 55 Celmiņš 2000 – Celmiņš A. Mūra šķirsti Ikšķiles un Rīgas viduslaiku kapu iekārtojumā // Senā Rīga. Pētījumi pilsētas arheoloģijā un vēsturē. – R., 2000. – 2. sēj. – 143.-164. lpp.
- 56 Celmiņš 2002 – Celmiņš A. Daži Rīgas un Ziemeļkurzemes 11.-14. gadsimta etniskās vēstures aspekti // Ventspils muzeja raksti. – R., 2002. – 2. sēj. – 156.-171. lpp.
- 57 Ciglis 1989 – Ciglis J. Galvenie Lībiešu jostassprādžu tipi 10. gs.-13. gs. sākumā // Latvijas PSR vēstures problēmas. – R., 1989. – 8.-14. lpp.
- 58 Ciglis 2002 – Ciglis J. Lībiešu etniskās vēstures izpēte // Lībiešu gadagrāmata. Līvlist āigastrontōz 2002. – 2002. – 5.-10. lpp.
- 59 Ciglis 2004 – Ciglis J. Zemgaļi Vidzemē? // Latvijas Vēstures muzeja raksti 10. Arheoloģija un antropoloģija. Pētījumi zemgaļu senatnē. – R., 2004. – 27.-46. lpp.
- 60 Ciglis, Gričuvienē etc. 2005 – Ciglis J., Buža Z., Rādiņš A., Grasis N., Gričuvienē E., Grižas G., Banytė-Rowell. Žemgaliai. The Zemigallians. Balt archeologijas paroda. Katalogas. Baltic Archaeological Exhibition. Catalogue. – Vilnius, 2001.
- 61 Ciglis, Zirne, Žeiere 2001 – Ciglis J., Zirne S., Žeiere I. Lībieši senatnē. The livs in antiquity. – R., 2001.
- 62 Cimermane 1974 – Cimermane I. Spodrinātā keramika Latvijā // AE. – 1974. – 11. laid. – 99.-110. lpp.
- 63 Daiga 1970 – Daiga J. Doles Raušu metālapstrādes darbnīcas // RT 1969. – 1970. – 28.-32. lpp.
- 64 Daiga 1971 – Daiga J. Doles Raušu kalēja apstrāde // RT 1970. – 1971. – 16.-19. lpp.
- 65 Daiga 1973 – Daiga J. Kābeļu apmetne // RT 1972. – 1973. – 30.-34. lpp.

- 66 Daiga 1974 – Daiga J. Izrakumi Salaspils Lipšu kapulaukā // ASM 1973. – R., 1974. – 21.-25. lpp.
- 67 Daiga 1975 – Daiga J. Izrakumi Salaspils Lipšu kompleksā un Doles Raušu ciemā // ASM 1974. – R., 1975. – 24.-31. lpp.
- 68 Daiga 1976 – Daiga J. Izrakumi Lipšu ciemā un kapulaukā // ASM 1975. – R., 1976. – 39.-46. lpp.
- 69 Daiga, Šnore 1970 – Daiga J. Šnore E. Izrakumi lībiešu ciema vietā Doles Raušos 1970. gadā // RT 1970. - 1971. – 41.-43. lpp.
- 70 Die Sammlung – Die vorgeschichtliche Sammlung des Kurzemer (Kurländischen) Provinzialmuseum zu Jelgava (Mitau) 1818-1939. – R., 1939.
- 71 Dukurs 1939 – Dukurs R. Vai Daugmales pilskalns ir Indriķa Livonijas hronikā minēta Zemgaļu osta? // SM. – 1939. – Nr. 1. – 12.-30. lpp.
- 72 Ebert 1913 – Ebert M. Die baltischen Provinzen Kurland, Livland, Estland // Prähistorische Zeitschrift. – Leipzig, 1913. – Bd. 5, H. 3/4. – S. 498-559.
- 73 Ebert 1914 – Ebert M. Führer durch die vor- und frühgeschichtliche Sammlung. – R., 1914.
- 74 Engel 1933 – Engel C. Führer durch die vorgeschichtliche Sammlung des Dommuseums. – R., 1933.
- 75 Frank 1908 – Frank H. Die baltisch-arabischen Fundmünzen // Mitteilungen aus dem Gebiete der Geschichte Liv-, Est- und Kurlands. – R., 1908. – Bd. 18. – S. 311-486.
- 76 Fuglesang 1987 – Fuglesang S. "The Personal Touch." On the identification of workshops // Proceedings of the Tenth Viking Congress. – Oslo, 1987. – P. 219-230.
- 77 Führer – Führer durch die Sammlungen der Gesellschaft im Dommuseum. – R., 1904.
- 78 Geijer 1939 – Geijer A. Die Textilfunde aus den Gräbern. Birka III. – Uppsala, 1939.
- 79 Graudonis 1969 – Graudonis J. Ikšķīles arheoloģiskā izpēte 1968. gadā // RT 1968. – 1969. – 32.-34. lpp.
- 80 Graudonis 1970a – Graudonis J. Ikšķīles arheoloģiskās ekspedīcijas darbs 1969. gadā // RT 1969. – 1970. – 47.-50. lpp.
- 81 Graudonis 1970b – Graudonis J. Reznu kapulauks // RT 1969. – 1970. – 20.-23. lpp.
- 82 Graudonis 1971 – Graudonis J. Arheoloģiskie izrakumi Ikšķīlē 1970. gadā // RT 1970. – 1971. – 36.-38. lpp.
- 83 Graudonis 1972 – Graudonis J. Ikšķīles Zariņu kapulauks // RT 1971. – 1972. – 68., 72. lpp.

- 84 Graudonis 1973 – Graudonis J. Senā Ikšķīles baznīca un 1972. gadā tajā veiktie pētījumi // ASM 1972. – 1973. – 39.-42. lpp.
- 85 Graudonis 1974 – Graudonis J. Ikšķīles arheoloģiskās ekspedīcijas darbs 1973. gadā // ASM 1973. – R.,1974. – 28.-30. lpp.
- 86 Graudonis 1975 – Graudonis J. Arheoloģiskie izrakumi Ikšķīlē 1974. gadā // ASM 1974. – R.,1976. – 34.-39. lpp.
- 87 Graudonis 1976 – Graudonis J. Ikšķīles arheoloģiskās ekspedīcijas darbs 1975. gadā // ASM 1975. – R.,1976. – 49.-56. lpp.
- 88 Graudonis 1987 – Graudonis J. Ikšķīles Rumuļu kapulauks // AE. – 1987. – 15. laid. – 82.-93. lpp.
- 89 Graudonis 1991 – Graudonis J. Ieskats Ikšķīles vēsturē // Daugavas raksti. No Aizkraukles līdz Rīgai. – R., 1991. – 66.-87. lpp.
- 90 Graudonis 1997 – Graudonis J. Arheoloģijas zinātne Latvijā // LZAV. – 1997. – Nr.5./6. – 11.-17. lpp.
- 91 Graudonis 1998 – Graudonis J. Lībieši Latvijā // LZAV. – 1998. – 14.-20. lpp.
- 92 Graudonis 2003 – Graudonis J. Turaidas pils. – 1. un 2. daļa. – Turaidas muzejrezervāts, 2003.
- 93 Grāvere 1990 – Grāvere R. Dienvidu gracīlais odontoloģiskais tips Latvijā // ASM 1988./1989. – 1992. – 93.-96. lpp.
- 94 Grāvere 1994 – Grāvere R. Lībieši antropoloģiskās izpētes gaismā // Lībieši. Rakstu krājums. – R., 1994. – 34.-53. lpp.
- 95 Ģinters 1936a – Ģinters V. Daugmales pilskalna 1935. g. izrakumi // SM. – 1936. – Nr. 1. – 33.-56. lpp.
- 96 Ģinters 1936b – Ģinters V. Daugmales pilskalna 1936. g. izrakumi // SM. – 1936. – Nr. 4. – 87.-105. lpp.
- 97 Ģinters 1938a – Ģinters V. Rituelle Steinkreise auf livischen Gräberfelder der jüngeren Eisenzeit // Sb. GEG. – 1938. – Bd. 30 (1). – S. 118-125.
- 98 Ģinters 1938b – Ģinters V. Daugmales pilskalna jātnieka figūra // Veltījums izglītības ministram prof. A. Tentelim. – R., 1938. – 77.-83. lpp.
- 99 Ģinters 1939 – Ģinters V. Daugmales pils kultūras sakari 11. un 12. gs. // Tautas vēsturei. – R., 1939. – 77.-83. lpp.
- 100 Ģinters 1981 – Ģinters V. Tracht un Schmück in Birka und ostbaltischen Raum // Antikvariskt arkiv 70. – Stockholm, 1981.

- 101 Hartmann 1870 – Hartmann H. Das Vaterländische Museum zu Dorpat oder die Sammlungen der gelehrten estnischen Gesellschaft und des Central-Museum vaterländischer Alterthümer der kaiserlichen Universität zu Dorpat. – Dorpat, 1870.
- 102 Hausmann 1899 – Hausmann R. Überblick über die Entwicklung der archäologischen Forschung in den Ostseeprovinzen während der letzten fünfzig Jahre // Труды АС-10. – 1899. – Т. 2. – С. 3-15.
- 103 Hausmann 1908 – Hausmann R. Übersicht über die archäologischen Forschungen in den Ostseeprovinzen im letzten Jahrzehnt // Arbeiten des ersten Baltischen Historikertages zu Riga 1908. – R., 1909. – S. 1-52.
- 104 Hägg 1974 – Hägg I. Kvinnodräkten i Birka. Livplaggens rekonstruktion på grundval av det arkeologiska materialet // Archaeological Studies Uppsala University Institute of North European Archaeology. – Uppsala, 1974. – Aun 2.
- 105 Hällström 1948 – Hällström O. Lisiä suomalaisten soikeiden kupurasolkien syntyhistoriaan // SMYA 54. – Helsinki, 1948. – S. 45-69.
- 106 Huurre 1980 – Huurre M. Oval Tortoise brooches with knob ornaments // Fenno-ugri et slavi, 1978. – Helsinki, 1980. – S. 162-170.
- 107 IH – Indriķa Hronika / A Feldhuna tulkojums; E. Mugurēviča priekšvārds un komentāri. – R., 1993.
- 108 Jankuhn 1972 – Jankuhn H. Haithabu. Ein Handelsplatz der Wikingerzeit. – Neumünster, 1972.
- 109 Jansson 1969 – Jansson I. Wikingerschmuck und Münzdatierung. Bemerkungen zu einer Neuerscheinung // Tor. – Stockholm, 1969. – Band 13. – S. 26-64.
- 110 Jansson 1984 – Jansson I. Ovale Schalenspangen // Birka II:1. Systematische Analysen der Gräberfunde. – Stockholm, 1984. – S. 45-57.
- 111 Jansson 1985 – Jansson I. Ovåla spännbucklor. En studie av vikingatida standardsmycken med utgångspunkt från Björkö-fyndet. – Uppsala, 1985.
- 112 Jansson 1990 – Jansson I. Wikingerzeitlicher skandinavischer Frauenschmuck in Lettland, Finland und der Rus` - ein Vergleich // Austrumbaltijas un Skandinavijas kontakti agrajos viduslaikos. – R., 1990. – S. 23-25.
- 113 Jansson 1992 – Jansson I. Skandinavian Oval Brooches Found in Latvia // Die Kontakte. – Stockholm, 1992. – P. 61-78.

- 114 Jansson 1995 – Jansson I. Dress pins of East Baltic type made on Gotland // Theses and papers in archaeology N.S. A 7. Archaeology East and West of the Baltic. Papers from the Second Estonian-Swedish Archaeological Symposium. sigtuna, May 1991. – Stockholm, 1995. – P. 83-90.
- 115 Jākobsons 1999 – Jākobsons F. Divas retas rotas adatas // Latvijas Vēstures muzeja raksti 6. Arheoloģija. Austrumbaltijas dzelzs laikmeta pētījumi. Rakstu krājums. – R., 1999. – 55.-57.
- 116 Kaland 1998 – Kaland S. The Viking period // Archaeologia Baltica 3. – Vilnius, 1998. – 261.-275. lpp.
- 117 Karma 1994 – Karma T. Lībiešu mitoloģija // Mitoloģijas enciklopēdija. – R., 1994. – 232.-239. lpp.
- 118 Karnups 1929 – Karnups A. Die Haupttypen der lettischen Halsringe in der jüngeren Eisenzeit // Sb. GEG. 1928. – 1929. – S. 116-140.
- 119 Karnups 1936 – Karnups A. Izrakumi Talsu pilskalnā 1936. g. // SM. – 1929. – Nr. 4. – 67.-86. lpp.
- 120 Kivikoski 1939 – Kivikoski E. Die Eisenzeit im Auraflüßgebiet // SMYA, 43. – Helsinki, 1939.
- 121 Kivikoski 1941 – Kivikoski E. Itäbalttian ja Suomen suhteista viikinkiajalla // SMYA, 47. – Helsinki, 1941. – S. 40-50.
- 122 Kivikoski 1951 – Kivikoski E. Die Eisenzeit Finlands. Bilderatlas und Text 2. – Helsinki, 1951.
- 123 Kivikoski 1963 – Kivikoski E. Kvarnbacken. Ein Gräberfeld der jüngeren Eisenzeit auf Land. – Helsinki, 1963.
- 124 Kivikoski 1973 – Kivikoski E. Die Eisenzeit Finnlands. Bildwerk und Text. – Helsinki, 1973.
- 125 Kiwull 1911 – Kiwull E. Gewandreste und Bronzefunde aus einem lettischen Gräberfelde der jüngeren Eisenzeit bei Wenden // Mitteilungen aus dem Gebiete der Geschichte Liv-, Est- und Kurlands. – R., 1911. – Bd. 21. – Taf. 2: 1.
- 126 Korkeakoski-Väisänes 1980 – Korkeakoski-Väisänes K. Manner-Suomen Viikinki- ja ristiretkiajan rannerenkaat ja niiden ornamentiikka // Karhunhammas 5. – Turku, 1980.
- 127 Kruse 1840 – Kruse F. Vorläufiger Bericht über zwei antiquarische Reisen durch die Ostseeprovinzen in den Jahren 1838 und 1839 // Verhandlungen der Gel. Estnischen Gesellschaft in Dorpat. – Dorpat, 1840. – Bd. 1., H. 1. – S. 73-88.

- 128 Kruse 1842 – Kruse F. Necrolivonica oder Alterthümer Liv-, Esth- und Curlands bis zur Einführung der Christlichen Religion in den Kaiserlich Russischen Ostsee-Gouvernements. – Dorpat; Leipzig, 1842.
- 129 Kuniga 2000 – Kuniga I. Kristapiņu kapulauks. 8. gs. beigās - 12. gs. – R., 2000.
- 130 Kuniga 2002 – Kuniga I. Mēness veida piekariņi Latvijas arheoloģiskajā materiālā // Latvijas Vēstures muzeja raksti 8. Latvijas arheoloģija. Pētījumi un problēmas. – R., 2002. – 91.-108. lpp.
- 131 Kustin 1962 – Kustin A. Randvere kivilalmistu Saaremaal // Muistsed kalmed ja aarded. – Tallinn, 1962. – Lk. 58-130.
- 132 LA – Latvijas PSR arheoloģija. – R., 1974.
- 133 LAB – Kulikauskas P., Kulikauskiene R., Tautavičus A. Lietuvos archeologijos bruožai. – Vilnius, 1961.
- 134 Latviešu 1937 – Latviešu kultūra senatnē. – R., 1937.
- 135 Latvijas 1927 – Latvijas archaioloģija. – R., 1927.
- 136 Lietuvos 1977 – Lietuvos TSR archeologijos atlasas. – Vilnius, 1977.
- 137 LSV – Latvijas senākā vēsture: 9. g.t. pr. Kr. - 1200. g. – R., 2001.
- 138 Lähdesmäki 1993 – Lähdesmäki U. Ethical aspects on the preservation of archeological iron objects // Karhunhammas 15. – Turku, 1993. – S. 1-8.
- 139 Lehtosalo 1966 – Lehtosalo P.-L. Rapukoristeisten solkien ajoituksesta // SMYA 73. – Helsinki, 1966. – S. 22-39.
- 140 Lehtosalo-Hilander 1993 – Lehtosalo-Hilander P.-L. Finnland zur Wikingerzeit - Monarchie oder gleichwertige Gesellschaft // Karhunhammas 15. – Kaarina, 1993. – S. 25-43.
- 141 Ligi 1995 – Ligi P. Saaremaa during the Viking Age // Theses and papers in archaeology N.S. A 7. Archaeology East and West of the Baltic. Papers from the Second Estonian-Swedish Archaeological Symposium. – Sigtuna, May 1991. – Stockholm, 1995. – P. 39-45.
- 142 Lõugas, Selirand 1989 – Lõugas V., Selirand J. Arheoloogiga Eestimaa teedel. – Tallinn, 1989.
- 143 Lövis of Menar 1910 – Lövis of Menar K. Die Düna von der Ogermündung bis Riga und Badeort Baldohn. – R., 1910.
- 144 Luik 1998 – Luik H. Ovaalsõled Eestis – importesemed mitmest piikonnast // Eesti arheoloogia ajakiri. – Tallinn, 1998. – Nr. 2. – Lk. 3-20.

- 145 Mayer 1927 – Mayer F. S. Handbuch der Ornamentik. – Leipzig, 1927.
- 146 Mägi 1997 – Mägi M. Eesti merovingi- ja viikingiaegsed rinnanõelas - võõrapärased ja omad // Eesti Arheoloogia ajakiri 1. – Tallinn, 1997. – P. 26-83.
- 147 Mägi 2002 – Mägi M. At the crossroads of space and time. – Tallinn, 2002.
- 148 Mägi 2005 – Mägi M. On the mutual relationship between late prehistoric Saaremaa and the Livs // Rituals and relations. Studies on the society and material culture of the Baltic Finns. – Helsinki, 2005. – P. 187-206.
- 149 Mägi-Lõugas 1995 – Mägi-Lõugas M. Eesti viikingiaegsed käevõrud ja nende ornament // Muinasaja teadus 3. Eesti arheoloogia historiograafilisi, teoreetilisi ja kultuuriajaloolisi aspekte. – Tallinn, 1995. – P. 271-323.
- 150 Melkus 1944 – Melkus L. Lībiešu važiņu rota. – R., 1944 (diplomdarbs mašīnrakstā LVI AA 530).
- 151 Moora 1929 – Moora H. Bemerkungen über einige ostbaltische Schmucksachen der jüngeren Eisenzeit, I // Sb. GEG. 1928. – 1929. – 141.-170.
- 152 Moora 1938 – Moora H. Die Eisenzeit in Lettland bis etwa 500 n. Chr. II. Teil: Analyse. – Tartu, 1938.
- 153 Moora 1952 – Moora H. Pirmatnēja kopienas iekārta un agra feodāla sabiedrība Latvijas PSR teritorijā. – R., 1952.
- 154 Mugurēvičs 1967 – Mugurēvičs Ē. Izrakumi Mārtiņsalas sena ciema teritorijā // RT 1966. – 1967. – 32.-35. lpp.
- 155 Mugurēvičs 1968 – Mugurēvičs Ē. Mārtiņsalas pils un baznīca. (1967. g. izrakumi) // RT 1967. – 1968. – 63.-68. lpp.
- 156 Mugurēvičs 1969 – Mugurēvičs Ē. Arheoloģiskie izrakumi Mārtiņsalā 1968. gadā // RT 1968. – 1969. – 41.-45. lpp.
- 157 Mugurēvičs 1970 – Mugurēvičs Ē. Arheoloģiskie izrakumi Mārtiņsalā 1969. gadā // RT 1969. – 1970. – 54.-56. lpp.
- 158 Mugurēvičs 1971 – Mugurēvičs Ē. Arheoloģiskie izrakumi Mārtiņsalā 1970. gadā // RT 1970. – 1971. – 47.-49. lpp.
- 159 Mugurēvičs 1972 – Mugurēvičs Ē. Izrakumi Mārtiņsalā 1971. gadā // RT 1971. – 1972. – 87.-91. lpp.
- 160 Mugurēvičs 1973 – Mugurēvičs Ē. Izrakumi Mārtiņsalā 1972. gadā // RT 1972. – 1973. – 47.-49. lpp.
- 161 Mugurēvičs 1974a – Mugurēvičs Ē. Arheoloģiskie izrakumi Mārtiņsalā 1973. gadā // RT 1973. – 1974. – 50.-53. lpp.

- 162 Mugurēvičs 1974b – Mugurēvičs Ē. Ciems un pils Mārtiņsalā (izrakumu rezultātu kopsavilkums) // ASM 1973. – 1974. – 54.-58. lpp.
- 163 Mugurēvičs 1974c – Mugurēvičs Ē. Krustiņveida piekariņi Latvija laika no 11. līdz 15. gs. // AE. – 1974. – 9. laid. – 220.-239. lpp.
- 164 Mugurēvičs 1976 – Mugurēvičs Ē. Kompleksie pētījumi arheoloģiskajā mikrorajona Daugavas lejtecē (1966.-1975. g.) // ASM 1975. – 1976. – 69.-73. lpp.
- 165 Mugurēvičs 1977 – Mugurēvičs Ē. Oliņkalna un Lokstenes pilsnovadi. 3.-15. gs. arheoloģiskie pieminekļi. – R., 1977.
- 166 Mugurēvičs 1983a – Mugurēvičs Ē. Die Dorfsiedlungen der Daugavas-Liven und ihre Wirtschaft im 10.-15. Jahrhundert // Congressus Quartus Internationalis Fenno-Ugristarum Budapest 1975. – Budapest, 1983. – S. 23-29.
- 167 Mugurēvičs 1983b – Mugurēvičs Ē. Mittelalterliche Siedlungen und Veränderungen der Siedlungsstruktur am Unterlauf der Daugava im 12.-13. Jahrhundert // Lübecker Schriften zur Archäologie und Kulturgeschichte. – Bonn, 1983. – Bd. 7. – S. 171-178.
- 168 Mugurēvičs 1994 – Mugurēvičs Ē. Piekariņi ar t.s. Rjurikoviču cilts zīmi Latvijā 11.-13. gs. // AE. – R., 1994. – 17. laid. – 76.-83. lpp.
- 169 Mugurēvičs 1995 – Mugurēvičs Ē. Latvijas vēstures institūta arheologu darbs piecdesmit gados // LVIŽ. – 1995. – Nr. 4. – 48.-49. lpp.
- 170 Mugurēvičs 1996 – Mugurēvičs Ē. Dzelzs laikmeta atradumi Salaspils Mārtiņsalā // LZAV. – 1996. – Nr.3. – 61.-65. lpp.
- 171 Mugurēvičs 2000 – Mugurēvičs Ē. Arheoloģiskie pētījumi Ventas lejteces apgabala dzelzs laikmeta un viduslaiku pieminekļos. Izrakumi Zlūkās // Arheoloģija un etnogrāfija. – R., 2000. – 20. laid. – 74.-87. lpp.
- 172 Mugurēvičs 2001 – Mugurēvičs Ē. Burg und Burgsiedlung Sabile (Zabeln) im 11.-16. Jh. // Lietuvos archeologija. – Vilnius, 2001. – Bd. 21. – S. 63-72.
- 173 Müller-Wille 1997 – Müller-Wille M. Relations between Byzantium and the North in the Light of Archaeology. Some concluding remarks // Rom und Byzanz im Norden. Mission und Glaubenswechsel im Ostseeraum während des 8.-14. Jahrhunderts. – Stuttgart, 1997. – Bd. 1. – P. 405-422.

- 174 Nerman 1929 – Nerman B. Die Verbindungen zwischen Skandinavien und dem Ostbaltikum in der jüngeren Eisenzeit. – Stockholm, 1929.
- 175 Nerman 1938 – Nerman B. Einige auf Gotland gefundene ostbaltische Gegenstände der jüngeren Eisenzeit // Sb. GEG. – Tartu, 1938. – S. 469-477.
- 176 Nerman 1958 – Nerman B. Grobin - Seelburg. Ausgrabungen und Funde. – Stockholm, 1958.
- 177 Ose 1995 – Ose I. Viduslaiku piļu pētniecība Latvijā no 18. gs. beigām līdz 20. gs. vidum. Historiogrāfisks pārskats // LZAV. – 1995. – Nr.5./6. – 53.-63. lpp.
- 178 Paulsen 1933 Paulsen P. Studien zur Wikinger-Kultur. Forschungen zur Vor- und Frühgeschichte aus dem Museum vorgeschichtlicher Altertümer in Kiel. – Kiel, 1933.
- 179 Pāvele 1959 – Pāvele T. Pārskats par arheoloģiskajiem izrakumiem Rīgā 1957. gadā. – R., 1959. – 19.-39. lpp.
- 180 Pāvele 1995 – Pāvele T. Arheoloģiskie pētījumi pie Pētera baznīcas // Pētera baznīcas atdzimšana. – R., 1995. – 52.-55. lpp.
- 181 Petersen 1919 – Petersen J. De norske vikingesverd // Videnskapsselskapets Skrifter 2. – Kristiania, 1919. – Hist.-fil. Klasse 1.
- 182 Petersen 1928 – Petersen J. Vikingetidenes smykker. – Stavanger, 1928.
- 183 Petrenko 1990 – Petrenko V. Assemblage of archaeological monuments at Grobiņa in the light of recent investigations // austrumbaltijas un skandināvijas kontakti agrajos viduslaikos. – R., 1990. – P. 41-43.
- 184 Petrenko, Urtāns 1995 – Petrenko V., Urtāns J. The archaeological monuments of Grobiņa. – R., Stockholm, 1990.
- 185 Pihlman 2005 – Pihlman S. Preface. // Rituals and relations. Studies on the society and material culture of the Baltic Finns. – Helsinki, 2005. – 7.-9. lpp.
- 186 Radiņš 1994 – Radiņš A. Daugmales pilskalnā atrasta 12. gs. bronzas veidne // AE. – R., 1994. – 17. laid. – 92.-96. lpp.
- 187 Radiņš 1996 – Radiņš A. Ceļvedis Latvijas senvēsturē. – R., 1996.
- 188 Radiņš 1999 – Radiņš A. 10.-13. gadsimta senkapi latgaļu apdzīvotajā teritorijā un Austrumlatvijas etniskās, sociālās un politiskās vēstures jautājumi // Latvijas Vēstures muzeja raksti 5. Arheoloģija. – R., 1999.

- 189 Radiņš 2000 – Radiņš A. Daugavas ceļš un Daugmale // Latvijas Vēstures muzeja raksti 7. "Caur gadsimtiem". Veltīts Valdemāram Ģinteram (1899-1979). Arheoloģija. – R., 2000. – 101.-120. lpp.
- 190 Radiņš, Zemītis 1988 – Radiņš A., Zemītis G. Izrakumi Daugmales arheoloģiskajā kompleksā // ASM 1986./1987. – 1988. – 117.-121. lpp.
- 191 Radiņš, Zemītis 1990 – Radiņš A., Zemītis G. Daugmales arheoloģiskās ekspedīcijas darbs // ASM 1988./1989. – 1990. – 129.-132. lpp.
- 192 Radiņš, Zemītis 1992 – Radiņš A., Zemītis G. Verbindungen zwischen Daugmale und Skandinavien // Die Kontakte – S. 135-142.
- 193 Redlich 1939 – Redlich C. Baltische Vorgeschichtliche Funde im Rheinlande // Mitteilungen aus der Livlandischen Geschichte. – R., 1939. – S. 1-22.
- 194 Riekstiņš 1930 – Riekstiņš H. Latvijas arhaioloģijas kartes // Latviešu aizvēstures materiāli. – R., 1930. – Nr.1. – 5.-37. lpp.
- 195 Riikonen 2003 – Riikonen J. Message of Dress from Finland Proper – A Viking Age Grave and a Costume Reconstruction // Muinasaja teadus 13. Arheoloogiga Läänemeremaades. uurimusi Jüri Seliranna auks. – Tallinn, Tartu, 2003. – P. 229-249.
- 196 RK – Katalog der Ausstellung zum X. archäologischen Kongress in Riga 1896. – R., 1896.
- 197 Selirand 1970 – Selirand J. Eesti naiste noatuped // studia archaeologica in memoriam Harri Moora. – Tallinn, 1970. – P. 172-175.
- 198 Selirand 1974 – Selirand J. Eestlaste matmiskombed varafeodaalsete suhete tärkamise perioodil (11.-13. sajand). – Tallinn, 1974.
- 199 Smiltniece, Vijups 1998 – Smiltniece E., Vijups A. Rotas Alberta laukuma arheoloģiskajā materiālā // Senā Rīga. Pētījumi pilsētas arheoloģijā un vēsturē. – R., 1998. – 1. sēj. – 107.-124. lpp.
- 200 Spirģis 1999 – Spirģis R. Kokneses pilskalnā atrastā 12. gs. svina bulla // LVIŽ. – 1999. – Nr. 25. – 5.-15. lpp.
- 201 Spirģis 2000a – Spirģis R. Daugavas lībiešu arheoloģisko pieminekļu izpēte 19.-20. gadsimtā // LVIŽ. – 2000. – Nr. 3. – 27.-54. lpp.
- 202 Spirģis 2000b – Spirģis R. Arheoloģiskie izrakumi Rīgā, Rātslaukumā // APL 1998./1999. – R., 2000. – 279.-291. lpp.

- 203 Spirģis 2001 – Spirģis R. Rĭgā atrasta stopa-ŗķēŗu plāksnes sakta // Senā Rĭga. Pētĭjumi pilsētas arheolģijā un vēsturē. – R., 2001. – 3. sēj. – 29.-35. lpp.
- 204 Spirģis 2002a – Spirģis R. Pētĭjumi Ikŗķiles Kābeļu kapulaukā un Ogres Sarmuļu kapulauka atklāŗana // APL 2000./2001. – R., 2002. – 131.-142. lpp.
- 205 Spirģis 2002b – Spirģis R. Jaunas atziņas par uzkalniņiem ar akmens riņķi Daugavas lĭbieŗu kapulaukos // Civitas et castrum ad mare Balticum. – R., 2002. – 567.-577. lpp.
- 206 Spirģis 2002c – Spirģis R. Neue Zeugnisse von Bewohnern des Nordkurlands im archāologischen Material Rigas // The Medieval Town in the Baltic. Hanseatic History and Archaeology, II : Proceedings of the third and fourth seminar, Tartu, Estonia, 12th-13th June 1999 and 8th-10th June 2000 – Tartu, 2002. – S. 67-74.
- 207 Spirģis 2002d – Spirģis R. Starptautisks seminārs Somijā par senajiem lĭbieŗiem // Latvijas Vēstures Institūta Źurnāls. – 2002. – Nr. 4 – 178.-180. lpp.
- 208 Spirģis 2003a – Spirģis R. Skandināvu bruņrupuŗu saktas Daugavas lejtecē 7.-11. gs. // LVIŹ. – 2003. – Nr. 3. – 23.-40. lpp.
- 209 Spirģis 2003b – Spirģis R. The Liv oval brooches: their origins and the development of the ornamentation // Humanities and social sciences Latvia. – R., 2003. – Vol. 2 (39). – P. 77-95. – (Art, Applied Art and Symbols in Latvian Archaeology).
- 210 Spirģis 2003c – Spirģis R. lĭbieŗu 1. un 2. tipa bruņrupuŗu saktas Daugavas lejtecē 10.-12. gs. // LVIŹ. – 2003. – Nr. 4. – 31.-50. lpp.
- 211 Spirģis 2004a – Spirģis R. Daugavas lejteces arheolģisko pieminekļu apzināŗana // APL 2002./2003. – R., 2004. – 32.-35. lpp.
- 212 Spirģis 2004b – Spirģis R. Pārbaudes izrakumi Cēsu dzelzceļa stacijas senkapos // APL 2002./2003. – R., 2004. – 36.-37. lpp.
- 213 Spirģis 2004c – Spirģis R. lĭbieŗu 3.-5. tipa bruņrupuŗu saktas Daugavas lejtecē 12.-13. gadsimtā // LVIŹ. – 2004. – Nr. 2. – 27.-28. lpp.
- 214 Spirģis 2005a – Spirģis R. Die Brustgehānge mit schildkrōtenfibeln der Daugava-Liven im 10.-13. Jh. // Rituals and relations. Studies on the society and material culture of the Baltic Finns. – Helsinki, 2005. – 84.-104. lpp.

- 215 Spirģis 2005b – Spirģis R. Daugavas lībiešu važturi 10.-14. gadsimtā // AE. – R., 2005. – 22. laid. – 135.-172. lpp.
- 216 Stepiņš 1940 – Stepiņš P. Sena Aizkraukles baznīca // SM. – 1940. – Nr. 2. – 30.-40. lpp.
- 217 Stubavs 1968 – Stubavs Ā. Arheoloģiskie izrakumi Salaspilī 1967. g. // RT 1967. – 1968. – 72.-75. lpp.
- 218 Stubavs 1969 – Stubavs Ā. Arheoloģiskie izrakumi Salaspilī 1968. g. // RT 1968. – 1969. – 47.-51. lpp.
- 219 Stubavs 1970 – Stubavs Ā. Arheoloģiskie izrakumi Salaspilī 1969. g. // RT 1969. – 1970. – 59.-63. lpp.
- 220 Stubavs 1971 – Stubavs Ā. Arheoloģiskie izrakumi Salaspils vietā 1970. g. // RT 1970. – 1971. – 52.-54. lpp.
- 221 Stubavs 1972 – Stubavs Ā. Salaspils arheoloģiskās ekspedīcijas 1971. gada darba rezultāti // ASM 1971. – 1972. – 91.-96. lpp.
- 222 Stubavs 1974 – Stubavs Ā. Salaspils arheoloģiskās ekspedīcijas 1973. gada darba rezultāti // ASM 1973. – 1974. – 59.-68. lpp.
- 223 Stubavs 1975 – Stubavs Ā. Izrakumi Salaspilī 1974. gadā // ASM 1974. – 1975. – 70.-78. lpp.
- 224 Stubavs 1976a – Stubavs Ā. Izrakumu pēdējā sezona Salaspilī // ASM 1975. – 1976. – 79.-85. lpp.
- 225 Stubavs 1976b – Stubavs Ā. Ķentes pilskalns un apmetne. – R., 1976.
- 226 Svarāne 1991 – Svarāne D. Doles salas lībiešu kapulaukos atrastie 10.-13. gadsimta piekariņi – amuleti un rotaslietas // Daugavas raksti. No Aizkraukles līdz Rīgai. – R., 1991. – 31.-43. lpp.
- 227 Svarāne 1996 – Svarāne D. Krāsainā metāla darinājumu izejmateriāli Latvijā 10.-12. gs. // AE. – R., 1996. – 18. laid. – 104.-110. lpp.
- 228 Svarāne 2004 – Svarāne D. Par dzelzs rotaslietu sudrabošanas tehnoloģiju – tausiju Latvijā 12.-14. gs. // LVIŽ. – 2004. – Nr. 4. – 21.-37. lpp.
- 229 Šnore E. 1936 – Šnore E. Kuršu senlietu atradumi Rīgā // SM. – 1936. – Nr. 3. – 72.-76. lpp.
- 230 Šnore E. 1967 – Šnore E. Doles Vampeniešu kapulauki // RT 1966. – 1967. – 38.-40. lpp.
- 231 Šnore E. 1968 – Šnore E. Doles Vampeniešu 1967. gada ekspedīcija // RT 1967. – 1968. – 75.-76. lpp.
- 232 Šnore E. 1969 – Šnore E. Vampeniešu arheoloģiskas ekspedīcijas darbs 1968. gadā // RT 1968. – R., 1969. – 51.-55. lpp.

- 233 Šnore E. 1970 – Šnore E. Vampeniešu-Raušu arheoloģiskas ekspedīcijas darbs 1969. gadā // RT 1969. – 1970. – 63.-67. lpp.
- 234 Šnore E. 1971 – Šnore E. Izrakumi lībiešu ciema vietā Doles Raušos 1970. gadā // RT 1970. – 1971. – 96.-99. lpp.
- 235 Šnore E. 1972 – Šnore E. Doles Vampeniešu 1971. g. arheoloģiskas ekspedīcijas guvumi // RT 1971. – 1972. – 96.-99. lpp.
- 236 Šnore E. 1973 – Šnore E. Vampeniešu-Raušu arheoloģiskas ekspedīcijas darbs 1972. gadā // ASM 1972. – 1973. – 59.-63. lpp.
- 237 Šnore E. 1974 – Šnore E. Raušu arheoloģiskas ekspedīcijas darbs 1973. gadā // ASM 1973. – 1974. – 51.-55. lpp.
- 238 Šnore E. 1975 – Šnore E. Arheoloģiskie izrakumi Doles Vampeniešu I kapulauki // ASM 1974. – 1975. – 85.-86. lpp.
- 239 Šnore E. 1987a – Šnore E. Kivtu kapulauks. – R., 1987.
- 240 Šnore E. 1987b – Šnore E. Betelju kapulauks Augšzemē // AE. – 1987. – 15. laid. – 68.-81. lpp.
- 241 Šnore E. 1991 – Šnore E. Raušu ciems Doles salas augšgalā // LZAV. – 1991. – Nr. 6 (527). – 69.-87. lpp.
- 242 Šnore E. 1994 – Šnore E. Kaklariņķi ar noplacinātiem galiem Latvijā // AE. – 1994. – 17. laid. – 105.-107. lpp.
- 243 Šnore E. 1996 – Šnore E. Daugavas lībieši Doles salā // AE. – 1996. – 18. laid. – 111.-132. lpp.
- 244 Šnore R. 1930 – Šnore R. Dzelzs laikmeta latviešu rotas adatas // Latviešu aizvēstures materiāli 1. – R., 1930. – 39.-108. lpp.
- 245 Šnore R. 1937 – Šnore R. Seno monētu atradumio Latvijā // Vēstures atziņas un tēlojumi. – R., 1937. – 27.-44. lpp.
- 246 Šterns 2002a – Šterns I. Female captives in Henry`s "Livonian chronicle" // Civitas et castrum ad mare Balticum. Baltijas arheoloģijas un vēstures problēmas dzelzs laikmetā un viduslaikos. – R., 2002. – P. 610-615.
- 247 Šterns 2002b – Šterns I. Latvijas vēsture 1180-1290. Krustakari. – R., 2002.
- 248 Šturms 1936 – Šturms E. Zur Vorgeschichte der Liven // Eurasia Septentrionalis Antiqua. – Helsinki, 1936. – Bd. 10. – S. 25-53.
- 249 Šturms 1949 – Šturms E. Schwedische Kolonien in Lettland // Fornvännen. – 1949. – Nr. 4. – S. 205-217

- 250 Šulca 1997 – Šulca L. Arheoloģijas pieminekļi Tukuma rajonā // Tukuma novada kultūrvēsture. – Tukums, 1997. – 2. grāmata. – 1.-11. lpp.
- 251 Tallgren 1925 – Tallgren A. Zur Archäologie Estland II. Von 500 bis etwa 1250 n. Chr. – Dorpat, 1925.
- 252 Tenisons 1994 – Tenisons Ē. Arheologu domas par lībiešu izcelsmi // Lībieši. – R., 1994. – 16.-33. lpp.
- 253 Tomanterä 1991 – Tomanterä L. Wachsfiligran // Fennoscandia archaeologica VIII. – Helsinki, 1991. – S. 35.- 49.
- 254 Tomanterä 1994 – Tomanterä L. Mikkelin pronssit // Kalmistojen kertomaa. Rautakautinen Mikkelin seutu idän ja lännen välissä. – Mikkelin, 1994. – P. 35.- 50.
- 255 Tõnisson 1962 – Tõnisson E. Eesti Aardeleiud 9.-13. sajandist // Muistsed kalmed ja aarded. Arheoloogiline kogumik 2. – Tallinn, 1962. – P. 182-274.
- 256 Tõnisson 1974 – Tõnisson E. Die Gauja-Liven und ihre materielle Kultur (11. Jh.-Anfang 13.Jhs). Ein beitrag zur der ostbaltischen Frühgeschichte. – Tallinn, 1974.
- 257 Tõnisson 1992 – Tõnisson E. Skandinavien und die frugeschichtliche ostseefinnische Kultur // Die Kontakte. – S. 163-172.
- 258 Toropina 1986 – Toropina G. Aizsardzības darbs kapulaukā pie bij. Lielvārdes pārceltuves un arheoloģisko pieminekļu apsekošana Cēsu rajonā // ASM 1984./1985. – R., 1986. – 109.-112. lpp.
- 259 The Viking 1996 – The Viking Heritage. A Dialogue between Cultures. Наследие варягов. Диалог культур. – Borås, 1996.
- 260 Thunmark-Nylén 2000 – Thunmark-Nylén L. Some notes on the contacts between Gotland and the East Baltic area // Archaeologia Baltica 4. – Vilnius, 2000. – P. 173-180.
- 261 Urtāns J. 1980 – Urtāns J. Pētījumi Cīriša ezera Upursalā, pie Ruskļu akmens un Daugmales kapulaukā // ASM 1979. – R., 1980. – 103.-105. lpp.
- 262 Urtāns J. 1988 – Urtāns J. Pētījumi Lielvārdes pilī // ASM 1986./1987. – R., 1988. – 136.-139. lpp.
- 263 Urtāns J. 1989 – Urtāns J. Pilskalnu pētnieks // Avots. – 1989. – Nr.8. – 44.-47. lpp.
- 264 Urtāns V. 1962 – Urtāns V. Sudraba un zelta apstrāde senajā Latvijā (līdz 13. gs.) // Par tehnikas vēsturi. – R., 1962. – Nr. 3. – 69.-108. lpp.
- 265 Urtāns V. 1964 – Urtāns V. Aizkraukles ekspedīcijas 1963. gada izrakumi kapulaukā, apmetnē, pilskalnā un pie upurozola // RT 1963. – 1964. – 28.-30. lpp.

- 266 Urtāns V. 1965 – Urtāns V. Izrakumi Lejasbitēnu un Lejasziedu apmetnēs, Kalnaziedu pilskalnā un Lejasbitēnu kapulaukā // RT 1964. – 1965. – 21.-24. lpp.
- 267 Urtāns V. 1967 – Urtāns V. Daugmales ekspedīcijas rezultāti 1966. gadā // RT 1966. – 1967. – 71.-72. lpp.
- 268 Urtāns V. 1968 – Urtāns V. Daugmales ekspedīcijas rezultāti 1967. gadā // RT 1967. – 1968. – 77.-80. lpp.
- 269 Urtāns V. 1969a – Urtāns V. Daugmales ekspedīcijas rezultāti 1968. gadā // RT 1968. – 1969. – 55.-57. lpp.
- 270 Urtāns V. 1969b – Urtāns V. Arheoloģiskie pētījumi Daugmalē // Muzeji un kultūras pieminekļi. – R., 1969. – 89.-96. lpp.
- 271 Urtāns V. 1970a – Urtāns V. Jauni dati par Nāvessalas depoziātu // LZAV. – R., 1970. – Nr. 1. – 89.-99. lpp.
- 272 Urtāns V. 1970b – Urtāns V. Vārti Daugmales senpilsētā // Dabas un vēstures kalendārs 1971.gadam. – R., 1970. – 255.-261. lpp.
- 273 Urtāns V. 1970c – Urtāns V. Daugmales ekspedīcijas darba rezultāti 1969. gadā // RT 1969. – 1970. – 67.-69. lpp.
- 274 Urtāns V. 1971 – Urtāns V. Daugmales ekspedīcijas darba rezultāti 1970. gadā // RT 1969. – 1971. – 56.-58. lpp.
- 275 Urtāns V. 1972 – Urtāns V. Aizkraukles arheoloģiskās ekspedīcijas guvumi 1971. gadā // ASM 1971. – R., 1972. – 99.-102. lpp.
- 276 Urtāns V. 1973 – Urtāns V. Aizkraukles arheoloģiskās ekspedīcijas 1972. gadā darba rezultāti // ASM 1972. – R., 1973. – 66.-71. lpp.
- 277 Urtāns V. 1974 – Urtāns V. Izrakumi Aizkraukles senvietu kompleksā // ASM 1973. – R., 1974. – 74.-77. lpp.
- 278 Urtāns V. 1976 – Urtāns V. Pētījumi Aizkraukles pilskalnā, priekšpilī un Lejasžagaru kapulaukā 1975. gadā // ASM 1975. – R., 1976. – 87.-91. lpp.
- 279 Urtāns V. 1977a – Urtāns V. Izrakumi Aizkraukles pilskalnā 1976. gadā // ASM 1976. – R., 1977. – 64.-68. lpp.
- 280 Urtāns V. 1977b – Urtāns V. Senākie depoziāti Latvijā. – R., 1977.
- 281 Urtāns V., Briede, Urtāns J. 1975 – Urtāns V., Briede I., Urtāns J. Aizkraukles arheoloģiskās ekspedīcijas darbs 1974. gadā // ASM 1974. – R., 1975. – 86.-93. lpp.
- 282 Urtāns V. 1983 – Urtāns V. Aizkraukles pilskalna mūra aizsargsiena // LZAV. – 1983. – Nr. 4. – 34.-39. lpp.
- 283 Urtāns V., Cimermane 1961 – Urtāns V. Cimermane I. Latvijas PSR Vēstures muzeja izrakumi 1960. gadā // RT 1960. – 1961. – 12.,13. lpp.

- 284 Vasiliauskas 2001 – Vasiliauskas E. XII-XIII a. žemgalių laidojimui // Lietuvos Archeologija. – Vilnius, 2001 –T. 21. – P. 335-354.
- 285 Vaska 1992 – Vaska B. 13.-14. gs. Vairogaproču ornamenti // ASM 1990./1991. – 1992. – 102.-105. lpp.
- 286 Vaska 2002 – Vaska B. Dobeles riņķasaktas un to ornamenti (14.-17. gadsimtenis) // Letonica (Humanitāro zinātņu žurnāls: Literatūra, folklorā, māksla). – 2002. – Nr. 8 – 75.-152. lpp.
- 287 Vaska 2004 – Vaska B. Procesi zemgaļu ornamentā vidējā un vēlajā dzelzs laikmetā // Latvijas Vēstures muzeja raksti 10. Arheoloģija un antropoloģija. Rākstu krājums "Pētījumi zemgaļu senatnē". – R., 2004. – 127.-152. lpp.
- 288 Vasks 1970 – Vasks A. Pētījumi Nāvessalas apmetnē un Naugrubi Kapulaukā 1969. gadā // RT 1969. – 1970. – 69.-70. lpp.
- 289 Vaškevičiūtē 2004 – Vaškevičiūtē I. Žiemgaliai V-XII amžiuje. – Vilnius, 2004.
- 290 Vijups 1998 – Vijups A. Latvijas XIII-XVII gs. pakavsaktas ka arheoloģiskais avots (tipoloģiskā analīze). – R., 1998, (promocijas darbs mašīnrakstā).
- 291 Vijups 2003 – Vijups A. Puzes pilskalna depoziāts // Ventspils muzeja raksti III. – R., 2003. – 15-33. lpp.
- 292 Vilcāne 1983 – Vilcāne A. Zvaigžņveida saktu tipi un to izplatība Latvijas PSR teritorijā 10.-13. gs. // Latvijas PSR vēstures problēmas: Rīgas pilsētas jauno vēsturnieku zinātniskās konferencēs referātu tēzēs. – R, 1983. – 63.-65. lpp.
- 293 Vilcāne 1998 – Vilcāne A. Latgaļu senlietu atradumi Daugavas lejtecē un Rīgā (10.-13. gs.) // Senā Rīga. Pētījumi pilsētas arheoloģijā un vēsturē. – R, 1998. – 1. sēj. – 159.-174. lpp.
- 294 Vilcāne 2004 – Vilcāne A. Senā Jersika. – R., 2004.
- 295 Vilsone 1970 – Vilsone M. Arheoloģiskie izrakumi Rīgā 1969. gadā // RT 1969. – R., 1970. – 32.-35. lpp.
- 296 Vilsone 1973 – Vilsone M. Muzeja arheoloģiskie izrakumi Rīgā un to nozīme pilsētas vēstures izpētē // Rīgas vēstures un kuģniecības muzejs 1773.-1973. – R., 1973. – 81.-175. lpp.
- 297 Wikinger 1992 – Wikinger, Waräger, Normannen. Die Skandinavier und Europa 800-1200. – Berlin, 1992.
- 298 Vikings 2000 – Vikings. The north Atlantic saga. – Washington; London, 2000.

- 299 Zariņa 1967 – Zariņa A. Arheoloģiskie izrakumi Mārtiņsalas kapulaukā // RT 1966. – 1967. – 44.-46. lpp.
- 300 Zariņa 1968a – Zariņa A. 1967. gada arheoloģiskie izrakumi Salaspils Laukskolā // RT 1967. – 1968. – 80.-82. lpp.
- 301 Zariņa 1968b – Zariņa A. 1967. gada arheoloģiskie izrakumi Salaspils Vējstūros // RT 1967. – 1968. – 83.-85. lpp.
- 302 Zariņa 1969 – Zariņa A. Salaspils Laukskolas arheoloģiskās ekspedīcijas darbs 1968. gadā // RT 1968. – 1969. – 59.-62. lpp.
- 303 Zariņa 1970a – Zariņa A. Arheoloģiskie izrakumi Salaspils Laukskolā 1969. gadā // RT 1969. - 1970. – 73. – 76. lpp.
- 304 Zariņa 1970b – Zariņa A. Lībiešu ciems pie Daugavas // Dabas un vēstures kalendārs 1971.gadam. – R., 1970. – 251.-255. lpp.
- 305 Zariņa 1970c – Zariņa A. Seno Latgaļu apgērbs 7.-13.gs. – R., 1970.
- 306 Zariņa 1971 – Zariņa A. Arheoloģiskie izrakumi Salaspils Laukskolā 1970. gadā // RT 1970. – 1971. – 65.-67. lpp.
- 307 Zariņa 1972 – Zariņa A. Arheoloģiskie izrakumi Salaspils Laukskolā 1971. gadā // RT 1971. – 1972. – 108.-110. lpp.
- 308 Zariņa 1973a – Zariņa A. Izrakumi Salaspils Laukskolā 1972. gadā // ASM 1972. – 1973. – 76.-80. lpp.
- 309 Zariņa 1973b – Zariņa A. Salaspils Laukskolas lībiešu ciems (izrakumu rezultātu kopsavilkums) // ASM 1972. – 1973. – 81.-84. lpp.
- 310 Zariņa 1974a – Zariņa A. Dažu Martiņsalas kapsētas kapu senlietu kompleksi ar stilizētu dzīvnieku figūru piekariņiem // AE. – R., 1974. – 11. laid. – 242.-256. lpp.
- 311 Zariņa 1974b – Zariņa A. Salaspils Laukskolas lībiešu sakari ar kaimiņiem 10.–13. gs. // ASM 1973. – R., 1974. – 91.-93. lpp.
- 312 Zariņa 1974c – Zariņa A. Izrakumi Salaspils Laukskolā 1973. gadā // ASM 1973. – 1974. – 87.-90. lpp.
- 313 Zariņa 1975 – Zariņa A. Izrakumi Salaspils Laukskolā 1974. gadā // ASM 1974. – 1975. – 101.-106. lpp.
- 314 Zariņa 1976 – Zariņa A. Izrakumi Salaspils Laukskolā 1975. gadā // ASM 1975. – 1976. – 100.-104. lpp.
- 315 Zariņa 1977 – Zariņa A. Izrakumi Lielvārdē 1976. gadā // ASM 1976. – 1977. – 76.-80. lpp.

- 316 Zariņa 1978a – Zariņa A. Krāsnis Salaspils Laukskolas lībiešu 10.–13. gs. ciemu vietās // AE. – 1978. – 12. laid. – 76.-99. lpp.
- 317 Zariņa 1978b – Zariņa A. Izrakumi Lielvārdē 1977. gadā // ASM 1977. – 1978. – 94.-98. lpp.
- 318 Zariņa 1979 – Zariņa A. Izrakumi Lielvārdē 1978. gadā // ASM 1978. – 1979. – 97.-100. lpp.
- 319 Zariņa 1980 – Zariņa A. Izrakumi Lielvārdē 1979. gadā // ASM 1979. – 1980. – 118.-121. lpp.
- 320 Zariņa 1982a – Zariņa A. Izrakumi Lielvārdes Dievukalnā 1980. gadā // ASM 1980./1981. – 1982. – 159.-163. lpp.
- 321 Zariņa 1982b – Zariņa A. Izrakumi Lielvārdes pilskalnā un priekšpilī 1981. gadā // ASM 1980./1981. – 1982. – 163.-169. lpp.
- 322 Zariņa 1986 Zariņa A. Aizsardzības izrakumi pie Ciemupes // ASM 1984./1985. – 1986. – 148.-150. lpp.
- 323 Zariņa 1987 – Zariņa A. Salaspils Vējstūru kapulauki // AE. – 1987. – 15. laid. – 19.-44. lpp.
- 324 Zariņa 1988 – Zariņa A. Lībiešu apgērbs 10.-13. gs. – R., 1988.
- 325 Zariņa 1991 – Zariņa A. Lielvārdes apkārtnes senvietas // Daugavas raksti. No Aizkraukles līdz Rīgai. – R., 1991. – 137.-147. lpp.
- 326 Zariņa 1992 – Zariņa A. Die Kontakte der Liven mit skandinavischen Ländern nach den Schmucksachen des Gräberfeldes aus dem 10.-13. Jh. zu Salaspils Laukskola // Die Kontakte – S. 173-184.
- 327 Zariņa 1994 – Zariņa A. Senākās ziņas par lībiešu apgērbu // Lībieši. Rakstu krājums. – R, 1994. – 54.-70. lpp.
- 328 Zariņa 1996 – Zariņa A. Lībieši Daugavas lejtecē. Ieskats arheoloģiskajā materiālā // LZAV. – 1996. – Nr.4./5. – 121.-128. lpp.
- 329 Zariņa 1997 – Zariņa A. Kapi ar tirgotāja piederumiem Salaspils Laukskolas kapulaukā (10.-13. gs.) // AE. – 1997. – 19. laid. – 97.-106. lpp.
- 330 Zariņa 1999 – Zariņa A. 11. gadsimta vaidu sievietes apgērbs // Latvijas vēsturnieki. Etnogrāfs profesors Dr. habil. hist. Saulvedis Cimermanis: Biobibliogrāfija, darbabiedru veltījumi 70 gadu jubilejā. – R., 1999. – 229.-236. lpp.
- 331 Zariņa 2000 – Zariņa A. Gotlandietes apbedījums Salaspils Laukskolas kapulaukā // Latvijas vēsturnieki. Arheologs Dr. hist., Dr. hist. h. c. Jānis Apals: Biobibliogrāfija, darbabiedru veltījumi 70 gadu jubilejā. – R., 2000. – 136.-143. lpp.

- 332 Zariņa 2002 – Zariņa A. Vērpšanas rīki Salaspils Laukskolas 10.-13. gadsimta apbedījumos // LVIŽ. – 2002. – Nr. 4. – 5.-15. lpp.
- 333 Zemgaļi 2003 – Zemgaļi Senatnē. Žiemgaliai Senovėje. – R., 2003.
- 334 Zemītis 1989 – Zemītis G. Bronzas cilvēku figūriņas senajā Latvijā // Tautas Pūrs. – Dayton, 1989. – 6.-11. lpp.
- 335 Zemītis 1991 – Zemītis G. Senā Daugmale (2. g.t.p.m.ē. - m.ē. 12. gs.) // Daugavas raksti. No Aizkraukles līdz Rīgai. – R., 1991. – 130.-136. lpp.
- 336 Zemītis 1992 – Zemītis G. Arheoloģiskie izrakumi Daugmalē // ASM 1990./1991. – 1992. – 117.-122. lpp.
- 337 Zemītis 1993 – Zemītis G. Daugmale (10.-12. gs.) – senākā pilsētveida apmetne Daugavas lejtecē un Rīgas priekštece // LZAV. – 1993. – Nr.7. – 130.-136. lpp.
- 338 Zemītis 1994a – Zemītis G. Izrakumi Daugmales senvietu kompleksā – pilskalnā, senpilsētā un kapulaukā pie senpilsētas // ASM 1992./1993. – 1994. – 102.-105. lpp.
- 339 Zemītis 1994b – Zemītis G. Daugmales pilskalna apaļie vairogveida piekariņi // AE. – 1994. – 17. laid. – 144.-147. lpp.
- 340 Zemītis 1994c – Zemītis G. Daugmales pagasta arheoloģijas pieminekļi // Kopkrājums Daugmale. – R., 1994. – 20.-29. lpp.
- 341 Zemītis 1996a – Zemītis G. Izrakumi Daugmales pilskalna valnī un senpilsētā // ASM 1994./1995. – 1996. – 127.-131. lpp.
- 342 Zemītis 1996b – Zemītis G. Daugmales pilskalna valnis // AE. – R., 1996. – 18. laid. – 212.-223. lpp.
- 343 Zemītis 2004 – Zemītis G. Ornamenti un simbols Latvijas aizvēsturē. – R., 2004.
- 344 Žeiere 2002 – Žeiere I. 1986.-1989. gada izrakumi Kokneses senkapos // Latvijas Vēstures muzeja raksti 8. Latvijas arheoloģija. Pētījumi un problēmas. – R., 2002. – 201.-236. lpp.
- 345 Андрощук 1999 – Андрощук Ф. А. К датировке скандинавских фибул типа Petersen - 51 // Vita Antiqua. – 1999. – № 1. – С. 89-94.
- 346 Археалогія 1993 – Археалогія і нумізматыка Беларусі. – Мінск, 1993.
- 347 Атгазис 1969 – Атгазис М. Раскопки на левобережье Даугавы // АО 1968. – 1969. – С. 373-375.

- 348 Берга, Граудонис 1983 – Берга Т., Граудонис Я. Впускные погребения и клад Резнесенского могильника // LZAV. – 1983. – Nr. 12. – 34.-44. lpp.
- 349 Берга 1988 – Берга Т. Монеты в археологических памятниках Латвии IX-XII вв. – Р., 1988.
- 350 Богоявленский 1900 – Богоявленский С.К. Раскопки в Лифляндской и Курляндской губерниях летом 1896 года // Труды АС–10. – 1900. – Том 3. – С. 88-123.
- 351 Бранденбург 1895 – Бранденбург Н.Е. Курганы южного Приладожья // Материалы по археологии России 18. – С.-Петербург, 1895.
- 352 Бриезде 1975 – Бриезде И. Лиелпругульский могильник // АО 1974. – 1975. – С. 413-414.
- 353 Граудонис 1969 – Граудонис Я. Раскопки в Икшкиле // АО 1968. – 1969. – С. 375-377.
- 354 Граудонис 1970 – Граудонис Я. Работа Икшкильской экспедиции // АО 1969. – 1970. – С. 334, 335.
- 355 Граудонис 1971 – Граудонис Я. Работа Икшкильской экспедиции и раскопки кургана близ Мелкерты // АО 1970. – 1971. – С. 343-345.
- 356 Граудонис 1972 – Граудонис Я. Могильник в Икшкилес Зарини // АО 1971. – 1972. – С. 428, 429.
- 357 Граудонис 1974 – Граудонис Я. Работа Икшкильской экспедиции // АО 1973. – 1974. – С. 398, 399.
- 358 Граудонис 1975 – Граудонис Я. Исследования в Икшкиле // АО 1974. – 1975. – С. 415, 416.
- 359 Граудонис 1976 – Граудонис Я. Работа Икшкильской экспедиции // АО 1975. – 1976. – С. 447, 448.
- 360 Давидан 1971 – Давидан О. И. К вопросу о контактах древней Ладogi со Скандинавией // Скандинавский сборник 16. – Таллин, 1971. – С. 134-144.
- 361 Давидан 1976 – Давидан О. И. Стратиграфия нижнего слоя Староладожского городища и вопросы датировки // Археологический сборник Гос. Эрмитажа. – Ленинград, 1976. – № 17. – С. 101-118.
- 362 Дайга 1972 – Дайга И. Раскопки селища Рауши // АО 1971. – 1972. – С. 431, 432.
- 363 Дайга 1973 – Дайга И. Кабельское поселение // АО 1972. – 1973. – С. 386.
- 364 Дайга 1974 – Дайга И. Липшенский могильник // АО 1973. – 1974. – С. 400, 401.
- 365 Дайга 1975 – Дайга И. Работа Сполишкалнской экспедиции // АО 1974. – 1975. – С. 417, 418.

- 366 Дайга 1976 – Дайга И. работа Сполишкалнской экспедиции // АО 1975. – 1976. – С. 449.
- 367 Дайга, Шноре 1971 – Шноре Э., Дайга И. Раскопки селища у хутора Рауши на острове Доле // АО 1970. – 1971. – С. 339, 340.
- 368 Дедюхина 1967 – Дедюхина В.С. Фибулы скандинавского типа // Труды Государственного Исторического Музея. – М., 1967. – С. 191-206.
- 369 Жарнов 1991 – Жарнов Ю. Э. Женские скандинавские погребения в Гнёздове // Смоленск и Гнёздово. – Москва, 1991. – С. 200-222.
- 370 Зариня 1968 – Зариня А. Раскопки в Саласпилс Лаукскола // АО 1967. – 1968. – С. 272-274.
- 371 Зариня 1969 – Зариня А. Раскопки в Саласпилс Лаукскола // АО 1968. – 1969. – С. 366-368.
- 372 Зариня 1970 – Зариня А. Раскопки в Саласпилс Лаукскола // АО 1969. – 1970. – С. 330, 331.
- 373 Зариня 1971 – Зариня А. Раскопки в Саласпилс Лаукскола // АО 1970. – 1971. – С. 338, 339.
- 374 Зариня 1972 – Зариня А. Раскопки в Саласпилс Лаукскола // АО 1971. – 1972. – С. 425, 426.
- 375 Зариня 1973 – Зариня А. Раскопки в Саласпилс Лаукскола // АО 1972. – 1973. – С. 388, 389.
- 376 Зариня 1974 – Зариня А. Раскопки в Саласпилс Лаукскола // АО 1973. – 1974. – С. 402, 403.
- 377 Зариня 1975 – Зариня А. Раскопки в Саласпилс Лаукскола // АО 1974. – 1975. – С. 418, 419.
- 378 Зариня 1976 – Зариня А. Раскопки в Саласпилс Лаукскола // АО 1975. – 1976. – С. 451, 452.
- 379 Зариня 1977 – Зариня А. Раскопки в Лиелварде // АО 1976. – 1977. – С. 437.
- 380 Зариня 1978 – Зариня А. Раскопки в Лиелварде // АО 1977. – 1978. – С. 446, 447.
- 381 Зариня 1979 – Зариня А. Раскопки в Лиелварде // АО 1978. – 1979. – С. 470, 471.
- 382 Зариня 1981 – Зариня А. Раскопки в Лиелварде // АО 1980. – 1981. – С. 370.
- 383 Зариня 1982 – Зариня А. Раскопки в Лиелварде // АО 1981. – 1982. – С. 383, 384.
- 384 Зоценко 1999 – Зоценко В. Н. Высокие наконечники ножен мечей конца X – начала XI вв. // Раннесредневековые древности Северной Руси и её соседей. – Санкт-Петербург, 1999. – С. 35-48.

- 385 Ивановский 1896 – Ивановский Л. К. Курганы С.-Петербургской губернии // Материалы по археологии России, изданные Археологической комиссией. – С.-Петербург, 1896.
- 386 Клейн 1991 – Клейн Л. С. Археологическая типология. – Л., 1991.
- 387 Кочкуркина 1970 – Кочкуркина С. И. Связи Юго-восточного Приладожья с западными странами в X-XI вв. // Скандинавский сборник. – Таллин, 1970. – № 15. – С. 145-163.
- 388 Кочкуркина 1973 – Кочкуркина С. И. Юго-восточное Приладожье в X-XIII вв. – Ленинград, 1973.
- 389 Кочкуркина 1982 – Кочкуркина С. И. Древняя Корела. – Ленинград, 1982.
- 390 Лебедев 1982 – Лебедев Г.С. Монеты Бирки как исторический источник // Скандинавский сборник. – Таллин, 1982. – № 27. – С. 149-163.
- 391 Лебедев 1985 – Лебедев Г.С. Эпоха викингов в Северной Европе. – Ленинград, 1985.
- 392 Линтури 1984 – Линтури Э. Зооморфные овально-выпуклые фибулы Финляндии и приладожской Карелии эпохи крестовых походов // Новое в археологии СССР и Финляндии. Доклады Третьего советско-финляндского симпозиума по вопросам археологии 11-15 мая 1981 г. – Ленинград, 1984. – С. 148-155.
- 393 Мельникова,
Петрухин 1989 – Мельникова Е.А., Петрухин В.Я. Название «Русь» в этнокультурной истории древнерусского государства // Вопросы истории. – М., 1989. – №8. – С. 24-38.
- 394 Мугуревич 1965 – Мугуревич Э. Восточная Латвия и соседние земли в X-XIII вв. – Р., 1965.
- 395 Мугуревич 1968 – Мугуревич Э. Раскопки на острове Мартыньсала // АО 1967. – 1968. – С. 278.
- 396 Мугуревич 1969 – Мугуревич Э. Раскопки на острове Мартыньсала // АО 1968. – 1969. – С. 377, 378.
- 397 Мугуревич 1970а – Мугуревич Э. Раскопки на острове Мартыньсала // АО 1969. – 1970. – С. 335-337.
- 398 Мугуревич 1970б – Мугуревич Э. Проблема вендов в период раннего феодализма в Латвии // Тезисы докл. сов. делегации на II Междунар. конгрессе слав. археологии в Берлине (авг. 1970 г.). – Москва, 1970. – С. 33-37.
- 399 Мугуревич 1971 – Мугуревич Э. Работы на острове Мартыньсала и Курземе // АО 1970. – 1971. – С. 340-342.

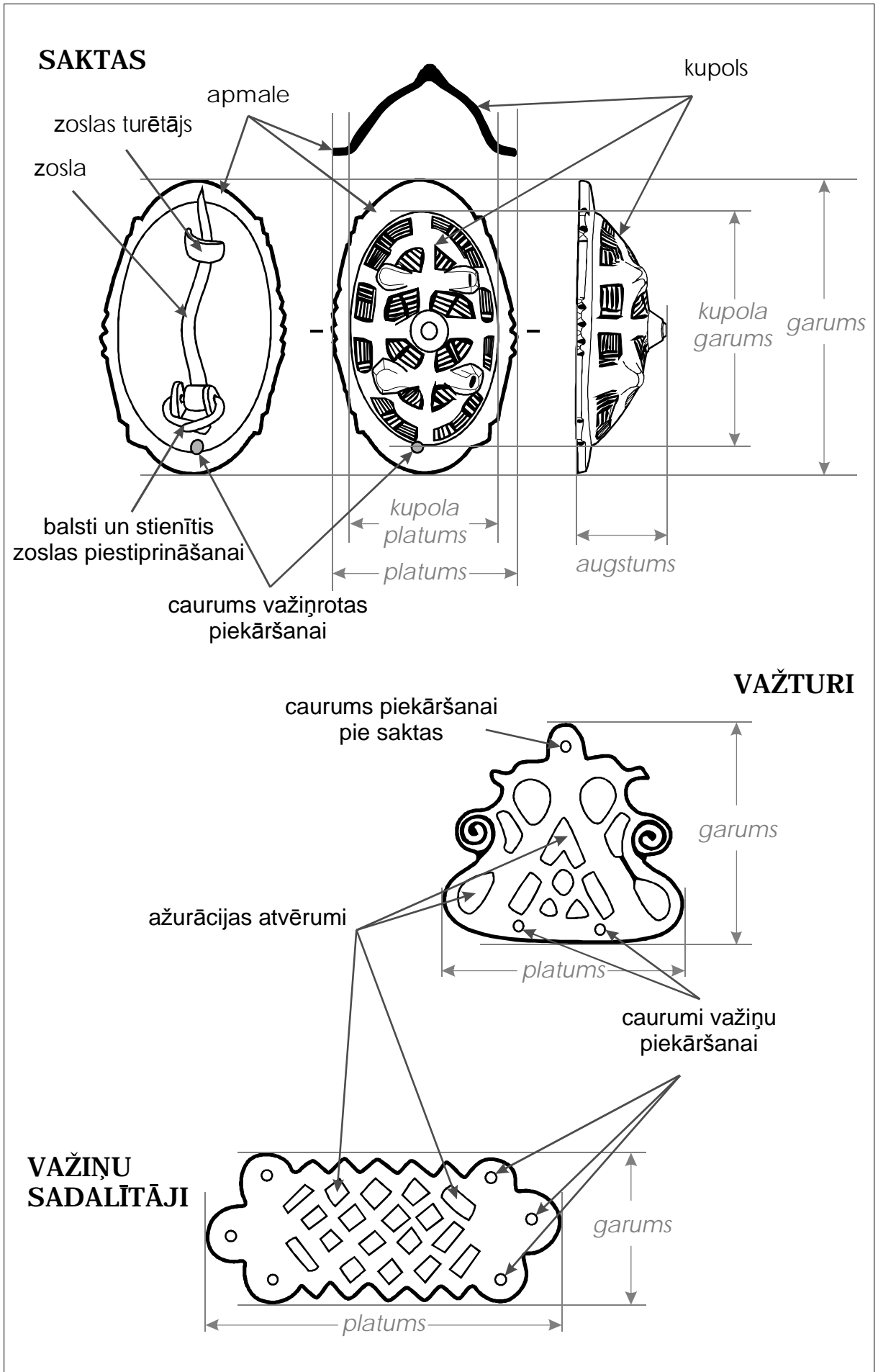

- 400 Мугуревич 1972а – Мугуревич Э. Раскопки на острове Мартыньсала // АО 1971. – 1972. – С. 436-438.
- 401 Мугуревич 1972б – Мугуревич Э. Результаты археологических раскопок на о. Мартыньсала // Тезисы докл. на секциях, посвящ. итогам полевых исследований 1971 (АН СССР Ин-т археологии). – М., 1972. – С. 163, 164.
- 402 Мугуревич 1973 – Мугуревич Э. Работы на острове Мартыньсала и Курземе // АО 1972. – 1973. – С. 389-391.
- 403 Мугуревич 1974 – Мугуревич Э. Раскопки на острове Мартыньсала // АО 1973. – 1974. – С. 404, 405.
- 404 Мугуревич, Зариня, Тыниссон 1990 – Мугуревич Э., Зариня А., Тыниссон Э. Ливы // Финны в Европе VI-XV век. – М., 1990. – Т. 1. – С. 131-143.
- 405 Мугуревич, Уртан В., Граудонис, Шноре, Зариня 1967 – Мугуревич Э., Уртан В., Граудонис Я., Шноре Э., Зариня А. Раскопки на территории строительства Рижской ГЭС // АО 1966. – 1967. – С. 279-284.
- 406 Назарова 1986 – Назарова Е. Л. Из истории взаимоотношений ливов с Русью (X-XIII вв.) // Древнейшие государства на территории СССР 1985. – М., 1986. – С. 177-184.
- 407 ПВЛ – Повесть временных лет. – М., Ленинград, 1950. – Ч. 1.
- 408 Радыньш, Земитис 1988 – Радыньш А., Земитис Г. Исследования в Даугмале // АО 1986. – 1988. – С. 416, 417.
- 409 Рябинина 1990 – Рябинина Е.А. Водь // Финны в Европе VI-XV. – Москва., 1990. – Том 2. – С. 15-31.
- 410 Седов 1987 – Седов В. В. Финно-угры и балты в средневековье. – М., 1987.
- 411 Сементовский 1890 – Сементовский А.М. Белорусские древности. – Санкт-Петербург, 1890.
- 412 Спиргис 2000 – Спиргис Р. Работы прибалтийских немецких археологов (XIX век) с точки зрения современной науки // Etyka w archeologii. – Poznań, 2000. – С. 49-56.
- 413 Спицын 1893 – Спицын А.А. /Люцинский могильник // Материалы по археологии России. Древности Северо-Западного края. – С. Петербург, 1893. – Т. 1, вып. 2.
- 414 Стальсберг 1987 – Стальсберг А. Женские вещи скандинавского происхождения на территории Древней Руси // Труды Пятого Международного конгресса славянской археологии. – М., 1987. – Т. III. Вып. 1б. – С. 73-79.

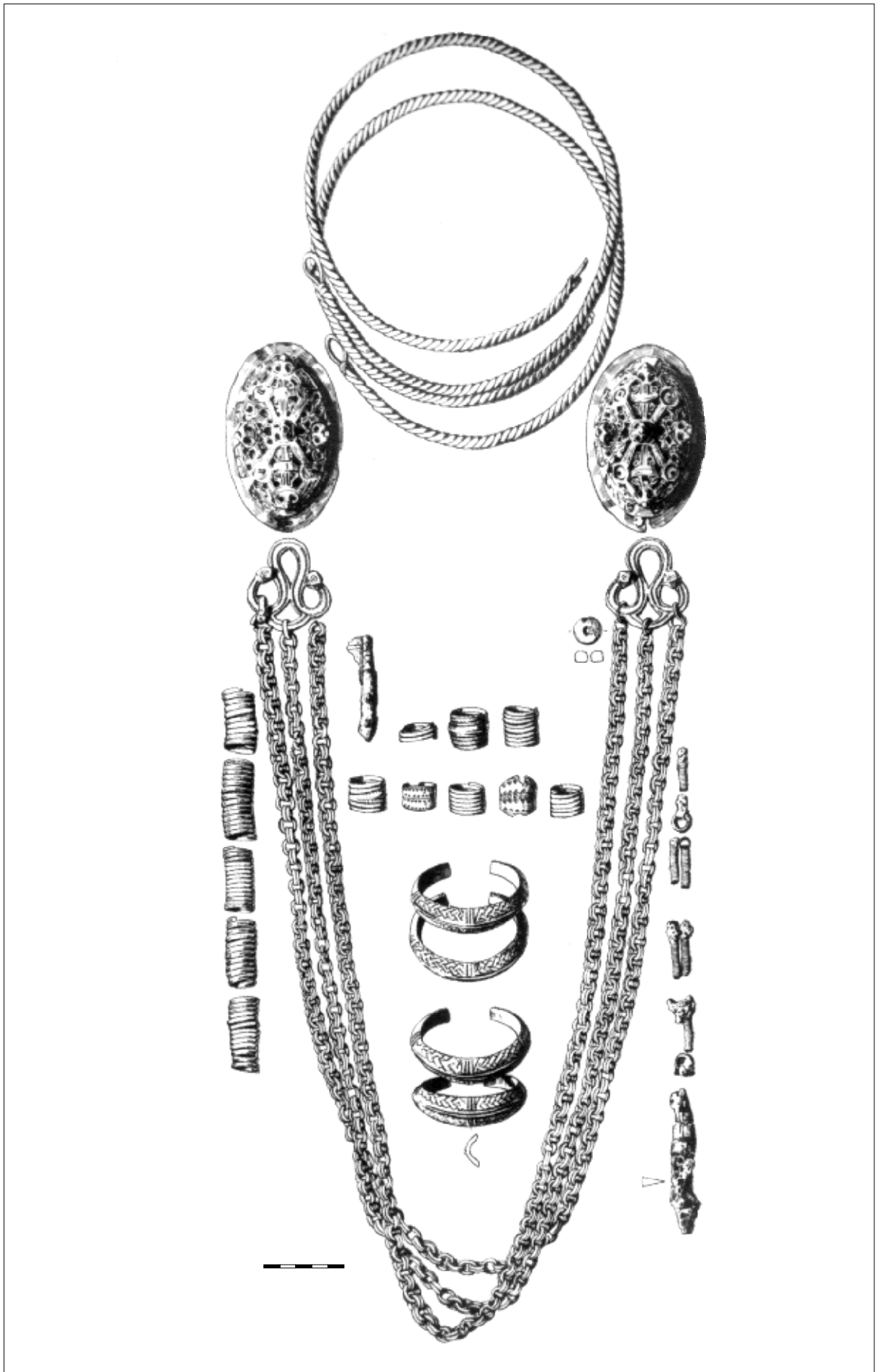
- 415 Стубав 1968 – Стубав А. Раскопки в Саласпилсе // АО 1967. – 1968. – С. 270, 271.
- 416 Стубав 1969 – Стубав А. Раскопки в Саласпилсе // АО 1968. – 1969. – С. 378-380.
- 417 Стубав 1970а – Стубав А. Раскопки в Саласпилсе // АО 1969. – 1970. – С. 331, 332.
- 418 Стубав 1970б – Стубав А. Археологические находки из древнего Саласпилса и хронология памятника // *Studia arhaeogica in memoriam Harri Moora*. – Tallinn, 1970. – Стр. 181-188.
- 419 Стубав 1971 – Стубав А. Исследования в Саласпилсе // АО 1970. – 1971. – С. 345, 346.
- 420 Стубав 1972 – Стубав А. Раскопки в Саласпилсе // АО 1971. – 1972. – С. 438, 439.
- 421 Стубав 1974 – Стубав А. Раскопки в Саласпилсе // АО 1973. – 1974. – С. 405, 406.
- 422 Стубав 1975 – Стубав А. Работа Саласпилсской экспедиции // АО 1974. – 1975. – С. 422, 423.
- 423 Стубав 1976 – Стубав А. Саласпилская экспедиция // АО 1975. – 1976. – С. 454, 455.
- 424 Стубавс 1977 – Стубавс А. Некоторые аспекты этногенеза ливов и балтов // Проблемы этнической истории балтов. Тезисы докладов. – Р., 1976. – С. 50-54.
- 425 Уртан В. 1968 – Уртан В. Работы Даугмальской экспедиции // АО 1967. – 1968. – С. 274, 275.
- 426 Уртан В. 1969 – Уртан В. Работы Даугмальской экспедиции // АО 1968. – 1969. – С. 370, 371.
- 427 Уртан В. 1970 – Уртан В. Работы Даугмальской экспедиции // АО 1969. – 1970. – С. 328, 329
- 428 Уртан В. 1971 – Уртан В. Работы Даугмальской экспедиции // АО 1970. – 1971. – С. 342, 343
- 429 Уртан В. 1972а – Уртан В. Работы Айзкраульской экспедиции // АО 1971. – 1972. – С. 426, 427.
- 430 Уртан В. 1972б – Уртан В. Раскопки Айзкраукльского городища и могильника в центральной Латвии // Тезисы докл. на секциях, посвящ. итогам полевых исследований 1971 г. – 1972. – С. 135, 136.
- 431 Уртан В. 1973 – Уртан В. Работы Айзкраульской экспедиции // АО 1972. – 1973. – С. 393, 394.
- 432 Уртан В. 1974 – Уртан В. Работы Айзкраульской экспедиции // АО 1973. – 1974. – С. 406, 408.
- 433 Уртан В. 1975 – Уртан В. Айзкраульская экспедиция // АО 1974. – 1975. – С. 423, 424.
- 434 Уртан В. 1976 – Уртан В. Исследования Айзкраульского городища и Леясжагарского могильника // АО 1975. – 1976. – С. 423, 424.

- 435 Уртан В. 1977 – Уртан В. Айзкраульское городище // АО 1976. – 1977. – С. 441.
- 436 Уртан Ю. 1974 – Уртан Ю. Валун "Крауклю акменс" // АО 1974. – 1975. – С. 424.
- 437 Фехнер 1963 – Фехнер М. Внешнеэкономические связи по материалам Ярославских могильников // Ярославское поволжье. – М., 1963. – С. 75-85.
- 438 Фехнер 1967 – Фехнер М. Шейные гривны // Труды Государственного Исторического музея 43. Очерки по истории русской деревни X-XIII вв. – М., 1967. – С. 55-87.
- 439 Цауне 1984 – Цауне А.В. Жилища Риги XII – XIV вв. по данным археологических раскопок. – Р., 1984.
- 440 Цауне 1989 – Цауне А. Рига под Ригой. – Р., 1989.
- 441 Шноре 1961 – Шноре Э. Асотское городище // Материалы и исследования по археологии Латвийской ССР II. – Р., 1961. – С. 5-168.
- 442 Шноре 1968 – Шноре Э. Могильники раннефеодального периода на о. Доле // АО 1967. – 1968. – С. 277, 278.
- 443 Шноре 1969 – Шноре Э. Могильники в с. Рауши на острове Доле // АО 1968. – 1969. – С. 372, 373.
- 444 Шноре 1970 – Шноре Э. Могильники в с. Рауши на острове Доле // АО 1969. – 1970. – С. 333, 334.
- 445 Шноре 1972 – Шноре Э. Работы на острове Доле // АО 1971. – 1972. – С. 432, 433.
- 446 Шноре 1973 – Шноре Э. Работы Вампенешской экспедиции // АО 1972. – 1973. – С. 296, 297.
- 447 Шноре 1974 – Шноре Э. Работы Раушской экспедиции на острове Доле // АО 1973. – 1974. – С. 411.

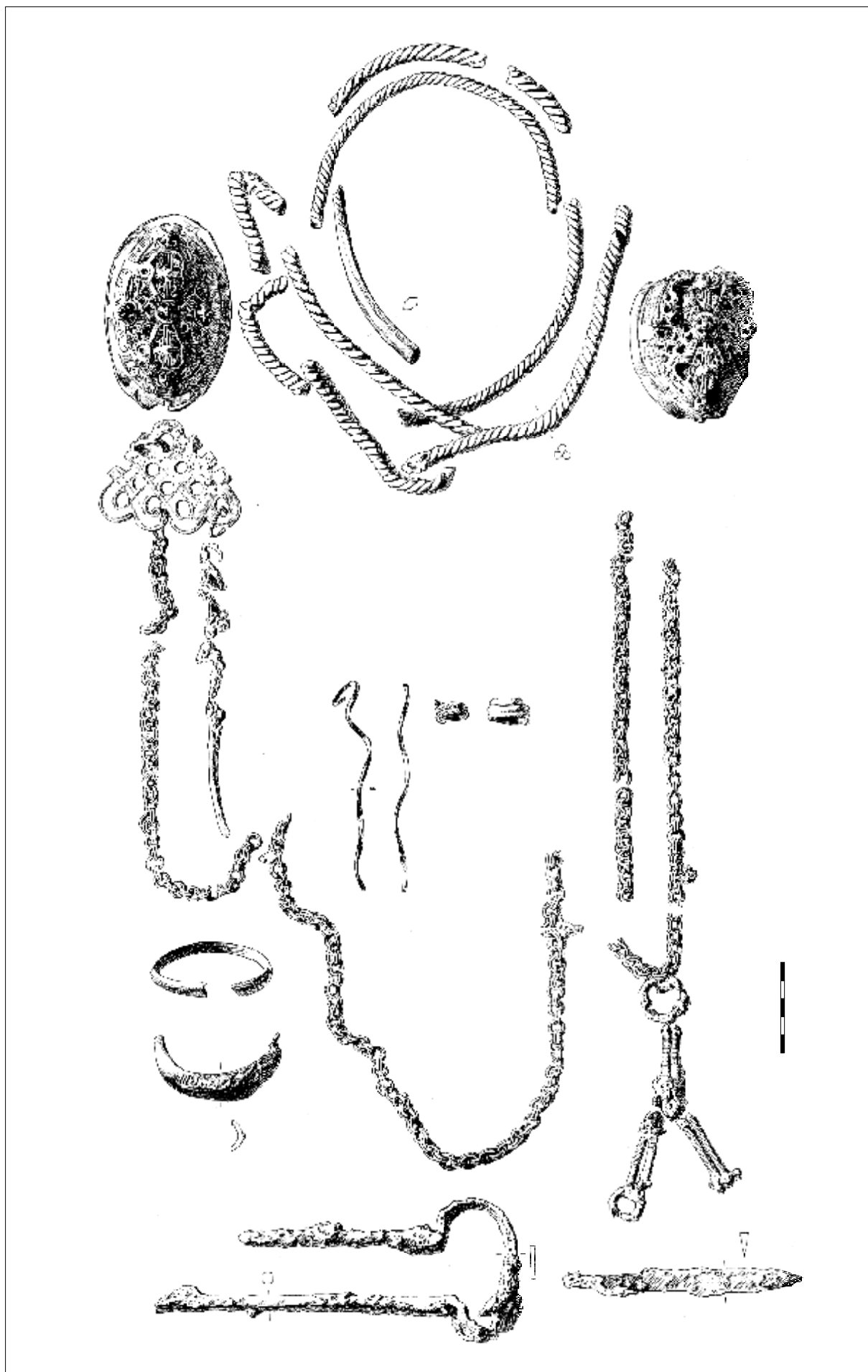
1. zīmējums. Tekstā lietotie važiņrotu sastāvdaļu apzīmējumi un mērījumu vietas

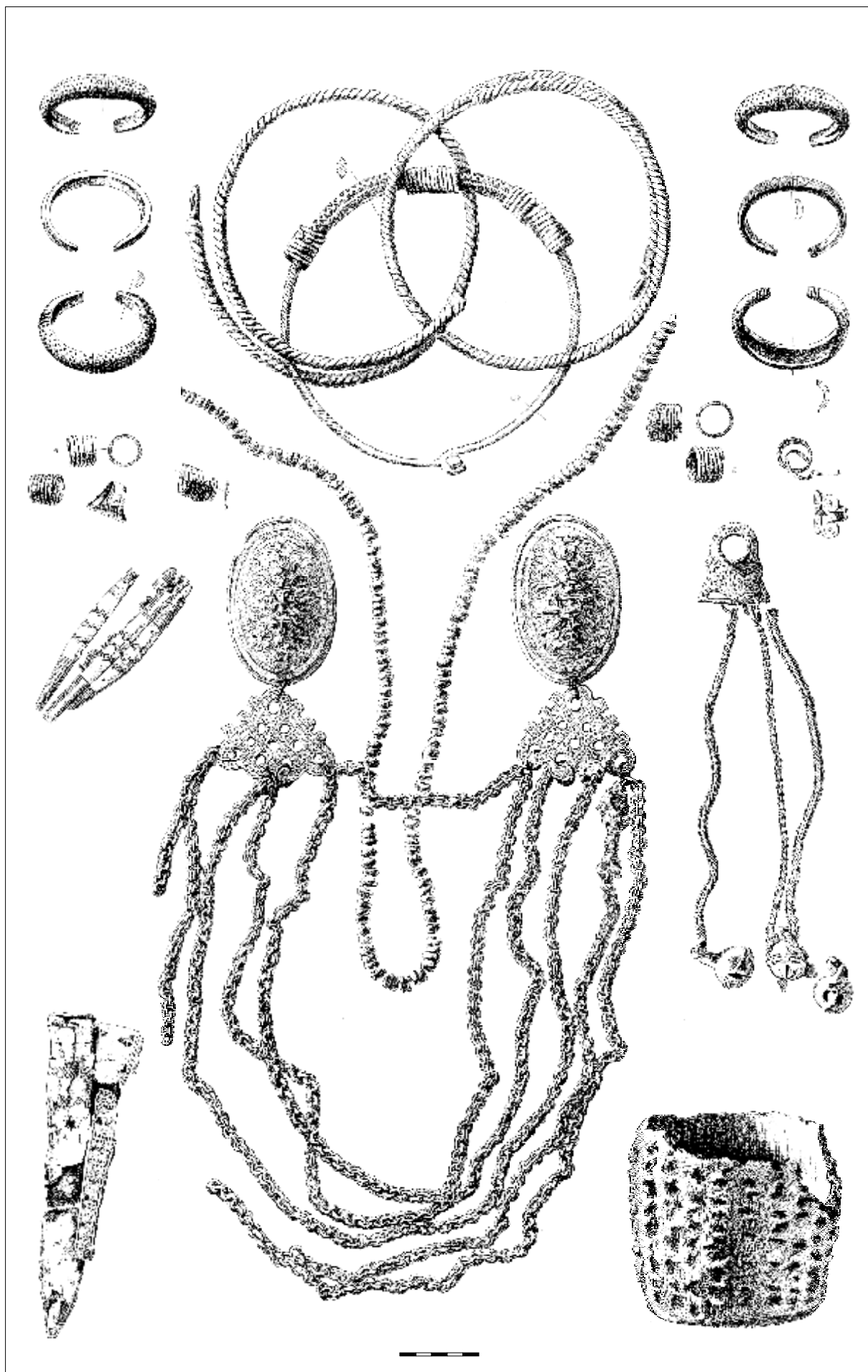
2. zīmējums. Salaspils Laukskolas kapulauka 384. kapa inventārs

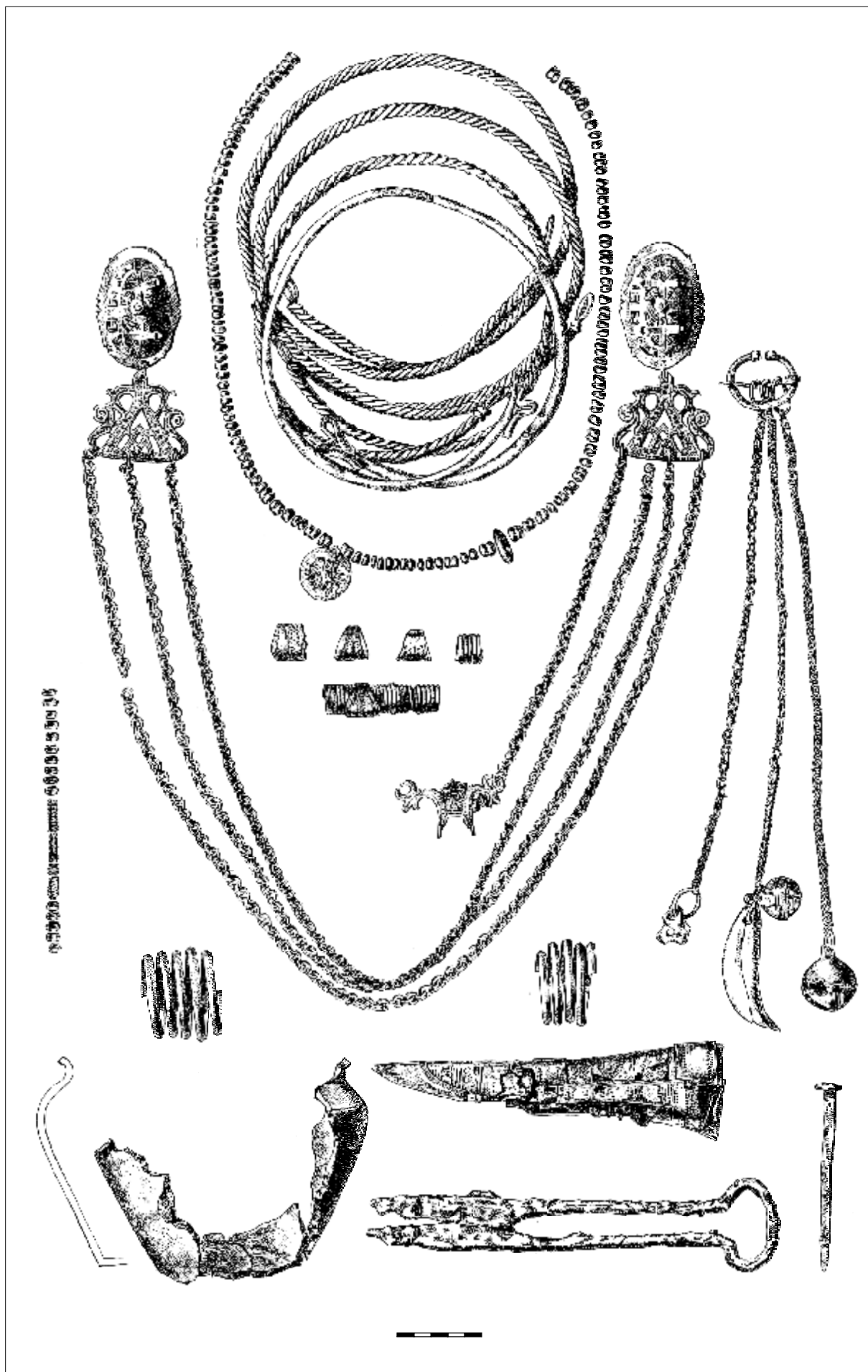
3. zīmējums. Salaspils Laukskolas kapulauka 51. kapa inventārs

4. zīmējums. Doles Vampeniešu I kapulauka 6. kapa inventārs

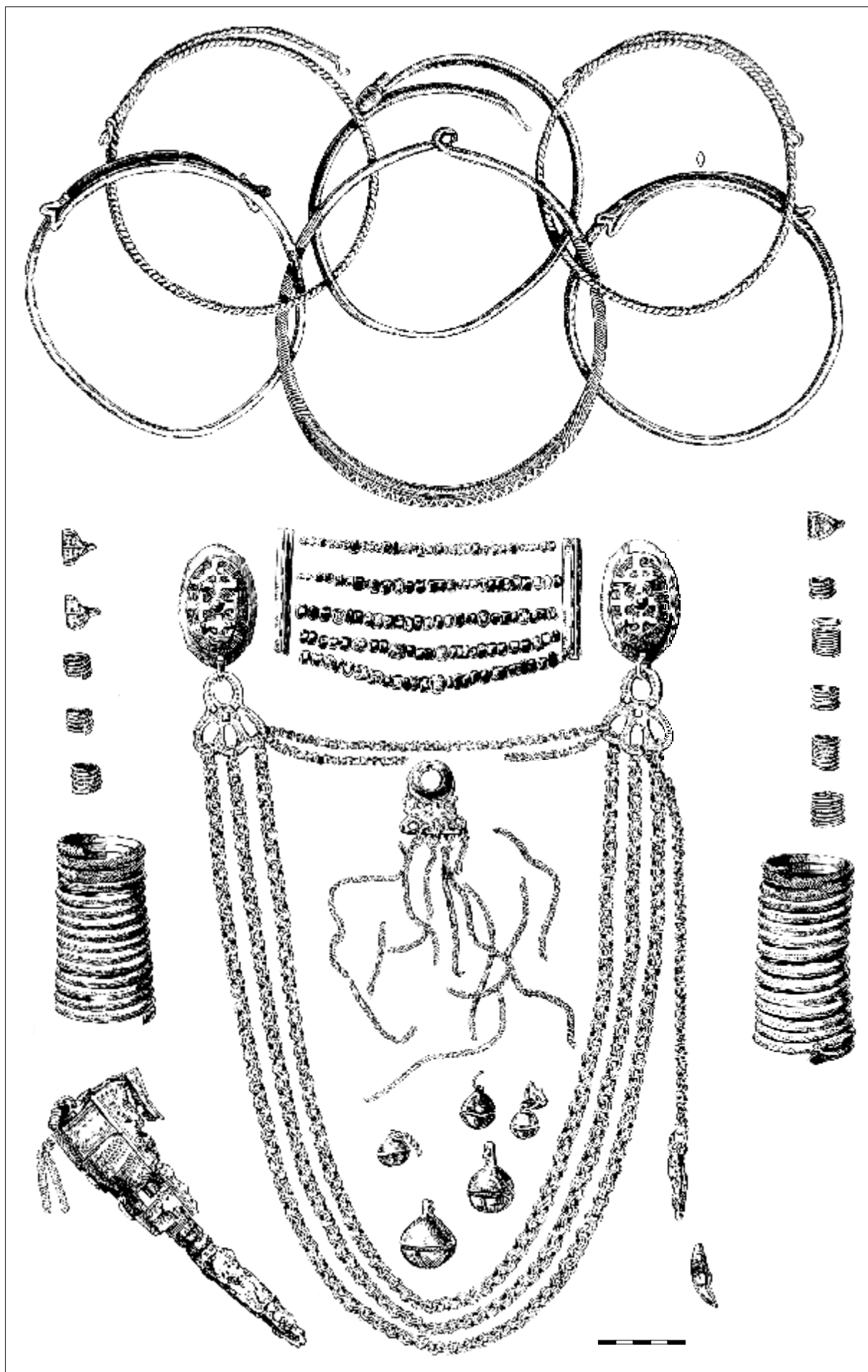

5. zīmējums. Salaspils Laukskolas kapulauka 37. kapa inventārs

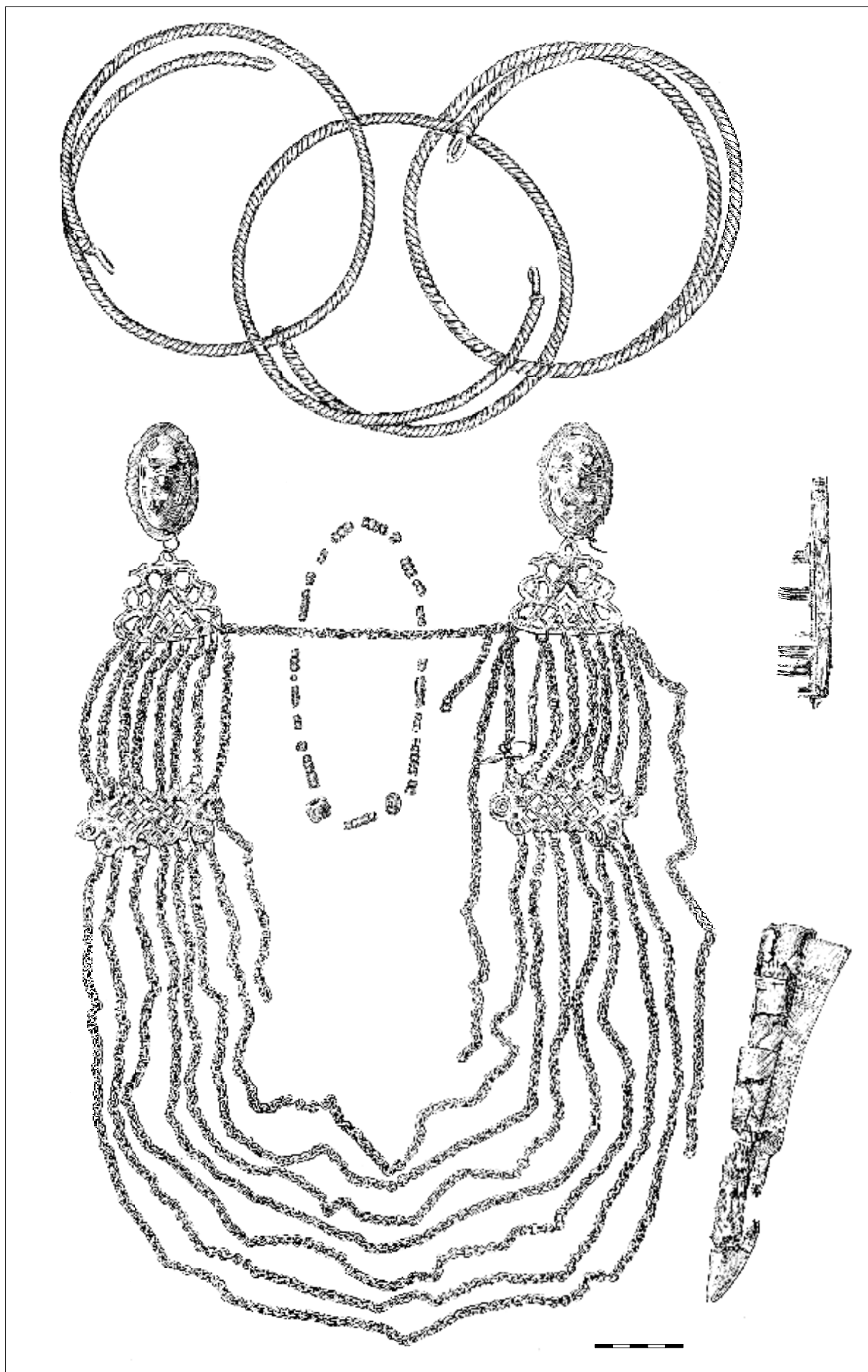

6. zīmējums. Doles Vampeniešu I kapulauka 110. kapa inventārs

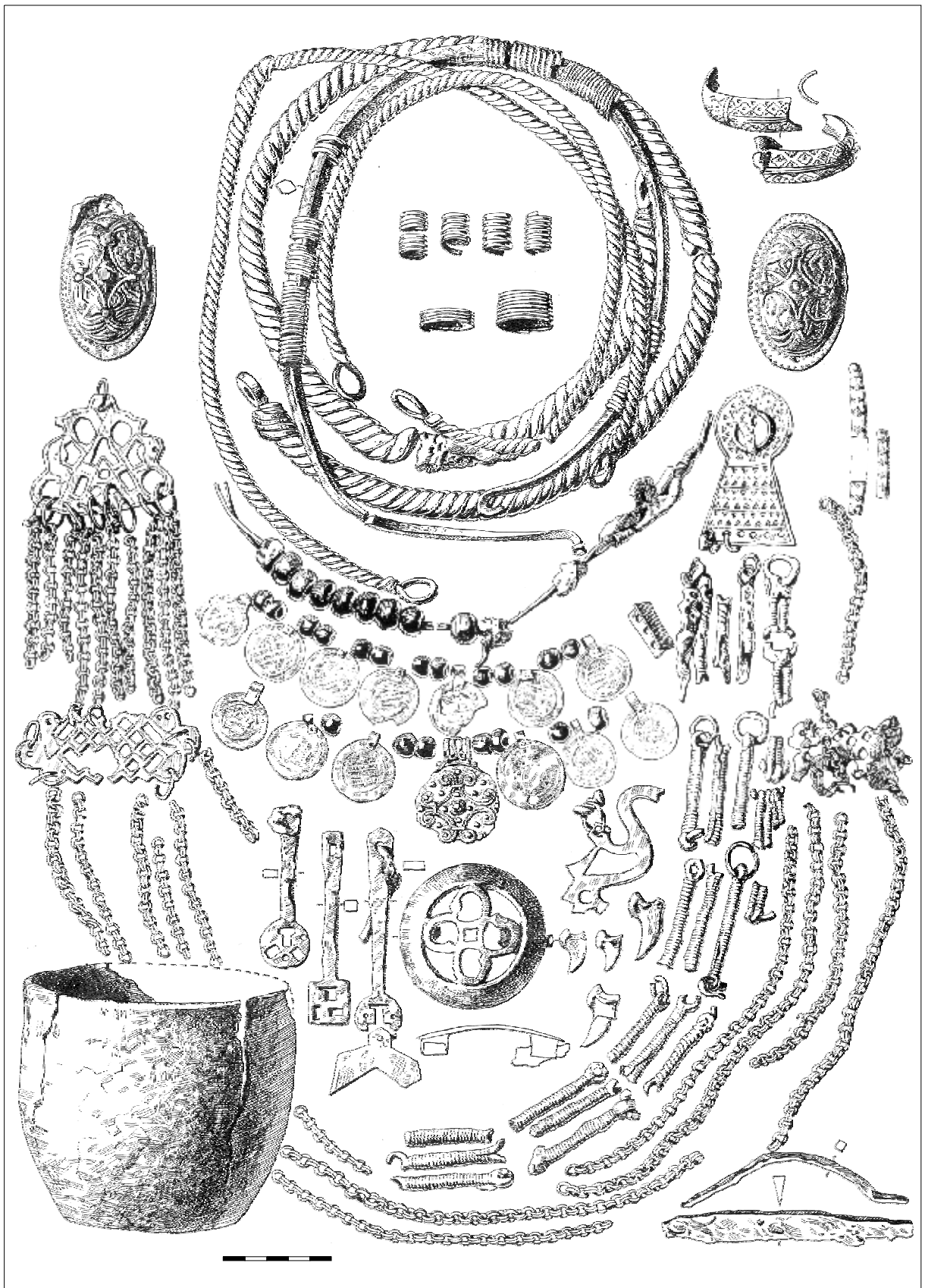
7. zīmējums. Doles Vampeniešu I kapulauka 104. kapa inventārs

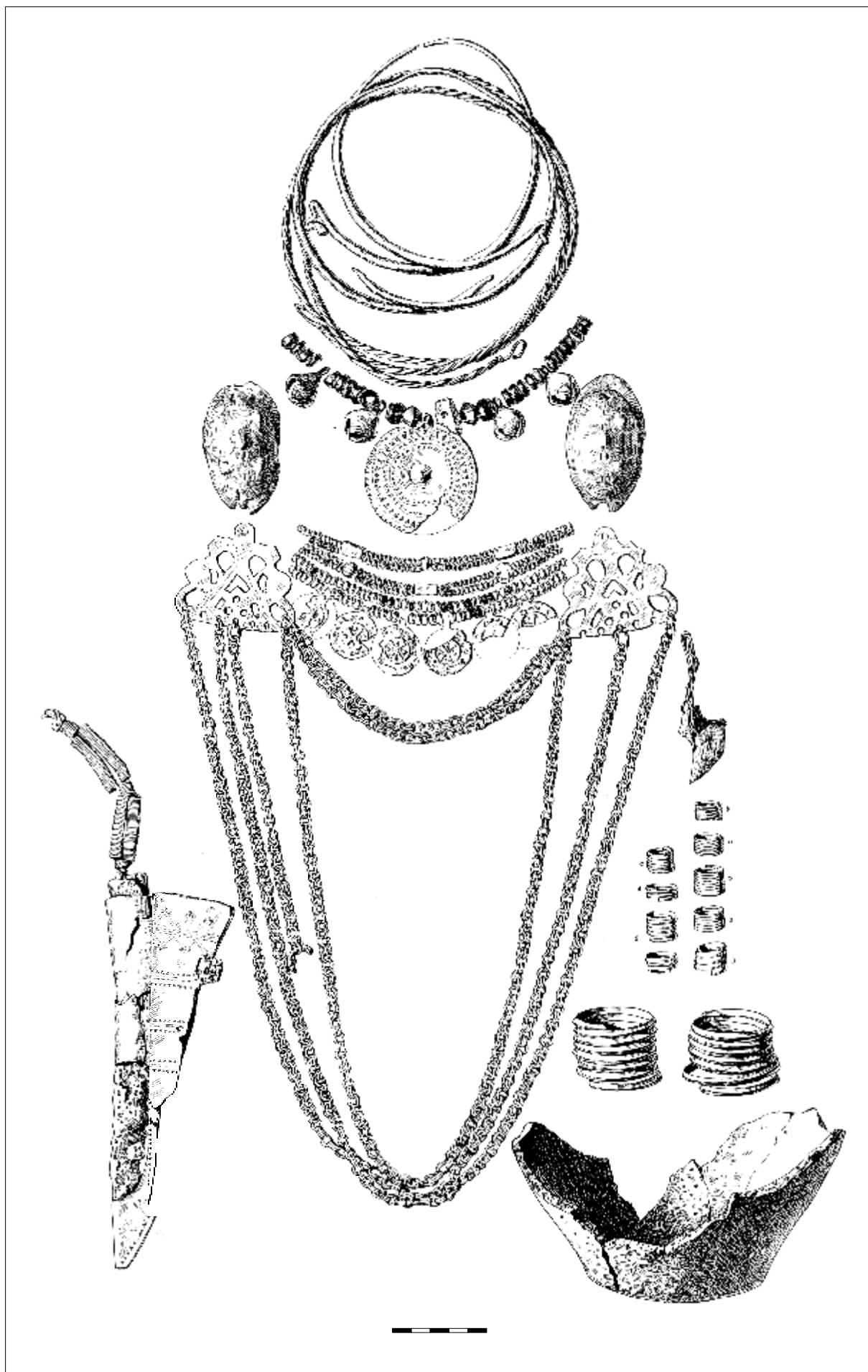
8. zīmējums. Salaspils Vējstūru kapulauka 45. kapa inventārs

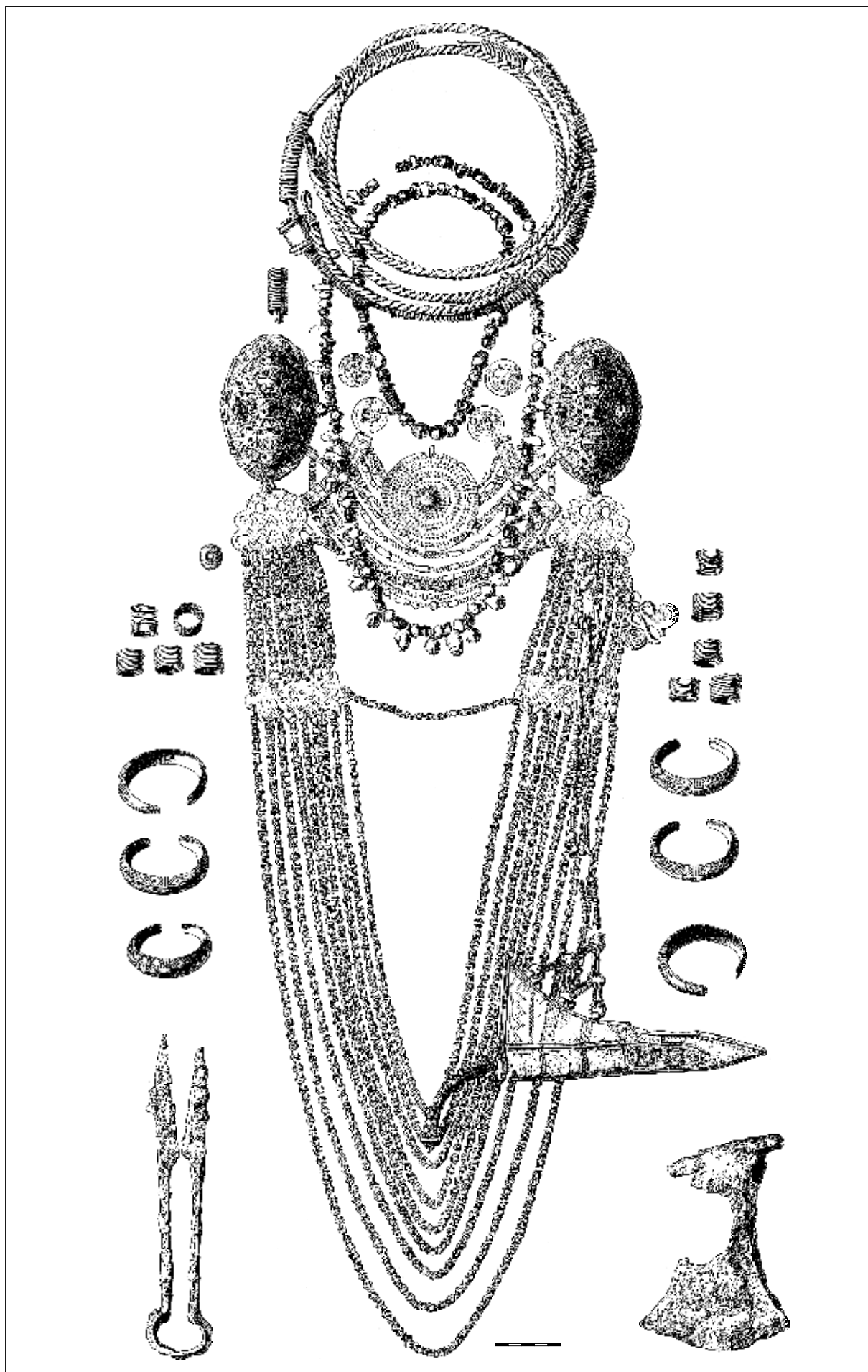
9. zīmējums. Salaspils Laukskolas kapulauka 309. kapa inventārs

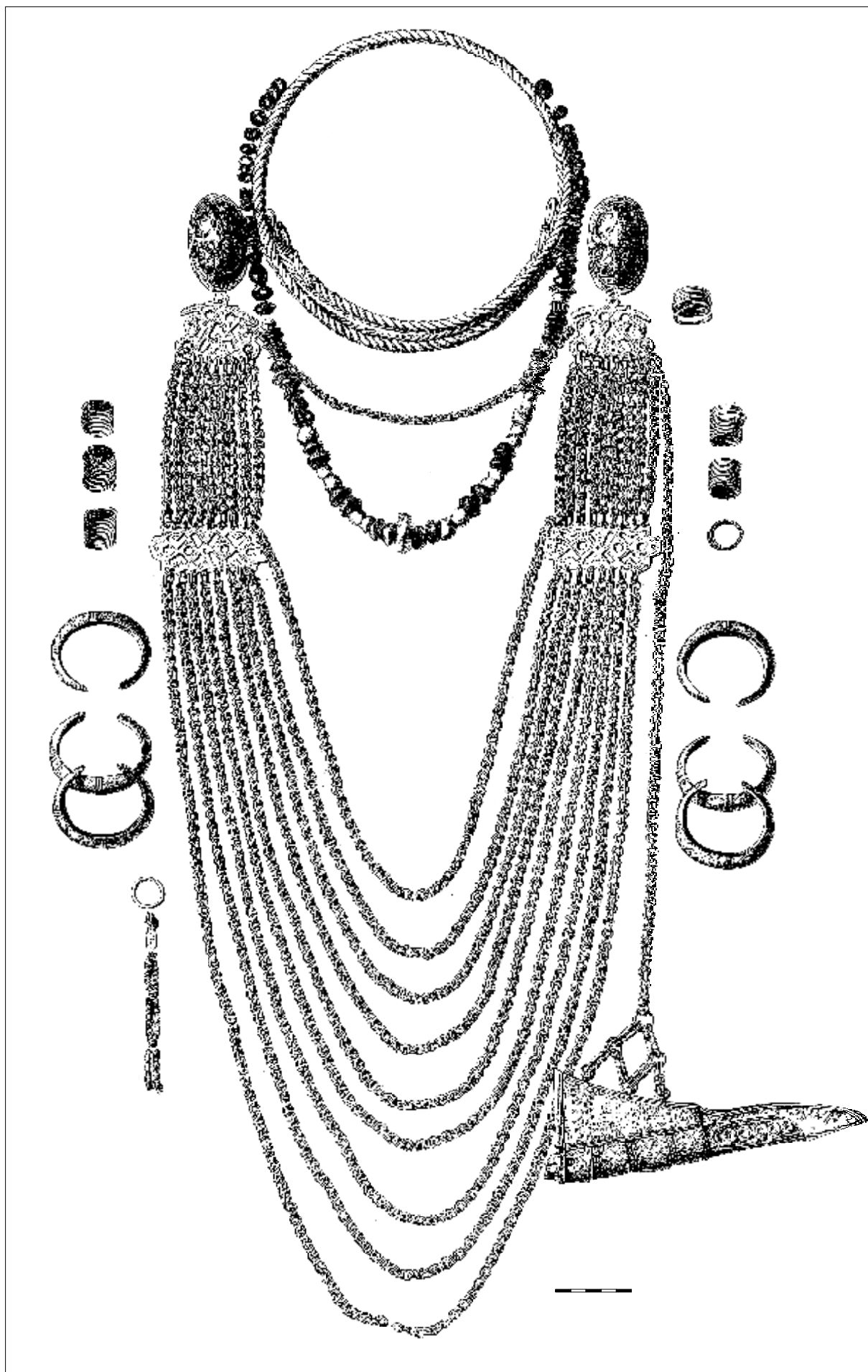
10. zīmējums. Salaspils Laukskolas kapulauka 374. kapa inventārs

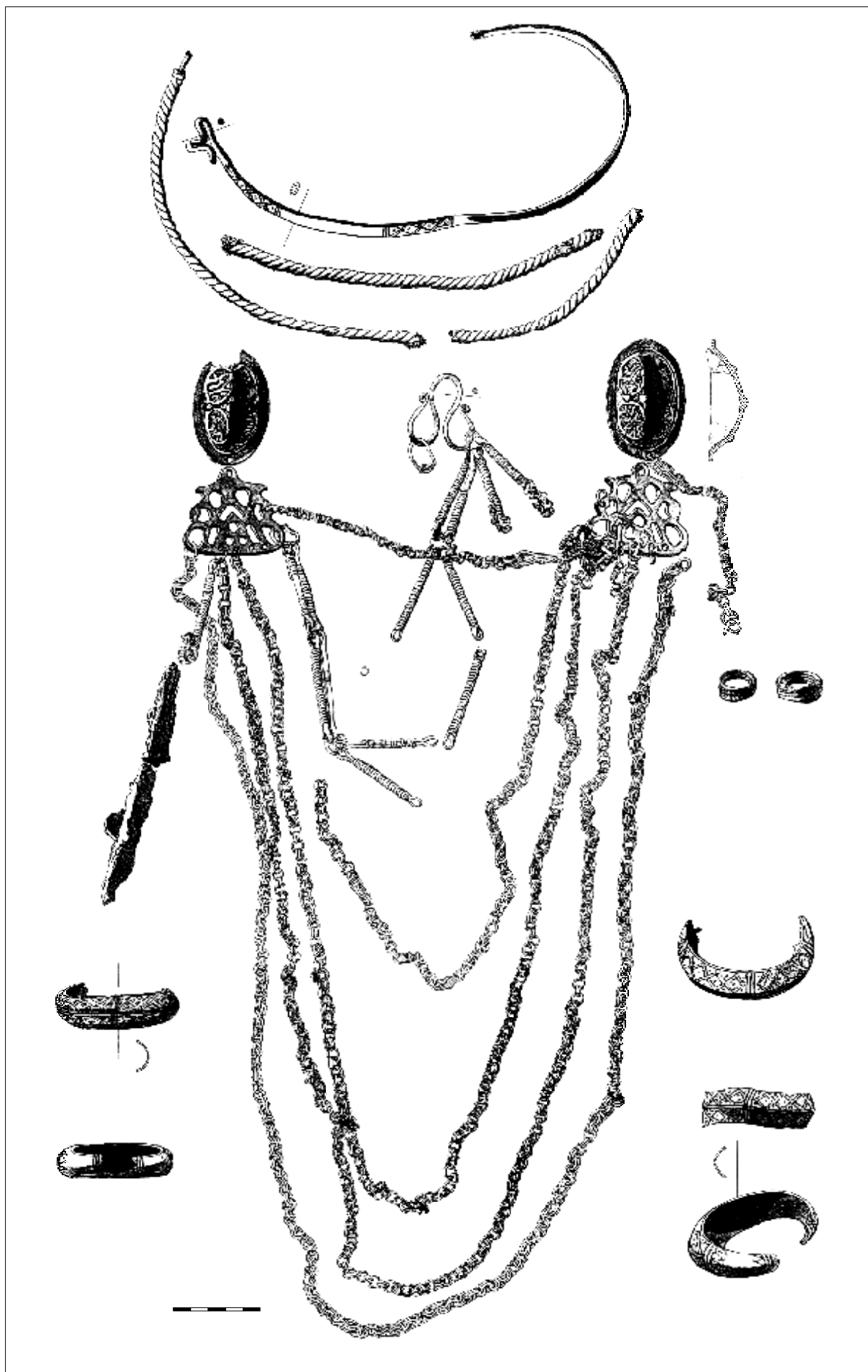
11. zīmējums. Salaspils Laukskolas kapulauka 120. kapa inventārs

12. zīmējums. Salaspils Laukskolas kapulauka 74. kapa inventārs

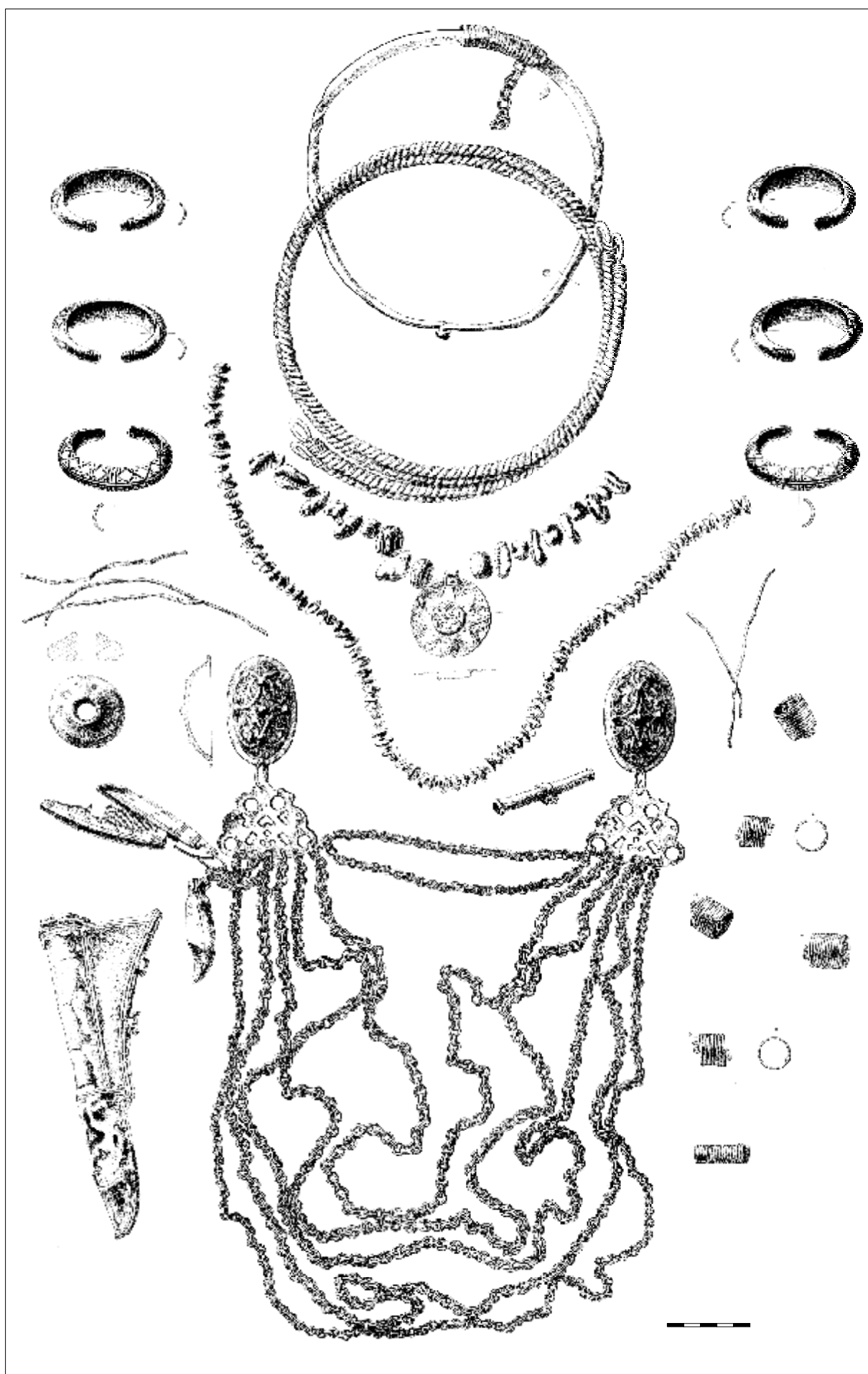

13. zīmējums. Doles Vampeniešu I kapulauka 10. kapa inventārs

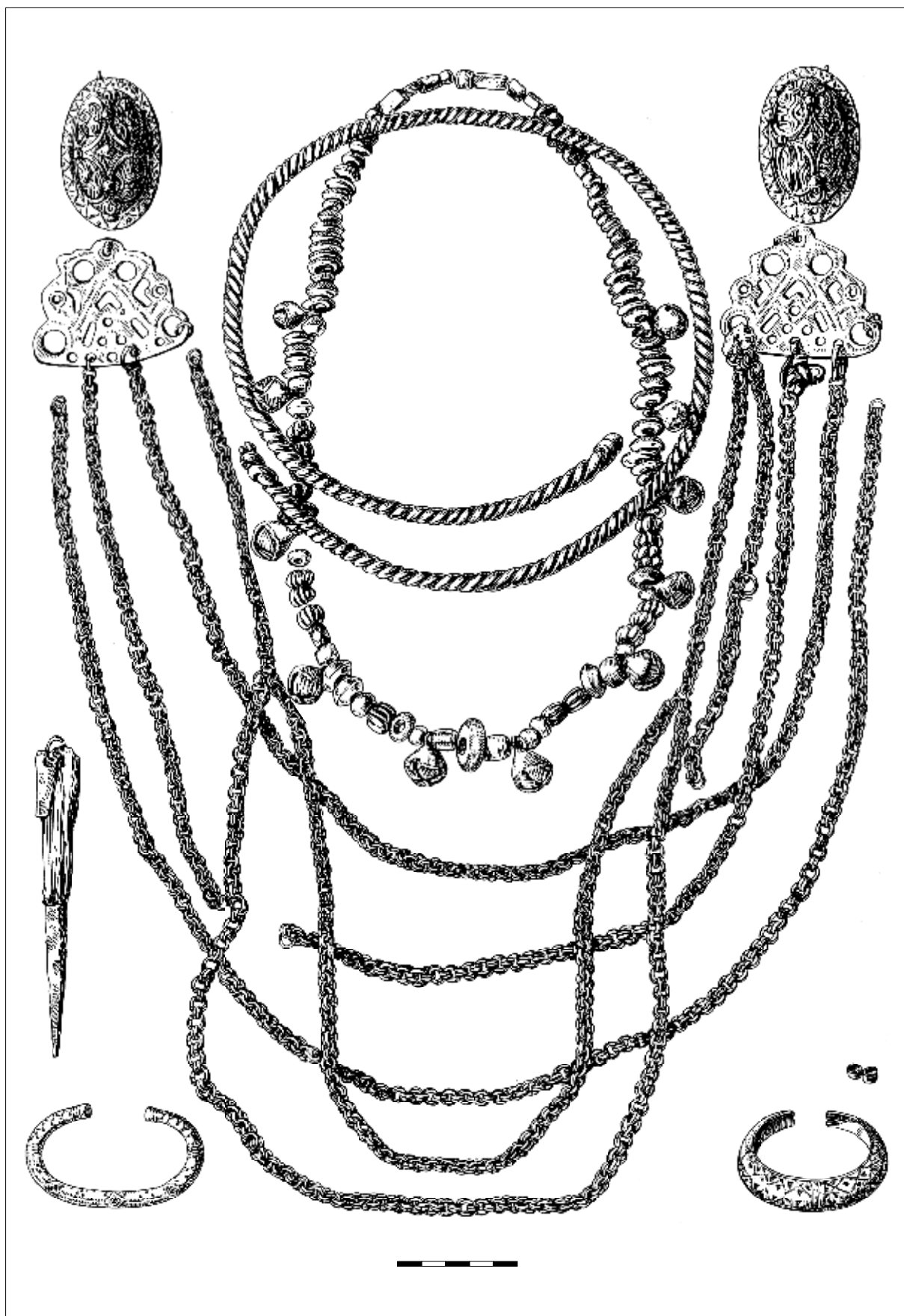

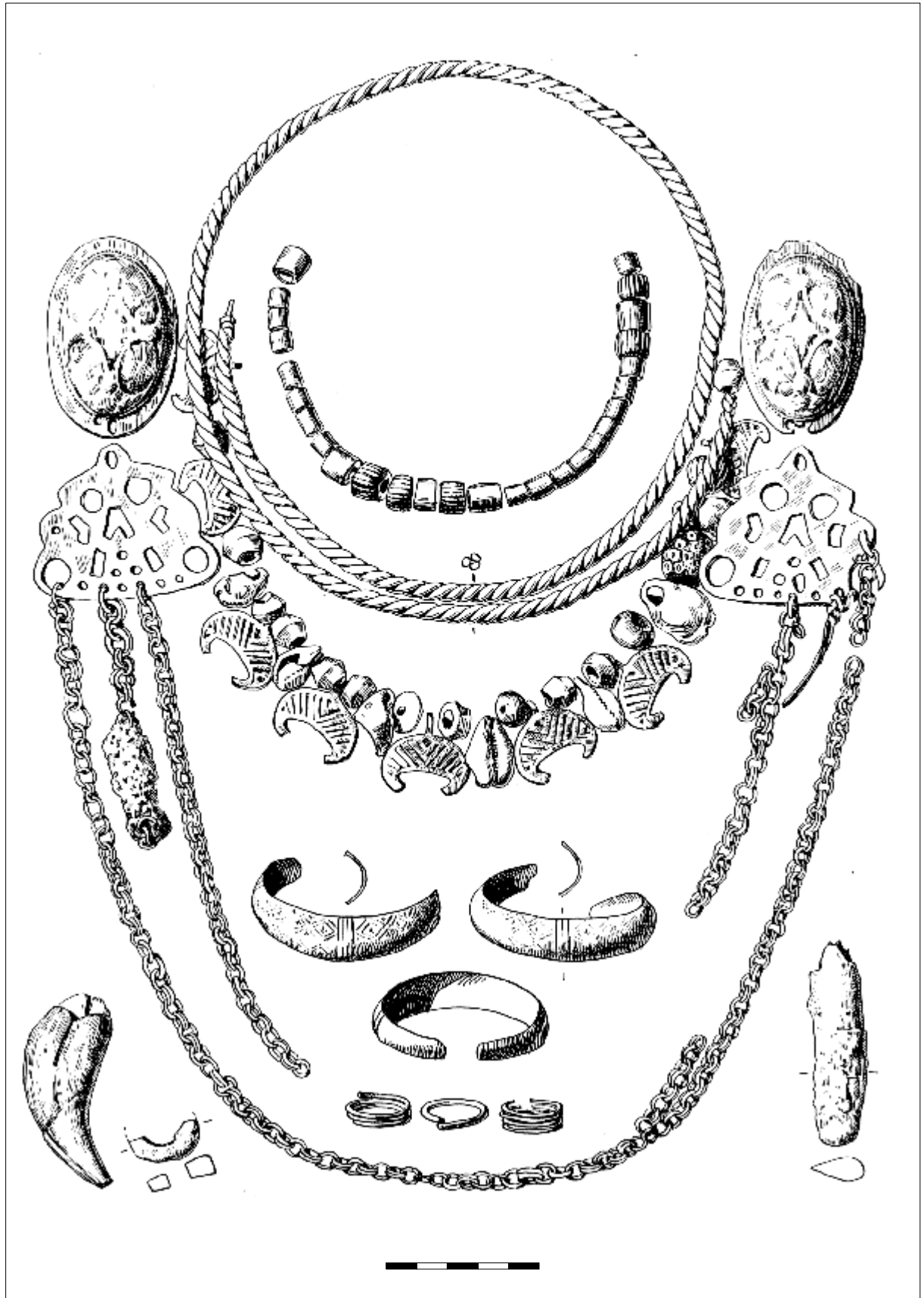
14. zīmējums. Doles Vampeniešu I kapulauka 16. kapa inventārs

15. zīmējums. Salaspils Vējstūru kapulauka 27. kapa inventārs

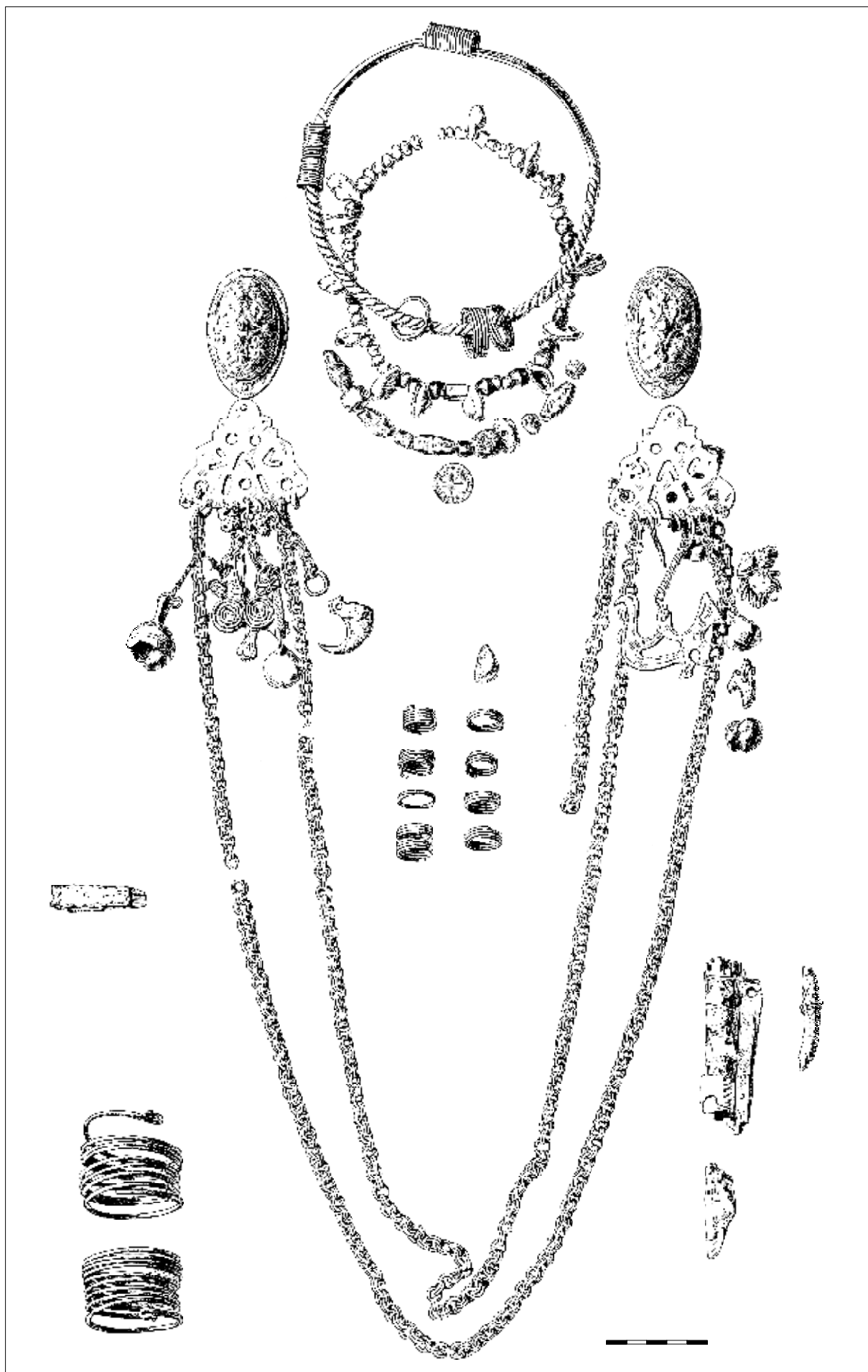
16. zīmējums. Salaspils Laukskolas kapulauka 118. kapa inventārs

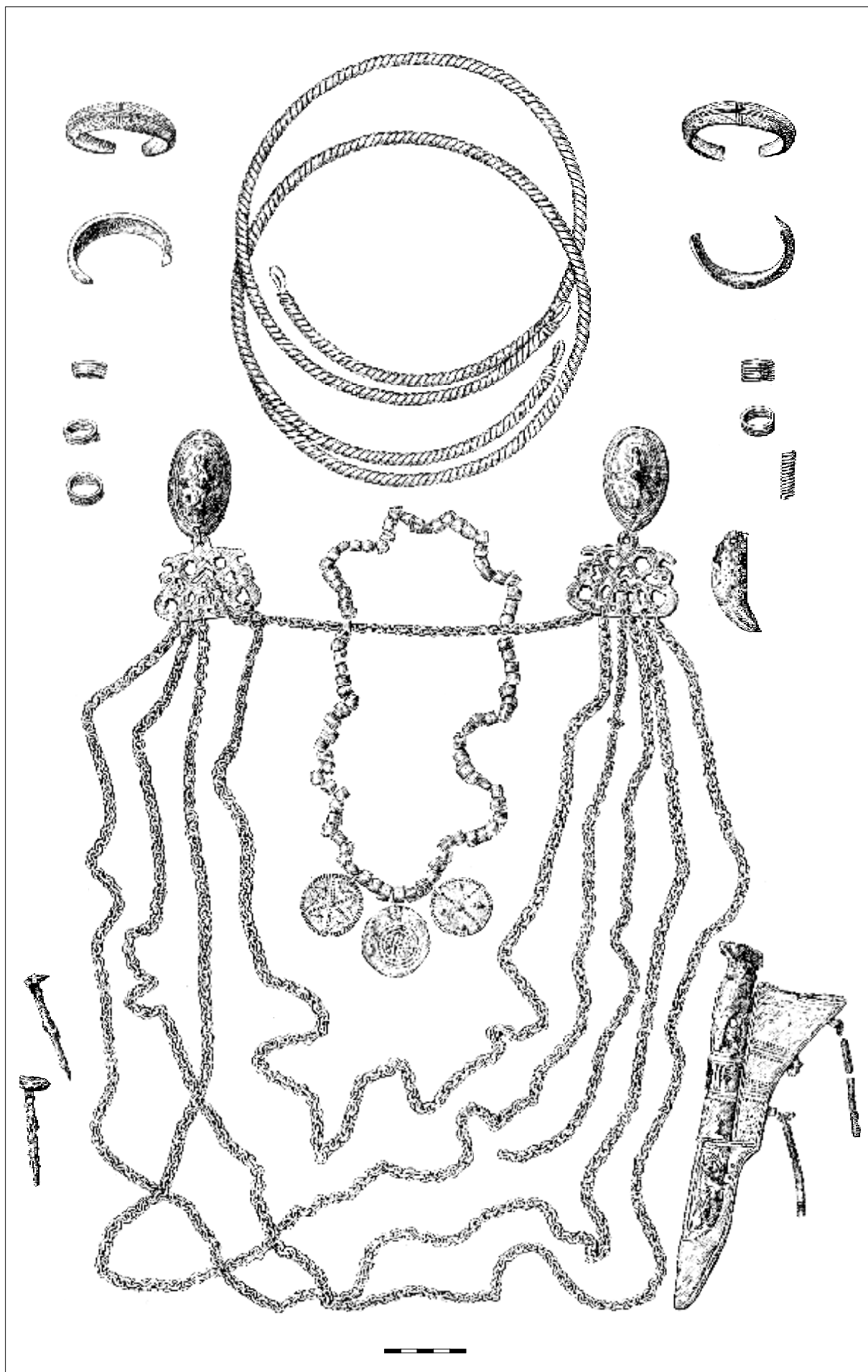
17. zīmējums. Salaspils Laukskolas kapulauka 188. kapa inventārs

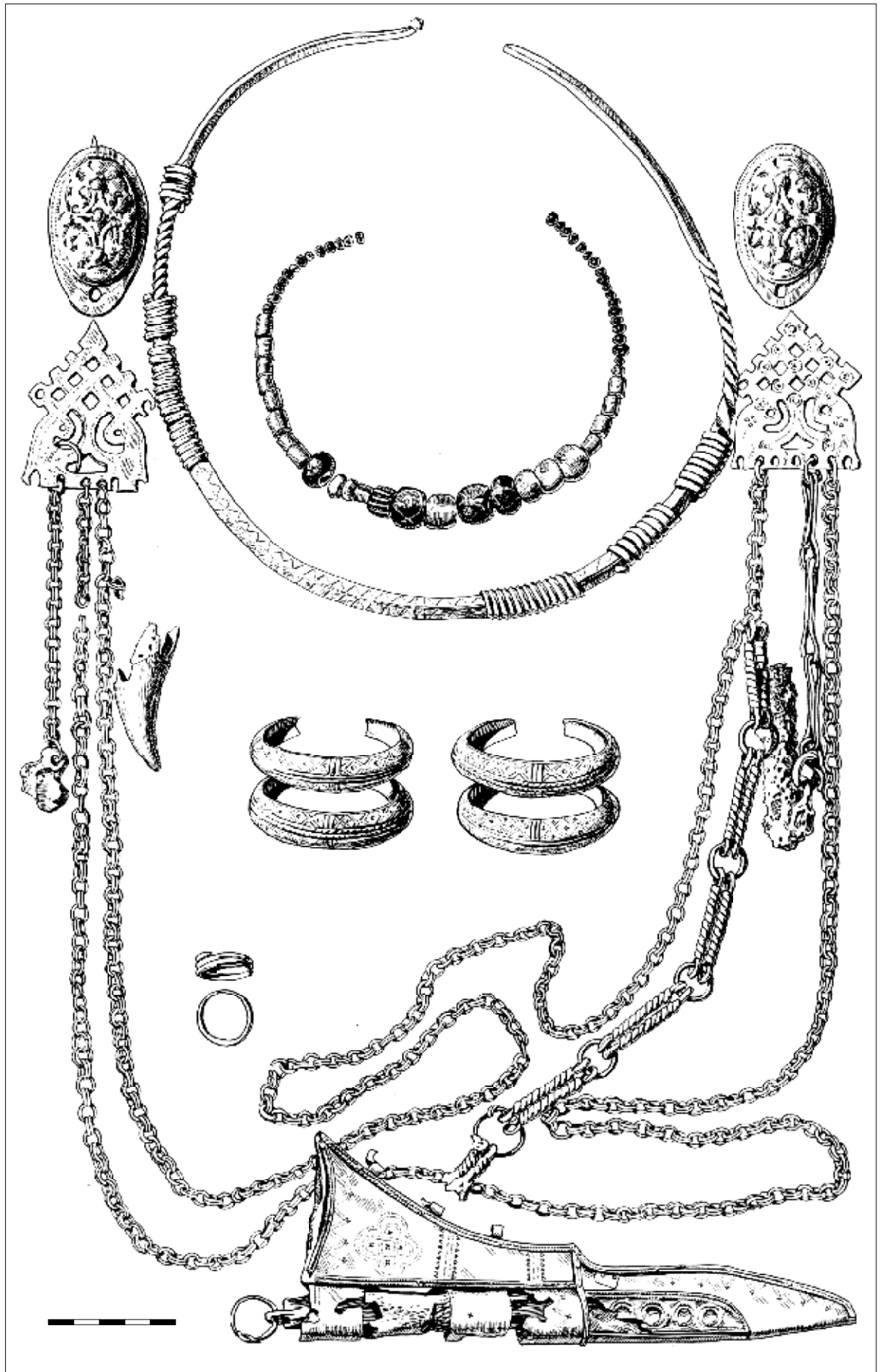
18. zīmējums. Salaspils Laukskolas kapulauka 97. kapa inventārs

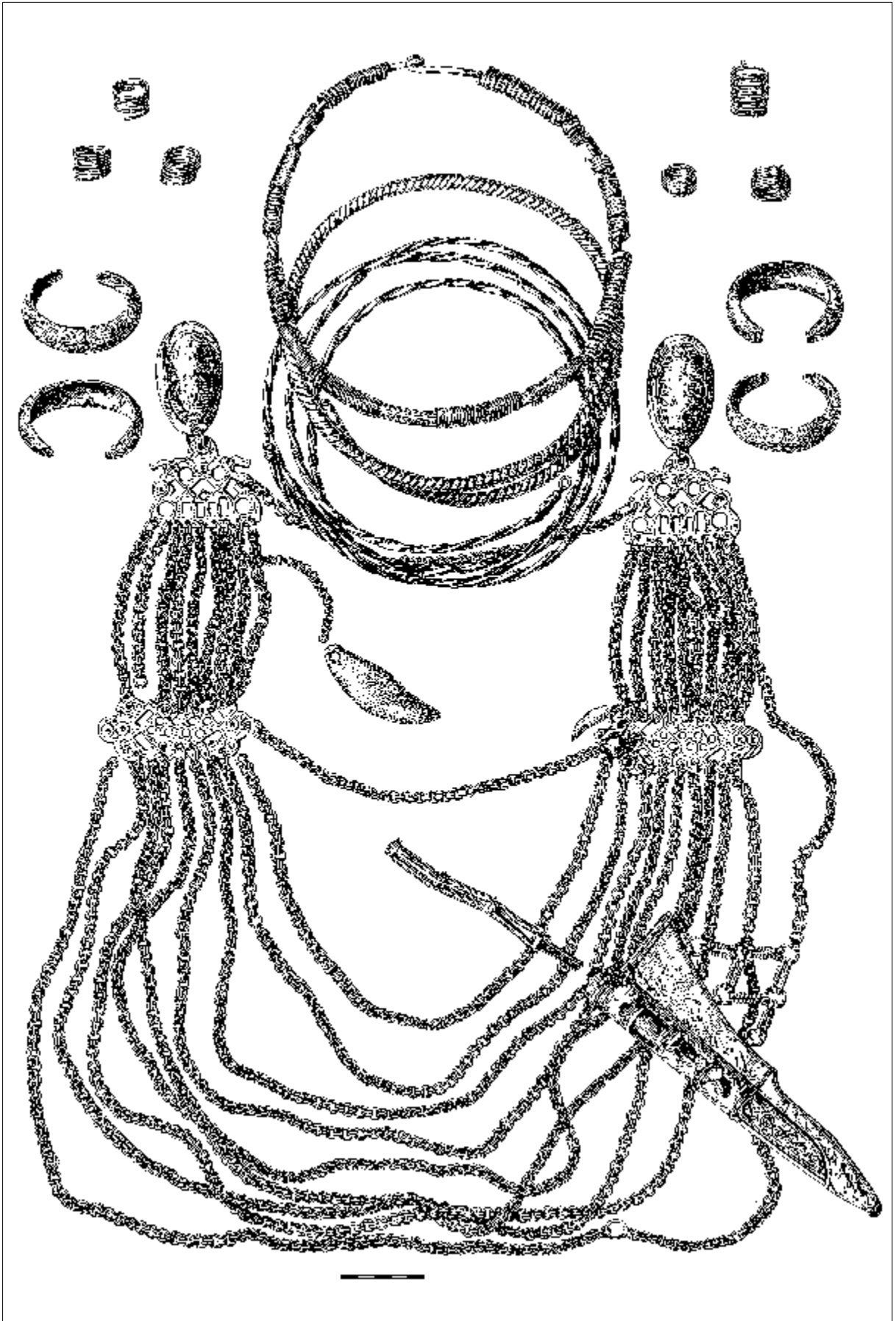
19. zīmējums. Doles Vampeniešu II kapulauka 105. kapa inventārs

20. zīmējums. Salaspils Laukskolas kapulauka 91. kapa inventārs

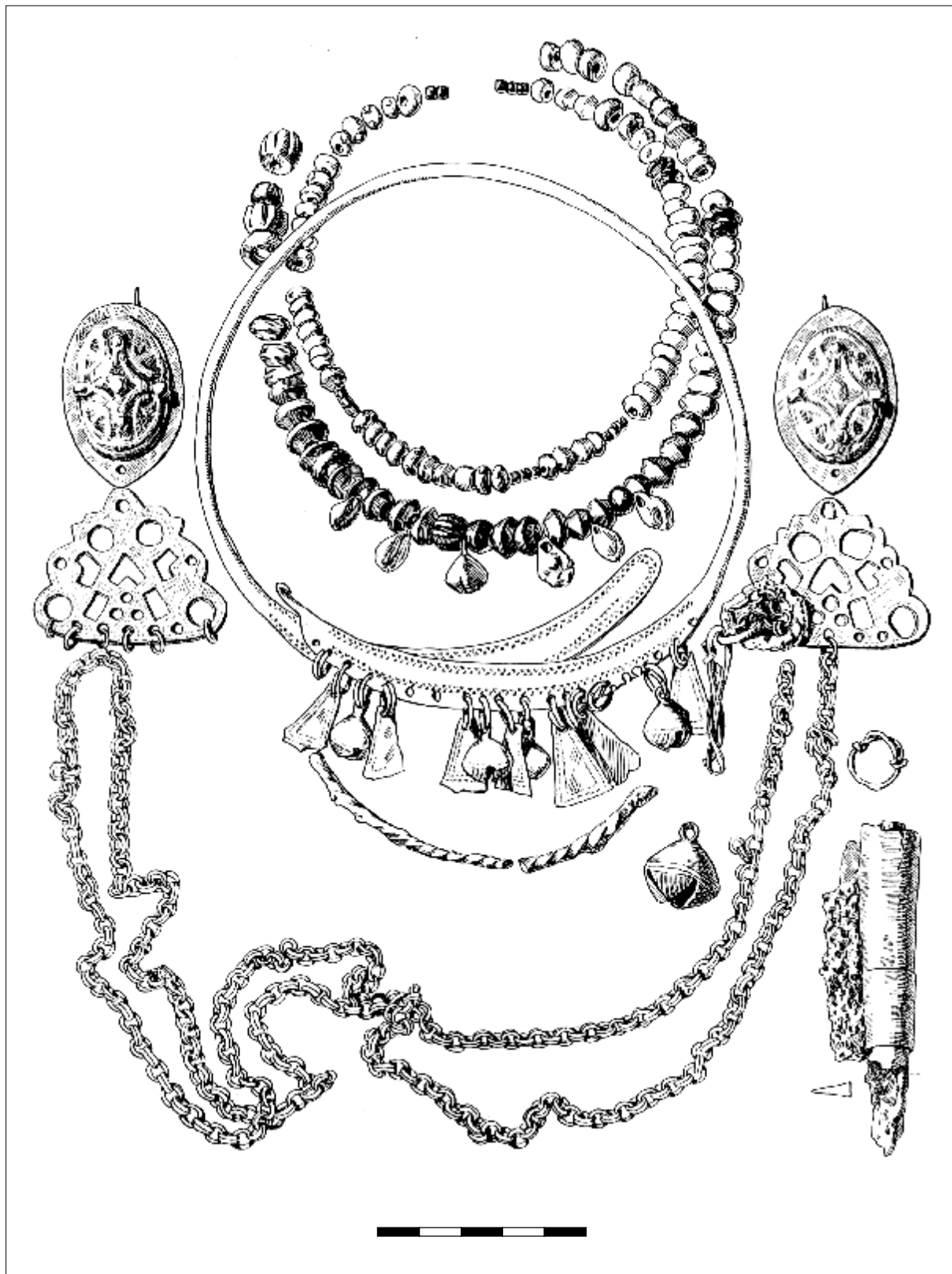

21. zīmējums. Ikšķiles Zariņu kapulauka 8. kapa inventārs

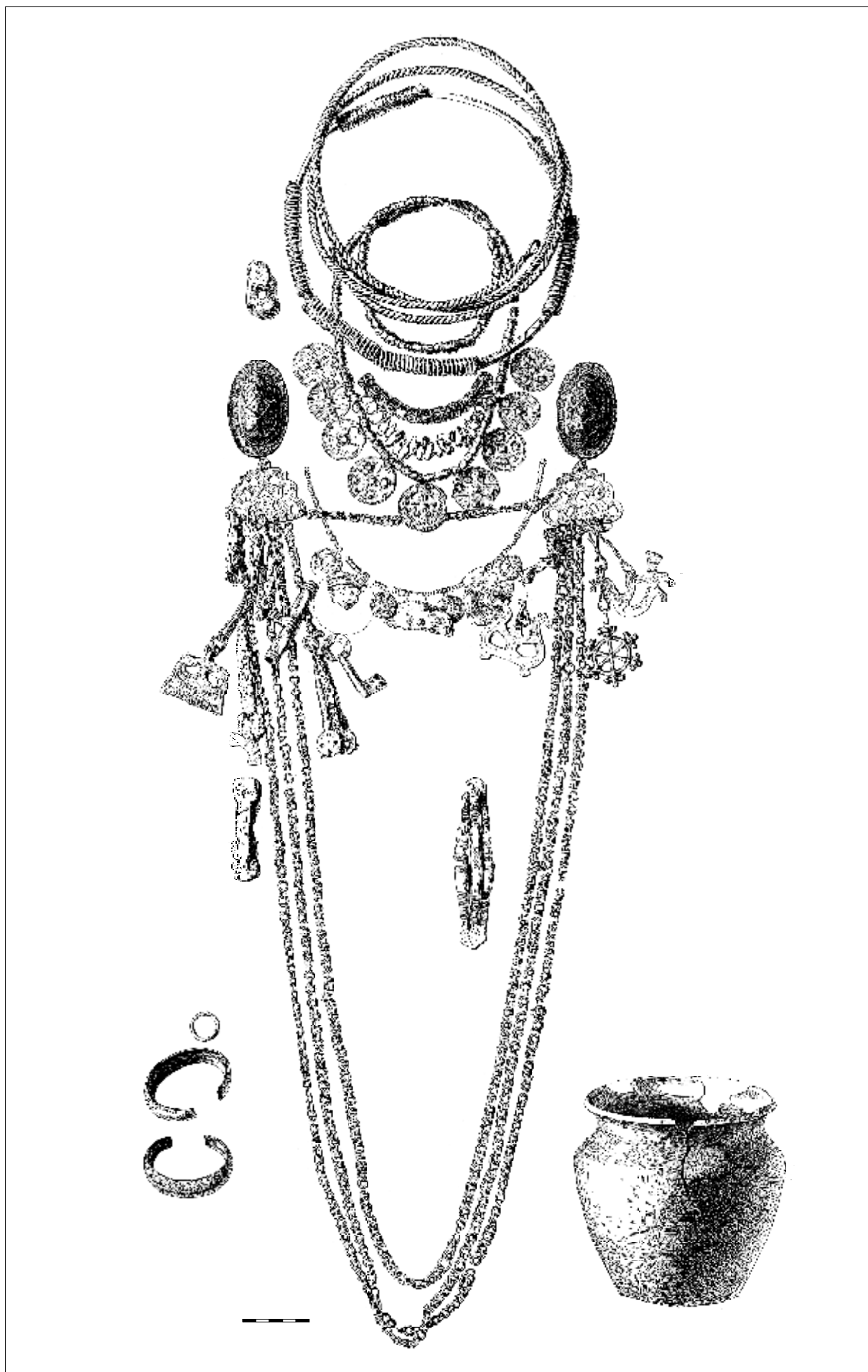

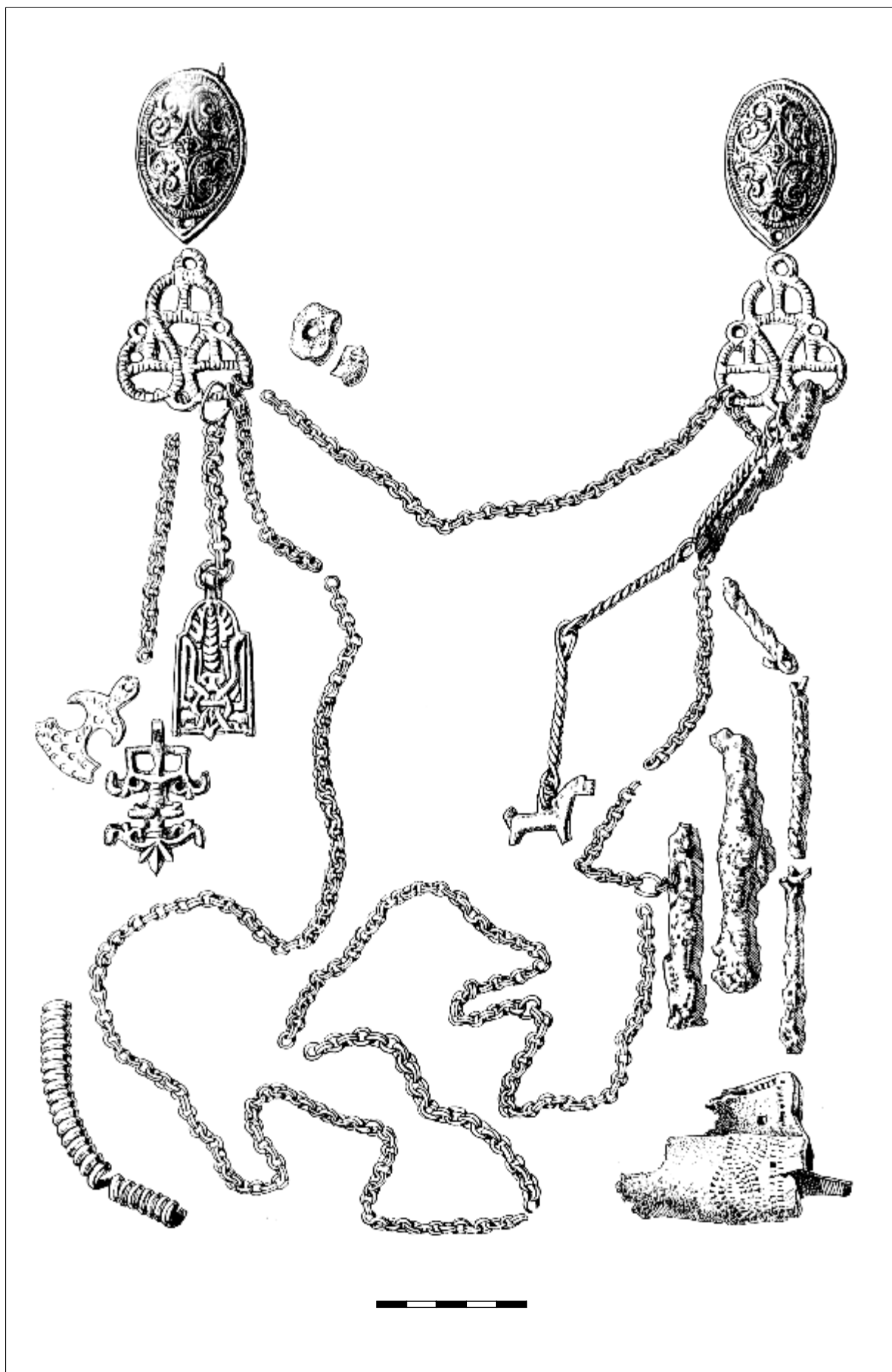
22. zīmējums. Salaspils Laukskolas kapulauka 476. kapa inventārs

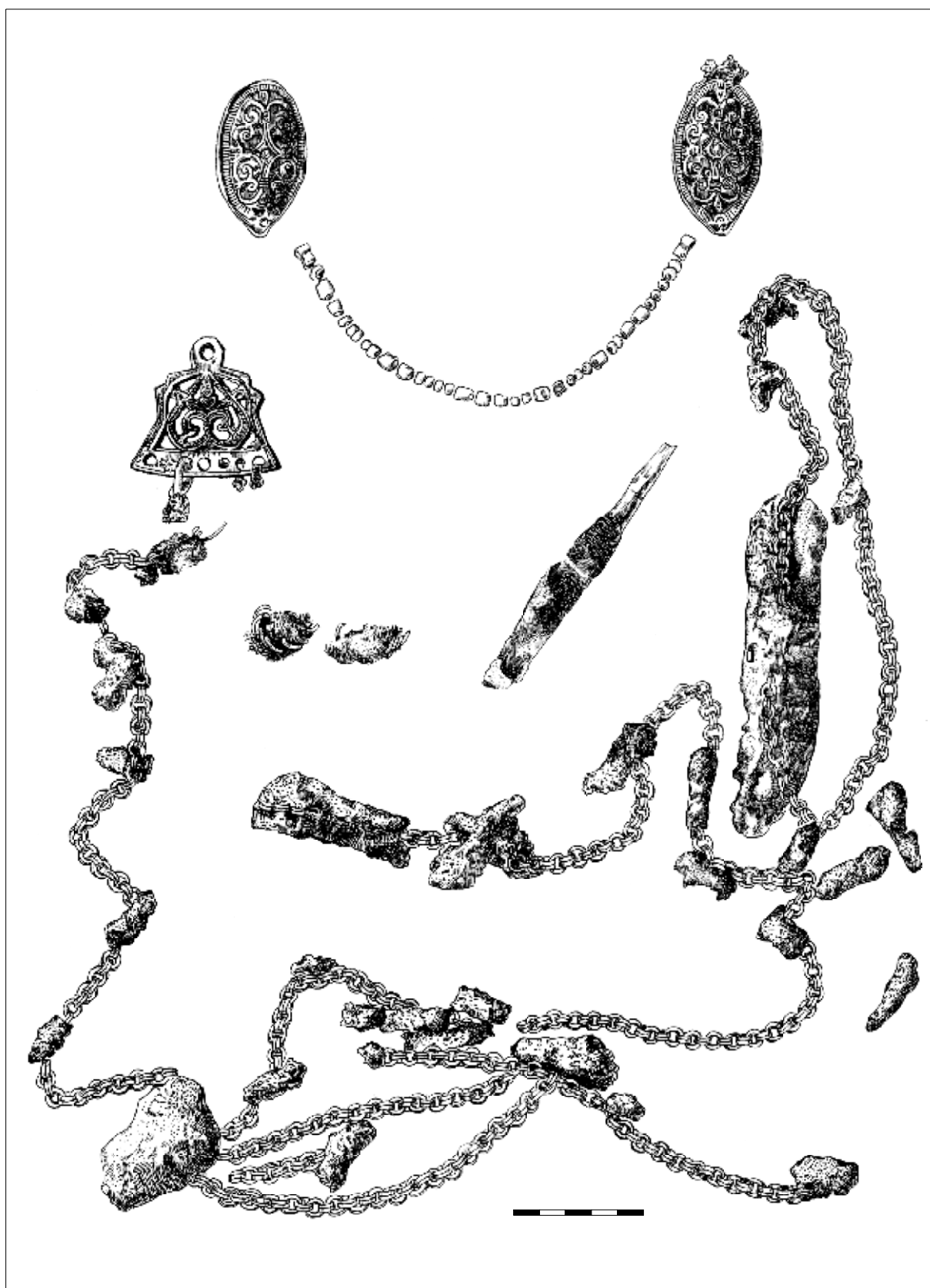
23. zīmējums. Salaspils Laukskolas kapulauka 161. kapa inventārs

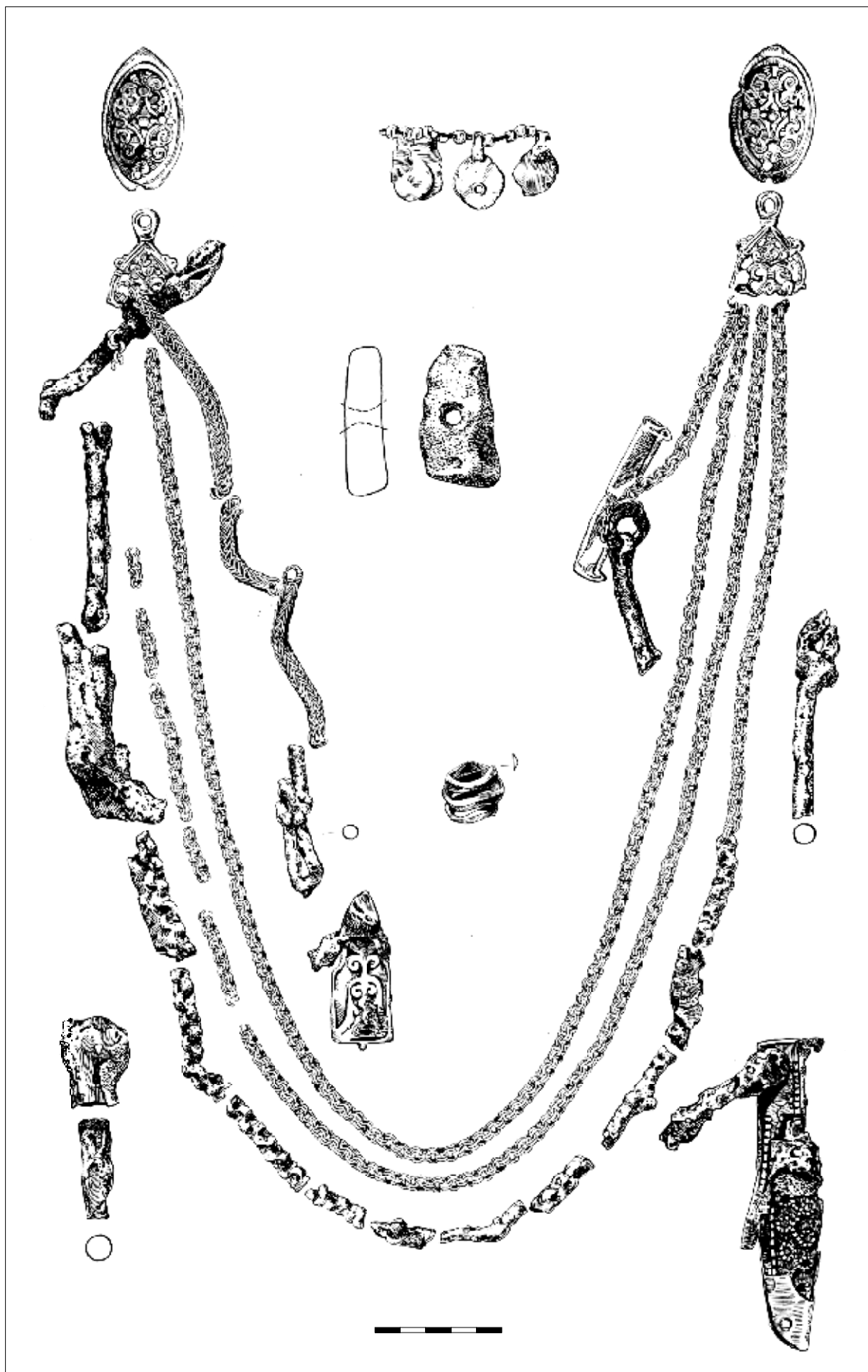

24. zīmējums. Salaspils Laukskolas kapulauka 570. kapa inventārs

25. zīmējums. Salaspils Lipšu kapulauka 55. kapa inventārs

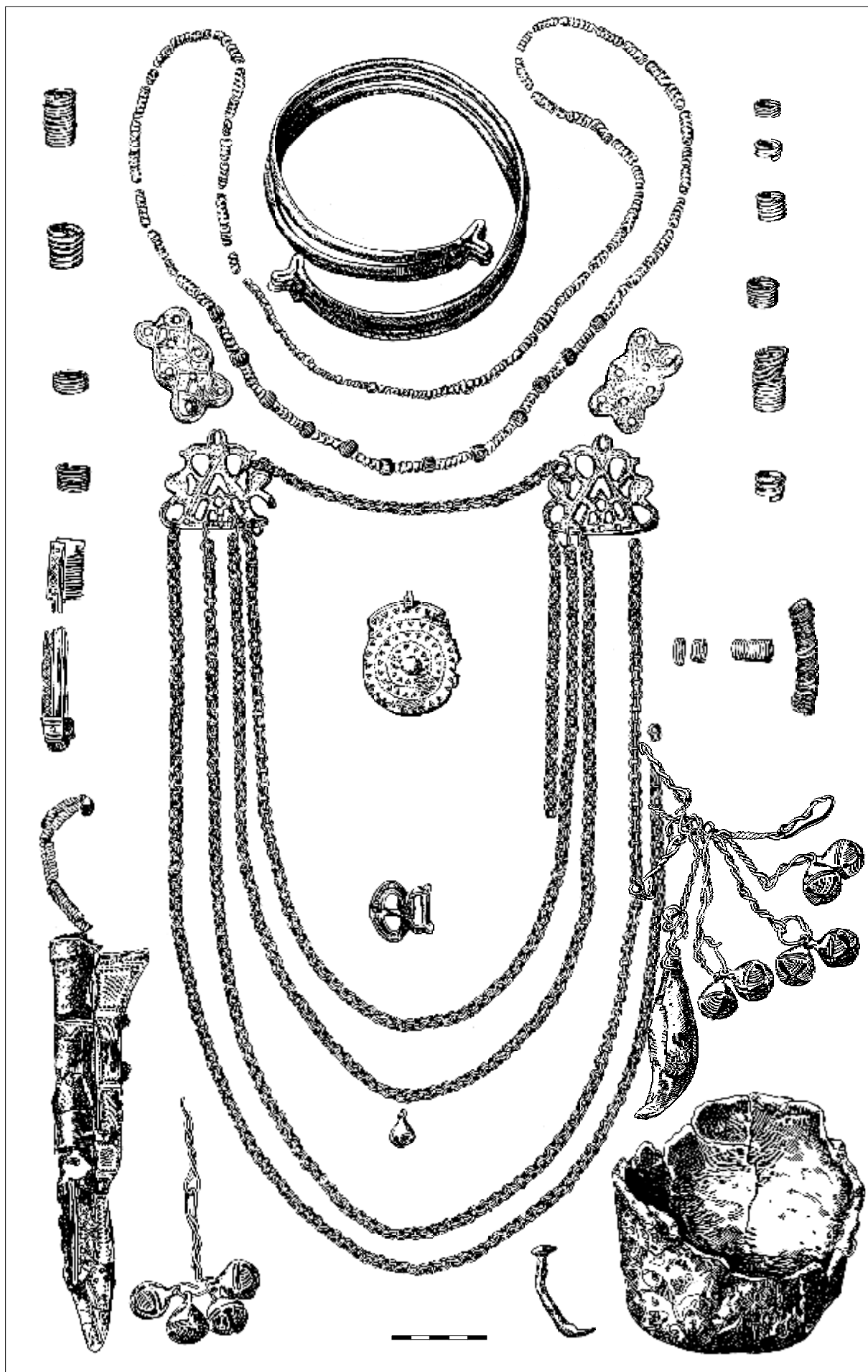

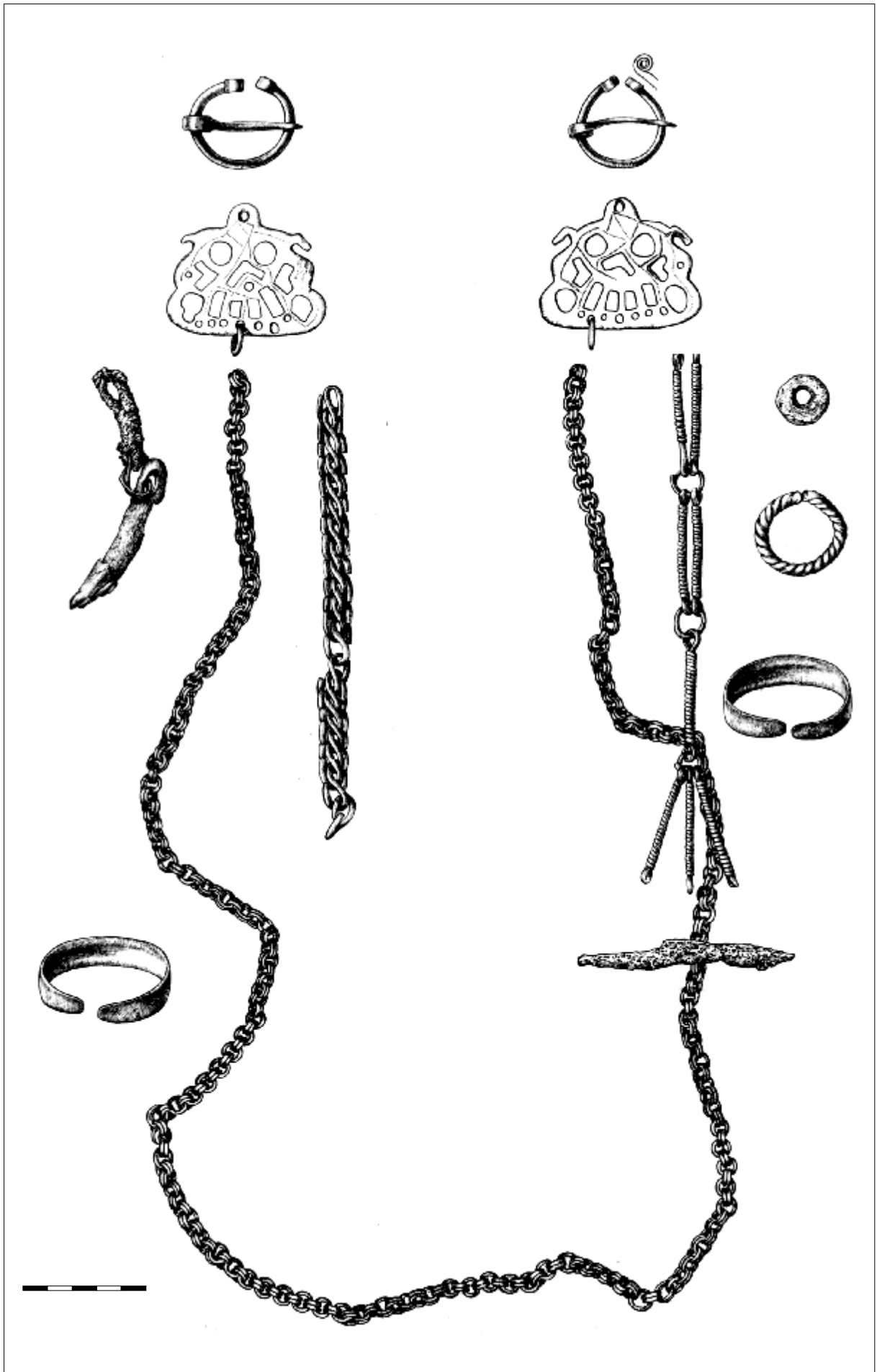
27. zīmējums. Mārtiņsalas kapsētas 1212. kapa inventārs

28. zīmējums. Doles Vampeniešu I kapulauka 179. kapa inventārs

29. zīmējums. Doles Vampeniepu II kapulauka 100. kapa inventārs

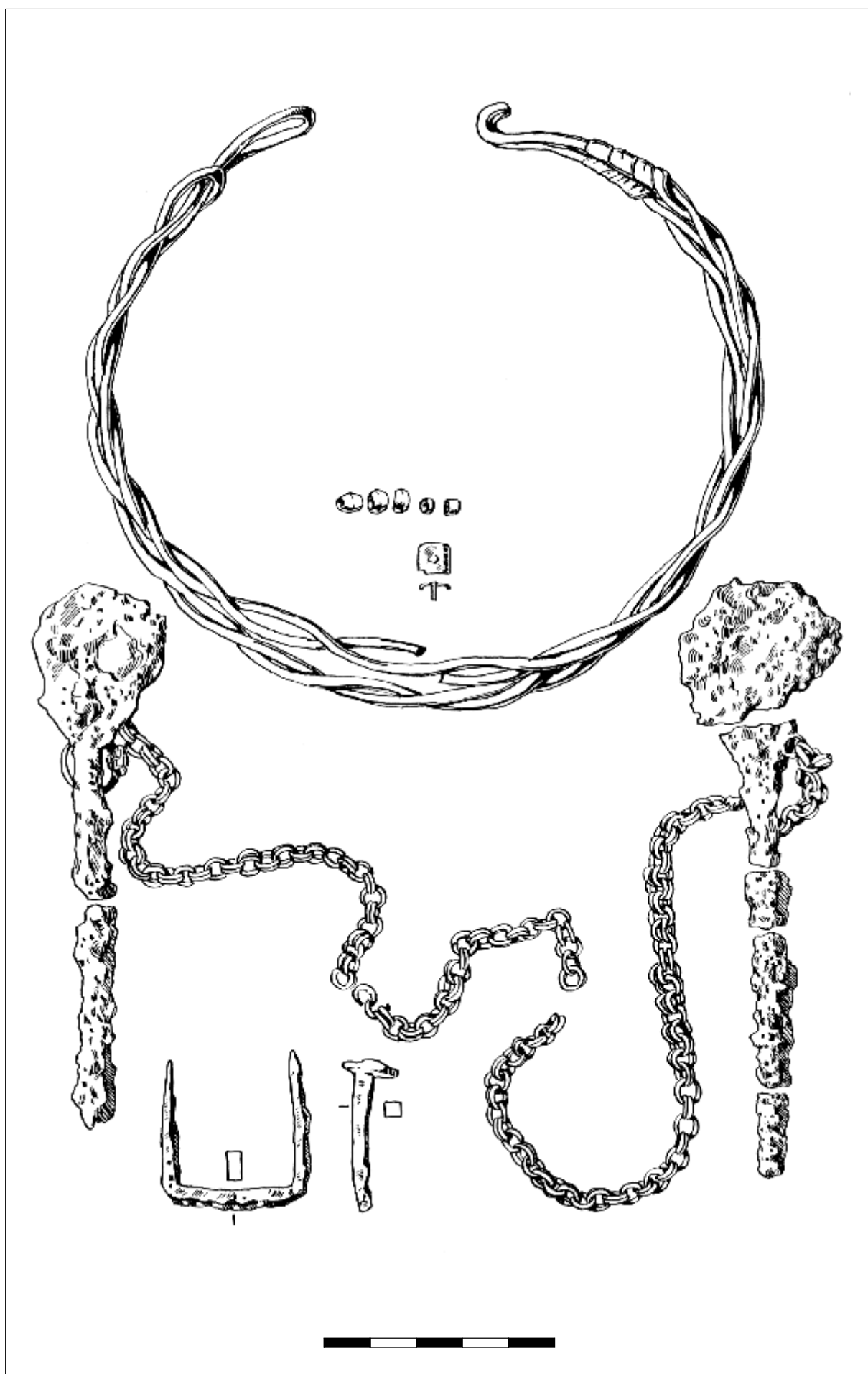

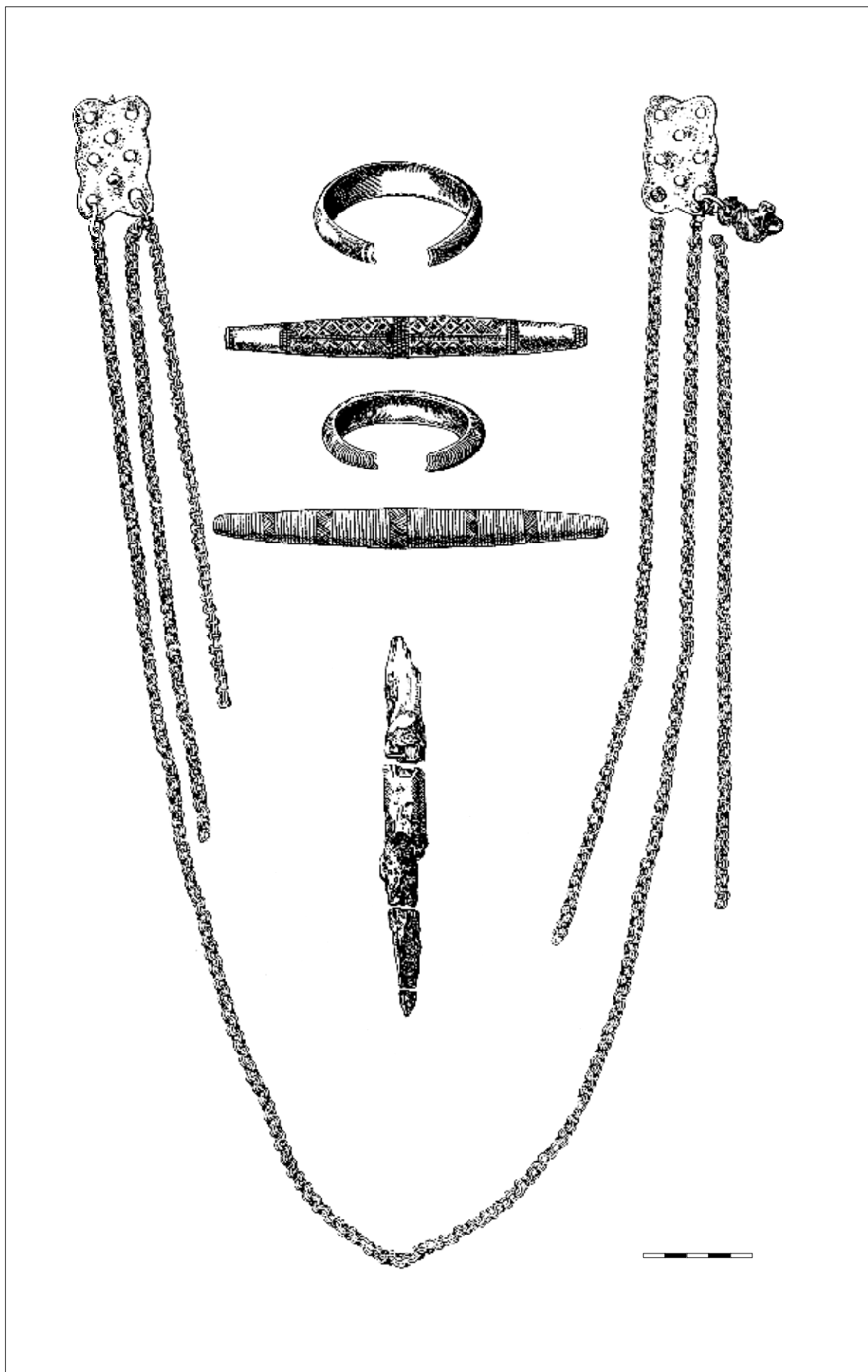
30. zīmējums. Važiņrota no Salaspils Laukskolas kapulauka 159. kapa

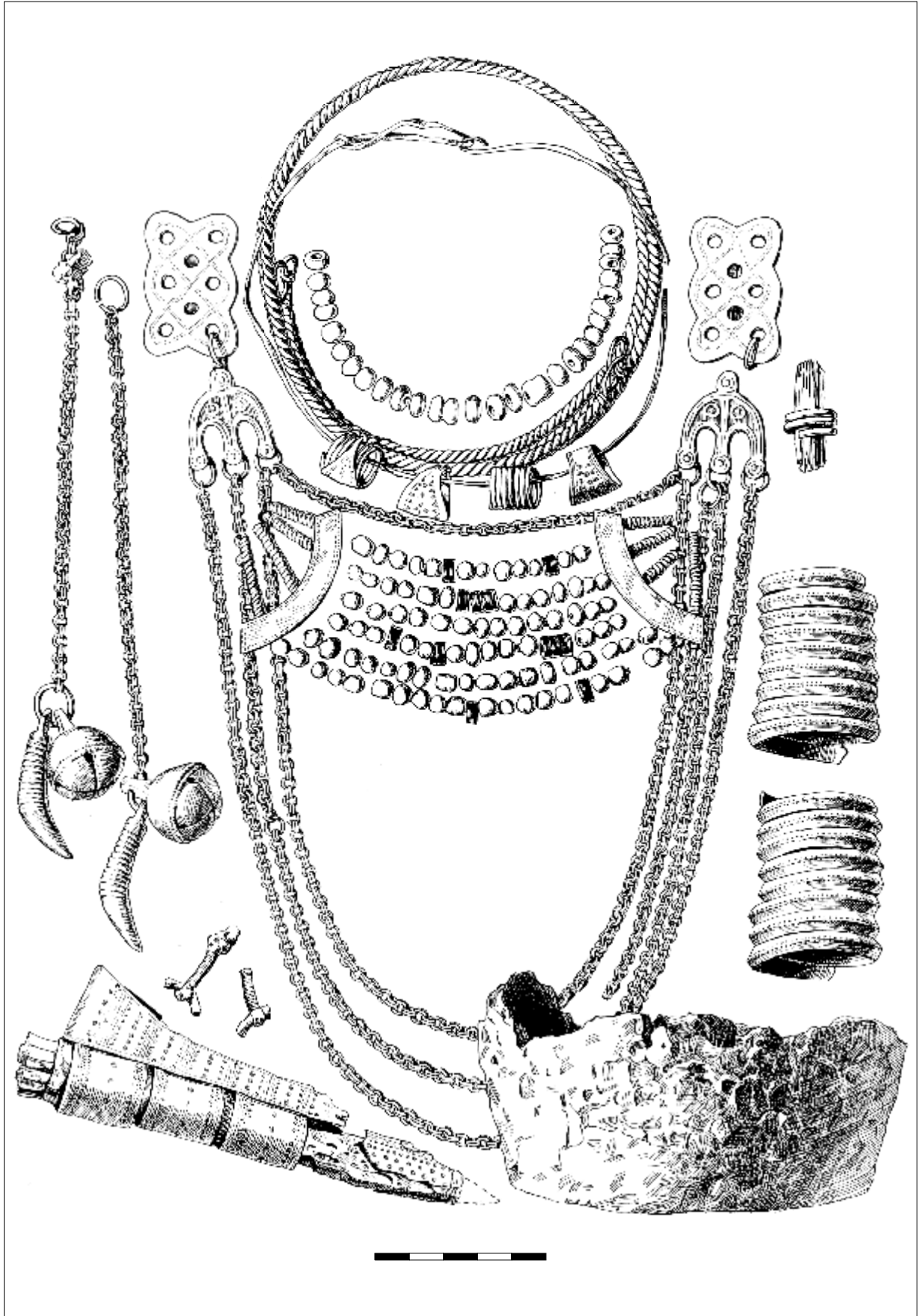
31. zīmējums. Salaspils Laukskolas kapulauka 545. kapa inventārs

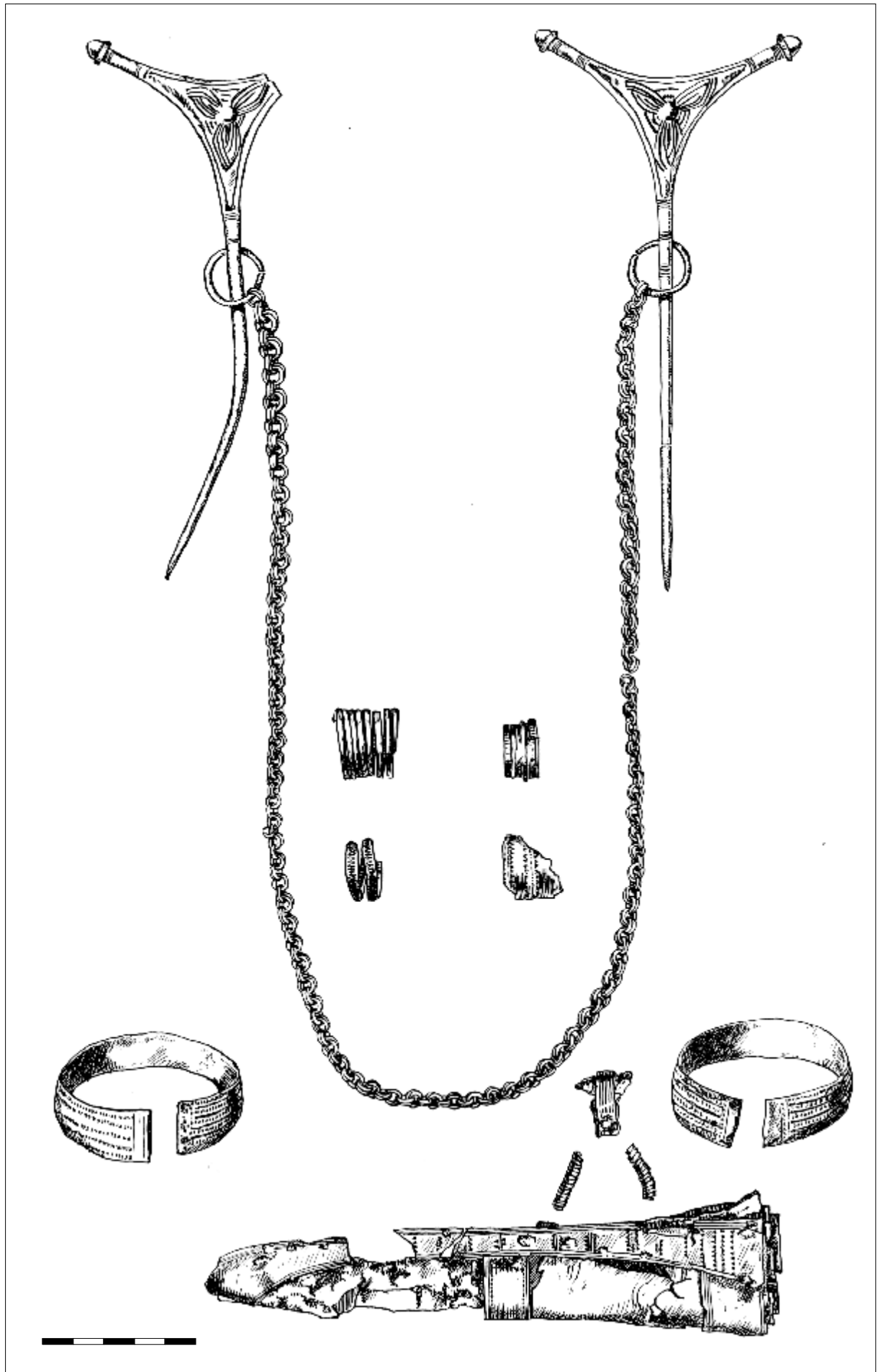
32. zīmējums. Doles Vampeniešu I kapulauka 154. kapa inventārs

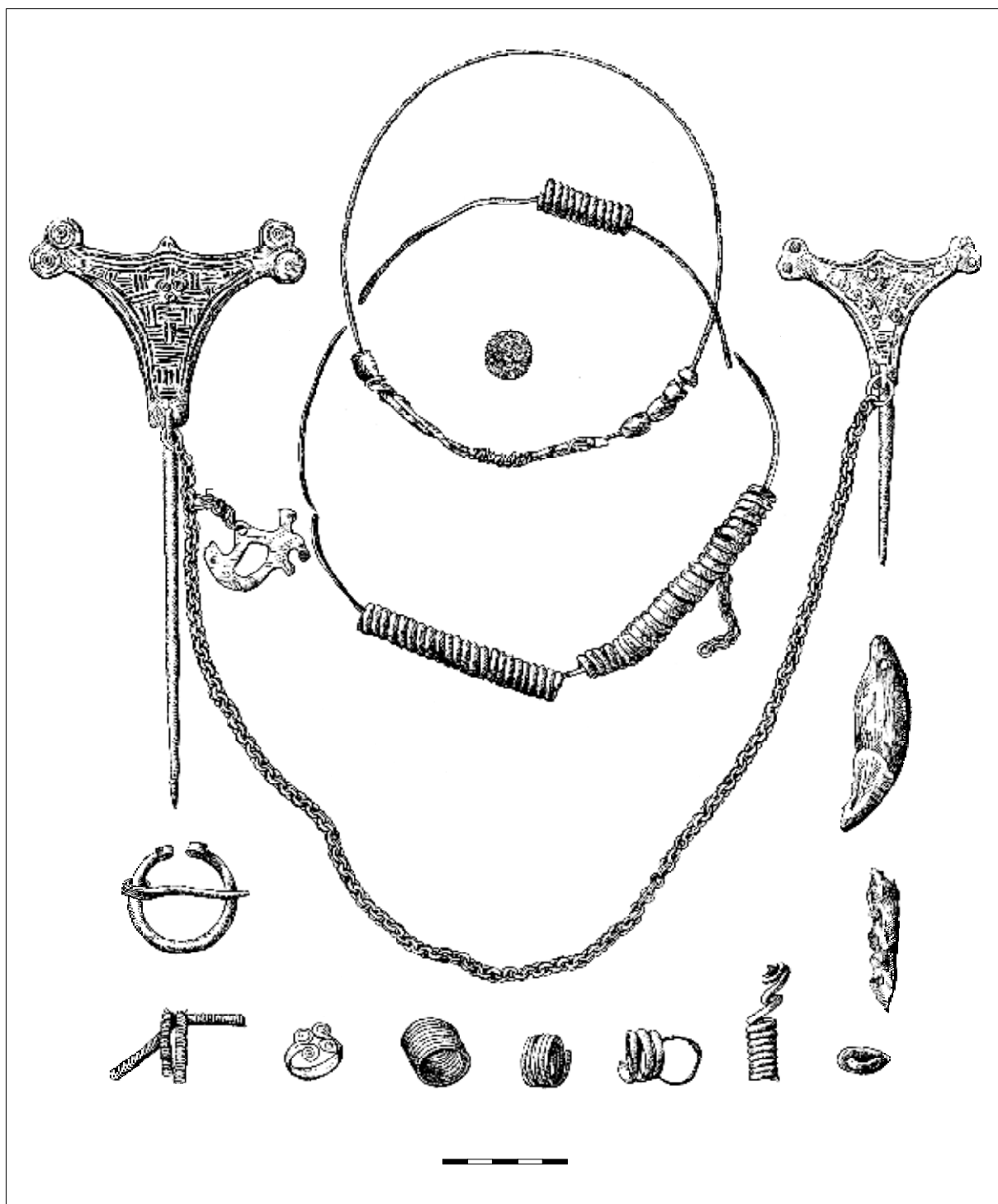
33. zīmējums. Salaspils Laukskolas kapulauka 230. kapa inventārs

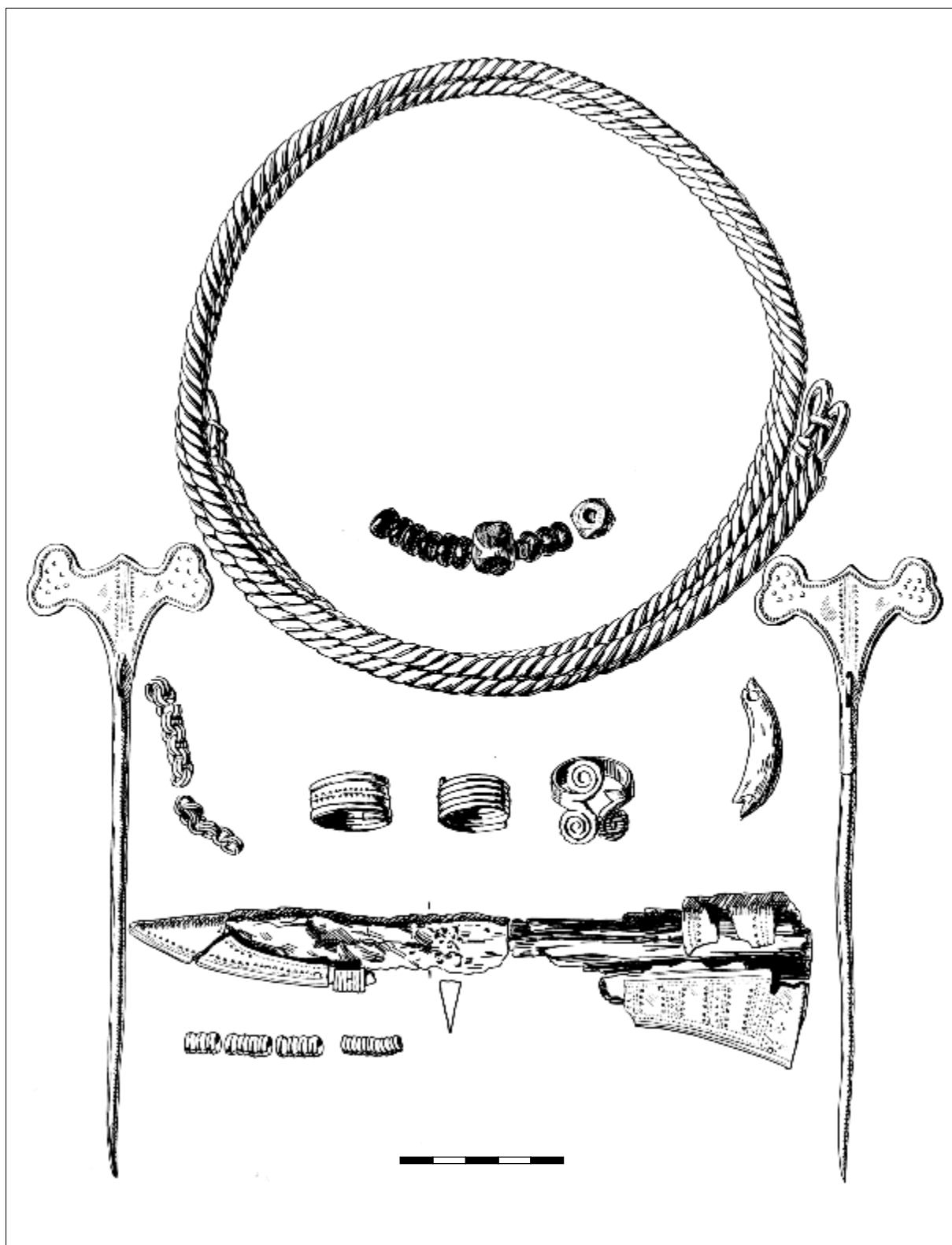
34. zīmējums. Salaspils Laukskolas kapulauka 39. kapa inventārs

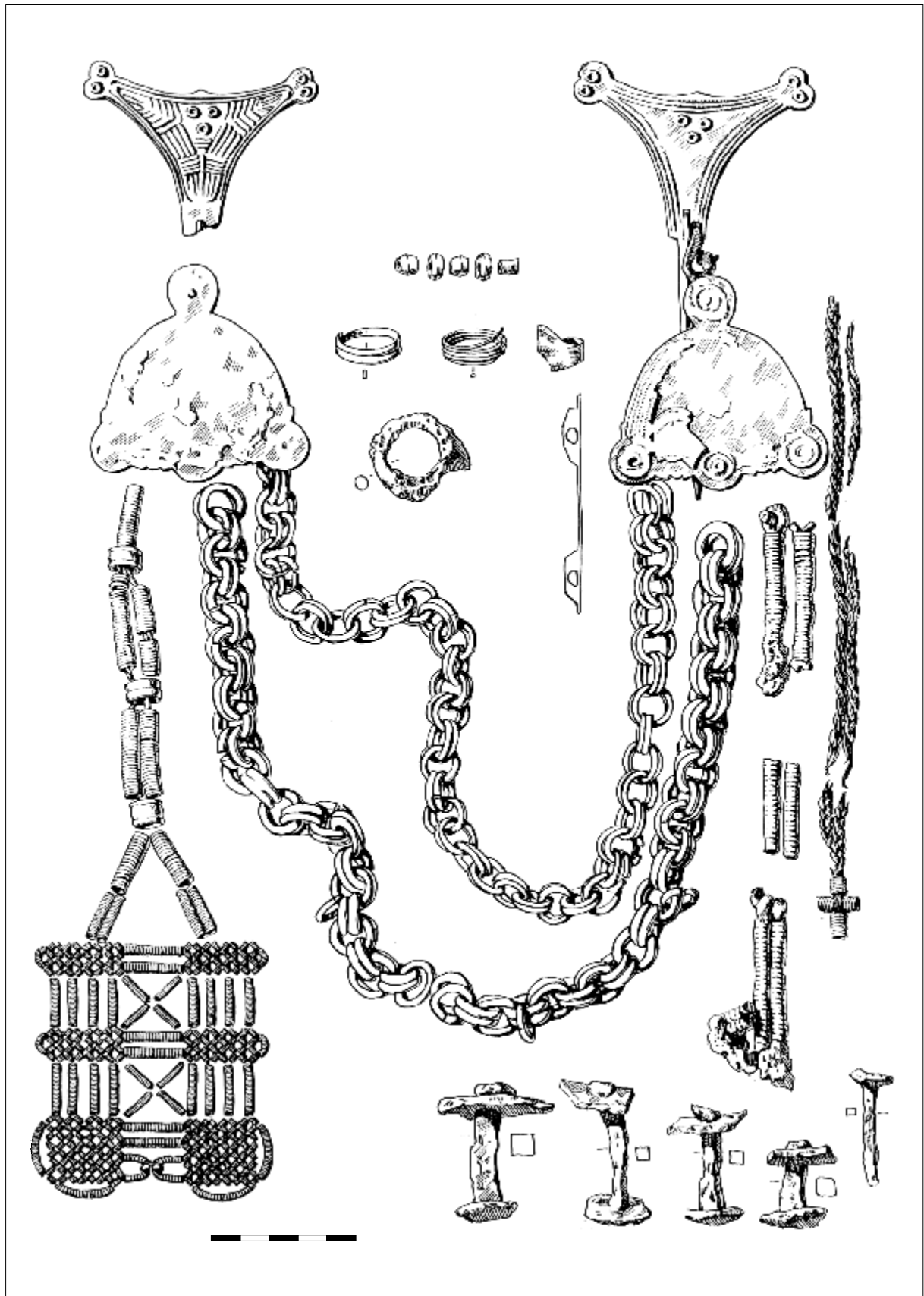
35. zīmējums. Doles Vampeniešu II kapulauka 78. kapa inventārs

36. zīmējums. Salaspils Laukskolas kapulauka 287. kapa inventārs

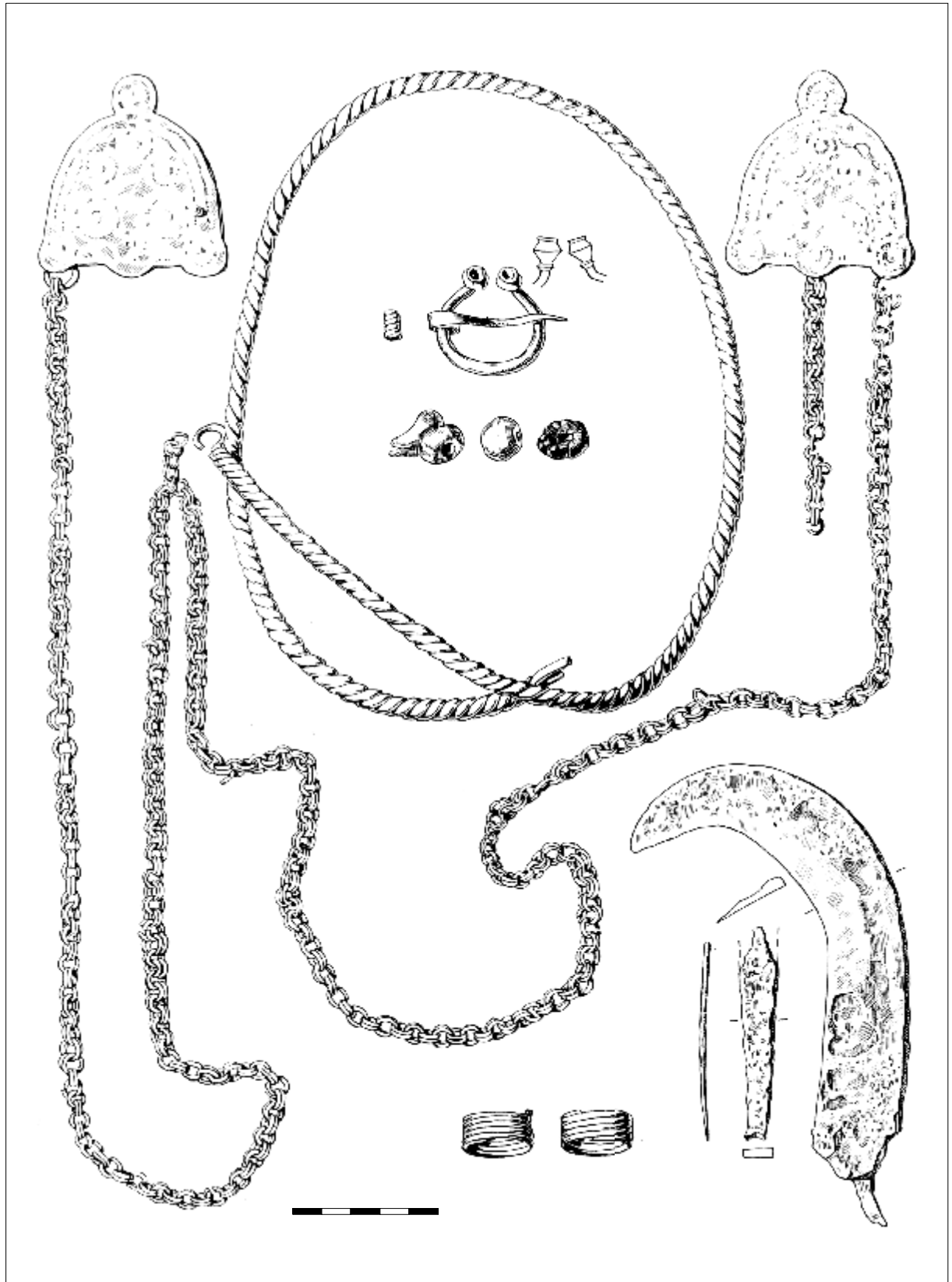

37. zīmējums. Salaspils Laukskolas kapulauka 483. kapa inventārs

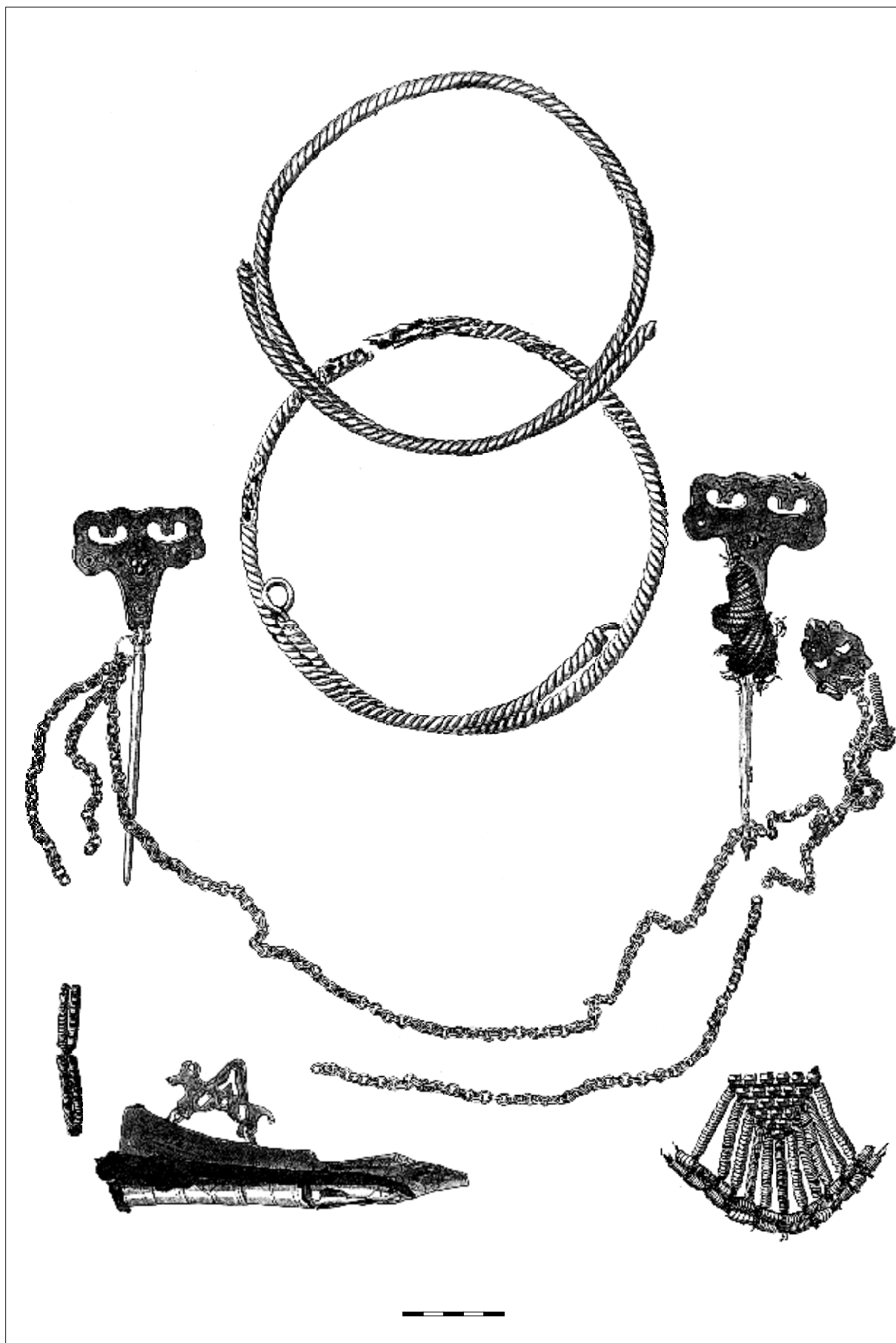

38. zīmējums. Lielvārdes pārceltuves kapulauka 37. kapa inventārs

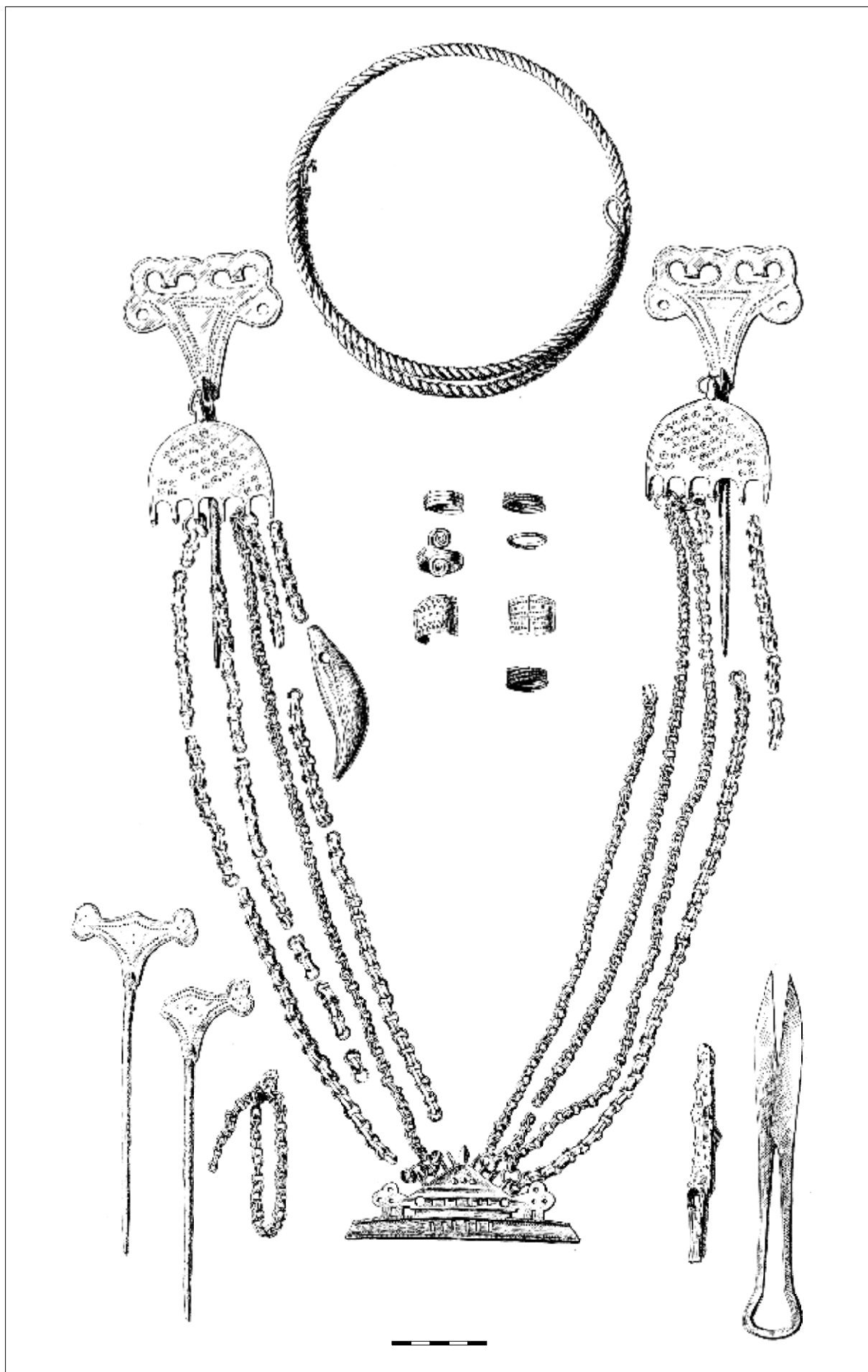
39. zīmējums. Doles Vampeniešu I kapulauka 15. kapa inventārs

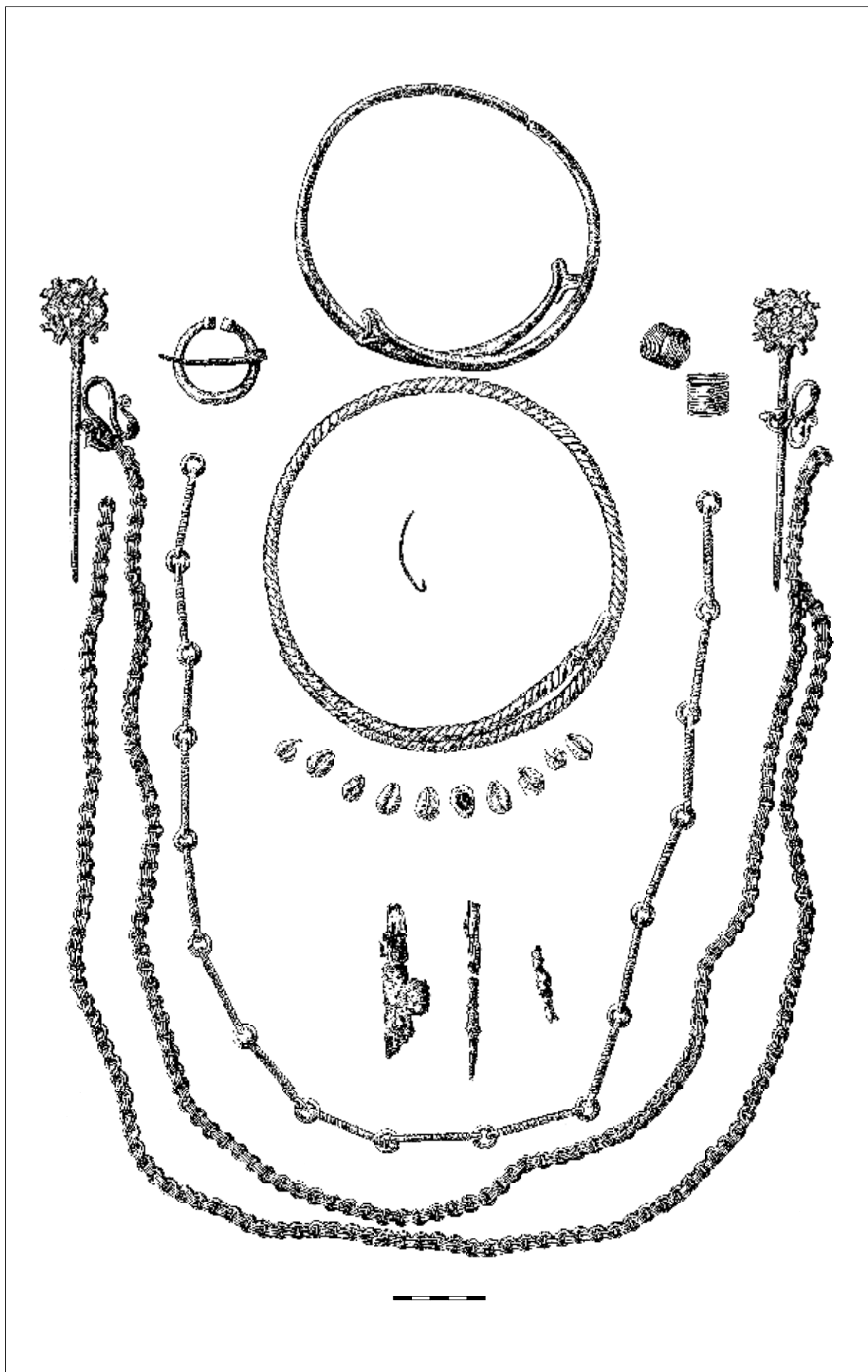
40. zīmējums. Doles Vampeniešu II kapulauka 3. kapa inventārs

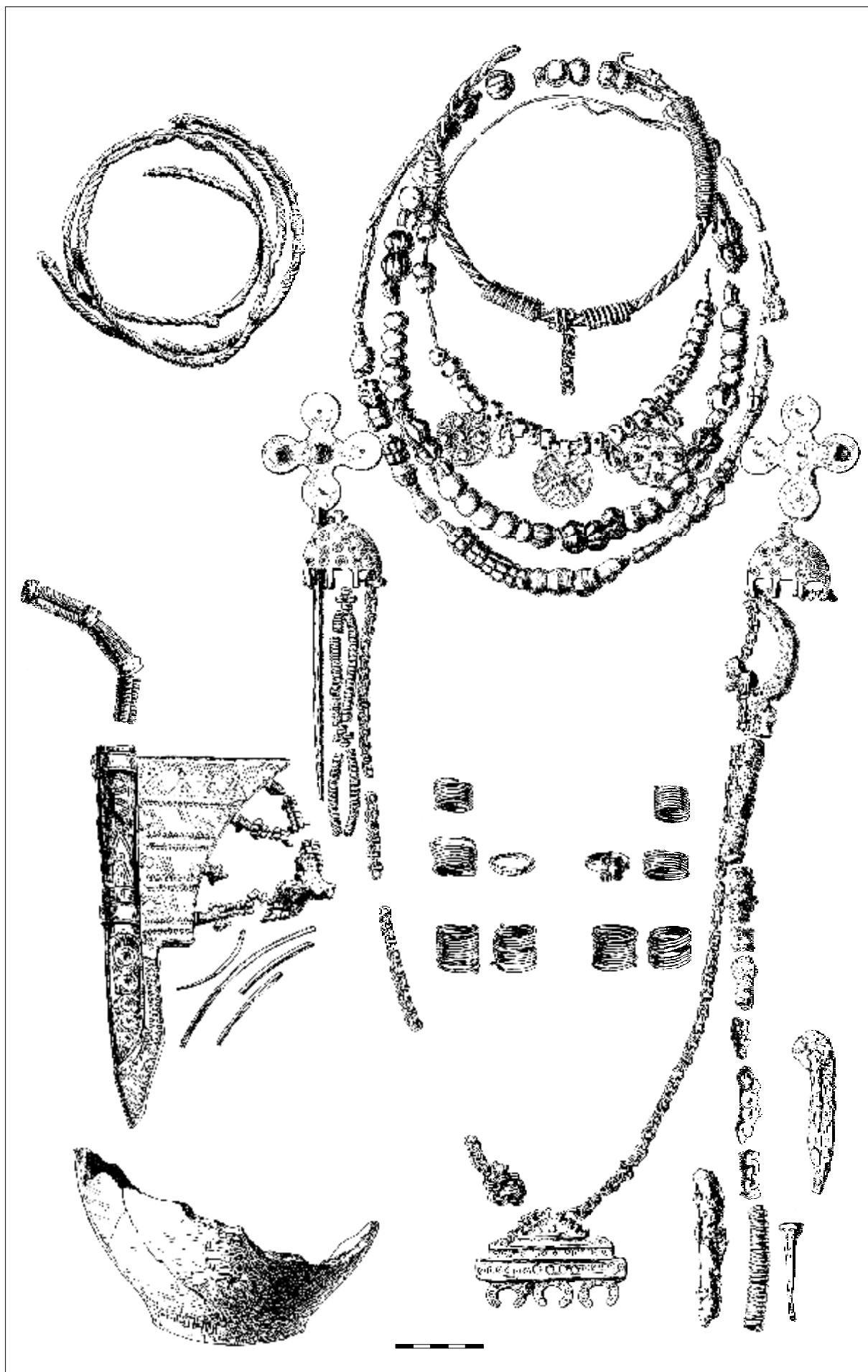
41. zīmējums. Salaspils Laukskolas kapulauka 141. kapa inventārs

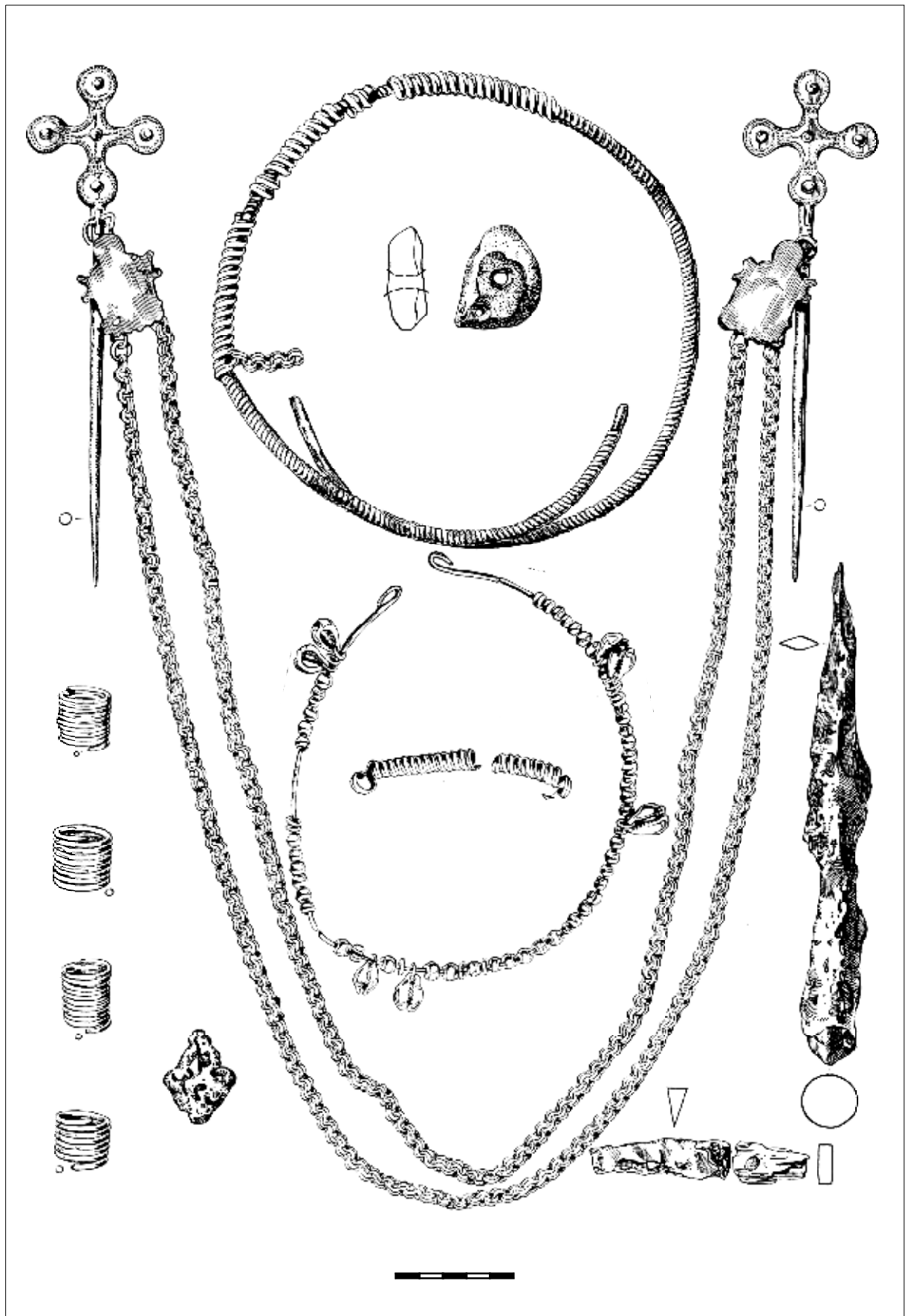

42. zīmējums. Doles Vampeniešu I kapulauka 43. kapa inventārs

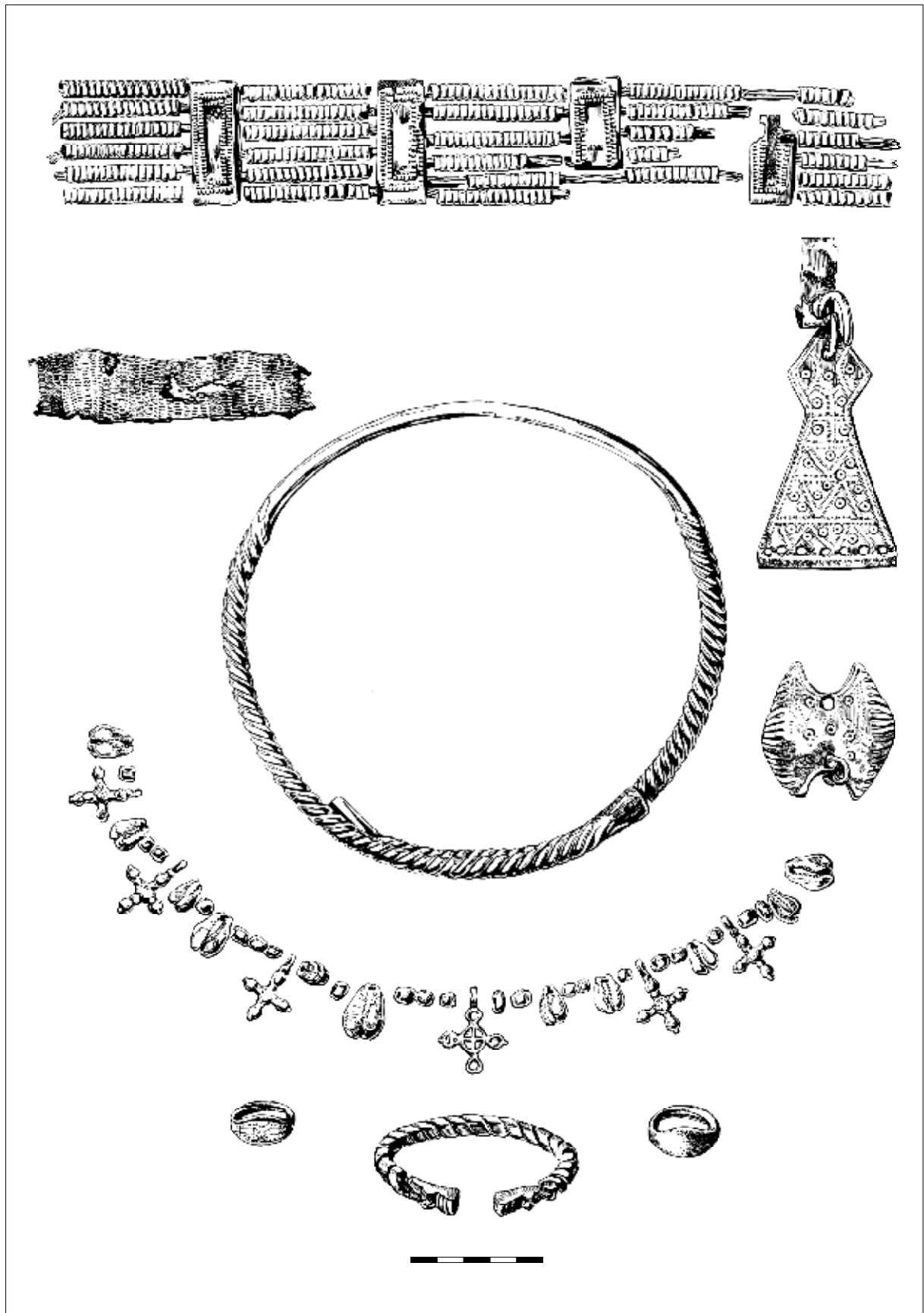

43. zīmējums. Salaspils Laukskolas kapulauka 191. kapa inventārs

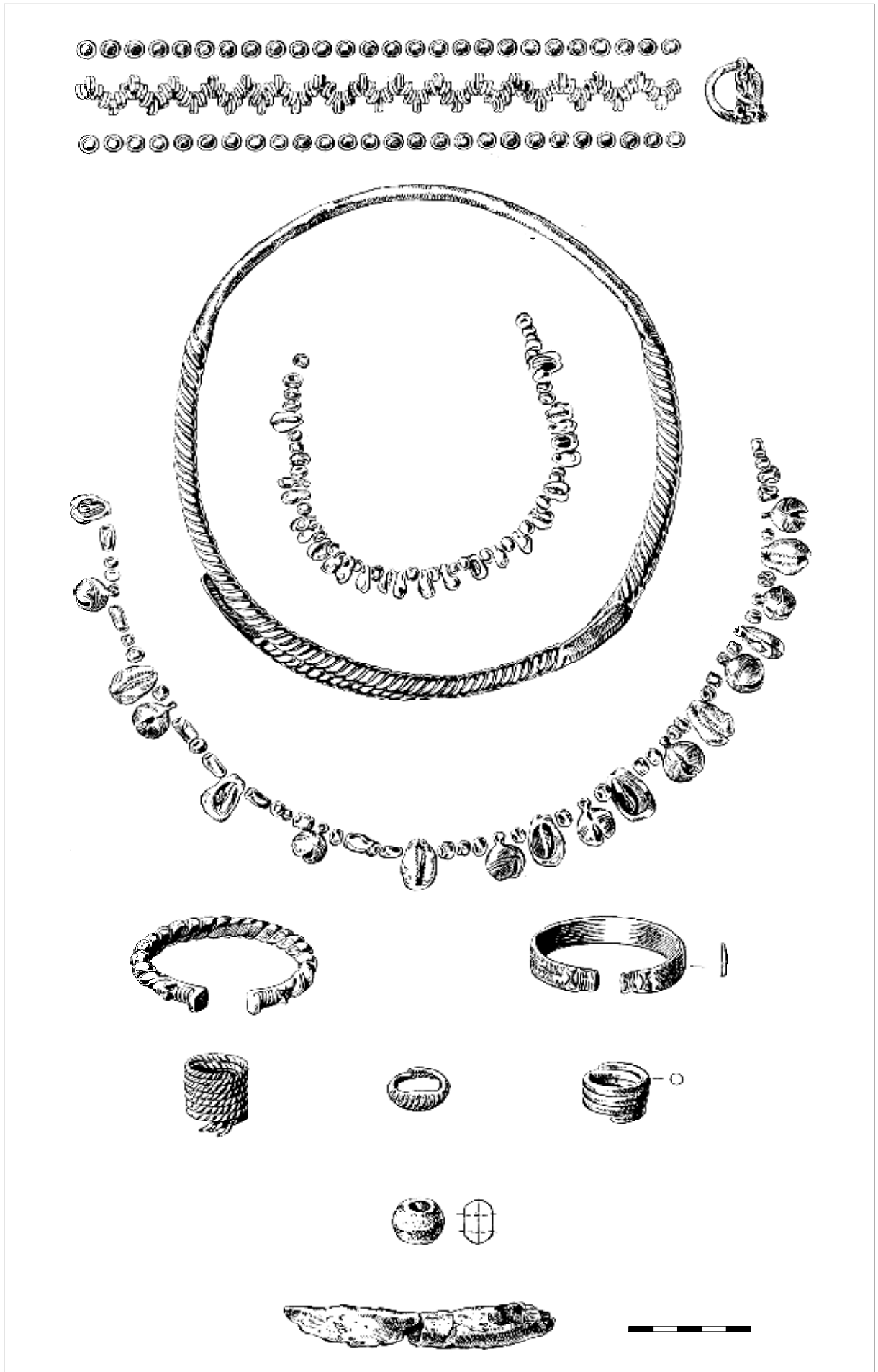

45. zīmējums. Doles Raušu kapulauka 36. kapa inventārs

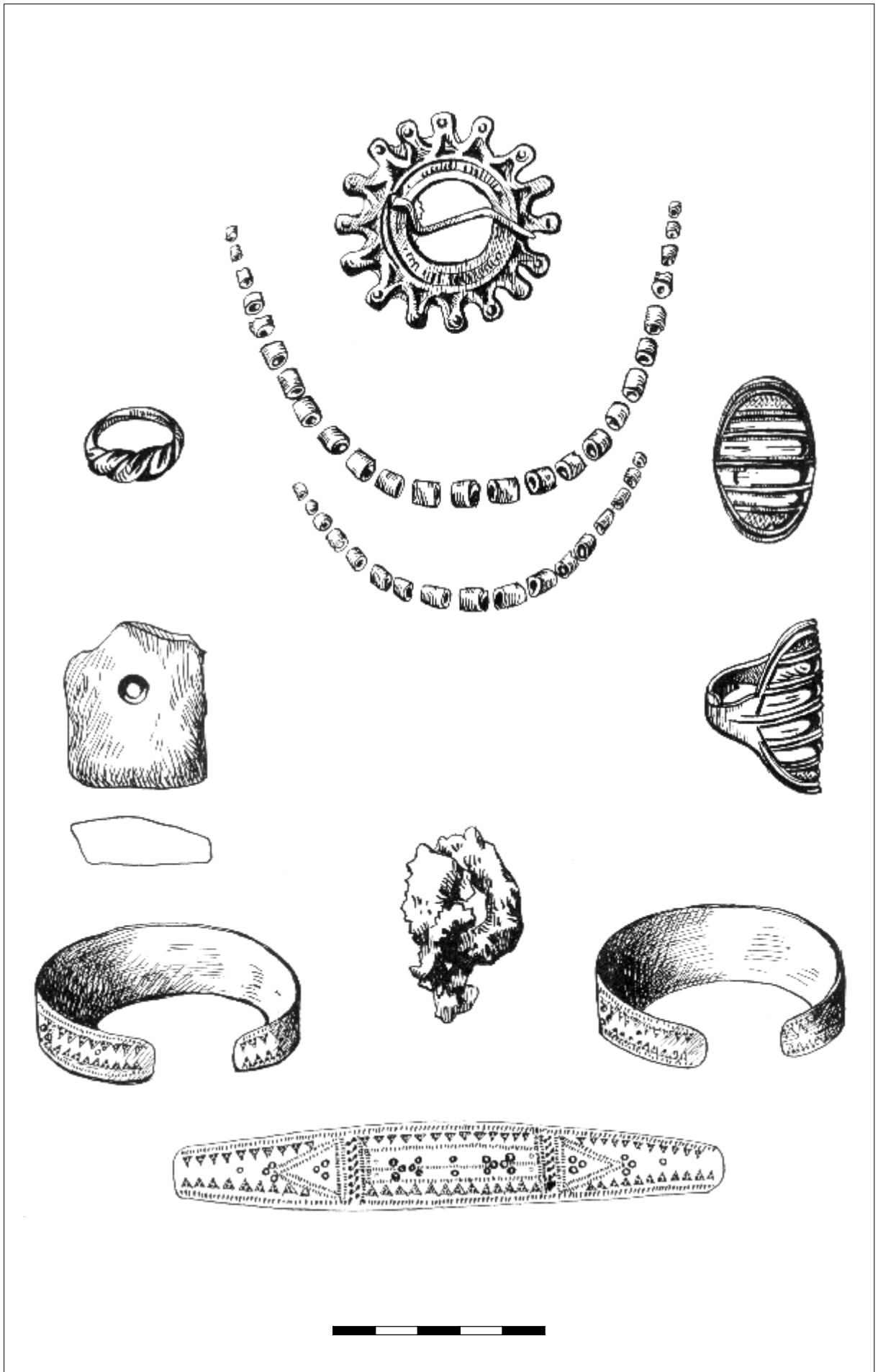

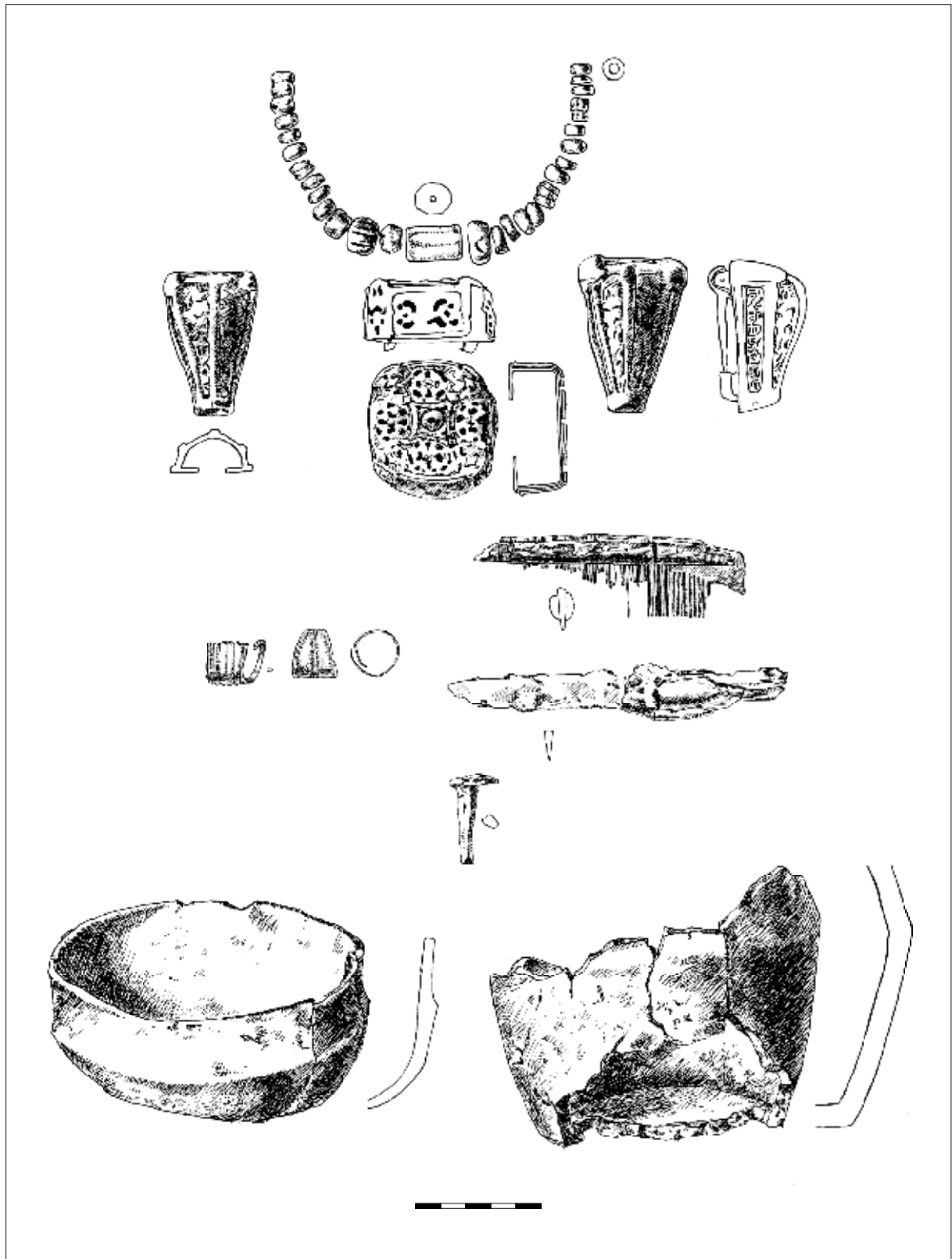
46. zīmējums. Doles Raušu kapulauka 59. kapa inventārs

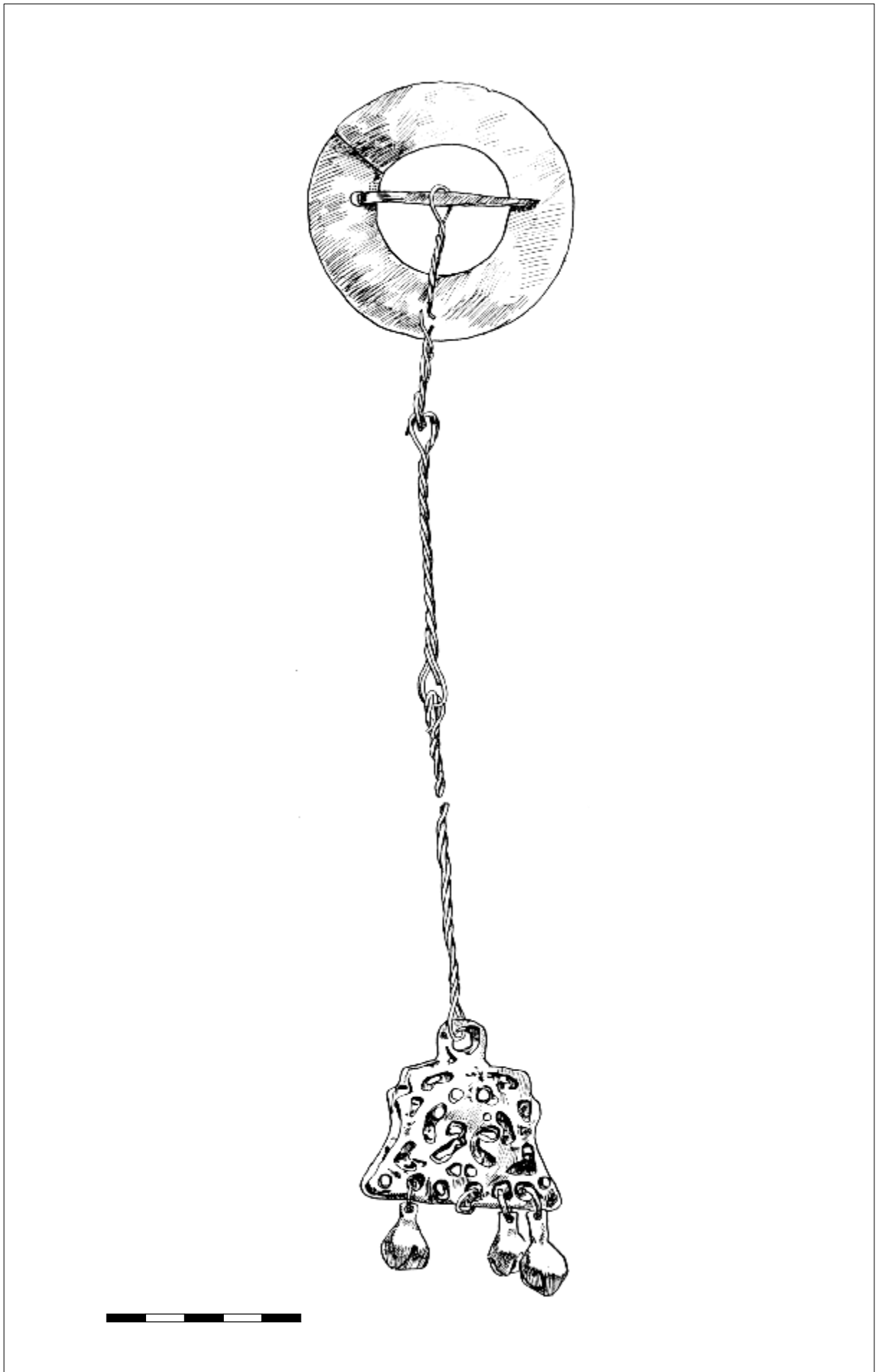
47. zīmējums. Salaspils Lipši kapulauka 77. kapa inventārs

48. zīmējums. Salaspils Laukskolas kapulauka 67. kapa inventārs

49. zīmējums. Mārtiņsalas kapsētas 39. kapa inventārs

50. zīmējums. Mārtiņsalas kapsētas 666. kapa inventārs

